

Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti yanında
Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Şurası

**HÜQUQ MÜHAFİZƏ
ORQANI ƏMƏKDAŞININ
İNSAN HÜQUQLARINA DAİR
MƏLUMAT KİTABI**

BAKI - 2009

HÜQUQ MÜHAFİZƏ ORQANI ƏMƏKDAŞININ İNSAN HÜQUQLARINA DAİR MƏLUMAT KİTABI

Bakı, 2009-cu il, 564 səh.

İSBN 9952-8086-2-3

Kitab, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının Hüquq mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri Fuad Ələsgərovun rəhbərliyi ilə hazırlanmışdır.

Kitab, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının ayırdığı qrant vəsaiti hesabına Azərbaycan Hüquqşünasları Konfederasiyası tərəfindən hazırlanaraq nəşr olunur. Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasına nəşrə verdiyi dəstəyə görə minnətdarlığımızı bildiririk.

Vəsait hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları, hüquqşünaslar, hakimlər, vəkillər, hüquq müdafiəçiləri və eyni zamanda geniş hüquq ictimaiyyəti üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ISBN 9952-8086-2-3

Toplu 1000 tirajla nəşr olunaraq pulsuz yayılır.

© Azərbaycan Hüquqşünasları Konfederasiyası

**HÜQUQ MÜHAFİZƏ
ORQANI ƏMƏKDAŞININ
İNSAN HÜQUQLARINA DAİR
MƏLUMAT KİTABI**

**BEYNƏLXALQ SƏNƏDLƏR,
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
NORMATİV HÜQUQİ
AKTLARI**

Dövlət iki şeydən sarsıla bilər:
Günahkar cəzasız qalanda və
Günahsız cəza verildə.

Heydər Əliyev
Azərbaycanın Ümummilli Lideri

Hüquq mühafizə orqanları cəmiyyətimizin və dövlətimizin maraqlarının qorunmasında prinsipiallıq və peşəkarlıq nümayiş etdirir, cinayətkarlıqla mübarizədə, qanunçuluğun təmin edilməsində, bütövlükdə hüquq sisteminin inkişafında əhəmiyyətli rol oynayırlar.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

ÖN SÖZ

İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir. İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi bu sahədə qanunvericiliyin beynəlxalq standartlara uyğun olaraq daima təkmilləşdirilməsini, hüquq tətbiqi mexanizmlərinin effektivliyinin artırılmasını və hüquqi maarifləndirmə vasitəsilə hüquq mədəniyyətinin yüksəldilməsini şərtləndirir.

Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müvafiq fərman və sərəncamlarından irəli gələn vəzifələrin həyata keçirilməsi ilə bağlı hüquq mühafizə orqanlarının üzərinə böyük məsuliyyət düşür.

Hüquq mühafizə orqanlarının bilavasitə insanlarla işlədiyini və gündəlik fəaliyyətlərində insan hüquqları ilə bağlı təminatların gücləndirilməsi zəruriliyi ilə qarşılaşdığını nəzərə alsaq, bu orqanların əməkdaşlarının insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı bilik və bacarıqlarının artırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

“Hüquq mühafizə orqanı əməkdaşının insan hüquqlarına dair məlumat kitabı”nın nəşrini və hüquq ictimaiyyətinə təqdim olunmasını insan hüquqlarının təşviq edilməsinə töhfə kimi qiymətləndirmək olar.

Əminəm ki, təqdim olunan bu vəsait hüquq ictimaiyyətinin böyük marağına səbəb olacaq, eyni zamanda insan hüquqlarına diqqətin artırılmasına və bu sahədə məlumatlılığın genişlənməsinə gətirib çıxaracaq, hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşlarının fəaliyyətində beynəlxalq təcrübədən daha səmərəli istifadə olunmasına köməklik göstərəcəkdir.

Bu nəşri ərəsəyə gətirən Azərbaycan Hüquqşünasları Konfederasiyasına gələcək fəaliyyətində uğurlar arzu edirəm.

Fuad Ələsgərov

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının
Hüquq mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri*

BMT SƏNƏDLƏRİ

İNSAN HÜQUQLARI HAQQINDA

ÜMUMİ BƏYANNAMƏ

BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 10 dekabr tarixli 217A(III) nömrəli Qətnaməsi ilə qəbul və bəyan edilmişdir.

Preambula

Bəşər ailəsinin bütün üzvlərinə xas olan ləyaqət hissəsinin və onların bərabər və ayrılmaz hüquqlarının tanınmasının azadlıq, ədalət və ümumi sülhün əsası olduğunu nəzərə alaraq,

insan hüquqlarına etinasızlıq və nifrətin bəşəriyyəti dəhşətə gətirən barbarizm hərəkətlərinə səbəb olduğunu və insanların söz və etiqad azadlığına malik, qorxu və ehtiyacdən azad olacaqları bir dünyanın yaradılmasının insanların ən ali istəyi olduğunu nəzərə alaraq,

insanın son vasitə kimi istibdad və zülmə qarşı qiyanma qalxmağa məcbur olmamasını təmin etmək üçün insan hüquqlarının qanunun gücü ilə müdafiə olunmasının zəruriliyini nəzərə alaraq,

xalqlar arasında mehriban münasibətlərin inkişafını dəstəkləməyin vacibliyini nəzərə alaraq,

Birləşmiş Millətlərin xalqlarının BMT Nizamnaməsində əsas insan hüquqlarına, insan şəxsiyyətinin ləyaqət və dəyərinə, kişi və qadınların hüquq bərabərliyinə inamlarını

təsdiq etdiklərini və daha geniş azadlıq şəraitində sosial tərəqqi və həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına yardım etməyə qət etdiklərini nəzərə alaraq,

üzv-dövlətlərin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ilə əməkdaşlıq şəraitində insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara ümumi hörmət və onlara əməl olunmasına yardım etməyi öhdələrinə götürdüklərini nəzərə alaraq,

bu hüquq və azadlıqların xarakterinin tam şəkildə dərk olunmasının həmin öhdəliyin hərtərəfli yerinə yetirilməsi üçün böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alaraq,

Baş məclis

İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyannaməni, hər bir kəsin və cəmiyyətin hər bir orqanının bu Bəyannaməni rəhbər tutaraq maarif və tədris yolu ilə həmin hüquq və azadlıqlara hörmət olunmasına yardım etmələri və milli və beynəlxalq səviyyədə mütərəqqi tədbirlər yolu ilə, həm təşkilatın üzvü olan dövlətlərin xalqları, həm də onların yurisdiksiyası altında olan ərazilərin xalqları arasında ümumilikdə və effektiv tanınması və həyata keçirilməsinə səy göstərmələri məqsədilə bütün xalqlar və bütün dövlətlərin yerinə yetirməyə can atmalı olduqları vəzifə kimi bəyan edir.

Maddə 1.

Bütün insanlar ləyaqət və hüquqlarına görə azad və bərabər doğulurlar. Onların şüurları və vicdanları var və bir-birlərinə münasibətdə qardaşlıq ruhunda davranmalıdırlar.

Maddə 2.

Hər bir şəxs irqindən, dərisinin rəngindən, cinsindən, dilindən, dinindən, siyasi və digər əqidəsindən, milli və ya sosial mənşəyindən, əmlak, sosial mövqə və digər vəziyyətdən asılı olmayaraq, bu Bəyannamədə elan olunmuş bütün hüquq və azadlıqlara malik olmalıdır. Bundan əlavə, həmin şəxsin mənsub olduğu ölkənin və ya ərazinin siyasi, hüquqi və beynəlxalq statusuna görə, həmin ərazinin müstəqilliyindən, qəyyumluq altında olmasından, özünü idarə edib-etməməsindən və ya suverenliyinin hər hansı şəkildə məhdudluğundan asılı olmayaraq heç bir ayrışikliyə yol verilməməlidir.

Maddə 3.

Hər bir şəxsin yaşamaq, azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ var.

Maddə 4.

Heç kəs kölə və ya asılı vəziyyətdə saxlanıla bilməz; quldarlıq və qul ticarəti bütün formalarda qadağan edilir.

Maddə 5.

Heç kim işgəncəyə və ya qəddar, qeyri-insani və ya onun ləyaqətini alçaldan münasibətə və cəzaya məruz qalmamalıdır.

Maddə 6.

Hər bir şəxs harada olmasından asılı olmayaraq, hüquq subyekti kimi tanınmaq hüququna malikdir.

Maddə 7.

Bütün insanlar qanun qarşısında bərabərdirlər və qanun tərəfindən bərabər müdafiə hüququna malikdirlər. Bütün insanlar bu Bəyannaməni pozan hər hansı ayrı-seçkilikdən və belə ayrı-seçkiliyə hər hansı cəhddən eyni dərəcədə müdafiə olunma hüququna malikdirlər.

Maddə 8.

Hər bir şəxs Konstitusiyanın və ya qanunun ona verdiyi hüquqların pozulması zamanı səlahiyyətli milli məhkəmələr tərəfindən hüquqlarının bərpa olunması hüququna malikdir.

Maddə 9.

Heç kim özbaşına həbsə, tutulmaya və ya sürgünə məruz qala bilməz.

Maddə 10.

Hər bir şəxs onun hüquq və vəzifələrinin təyini və ona qarşı irəli sürülmüş cinayət ittihamının əsaslığının müəyyənləşdirilməsi üçün onun işinin müstəqil və bitərəf məhkəmədə, tam bərabərlik əsasında, aşkarlıq və ədalətin bütün tələblərinin gözlənilməsi şəraitində baxılması hüququna malikdir.

Maddə 11.

1. Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər bir şəxs ona müdafiə üçün bütün imkanların təmin olunduğu açıq məhkəmə istintaqında günahı qanuni şəkildə sübut olunanadək günahsız hesab edilmək hüququna malikdir.

2. Heç bir kəs milli qanunvericilik və ya beynəlxalq hüquqa əsasən törədildiyi zaman cinayət hesab edilməyən hərəkət və ya hərəkətsizlik üçün cinayətdə ittiham oluna bilməz. Eyni zamanda cinayətin törədildiyi zaman tətbiq oluna biləcək cəzadan daha ağır cəza tətbiq oluna bilməz.

Maddə 12.

Heç kim şəxsi və ailə həyatına müdaxiləyə, evinin toxunulmazlığına, məktublaşmasının gizliliyinə, şərəf və nüfuzuna özbaşına qəsdə məruz qala bilməz. Hər bir şəxsin belə müdaxilə və qəsddən qanun tərəfindən müdafiə olunmaq hüququ var.

Maddə 13.

1. Hər bir şəxs hər bir ölkə hüdudunda sərbəst hərəkət etmək və yaşayış yeri seçmək hüququna malikdir.

2. Hər bir şəxs öz ölkəsi də daxil olmaqla, istənilən ölkəni tərk etmək və öz ölkəsinə qayıtmaq hüququna malikdir.

Maddə 14.

1. Hər bir şəxs digər ölkələrdə təqibdən sığınacaq axtarmaq və bu sığınacaqdan istifadə etmək hüququna malikdir.

2. Bu hüquq həqiqətən də qeyri-siyasi cinayət və ya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məqsəd və prinsiplərinə zidd hərəkət törədilməsinə əsaslanan təqiblər zamanı tətbiq oluna bilməz.

Maddə 15.

1. Hər bir şəxs vətəndaşlıq hüququna malikdir.

2. Heç kim özbaşına olaraq vətəndaşlıqdan və vətəndaşlığını dəyişmək hüququndan məhrum edilə bilməz.

Maddə 16.

1. Yetkinlik yaşına çatmış kişilər və qadınlar irqi, milli və dini əlamətlərinə görə heç bir məhdudiyət qoyulmadan nigaha daxil olmaq və ailə qurmaq hüququna malikdirlər. Onlar nigaha daxil olarkən, nigah müddətində və onun pozulması zamanı eyni hüquqlardan istifadə edirlər.

2. Nigah, nigaha daxil olan hər iki tərəfin azad və tam razılığı olarsa, bağlana bilər.

3. Ailə cəmiyyətin təbii və başlıca özəyidir və cəmiyyət və dövlət tərəfindən müdafiə olunma hüququna malikdir.

Maddə 17.

1. Hər bir şəxsin həm təkbaşına, həm də müştərək mülkiyyətə sahib olma hüququ var.

2. Heç kim özbaşına olaraq mülkiyyətdən məhrum edilə bilməz.

Maddə 18.

Hər bir şəxs fikir, vicdan və din azadlığı hüququna malikdir; bu hüquqa öz dinini və etiqadını dəyişmək azadlığı və öz dininə və əqidəsinə təhsil, dua, dini ayin və mərasimlər zamanı təklikdə və ya başqaları ilə birlikdə, aşkar və ya fərdi şəkildə etiqad etmək azadlığı daxildir.

Maddə 19.

Hər bir şəxs əqidə və onu sərbəst ifadə etmək azadlığı

hüququna malikdir; bu hüquqa maneəsiz olaraq əqidəyə malik olmaq və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq informasiya və ideyaları istənilən vasitələrlə axtarmaq, əldə etmək və yaymaq azadlığı daxildir.

Maddə 20.

1. Hər bir şəxs dinc yığıncaqlar və assosiasiyalar azadlığı hüququna malikdir.

2. Heç bir şəxs hər hansı bir assosiasiyaya qoşulmağa məcbur edilə bilməz.

Maddə 21.

1. Hər bir şəxs dövlətin idarə olunmasında bilavasitə və ya azad şəkildə seçilmiş nümayəndələr vasitəsilə iştirak etmək hüququna malikdir.

2. Hər bir şəxs öz ölkəsində dövlət qulluğuna girməkdə bərabər imkana malik olmaq hüququna malikdir.

3. Xalqın iradəsi iqtidar hakimiyyətinin əsası olmalıdır: bu iradə öz ifadəsini gizli səsvermə yolu ilə, ümumi və bərabər seçki hüququ və ya səsvermənin azadlığını təmin edən digər eynimənalı formalar əsasında keçirilən mütəmadi və saxtalaşdırılmamış seçkilərdə tapmalıdır.

Maddə 22.

Hər bir şəxs cəmiyyətin üzvü kimi sosial təminat hüququna və milli səylər və beynəlxalq əməkdaşlıq yolu ilə və hər bir dövlətin strukturu və ehtiyatlarına uyğun olaraq onun ləyaqətinin müdafiəsi və şəxsiyyətinin azad inkişafı üçün iqtisadi, sosial və mədəni sahələrdə hüquqlara malikdir.

Maddə 23.

1. Hər bir şəxsin əmək, sərbəst iş yeri seçmək, ədalətli və münasib iş şəraiti və işsizlikdən müdafiə hüququ var.

2. Hər bir şəxs heç bir ayrı-seçkilik olmadan eyni iş üçün eyni əmək haqqı almaq hüququna malikdir.

3. Hər bir işləyən şəxs əməyinin lazım gələrsə digər sosial müdafiə vasitələrilə tamamlanan, onun özünün və ailəsinin layiqli dolanışığını təmin edə bilən ədalətli və qənaətbəxş ödənilməsi hüququna malikdir.

4. Hər bir şəxsin həmkarlar ittifaqları yaratmaq və öz sosial maraqlarını müdafiə etmək üçün həmkarlar ittifaqlarına daxil olmaq hüququ var.

Maddə 24.

Hər bir şəxsin istirahət və asudə vaxt, o cümlədən iş gününün ağlabatan hüququ və ödənilən vaxtaşırı məzuniyyət hüququ var.

Maddə 25.

1. Hər bir şəxs onun özünün və ailəsinin səhhət və rifahını təmin etmək üçün lazım olan qida, geyim, tibbi xidmət və lazımı sosial təminat da daxil olmaqla, həyat səviyyəsi hüququna və işsizlik, xəstəlik, əlillik, dul qalma, qocalıq və özündən asılı olmayan səbəblər üzündən yaşayış vasitələrinin itirilməsi zamanı təminat hüququna malikdir.

2. Analar və uşaqlar xüsusi qayğı və yardım almaq hüququna malikdirlər. Həm nigah nəticəsində, həm də nigahdan kənar doğulmuş uşaqlar eyni sosial müdafiədən istifadə etməlidirlər.

Maddə 26.

1. Hər bir şəxsin təhsil hüququ var. Ən azı ibtidai və ümumi təhsil pulsuz olmalıdır. İbtidai təhsil icbari olmalıdır. Hər kəs texniki və peşə təhsili almaq imkanına malik olmalıdır, ali təhsil də hər kəsin qabiliyyəti əsasında hamıya eyni dərəcədə müyəssər olmalıdır.

2. Təhsil insan şəxsiyyətinin tam inkişafına və insan hüquqları və əsas azadlıqlara hörmətin artırılmasına yönəldilməlidir. Təhsil xalqlar, irqi və dini qruplar arasında qarşılıqlı anlaşmanın, dözümlülüyün və dostluğun möhkəmləndirilməsinə və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının sülhü qoruma sahə-sində fəaliyyətinə yardım etməlidir.

3. Valideynlər öz azyaşlı uşaqları üçün təhsil növünü seçməkdə üstünlüyə malikdirlər.

Maddə 27.

1. Hər bir şəxs cəmiyyətin mədəni həyatında sərbəst iştirak etmək, incəsənətdən zövq almaq, elmi tərəqqidə iştirak etmək və ondan bəhrələnmək hüququna malikdir.

2. Hər bir şəxs müəllifi olduğu elmi, ədəbi, yaxud incəsənət əsərlərinin nəticəsində meydana çıxan maddi və mənəvi mənafeələrinin qorunması hüququna malikdir.

Maddə 28.

Hər bir şəxsin bu Bəyannamədə ifadə olunmuş hüquq və azadlıqlarının tam şəkildə həyata keçirilə biləcəyi sosial və beynəlxalq nizam hüququ var.

Maddə 29.

1. Hər bir şəxs yalnız onun şəxsiyyətinin azad və tam inkişafının mümkün olduğu cəmiyyət qarşısında vəzifələr daşıyır.

2. Öz hüquq və azadlıqlarını həyata keçirərkən hər bir şəxs yalnız elə məhdudiyyətlərə məruz qala bilər ki, onlar qanun tərəfindən digərlərinin hüquq və azadlıqlarının tanınması və hörmət olunmasının təmin edilməsi və demokratik cəmiyyətin əxlaqi, ictimai asayiş və ümumi rifah tələblərini yerinə yetirmək məqsədilə təyin edilmiş olsun.

3. Bu hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məqsəd və prinsiplərinə zidd olmamalıdır.

Maddə 30.

Bu Bəyannamədə heç nə hər hansı dövlətə, şəxslər qrupuna və yaxud ayrı-ayrı şəxslərə, həmin Bəyannamədə elan olunmuş hüquq və azadlıqların ləğvinə yönəldilmiş hər hansı fəaliyyətlə məşğul olmaq və yaxud hər hansı hərəkəti törətmək hüququnun verilməsi kimi təfsir oluna bilməz.

MÜLKİ VƏ SİYASİ HÜQUQLAR

HAQQINDA

PAKT

Baş Məclisin 2200A(XXI) sayılı 16 dekabr 1966-cı il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmişdir və imzalanmaq, təsdiq edilmək və qoşulmaq üçün açıqdır

QÜVVƏYƏ MİNMƏSİ: *49-cu maddəyə müvafiq olaraq
23 mart 1976-cı il*

Preambula

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində elan edilmiş prinsiplərə müvafiq olaraq bəşər nəslinin bütün üzvlərinə məxsus ləyaqətin və onların bərabər və ayrılmaz hüquqlarının azadlıq, ədalət və ümumi sülhün əsası olduğunu nəzərə alaraq, həmin hüquqların insan şəxsiyyətinə məxsus olan ləyaqətdən doğduğunu etiraf edərək,

İnsan Hüquqları Haqqında Ümumdünya Bəyannaməsinə əsasən mülki və siyasi azadlıqdan istifadə edən və qorxu və ehtiyacdən azad insan şəxsiyyəti idealının yalnız hər kəsin öz iqtisadi, sosial və mədəni, eləcə də mülki və siyasi hüquqlarından istifadə edə bilməsi üçün şərait yaradıldığı

təqdirdə həyata keçirilə biləcəyini etiraf edərək,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinə görə dövlətlərin insanın hüquq və azadlıqlarına hamılıqla hörmət edilməsini təşviq etməyə və onlara riayət olunmasına yardım göstərməyə borclu olduqlarını nəzərə alaraq,

ayrılıqda hər bir insanın başqalarına və mənsub olduğu kollektivin üzvlərinə münasibətdə vəzifələr daşıyaraq, bu Paktda tanınan hüquqların təşviq edilməsinə səy göstərməli olduğunu nəzərə alaraq, **aşağıdakı maddələrlə razılaşırlar:**

I HİSSƏ

Maddə 1.

1. Bütün xalqlar öz müqəddəratını təyin etmək hüququna malikdir. Onlar bu hüquqa əsasən öz siyasi statuslarını azad şəkildə müəyyən edir və özlərinin iqtisadi, sosial və mədəni inkişaflarını azad surətdə təmin edirlər.

2. Bütün xalqlar öz məqsədlərinə çatmaq üçün öz təbii sərvətləri və ehtiyatları barəsində qarşılıqlı mənfəət prinsipinə və beynəlxalq hüquqa əsaslanan beynəlxalq iqtisadi əməkdaşlıqdan irəli gələn hər hansı öhdəliyə zərər yetirmədən azad sərəncam verə bilirlər. Heç bir xalq heç bir vəchlə ona məxsus yaşayış vasitələrindən məhrum edilə bilməz.

3. Bu Paktda iştirak edən bütün dövlətlər, o cümlədən özünü idarə etməyən və qəyyumluq altında olan ərazilərin idarə olunması üçün məsuliyyət daşıyan dövlətlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin müddəalarına əsasən

xalqların öz müqəddəratını təyin etmək hüququnun həyata keçirilməsini təşviq etməli və ona hörmət bəsləməlidirlər.

II HİSSƏ

Maddə 2.

1. Bu Paktda iştirak edən hər bir dövlət onun ərazisi hüdüdlərində və onun yurisdiksiyasında olan bütün şəxslərin bu Paktda elan olunan hüquqlarına heç bir cəhətdən, o cümlədən irqi, dərisinin rəngi, cinsi, dili, dini, siyasi və digər əqidələri, milli, yaxud sosial mənşəyi, mülki vəziyyəti, doğuluşu, yaxud digər hallar baxımından fərq qoyulmadan hörmət etməyi və onların təmin olunmasını öhdəsinə götürür.

2. Əgər hələlik mövcud qanunvericilik tədbirlərində, yaxud digər tədbirlərdə nəzərdə tutulmamışsa, bu Paktda iştirak edən dövlətlər öz ölkələrinin konstitusiya prosedurlarına və bu Paktın müddəalarına müvafiq olaraq bu Paktda elan olunmuş hüquqların həyata keçirilməsi üçün zəruri ola biləcək belə qanunvericilik tədbirlərinin və digər tədbirlərin qəbul edilməsi üçün lazımi ölçü götürməyi öhdələrinə alırlar.

3. Bu Paktda iştirak edən hər bir dövlət aşağıdakıları öhdəsinə götürür:

a) bu Paktda elan olunmuş hüquq və azadlıqları pozulmuş şəxsi, həmin pozuntu rəsmi səviyyədə hərəkət edən şəxslər tərəfindən törədilmişsə də, təsirli hüquqi müdafiə vasitələri ilə təmin etmək;

b) belə müdafiəyə ehtiyacı olan hər bir şəxsin hüquqi

müdafiə hüququnun səlahiyyətli məhkəmə, inzibati, yaxud qanunvericilik hakimiyyəti orqanları, yaxud dövlətin hüquq sisteminin nəzərdə tutduğu digər səlahiyyətli orqan tərəfindən bərqərar olmasını təmin etmək və məhkəmə müdafiəsinin imkanlarını inkişaf etdirmək;

c) nəzərdə tutulduğu hallarda, səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarının hüquqi müdafiə vasitələrinin tətbiq olunmasını təmin etmək;

Maddə 3.

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər kişilər və qadınlar üçün bu Paktda nəzərdə tutulan bütün mülki və siyasi hüquqlardan bərabər surətdə istifadə olunmasını təmin etməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 4.

1. Dövlətdə millətin taleyini təhlükədə qoyan və mövcudluğu haqda rəsmi surətdə elan edilmiş fəvqəladə vəziyyət yarandıqda, bu Paktda iştirak edən dövlətlər Pakt üzrə öhdəliklərindən geriçəkmə; tədbirləri qəbul edə bilər, lakin bu, vəziyyətin kəskinliyinin tələb etdiyi dərəcədə, belə tədbirlərin onların beynəlxalq hüquqa dair digər öhdəliklərinə zidd olmaması və müstəsna olaraq irq, dərisinin rəngi, cins, dil, din, yaxud sosial mənşə əsasında ayrı-seçkiliyə gətirib çıxarmaması şərtilə olmalıdır.

2. Bu müddəa 6, 7, 8(1-ci və 2-ci bəndlər), 11, 15, 16 və 18-ci maddələrdən hər hansı bir şəkildə geriçəkmə üçün əsas ola bilməz.

3. Bu Paktda iştirak edən hər bir dövlət geriçəkmə hü-

ququndan istifadə etdikdə, dərhal həmin Paktda iştirak edən digər dövlətlərə geri çəkildiyi müddəalar və onu belə geri çəkilməyə vadar edən səbəblər haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi vasitəsilə məlumat verməlidir. Eləcə də, həmin vasitəçi ilə onun bu geriçəkilməyə xitam verdiyi tarix bildirilməlidir.

Maddə 5.

1. Bu Paktda heç nə hər hansı bir dövlətin, hər hansı bir insan qrupunun, yaxud kiminsə bu Paktda tanınmış Hüquq və ya azadlıqlardan hər hansı birini ləğv etməyə, yaxud onları .bu Paktda nəzərdə tutulduğundan çox məhdudlaşdırmağa yönəldilmiş hansısa fəaliyyətlə məşğul olmaq, yaxud hansısa hərəkətlərə yol vermək hüququna malik olması kimi yozula bilməz.

2. Hər hansı bir ölkədə qanunla, konvensiyalarla, qayda, yaxud adətlərlə tanınan, yaxud mövcud olan əsas insan hüquqlarından heç birinin həmin hüquqların bu Paktda tanınmadığı, yaxud məhdud həcmdə tanınması bəhanəsi ilə heç cür məhdudlaşdırılmasına, yaxud onların əhəmiyyətinin azaldılmasına yol verilmir.

III HİSSƏ

Maddə 6.

1. Yaşamaq hüququ hər bir insanın ayrılmaz hüququdur. Bu hüquq qanunla qorunur. Heç kəs özbaşına həyatdan məhrum edilə bilməz.

2. Ölüm cəzasının ləğv edilmədiyini ölkələrdə ölüm

hökmü ən ağır cinayətlərə görə, həmin cinayətlər törədildiyi vaxt qüvvədə olan və bu Paktın qərarlarına və Soyqırımı cinayətinin qarşısını almaq və ona görə cəzalandırma haqqında konvensiyaya zidd olmayan qanuna müvafiq çıxarıla bilər. Bu cəza səlahiyyətli məhkəmənin qəti qərarı əsasında yerinə yetirilə bilər.

3. Həyatdan məhrum etmədə soyqırımı cinayəti tərkibi varsa, nəzərə alınmalıdır ki, bu maddədə heç nə bu Paktın iştirak edən dövlətlərə hər hansı bir yolla Soyqırımı cinayətinin qarşısını almaq və ona görə cəzalandırma haqqında konvensiyanın qərarlarına müvafiq qəbul edilmiş hər hansı öhdəlikdən geri çəkilmək hüququ vermir.

4. Ölüm cəzasına məhkum edilmiş hər kəsin bağışlanması, yaxud hökmün yumşaldılmasını xahiş etmək hüququ var. Amnistiya, bağışlanma, yaxud ölüm hökmünün dəyişdirilməsi bütün hallarda mümkündür.

5. Ölüm hökmü törətdikləri cinayətlərə görə yaşı on səkkizdən az olan şəxslər barəsində çıxarılmır və hamilə qadınlar barəsində icra olunmur.

6. Bu maddədə heç nə ölüm hökmünün bu Paktın iştirak edən: hər hansı bir dövlət tərəfindən təxirə salınmasına, yaxud ləğv olunmasına icazə verilməməsi üçün əsas sayıla bilməz.

Maddə 7.

Heç kəs qəddar, insanlıqdan kənar işgəncələrə, yaxud onun ləyaqətini alçaldan davranışa, yaxud cəzaya məruz qalmamalıdır. O cümlədən, heç bir şəxs üzərində onun azad razılığı olmadan tibbi, yaxud elmi təcrübə aparıla bilməz.

Maddə 8.

1. Heç kəs köləlikdə saxlana bilməz. Köləlik və qul ölkələrinin bütün növləri qadağandır.

2. Heç kəs asılı vəziyyətdə saxlana bilməz.

3. a) heç kəs məcburi, yaxud icbari əməyə vadar edilə bilməz;

b) cinayətə görə cəzanın katorqa işləri ilə birlikdə azadlıqdan məhrum etmə şəklində təyin edilə bildiyi ölkələrdə 3.a) bəndi belə cəza təyin etmiş səlahiyyətli məhkəmənin hökmü üzrə katorqa işlərinin yerinə yetirilməsinə maneə sayıla bilməz;

c) bu bənddə «məcburi, yaxud icbari əmək» termini aşağıdakıları əhatə etmir:

i) bir qayda olaraq, məhkəmənin qanuni sərəncamı ilə həbsdə olan, yaxud belə həbsdən şərti azad edilmiş şəxsin yerinə yetirdiyi, i) yarım bəndində xatırlanmayan hər hansı bir iş, yaxud xidmət;

ii) Hərbi xarakterli hər hansı bir xidmət, hərbi xidmətdən siyasi və dini-etik motivlərə görə imtina olunmasının qəbul edildiyi ölkələrdə isə. Həmin motivlərə görə hərbi xidmətdən imtina etmiş şəxslər üçün nəzərdə tutulan hər hansı bir xidmət;

iii) əhalinin həyatı, yaxud rifahı üçün təhlükəli olan fəvqəladə vəziyyət, yaxud fəlakət hallarında hər hansı bir icbari xidmət;

iv) adi vətəndaşlıq vəzifələrinə daxil olan hər hansı bir iş, yaxud xidmət.

Maddə 9.

1. Hər bir insanın azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ var. Heç kəs zorla həbs və yaxud dustaq edilə bilməz. Heç kəs qanunla müəyyən olunmuş əsaslar olmadan və müvafiq prosedurlara əməl olunmadan azadlıqdan məhrum edilməməlidir.

2. Hər kəs həbs olunarkən, əleyhinə sürülən hər hansı ittiham dərhal ona bildirilir.

3. Cinayət ittihamı ilə həbs olunmuş, yaxud tutulub saxlanmış hər bir şəxs təcili surətdə məhkəmə hakiminin, yaxud məhkəmə hakimiyyətini icra etmək hüququna və əqlabatan müddətdə məhkəmə baxışı .aparmaq, yaxud azad etmək hüququ olan vəzifəli şəxsin yanına gətirilir. Məhkəmə baxışını gözləyən şəxslərin dustaq saxlanması ümumi qayda olmamalıdır. Lakin azad olunma məhkəməyə, məhkəmə təhqiqatının hər hansı bir mərhələsinə və zəruri hallarda hökmün icrası üçün gəlmək haqqında təminat verməkdən asılı edilə bilər.

4. Həbs, yaxud dustaqlıq nəticəsində azadlıqdan məhrum edilən hər bir şəxs tutulub saxlanılmasının qanuniliyi barədə qərar çıxarılaq, əgər həbs qanunsuzdursa, azad edilməsi barədə sərəncam verilmək üçün onun işinə məhkəmədə baxılması hüququna malikdir.

5. Qanunsuz həbs, yaxud dustaqlıq qurbanı olan hər kəsin iddia gücünə malik kompensasiya hüququ var.

Maddə 10.

1. Azadlıqdan məhrum edilmiş bütün şəxslər humanist davranışa,. insan şəxsiyyətinin ləyaqətinə hörmət edilməsi

hüququna malikdirlər.

2. a) Müttəhimlər, müstəsna hallar olmadıqda, məhkum olunmuş şəxslərdən ayrı saxlanılır və onlar üçün məhkum olunmamış şəxslər statusuna uyğun rejim qoyulur.

b) yetkinliyə çatmamış müttəhimlər yetkinliyə çatmışlardan təcrid edilir və ən qısa müddətdə qərar çıxarımaq üçün məhkəməyə göndərilir.

3. Həbs cəzası sistemində məhbuslar üçün əsas məqsədi onları islah və yenidəntərbiyə etmək olan rejim nəzərdə tutulur. Yetkinliyə çatmamış qanun pozucuları yetkinliyə çatmışlardan təcrid edilir və onlar üçün yaşlarına və hüquqi statuslarına uyğun rejim qoyulur.

Maddə 11.

1. Heç kəs hər hansı bir müqavilə öhdəliyini yerinə yetirmək iqtidarında olmamasına əsasən azadlıqdan məhrum edilə bilməz.

Maddə 12.

1. Hər hansı bir ölkənin ərazisində qanuni surətdə olan hər kəsin həmin ölkənin hüduqlarında sərbəst şəkildə yerdəyişmək və yaşayış yeri seçmək hüququ var.

2. Hər bir insanın, öz ölkəsi də daxil olmaqla, hər hansı bir ölkəni tərk etmək hüququ var.

3. Yuxarıda xatırlanan hüquqlar qanunda nəzərdə tutulan, dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai asayişin, əhalinin sağlamlığının, yaxud mənəviyyatının, yaxud başqalarının hüquq və azadlıqlarının və bu Paktda tanınan hüquqlara uyğun digər Hüquqların qorunması üçün zəruri olan məhdudiyətlərdən

başqa məhdudiyət obyektinə ola bilməz.

4. Heç kəs özbaşına öz ölkəsinə gəlmək hüququndan məhrum edilə bilməz.

Maddə 13.

Bu Paktın iştirak edən dövlətlərdən hər hansı birinin ərazisində qanuni surətdə olan əcnəbi yalnız qanuna müvafiq çıxarılan qərara əsasən sürgün edilə bilər, əgər dövlət təhlükəsizliyi mülahizələri bunu qeyd-şərtsiz tələb etmərsə, sürgün olunması əleyhinə dəlillərini gətirmək, öz işinə səlahiyyətli hakimiyyət orqanı, yaxud səlahiyyətli hakimiyyət orqanı tərəfindən xüsusi təyinatla olunmuş şəxs və ya şəxslər tərəfindən yenidən baxılmaq və bu məqsədlə həmin hakimiyyət orqanı, şəxs və ya şəxslər qarşısında təmsil olunmaq hüququna malikdir.

Maddə 14.

1. Bütün şəxslər məhkəmə və tribunal qarşısında bərabərdir. Hər kəs ona qarşı irəli sürülən hər hansı cinayət ittihamına baxılarkən, yaxud hər hansı bir mülki prosesdə onun hüquq və vəzifələri müəyyənləşdirilərkən işinə qanun əsasında yaradılmış səlahiyyətli, müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən ədalətlə və açıq baxılması hüququna malikdir. Demokratik cəmiyyətdə mətbuat və ictimaiyyət əxlaq, ictimai asayiş, yaxud dövlət təhlükəsizliyi mülahizələrinə görə, yaxud tərəflərin şəxsi həyatlarının mənafeyi tələb etdikdə, yaxud məhkəmənin fikrincə ciddi zərurət olduqda - açıq məhkəmənin ədalət məhkəməsinə poza biləcəyi xüsusi hallarda - məhkəmə baxışına bütövlükdə, yaxud onun bir

hissəsinə buraxılmaya bilər; lakin yetkinliyə çatmamışların mənafeyinin tələb etdiyi, yaxud işin evlənməyə, yaxud uşaqlar üzərində qəyyumluq mübahisələrinə aid olduğu hallar istisna edilməklə, cinayət, yaxud mülki işlərə dair hər bir məhkəmə qərarı açıq olmalıdır.

2. Cinayətdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanuna əsasən sübut ediləndək günahkar sayılmamaq hüququna malikdir.

3. Hər kəs ona qarşı irəli sürülən hər hansı cinayət ittihamına baxılarkən, tam bərabərlik əsasında minimum aşağıdakılara təminat hüququna malikdir:

a) ona qarşı irəli sürülən ittihamın xarakteri və əsası ilə təcili qaydada və onun başa düşdüyü dildə ətraflı xəbərdar edilmək;

b) özünü müdafiəyə hazırlamaq üçün kifayət qədər vaxta və özünün seçdiyi müdafiəçi ilə əlaqə saxlamaq imkanına malik olmaq;

c) əsassız ləngitməyə yol verilmədən mühakimə edilmək;

d) özünün iştirakı ilə mühakimə olunmaq və özünü şəxsən, yaxud özünün seçdiyi müdafiəçi vasitəsilə müdafiə etmək: əgər müdafiəçisi yoxdursa, bu hüququ haqqında xəbərdar edilmək və ədalət məhkəməsinin, mənafeyi tələb etdiyi bütün hallarda təyin olunmuş müdafiəçiyə və müdafiə haqqını ödəmək üçün kifayət qədər vəsaiti olmadığı hallarda pulsuz müdafiəçiyə malik olmaq;

e) onun əleyhinə ifadə verən şahidləri dindirmək, yaxud bu şahidlərin dindirilməsi hüququna malik olmaq, öz şahidlərinin onun əleyhinə ifadə verən şahidlər üçün mövcud olan

şərtlərlə istintaqa çağırılması hüququna malik olmaq;

f) məhkəmədə istifadə olunan dili başa düşmürsə, yaxud bu dildə danışmırsa, tərcüməçinin köməyindən pulsuz istifadə etmək;

g) əleyhinə ifadə verməyə, yaxud özünün müqəssir olduğunu etiraf etməyə məcbur edilməmək.

4. Yetkinliyə çatmayanlar barəsində məhkəmə prosesi onların yaşı və yenidəntərbiyə edilmək istəyinə yardım göstərilməsi nəzərə alınmaqla aparılmalıdır.

5. Hər hansı bir cinayətə görə məhkum olunmuş hər kəs onun barəsindəki ittihama və hökmə qanuna əsasən yuxarı məhkəmə instansiyalarında yenidən baxılması hüququna malikdir.

6. Əgər hansısa şəxs cinayətə görə məhkəmənin qəti qərarı ilə məhkum olunmuşsa və haqqında çıxarılmış hökm məhkəmə səhvi buraxıldığını şəksiz təsdiq edən yeni, yaxud yeni aşkar edilmiş bir cəhətə əsasən sonradan ləğv edilmiş, yaxud o, əfv olunmuşsa, onda göstərilən naməlum cəhətin tamamilə, yaxud qismən onun təqsirindən üzə çıxarılmadığı sübut edilməzsə, belə ittiham əsasında cəza çəkmiş şəxs qanuna əsasən kompensasiya alır.

7. Heç kəs hər hansı bir ölkənin qanununa və cinayət-prosessual hüququna müvafiq olaraq artıq qəti surətdə məhkum olunduğu, yaxud bəraət qazandığı bir cinayət üçün ikinci dəfə mühakimə edilməməli, yaxud cəzalandırılmamalıdır.

Maddə 15.

1. Heç kəs qüvvədə olan ölkədaxili qanunvericiliyə, yaxud beynəlxalq hüquqa əsasən törədildiyi vaxt cinayət ol-

mayan hansısa hərəkət, yaxud səhv üstündə hansısa cinayət törətməkdə müqəssir sayıla bilməz. Eləcə də, cinayət törədildiyi vaxt tətbiq edilməli olan cəzadan ağır cəza təyin edilə bilməz. Əgər cinayət törədildikdən sonra qanunla daha yüngül cəza müəyyən edilirsə, bu qanunun təsiri həmin cinayətkara da şamil olunur.

2. Bu maddədə heç nə hər bir şəxsin törədilərkən beynəlxalq aləm tərəfindən qəbul olunmuş hüquq prinsiplərinə əsasən cinayət olan hər hansı bir əməlinə, yaxud xətasına görə məhkəməyə verilməsinə və cəzalandırılmasına mane olmur.

Maddə 16.

Hər bir insan harada olursa-olsun hüquq subyektliyi kimi qəbul edilmək hüququna malikdir.

Maddə 17.

1. Heç kəsin şəxsi və ailə həyatına özbaşına, yaxud qanunsuz müdaxilə, mənzil toxunulmazlığını, yaxud yazışma sirlərinə özbaşına, yaxud qanunsuz qəsd, yaxud şərəfinə və adına qanunsuz qəsd edilə bilməz.

2. Hər bir insanın. belə müdaxilə və qəsdlərdən qanunla müdafiə olunmaq hüququ var.

Maddə 18.

1. Hər bir insanın fikir, vicdan və din azadlığı hüququ var. Bu hüquqa özünün seçdiyi dinə və əqidəyə malik olmaq, öz dininə və əqidəsinə istər təklikdə, istərsə də başqaları ilə birgə, açıq, yaxud xüsusi qaydada, ibadətdə, dini ayin və

mərəsimlərin icrasında və təlimdə etiqad bəsləmək azadlığı daxildir.

2. Heç kəs onun dinə, yaxud əqidəyə malik olmaq və ya onları öz istəyi ilə qəbul etmək azadlığına xələl gətirən məcburiyyətə məruz qalmamalıdır.

3. Din, yaxud əqidə azadlığı yalnız qanunla qoyulmuş və ictimai təhlükəsizliyin, asayişin, sağlamlığın və əxlaqın, eləcə də başqa şəxslərin əsas hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün zəruri olduğu qədər məhdudlaşdırılmalıdır.

4. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər valideynlərin və müvafiq hallarda qanuni qəyyumların uşaqlarının öz şəxsi əqidələrinə uyğun dini və mənəvi tərbiyə almasını təmin etmək azadlığına hörmət etməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 19.

1. Hər bir insan şəxsi fikri olmaq hüququna malikdir.

2. Hər bir insanın öz fikrini sərbəst ifadə etmək hüququ var. Bu hüquqa dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq hər cür informasiya və ideyaları axtarmaq, almaq, şifahi, yazılı, mətbuat, yaxud bədii ifadə formaları vasitəsilə, yaxud özü seçdiyi başqa üsullarla yaymaq azadlığı daxildir.

3. Bu maddənin 2-ci bəndində göstərilən hüquqlardan istifadə olunması xüsusi vəzifələr qoyur və məsuliyyət tələb edir. Belə ki, bu, bir sıra məhdudiyətlərlə bağlı ola bilər. Lakin onlar qanunla müəyyənləşdirilməli və aşağıdakıların təmin edilməsi üçün zəruri olmalıdır:

a) başqalarının hüquqlarına və adına hörmət edilməsi üçün;

b) dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai asayişin, əhəlinin sağ-

lamlıq, yaxud mənəviyyatının qorunması üçün;

Maddə 20.

1. Hər cür müharibə təbliğatı qanunla qadağan edilməlidir.

2. Ayrı-seçkiliyə, düşmənçiliyə, zorakılığa təhrik olan milli, irqi, yaxud dini nifrətin lehinə edilən hər hansı bir çıxış qanunla, qadağan olunmalıdır.

Maddə 21.

Dinc yığıncaqlar hüququ tanınır. Bu hüquqdan istifadə edilməsinə qanuna müvafiq olaraq qoyulan və demokratik cəmiyyətdə dövlət təhlükəsizliyinin, yaxud ictimai təhlükəsizliyinin, ictimai asayişin, əhalinin sağlamlığının və mənəviyyatının, yaxud başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri olanlardan başqa heç bir məhdudiyət qoyulmur.

Maddə 22.

1. Hər bir insan öz mənafelərini müdafiə etmək üçün həmkarlar ittifaqları yaratmaq və belə ittifaqlara girmək hüququ da daxil olmaqla, başqaları ilə birgə assosiasiyalar yaratmaq hüququna malikdir.

2. Bu hüquqdan; istifadə edilməsinə qanunda nəzərdə tutulan və demokratik cəmiyyətdə dövlət təhlükəsizliyinin, yaxud ictimai təhlükəsizliyinin, ictimai asayişin, əhalinin sağlamlığının və mənəviyyatının, yaxud başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri olanlardan başqa heç bir məhdudiyət qoyulmur. Bu maddə silahlı qüvvələrin,

yaxud polisin tərkibinə daxil olan şəxslərin həmin hüquqdan istifadə etməsinə qanuni məhdudiyətlər tətbiq edilməsinə mane olmur.

3. Bu maddədə heç nə Beynəlxalq Əmək Təşkilatının assosiasiyalar yaratmaq və təşkilatlanma hüququnun müdafiəsinə dair 1948-ci il Konvensiyasında iştirak edən dövlətlərə həmin Konvensiyada nəzərdə tutulan təminatların zərərinə qanunvericilik aktları qəbul etmək, yaxud qanunu bu təminatlara xələl gətirə biləcək şəkildə tətbiq etmək hüququ vermir.

Maddə 23.

1. Ailə cəmiyyətin təbii və əsas özəyidir və cəmiyyət və dövlət tərəfindən müdafiə olunmaq hüququna malikdir.

2. Nikah yaşına çatmış bütün kişilərin və qadınların nikaha daxil, olmaq hüququ və ailə qurmaq hüququ var.

3. Heç bir nikah, ona daxil olan tərəflərin azad və tam razılığı olmadan bağlana, bilməz.

4. Bu Paktda iştirak edən bütün dövlətlər ər-arvadın nikah bağlayarkən, nikahda olarkən və onu pozarkən hüquq və vəzifələrinin bərabərliyinin təmin olunması üçün lazımı tədbirlər görməlidirlər. Nikah pozulduğu halda bütün uşaqların lazımı müdafiəsi nəzərdə tutulmalıdır.

Maddə 24.

1. Hər bir uşağın irq, dərisinin rəngi, cins, dil, din, milli, yaxud sosial mənşə, mülki vəziyyət, yaxud doğuluş əlamətlərinə görə heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan, ailəsi, cəmiyyət və dövlət tərəfindən azyaşlı kimi vəziyyətinin tələb

etdiyi müdafiə tədbirləri görülməsi hüququ var.

2. Hər bir uşaq doğulan kimi dərhal qeydiyyatata alınmalı və onun adı olmalıdır.

3. Hər bir uşağın vətəndaşlıq əldə etmək hüququ var.

Maddə 25.

Hər bir insan 2-ci maddədə xatırlanan heç bir ayrı-seçkilik və əsassız məhdudiyət qoyulmadan aşağıdakı hüquq və imkanlara malik olmalıdır:

a) dövlət işlərinin aparılmasında istər bilavasitə, istərsə də azad şəraitdə seçilmiş nümayəndələri vasitəsilə iştirak etmək;

b) səs vermək və ümumi və bərabər seçki hüququ əsasında gizli səsvermə yolu ilə keçirilən və seçicilərin sərbəst iradəsini təmin edən həqiqi vaxtaşırı seçkilərdə seçilmək;

c) öz ölkəsində ümumi bərabərlik əsasında dövlət qulluğuna buraxılmaq.

Maddə 26.

Bütün insanlar qanun qarşısında bərabərdir və heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan müdafiə olunmaq hüququna malikdir. Bu baxımdan hər cür ayrı-seçkilik qanunla qadağan olunmalı və qanun bütün şəxslərin hər hansı əlamətinə, o cümlədən irqinə, dərisinin rənginə, cinsinə, dilinə, dininə, siyasi, yaxud digər əqidələrinə, milli, yaxud sosial mənşəyinə, mülki vəziyyətinə, doğuluşuna, yaxud digər hallara görə ayrı-seçkilikdən bərabər və təsirli müdafiə olunmasını təmin etməlidir.

Maddə 27.

Etnik, din və dil azlıqlarının mövcud olduğu ölkələrdə belə azlıqlara mənsub olan şəxslər həmin qrupun digər üzvləri ilə birlikdə öz mədəniyyətindən bəhrələnmək, öz dininə etiqad bəsləmək və onun ayinlərini icra etmək, eləcə də öz doğma dilindən istifadə etmək hüququndan məhkum edilə bilməz.

IV HİSSƏ

Maddə 28.

1. İnsan hüquqları Komitəsi (bu Paktda bundan sonra Komitə adlandırılacaq) yaradılır. O, on səkkiz üzvdən ibarət olub, aşağıda nəzərdə tutulan funksiyaları yerinə yetirir.

2. Komitənin tərkibinə bu Paktda iştirak edən dövlətin vətəndaşı olan yüksək mənəvi keyfiyyətlərə, insan hüquqları sahəsində mötəbər səlahiyyətə malik şəxslər daxildir, hüquq təcrübəsinə malik bir sıra şəxslərin iştirakının faydalılığı da nəzərə alınır.

3. Komitə üzvləri şəxsi keyfiyyətdə seçilir və işləyirlər.

Maddə 29.

1. Komitə üzvləri 28-ci maddənin tələblərinə cavab verən və bu Paktda iştirak edən dövlətlərin həmin məqsədlə namizədliklərini irəli sürdükləri şəxslərin siyahısından gizli səsvermə yolu ilə seçilir.

2. Bu Paktda iştirak edən dövlətlərdən hər biri iki şəxsdən çox namizəd irəli sürə bilməz. Bu şəxslər onların namizədliyini irəli sürmüş dövlətin vətəndaşı olmalıdır.

3. Hər bir şəxsin namizədliyinin təkrar irəli sürülmək

hüququ var.

Maddə 30.

1. İlk seçkilər bu Paktın qüvvəyə mindiyi gündən sonra altı aydan gec olmayaraq keçirilir.

2. 34-cü maddəyə müvafiq olaraq açıq vakansiyaları tutmaq üçün elan olunan seçkilərdən başqa, hər seçkiyə heç olmasa dörd ay qalmış Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Paktın iştirak edən bütün dövlətlərə üç ay müddətində Komitənin üzvlüyünə namizədlərin təqdim olunması barədə yazılı müraciət edir.

3. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi namizədliyi həmin qayda ilə irəli sürülmüş bütün şəxslərin, bu Paktın iştirak edən hansı dövlət tərəfindən irəli sürüldüyü göstərməklə, əlifba sırası ilə siyahısını tərtib edir, həmin siyahını hər seçkinin keçiriləcəyi tarixən bir ay keç olmayaraq bu Paktın iştirak edən dövlətlərə tətbiq edir.

4. Komitə üzvlərinin seçkisi bu Paktın iştirak edən dövlətlərin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibi tərəfindən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində çağırılan iclasında keçirilir. Yetərsay üçün bu Paktın iştirak edən dövlətlərin üçdə ikisinin iştirakı kifayət olan həmin iclasda namizədlikləri daha çox səs alan və iştirakçı-dövlətlərin iclasda və səsvermədə iştirak edən nümayəndələrinin mütləq səs çoxluğunu qazanan şəxslər Komitəyə üzv seçilmiş sayılır.

Maddə 31.

1. Komitəyə eyni dövlətdən bir vətəndaşdan çox üzv daxil

ola bilməz.

2. Komitəyə seçkilər zamanı üzvlərin ədalətli coğrafi bölgüsü, müxtəlif sivilizasiya formalarının və əsas hüquq sistemlərinin təmsil olunması nəzərə alınır.

Maddə 32.

1. Komitə üzvləri dörd il müddətinə seçilir. Onların namizədlikləri yenidən irəli sürüldükdə təkrar seçilmək hüququ var. Lakin ilk seçkilərdə seçilmiş üzvlərdən doqquzunun səlahiyyət müddəti ikinci ilin sonunda bitir; ilk seçkilərdən dərhal sonra həmin doqquz üzvün adı 30-cu maddənin 4-cü bəndində xatırlanan Sədr tərəfindən püşk vasitəsilə müəyyən edilir.

2. Səlahiyyət müddəti bitdikdə bu Paktın bu hissəsinin əvvəlki maddələrinə müvafiq olaraq seçkilər keçirilir.

Maddə 33.

1. Əgər digər üzvlərin yekdil fikrincə Komitənin hər hansı bir üzvü hər hansı səbəbdən, müvəqqəti iştirak etməmək nəzərə alınmamaqla, öz funksiyalarını icra etməyə xitam veribsə, Komitənin Sədri bu barədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə məlumat verir. Baş katib isə bundan sonra həmin üzvün yerini boş elan edir.

2. Komitə üzvlərindən hansısa öldükdə, yaxud istefaya çıxdıqda Komitənin Sədri dərhal Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə məlumat verir. Baş katib isə həmin yeri ölüm günündən, yaxud istefanın gerçəkləşdiyi gündən boş elan edir.

Maddə 34.

1. 33-cü maddəyə müvafiq olaraq vakansiya elan olunduqda və əvəz ediləsi üzvün səlahiyyət müddəti bu vakansiya elan ediləndən sonra altı ay müddətində qurtarmırsa, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi 29-cu maddəyə müvafiq olaraq bu Paktın həmin vakansiyanı tutmaq üçün iki ay müddətində öz namizədini irəli surə bilən hər bir iştirakçı-dövlətini xəbərdar edir.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu qayda ilə namizədliyi irəli sürülmüş şəxslərin siyahısını tərtib edərək həmin siyahını bu Paktda iştirak edən dövlətlərə təqdim edir. Sonra vakansiyaları tutmaq üçün bu Paktın hazırki hissəsinin müvafiq müddəalarına əsasən seçkilər keçirilir.

3. Komitənin 33-cü maddəyə müvafiq olaraq elan edilmiş vakansiyanı tutmaq üçün seçilən üzvü, göstərilən maddənin müddəalarına əsasən, vəzifəsini Komitədə yeri boşalan üzvün yerdə qalan səlahiyyət müddəti ərzində daşıyır.

Maddə 35.

Komitə üzvləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisinin Komitənin vəzifələrinin əhəmiyyəti nəzərə alınmaqla müəyyən etdiyi qayda və şərtlərlə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının vəsaitindən Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisi tərəfindən təsdiq olunmuş əmək haqqı alırlar.

Maddə 36.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Komitənin bu Pakta müvafiq olaraq funksiyalarını səmərəli həyata keçirməsi üçün lazımı sayda personal və maddi vəsait ayırır.

Maddə 37.

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Komitənin ilk iclasını Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində çağırır.

2. Komitə ilk iclasdan sonra onun prosedura qaydalarında nəzərdə tutulan vaxtlarda yığılır.

3. Komitə adətən, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində, yaxud Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Cenevrədəki şöbəsində toplaşır,

Maddə 38.

1. Komitənin hər bir üzvü öz vəzifələrinin icrasına başlamazdan əvvəl Komitənin açıq iclasında öz funksiyalarını qərəzsiz və vicdanla yerinə yetirəcəyi barədə təntənəli bəyənət verir.

Maddə 39.

1. Komitə iki il müddətinə öz vəzifəli şəxslərini seçir. Onlar təkrar seçilə bilərlər.

2. Komitə özünün məxsusi prosedura qaydalarını müəyyən edir. Lakin bu qaydalar həm də aşağıdakıları nəzərdə tutmalıdır:

- a) yetərsay Komitənin on iki üzvündən ibarətdir;
- b) Komitənin qərarları iştirak edən üzvlərin səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Maddə 40.

1. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər bu Paktda tanınan hüquqların həyata keçirilməsi ilə əlaqədar gördükləri tədbirlər

və həmin hüquqlardan istifadə olunmasında əldə edilmiş uğurlar haqqında aşağıdakı qaydada məruzələr təqdim etməyi öhdələrinə götürürlər:

a) bu Pakt qüvvəyə mindikdən sonra bir il ərzində müvafiq iştirakçı-dövlətlər barəsində;

b) gələcəkdə Komitənin tələb etdiyi bütün hallarda.

2. Bütün məruzələr Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edilir, o isə həmin məruzələri baxılmaq üçün Komitə üzvlərinə göndərir. Məruzələrdə bu Paktın həyata keçirilməsinə təsir göstərən amillər çətinliklər, əgər varsa, göstərilir.

3. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Komitə ilə məsləhətləşmədən sonra məruzələrin maraqlı ixtisaslaşdırılmış idarələrin səlahiyyət dairəsinə aid ola bilən hissələrinin nüsxələrini onlara göndərə bilər.

4. Komitə bu Paktı iştirak edən dövlətlərin təqdim etdiyi məruzələri öyrənir. O, öz məruzələrini və məqsəduyğun saydığı ümumi xarakterli qeydlərini iştirakçı dövlətlərə göndərir. Komitə həmin qeydləri bu Paktı iştirak edən dövlətlərdən aldığı məruzələrin nüsxələri ilə birlikdə İqtisadi və Sosial Şuraya da göndərə bilər.

5. Bu Paktı iştirak edən dövlətlər bu maddənin 4-cü bəndinə müvafiq olaraq edilə bilən hər hansı qeydə dair öz mülahizələrini Komitəyə təqdim edə bilər.

Maddə 41.

1. Bu maddəyə müvafiq olaraq bu Paktı iştirak edən dövlət istənilən vaxt hansısa iştirakçı-dövlətin, başqa bir iştirakçı-dövlətin bu Pakt üzrə öz öhdəliklərini yerinə

yetirmədiyini iddia etməsi barədə məlumatı almaq və ona baxmaq səlahiyyətini tanıdığı bəyan edə bilər. Bu maddədə nəzərdə tutulan məlumatlara yalnız onların bu Komitənin səlahiyyətini tanıdıqlarını bəyan etmiş iştirakçı-dövlətlər tərəfindən təqdim olunduğu təqdirdə baxıla bilər. Komitə bu cür bəyanat verməmiş iştirakçı-dövlətə aid heç bir məlumat qəbul etmir. Bu maddəyə müvafiq olaraq, alınmış məlumatlara aşağıdakı prosedura qaydasına uyğun baxılır;

a) Əgər bu Paktda iştirak edən dövlətlərdən biri hesab edirsə ki, başqa bir iştirakçı-dövlət bu Paktdan qərarlarını yerinə yetirmir, onda o, bu məsələni yazılı məlumatla göstərilən dövlətin nəzərinə çatdırıla bilər. Bu məlumatı alan dövlət bundan sonra üç ay ərzində həmin məlumatı göndərmiş dövlətə izahat, yaxud hər hansı bir digər bəyanat təqdim edir. Burada mümkün və məqsədəuyğun, olduğu qədər; daxili prosedurlara istinad edilməli və həmin məsələ, ilə əlaqədar görülmüş, yaxud görülməli tədbirlər barədə məlumat verilməlidir;

b) əgər məsələ hər iki iştirakçı-dövlət üçün qənaətbəxş şəkildə həll olunmazsa, məktubu alan dövlətin ilk məlumatı almasından sonra, altı ay ərzində həmin dövlətlərdən hər biri həmin məsələni, Komitəni və digər dövləti xəbərdar etməklə, Komitənin müzakirəsinə vermək hüququna malikdir;

c) Komitə ona verilmiş məsələyə yalnız indiki halda hamı tərəfindən qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq prinsiplərinə müvafiq olaraq, bütün mümkün daxili vasitələrin sınaqdan çıxarıldığına və tükəndiyinə əmin olduqdan sonra baxır. Həmin qayda bu vasitələrdən istifadə əsassız olaraq ləngidildikdə işləmir;

d) Komitə bu maddədə nəzərdə tutulan məlumatlara qa-

palı iclaslarda baxır;

e) Komitə c) yarım bəndinin qərarlarına riayət edərək məsələnin bu Paktda tanınan insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara hörmət əsasında dostcasına həll etmək məqsədilə maraqlı iştirakçı-dövlətlərə xeyirxah xidmət göstərir;

f) Komitə ona baxılmağa verilmiş hər hansı bir məsələ barəsində b) yarım bəndində xatırlanan maraqlı iştirakçı-dövlətlərə müraciətlə işə dair istənilən məlumatı təqdim etməyi xahiş edə bilər;

g) Bu maddənin v) yarım bəndində xatırlanan maraqlı iştirakçı-dövlətlər məsələyə Komitədə baxılarkən, təmsil olunmaq və şifahi, yaxud yazılı təqdimatlar vermək hüququna malikdirlər;

h) Komitə v) yarım bəndinə müvafiq olaraq, bildiriş aldığı gündən sonra 12 ay ərzində məruzə təqdim edir;

i) əgər e) yarım bəndinin qərarları çərçivəsində qərar əldə edilərsə, Komitə öz məruzəsində faktların və əldə edilmiş qərarın qısa şərhini ilə kifayətlənir;

ii) əgər e) yarım bəndinin qərarları çərçivəsində qərar qəbul edilməzsə, Komitə öz məruzəsində faktların qısa şərhini ilə kifayətlənir; yazılı təqdimatlar və maraqlı iştirakçı-dövlətlərin şifahi təqdimatlarının yazılı mətnləri məruzəyə əlavə edilir. Hər bir məsələyə dair məruzə maraqlı iştirakçı-dövlətlərə göndərilir.

2. Bu maddənin qərarları, bu Paktda iştirak edən on dövlət bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq bəyanat verdikdə qüvvəyə minir. Həmin bəyanatlar iştirakçı-dövlətlər tərəfindən Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin yanında depozitə qoyulur. Baş katib həmin bəyanatların surətləri-

ni qalan iştirakçı-dövlətlərə göndərir. Ərizə Baş katibə bildirilməklə geri götürülə bilər. Bu hərəkət bu maddəyə müvafiq olaraq artıq təqdim olunmuş məlumata aid hər hansı məsələyə baxılmasına mane olmur. Maraqlı iştirakçı-dövlət yeni bəyanat verməzsə, hər hansı iştirakçı-dövlətin ərizənin geri götürülməsi barədə Baş katib bildiriş aldıqdan sonra təqdim etdiyi heç bir sonrakı məlumat qəbul edilmir.

Maddə 42.

1. a) 41-ci maddəyə müvafiq olaraq, artıq Komitəyə verilmiş hər hansı bir məsələ, maraqlı olan iştirakçı-dövlətlər tərəfindən qanəedici şəkildə həll edilməmişsə, Komitə maraqlı iştirakçı-dövlətlərlə ilkin razılaşmadan sonra xüsusi razılaşdırıcı komissiya (bundan sonra «Komissiya» adlandırılacaq) təyin edə bilər. Komissiya maraqlı iştirakçı-dövlətlərə həmin məsələnin xoşluqla həll olunması məqsədilə xeyirxah xidmət göstərir;

b) Komissiya maraqlı iştirakçı-dövlətlər üçün məqbul olan beş şəxsdən ibarət olur. Əgər maraqlı iştirakçı-dövlətlər üç ay ərzində Komissiyanın tam, yaxud bir hissəsinin tərkibi barəsində razılıq əldə etməzsə, Komissiyanın təyin olunmaları barəsində razılıq əldə edilməmiş üzvləri gizli səsvermə yolu ilə Komitə üzvləri tərkibinin üçdə ikisinin səs çoxluğu ilə seçilir.

2. Komissiya üzvləri vəzifələrini şəxsi keyfiyyətlə yerinə yetirirlər, onlar maraqlı iştirakçı-dövlətlərin, yaxud bu Paktda iştirak etməyən, yaxud 41-ci maddəyə müvafiq olaraq bəyanat verməmiş dövlətin vətəndaşı olmamalıdır.

3. Komissiya öz Sədrini seçir və özünün məxsusi prose-

dura qaydalarını müəyyən edir.

4. Komissiyanın iclasları, adətən, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində, yaxud Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Cenevrə şöbəsində keçirilir. Lakin onlar Komissiyanın Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi və müvafiq iştirakçı-dövlətlərlə məsləhətləşmədə müəyyən etdiyi bu cür digər əlverişli yerlərdə də keçirilə bilər.

5. 36-cı maddəyə müvafiq olaraq ayrılmış Katiblik, həmçinin, bu maddəyə əsasən yaradılmış komissiyalara xidmət göstərir.

6. Komitənin aldığı və öyrəndiyi informasiya Komissiyanın sərəncamına verilir. Komissiya maraqlı iştirakçı-dövlətlərə müraciətlə işə dair istənilən informasiya təqdim olunmasını xahiş edə bilər.

7. Komissiya məsələyə tam şəkildə baxdıqdan - lakin hər halda, həmin məsələ ona veriləndən sonra 12 aydan gec olmayaraq - Komitə Sədrinə maraqlı iştirakçı-dövlətlərə göndərilmək üçün məruzə təqdim edir:

a) Komissiya həmin məsələyə baxılmasını başa çatdırma bilməmişsə, öz məruzəsində həmin məsələyə baxılması vəziyyətinin qısa şərhilə kifayətlənir;

b) həmin məsələ bu Paktda tanınan insan hüquqlarına riayət edilməsi əsasında xoşluqla həll edilərsə, Komissiya öz məruzəsində faktların və əldə edilmiş qərarın qısa şərhilə kifayətlənir;

c) əgər b) yarımbəndində göstərilən qərar əldə edilməzsə, Komissiyanın məruzəsində maraqlı iştirakçı-dövlətlər arasındakı mübahisəyə aid bütün faktik xarakterli məsələlərə dair onun rəyi və məsələnin xoşluqla tənzimlənməsi

imkanları barədə mülahizələri əksini tapır. Bu məruzəyə maraqlı iştirakçı-dövlətlərin yazılı təqdimatları və şifahi təqdimatlarının yazılı mətnləri də əlavə edilir;

d) Komissiyanın məruzəsi c) yarım bəndinə əsasən təqdim edildikdə, maraqlı iştirakçı-dövlətlər həmin məruzəni aldıqdan sonra üç ay ərzində Komissiyanın məruzəsinin məzmunu ilə razı olub-olmadıqlarını Komitə Sədrinə bildirirlər.

8. Bu maddənin müddəaları Komitənin 41-ci maddədə nəzərdə tutulan vəzifələrinin əhəmiyyətini azaltmır

9. Maraqlı iştirakçı-dövlətlər Komissiya üzvlərinin bütün xərclərini Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin təqdim etdiyi smeta əsasında bərabər şəkildə ödəyirlər.

10. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi, lazım gəldikdə, Komissiya üzvlərinin xərclərini bu maddənin 9-cu bəndinə müvafiq olaraq həmin xərcləri maraqlı iştirakçı-dövlətlər ödəyəne qədər ödəmək hüququna malikdir.

Maddə 43.

Komitə üzvlərinin və 42-ci maddəyə əsasən təyin edilə bilən xüsusi razılaşdırma komissiyaları üzvlərinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının imtiyazlar və immunitetlər haqqında Konvensiyasının müvafiq bölmələrində nəzərdə tutulduğu kimi, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ezamiyyətə göndərilən ekspertlərinin malik olduqları güzəşt, imtiyaz və immunitetlər hüququ var.

Maddə 44.

Bu Paktın yerinə yetirilməsinə dair müddəalar Birləş-

miş Millətlər Təşkilatının və ixtisaslaşdırılmış idarələrin təsisat aktları və konvensiyalarının göstərişlərinə əsasən, yaxud onlara müvafiq olaraq insan hüquqları sahəsində prosedurlara xələl gətirmədən tətbiq edilir; və bu Paktda iştirak edən dövlətlərin aralarındakı qüvvədə olan ümumi və xüsusi beynəlxalq sazişlərə əsasən mübahisəni həll etmək üçün digər üsullara əl atmalarına mane olmur.

Maddə 45.

Komitə öz işi barədə İqtisadi və Sosial Şura vasitəsilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisinə illik məruzə təqdim edir.

V HİSSƏ

Maddə 46.

Bu Paktda heç nə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və ixtisaslaşdırılmış ibarələrin Nizamnamələrinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müxtəlif orqanlarının və ixtisaslaşdırılmış idarələrin bu Paktın aid olduğu məsələlərə dair müvafiq vəzifələrini müəyyənləşdirən qərarlarının əhəmiyyətinin azaldılması kimi yozulmamalıdır.

Maddə 47.

Bu Paktda heç nə xalqların öz təbii sərvət və ehtiyatlarının sahibi olmaq və onlardan tam və azad surətdə istifadə etmək kimi ayrılmaz hüququnun sıxışdırılması kimi yozulmamalıdır

VI HİSSƏ

Maddə 48.

1. Bu Pakt Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, yaxud onun hər-hansı ixtisaslaşdırılmış idarəsinin üzvünün, Beynəlxalq Məhkəmə Statutunun hər bir iştirakçı-dövlətinin və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisinin bu Paktda iştiraka dəvət etdiyi hər bir dövlətin imzalanması üçün, açıqdır.

2. Bu Pakt təsdiq edilməlidir. Təsdiqetmə fərmanları Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin yanında depozitə qoyulur.

3. Bu Pakt bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən hər bir dövlətin qoşulması üçün açıqdır.

4. Qoşulma bu haqda sənədin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin yanında depozitə qoyulması ilə həyata keçirilir.

5. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Paktı imzalamış, yaxud ona qoşulmuş dövlətlərə hər bir təsdiqetmə fərmanının, yaxud qoşulma sənədinin depozitə qoyulması haqqında bildiriş göndərir.

Maddə 49.

1. Bu Pakt otuz beşinci təsdiqetmə fərmanı, yaxud qoşulma haqqında sənəd Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibi yanında depozitə, qoyulduğu gündən üç ay sonra qüvvəyə minir.

2. Bu Pakt onu otuz beşinci təsdiqetmə fərmanı, yaxud qoşulma haqqında sənəd depozitə qoyulduqdan sonra təsdiq edən, yaxud ona qoşulan hər bir dövlət üçün həmin dövlətin

özünün təsdiqetmə fərmanı, yaxud qoşulma haqqında sənədi depozitə qoyulduğu gündən üç ay sonra qüvvəyə minir.

Maddə 50.

Bu Paktın qərarları heç bir məhdudiyyət qoyulmadan, yaxud istisnalar edilmədən federativ dövlətlərin bütün tərkib hissələrinə şamildir.

Maddə 51.

1. Bu Paktıda iştirak edən hər bir dövlət düzəlişlər təklif edə və onları Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edə bilər. Sonra Baş katib təklif olunan hər bir düzəlişi bu Paktıda iştirak edən dövlətlərə göndərərək onların həmin düzəlişlərə baxmaq və onları səsə qoymaq məqsədi ilə iştirakçı-dövlətlərin konfransının çağırılmasına razı olub-olmadıqlarını ona bildirməyi xahiş edir. İştirakçı-dövlətlərin heç olmasa üçdə biri belə konfransın çağırılmasına razılığını bildirsə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi həmin konfransı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında çağırır. Bu konfransda və səsvermədə iştirak edən iştirakçı-dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilən hər bir düzəliş təsdiq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisinə təqdim edilir.

2. Düzəlişlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisində və Paktıda iştirak edən dövlətlərin, onların konstitusiyaya proseduralarına müvafiq olaraq, üçdə ikisi tərəfindən təsdiq edildikdən sonra qüvvəyə minir.

3. Düzəlişlər qüvvəyə minəndən sonra Onları qəbul edən iştirakçı-dövlətlər üçün icbari olur. Digər iştirakçı-dövlətlər

üçün isə bu Paktın qərarları və onların qəbul etdiyi bütün əv-
vəlki düzəlişlər icbari olaraq qalır.

Maddə 52.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi 48-ci maddənin 5-ci bəndində edilən bildirişdən asılı olmayaraq, həmin maddənin 1-ci bəndində söhbət gedən bütün dövlətlərə aşağıdakılar haqqında məlumat verir:

a) 48-ci maddəyə əsasən imzalamalar, təsdiqetmələr və qoşulmalar;

b) 49-cu maddəyə əsasən bu Paktın qüvvəyə minmə tarixi, 51-ci maddəyə əsasən hər hansı düzəlişin qüvvəyə minmə tarixi.

Maddə 53.

1. İngilis, ispan, çin, rus və fransız dillərindəki mətni eyni qüvvəyə malik olan bu Pakt saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının arxivinə təhvil verilməlidir.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Paktın təsdiq olunmuş nüsxələrini 48-ci maddədə göstərilən bütün dövlətlərə göndərir.

İQTİSADI, SOSIAL VƏ MƏDƏNİ HÜQUQLAR HAQQINDA

PAKT

Baş Məclisin 2200A(XXI) sayılı 16 dekabr 1966-cı il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş, imzalanmaq, təsdiq edilmək və qoşulmaq üçün açıqdır

QÜVVƏYƏ MİNNMƏSİ: *27-ci maddəyə müvafiq olaraq 3 yanvar 1976-cı il*

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində elan edilmiş prinsiplərə uyğun olaraq bəşər nəslinin bütün üzvlərinə məxsus ləyaqətin, onların bərabər və ayrılmaz hüquqlarının tanınmasını azadlıq, ədalət və sülhün əsası olduğunu nəzərə alaraq,

bu hüquqların insan şəxsiyyətinə məxsus olan ləyaqətdən doğduğunu etiraf edərək, İnsan hüquqları haqqında ümumi bəyannaməyə uyğun olaraq, qorxu və ehtiyacdan azad insan şəxsiyyəti idealının yalnız hər kəsin öz iqtisadi, sosial və mədəni, eləcə də mülki və siyasi hüquqlarından istifadə edə bilməsi üçün şərait yaradıldığı təqdirdə həyata keçirə biləcəyini etiraf edərək,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinə görə dövlətlərin insanın hüquq və azadlıqlarına hamılıqla hörmət edilməsini təşviq etməyə və riayət olunmasına yardım

göstərməyə borclu olduqlarını nəzərə alaraq, ayrılıqda hər bir insanın başqalarına və mənsub olduğu kollektivin üzvlərinə münasibətdə vəzifələr daşıyaraq, bu Paktda tanınan hüquqların təşviq edilməsinə və onlara riayət olunmasına səy göstərməli olduğunu nəzərə alaraq, **aşağıdakı maddələrlə razılaşırlar:**

I HİSSƏ

Maddə 1.

1. Bütün xalqlar öz müqəddəratını təyin etmək hüququna malikdirlər. Onlar bu hüquqa əsasən öz siyasi statuslarını azad şəkildə müəyyən edir və özlərinin iqtisadi, sosial və mədəni inkişaflarını azad surətdə təmin edirlər.

2. Bütün xalqlar öz məqsədlərinə nail olmaq üçün öz təbii sərvətləri və ehtiyatları barəsində qarşılıqlı fayda prinsipinə və beynəlxalq hüquqa əsaslanan beynəlxalq iqtisadi əməkdaşlıqdan irəli gələn hər hansı öhdəliyə zərər yetirmədən azad sərəncam verə bilirlər. Heç bir xalq heç bir vəchlə ona məxsus yaşayış vəsiqələrindən məhrum edilə bilməz.

3. Bu Paktda iştirak edən bütün dövlətlər, o cümlədən özünü idarə etməyən və qəyyumluq altında olan ərazilərin idarə olunması üçün məsuliyyət daşıyan dövlətlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin müddəalarına əsasən xalqların öz müqəddəratını təyin etmək hüququnun həyata keçirilməsini təşviq etməli və bu hüquqa hörmət bəsləməlidirlər.

II HİSSƏ

Maddə 2.

1. Bu Paktda iştirak edən hər bir dövlət fərdi qaydada və beynəlxalq yardım-o cümlədən iqtisadi və texniki sahələrdə-və əməkdaşlıq qaydasında maksimal mövcud ehtiyatlar hüdudunda bu Paktda tanınan hüquqların bütün lazımi vasitələrlə, eləcə də qanunvericilik tədbirləri qəbul edilməklə, tədricən tam həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görməyi öhdələrinə götürür.

2. Bu Paktda iştirak edən. dövlətlər burada elan edilmiş hüquqların irqindən, dərisinin rəngindən, cinsindən, dilindən, dinindən, siyasi, yaxud milli və sosial mənşəyi ilə barlı digər əqidələrindən, mülki vəziyyətindən, doğuluşundan, yaxud başqa hallardan asılı olmayaraq heç bir ayrı-seçkiliyə yol verilmədən həyata keçiriləcəyinə təminat verməyi öhdələrinə götürürlər.

3. İnkişaf etməkdə olan dövlətlər insan hüquqlarını və öz xalq təsərrüfatlarının vəziyyətini lazımınca hesaba almaqla, onların vətəndaşı olmayan şəxslərin bu Paktda tanınan iqtisadi hüquqlarını nə dərəcədə təmin edəcəklərini müəyyənləşdirə bilərlər.

Maddə 3.

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər kişi və qadınların bu Paktda nəzərdə tutulan bütün iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlarından bərabər istifadə etmələrinin təmin olunmasını öhdələrinə götürürlər.

Maddə 4.

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər etiraf edirlər ki, həmin hüquqlardan istifadə olunmasını bu akta müvafiq olaraq təmin edən bu və ya digər dövlət həmin hüquqlara yalnız qanunla müəyyən edilən və bu hüquqların təbiətinə uyğun olduğu qədər, həm də demokratik cəmiyyətdə ümumi rifaha yardım göstərmək məqsədilə məhdudiyətlər qoya bilər.

Maddə 5.

1. Bu Paktda heç nə hər hansı bir dövlətin, hər hansı bir insan qrupunun, yaxud kiminsə bu Paktda tanınan hüquq və azadlıqlardan “hər hansı birini ləğv etməyə, yaxud onları bu Paktda nəzərdə tutulduğundan çox məhdudlaşdırmağa yönəldilmiş hansısa fəaliyyətlə məşğul olmaq, yaxud hansısa hərəkətlərə yol vermək hüququna malik olması kimi yozula bilməz.

2. Hər hansı bir ölkədə qanunla, konvensiyalarla, qayda, yaxud adətlərlə tanınan, yaxud mövcud olan əsas insan hüquqlarından heç biri həmin hüquqların bu Paktda qəbul edilməməsi, yaxud məhdud həcmdə qəbul edilməsi bəhanəsilə məhdudlaşdırıla, yaxud onların əhəmiyyəti azaldıla bilməz.

III HISSƏ

Maddə 6.

1. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər hər kəsin, ruzi qazanmaq imkanı daxil olmaqla, sərbəst şəkildə seçdiyi, yaxud

sərbəst şəkildə razılaşdığı əmək hüququnu tanıyır və bu hüququn təmin olunması üçün lazımı addımlar atacaqlar.

2. Bu Paktda iştirak edən dövlətlərin həmin hüququn tam həyata keçirilməsi məqsədilə görməli olduqları tədbirlər texniki-peşə təlimi və hazırlıq proqramları, iqtisadi, sosial və mədəni inkişafa, insanın əsas siyasi və iqtisadi azadlıqlarına təminat verilməsi şəraitində tam istehsalat məşğulluğuna nail olmağın yol və üsulları daxildir.

Maddə 7.

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər hər bir insanın ədalətli və əlverişli əmək şəraiti hüququnu tanıyır. Bu hüquqa, o cümlədən, aşağıdakılar daxildir:

a) bütün zəhmətkeşlərə minimum aşağıdakıları təmin edən haqq:

i) heç bir fərq qoyulmadan eyni dəyərə malik əmək üçün ədalətli əmək haqqı və bərabər ödəniş; həm də qadınlara eyni əməyə görə bərabər haqq ödənməklə, kişilərin istifadə etdiklərindən pis olmayan əmək şəraiti təmin edilməlidir;

ii) bu Paktın qərarlarına müvafiq olaraq onların özləri və ailələri üçün qənaətbəxş güzəran;

b) təhlükəsizlik və gigiyena tələblərinə cavab verən iş şəraiti;

c) müvafiq olaraq daha yüksək vəzifələrə irəli çəkilmək üçün hamıya yalnız iş stajı və ixtisas səviyyəsi əsasında eyni şərait yaradılması;

d) istirahət, asudə vaxt və iş vaxtının ağlabatan şəkildə məhdudlaşdırılması və ödənişli vaxtaşırı məzuniyyət, eləcə

də bayram günləri üçün haqq.

Maddə 8.

1. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər aşağıdakıları təmin etməyi öhdələrinə götürürlər:

a) hər bir insanın öz iqtisadi və sosial mənafeələrini həyata keçirmək və müdafiə etmək üçün həmkarlar ittifaqları yaratmaq q.ə özünün seçdiyi belə ittifaqlara yeganə şərtlə - Həmin təşkilatların qaydalarına riayət etmək şərtilə-daxil olmaq hüququ, həmin hüquqdan istifadə olunmasına qanunda nəzərdə tutulanlardan və demokratik cəmiyyətdə dövlət təhlükəsizliyinin, yaxud ictimai asayişin, yaxud başqalarının hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün zəruri olanlardan əlavə heç bir məhdudiyət qoyulmamalıdır.

b) həmkarlar ittifaqlarının milli federasiya, yaxud konfederasiya yaratmaq hüququ və sonuncuların beynəlxalq həmkarlar təşkilatları yaratmaq, yaxud onlara qoşulmaq hüququ;

c) həmkarlar ittifaqlarının qanunda nəzərdə tutulduğundan və demokratik cəmiyyətdə dövlət təhlükəsizliyinin, yaxud ictimai asayişin, yaxud başqalarının hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün zəruri olanlardan əlavə heç bir məhdudiyət qoyulmadan maneəsiz fəaliyyət göstərmək hüququ;

d) hər bir ölkənin Qanunlarına uyğun keçirilmək şərtilə tətıl hüququ.

2. Bu maddə silahlı qüvvələrin, polisın, yaxud inzibati dövlət orqanlarının tərkibinə daxil olan şəxslərin həmin hüquqdan istifadə etməsinə qanuni məhdudiyətlər qoyul-

masına mane olmur.

3. Bu maddə Beynəlxalq Əmək Təşkilatının assosiasiyalar azadlığı və təşkilatlanma hüququnun müdafiəsinə dair 1948-ci il, Konvensiyasının iştirakçısı olan dövlətlərə, həmin Konvensiyada nəzərdə tutulan təminatların zərərinə qanunvericilik aktları qəbul etmək yaxud qanunu bu təminatlara xələl gətirəcək şəkildə tətbiq etmək hüququ vermir.

Maddə 9.

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər hər bir insanın, ictimai sığorta da daxil olmaqla, sosial təminat hüququnu tanıyır.

Maddə 10.

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər aşağıdakıları qəbul edirlər:

1. Cəmiyyətin təbii və əsas özəyi olan ailəyə, xüsusilə o yaradılarkən və yetkinliyə çatmamış uşaqlar və onların tərbiyəsi üçün məsuliyyət daşdıqca, imkan daxilində geniş himayədarlıq və yardım göstərməlidir. Nikah ona daxil olanların azad razılığı ilə bağlanmalıdır.

2. Analara doğumdan əvvəl və sonra, ağlabatan müddət ərzində xüsusi himayədarlıq göstərilməlidir. Bu müddət ərzində işləyən analara ödənişli, yaxud sosial təminat üzrə qənaətbəxş müavinətlə məzuniyyət verilməlidir.

3. Bütün uşaqlara və yeniyetmələrə münasibətdə ailə mənşəyinə, yaxud başqa bir əlamətə görə heç bir ayrışçılıq qoyulmadan xüsusi mühafizə və yardım tədbirləri

görülməlidir. Uşaqlar və yeniyetmələr iqtisadi və sosial istismardan mühafizə edilməlidirlər. Onların mənəviyyat və sağlamlıqları üçün ziyanlı, yaxud həyatları üçün təhlükəli, yaxud normal inkişaflarına zərər yetirə bilən sahələrdə işlədilməsi qanunla cəzalandırılmalıdır. Bundan əlavə, dövlətlər təyin olunduğundan aşağı yaşda pullu uşaq əməyindən istifadə olunmasını qanunla qadağan edən və cəzalandıran yaş həddi müəyyən etməlidirlər.

Maddə 11.

1. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər hər kəsin özü və ailəsi üçün, kifayət qədər qida, paltar, mənzil, həmçinin həyat şəraitinin fasiləsiz yüksəlişi daxil olmaqla, qənaətbəxş həyat səviyyəsinə nail olmaq hüququnu tanıyırlar. İştirakçı-dövlətlər bununla əlaqədar azad razılığa əsaslanan beynəlxalq əməkdaşlığın mühüm əhəmiyyətini etiraf edərək, bu hüququn təmin olunması üçün lazımı tədbirlər görəcəklər.

2. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər hər bir insanın əsas hüququ olan aclıqdan azad olmaq hüququnu qəbul edərək, aşağıdakılar üçün konkret proqramlar daxil olmaqla, fərdi və beynəlxalq əməkdaşlıq qaydasında lazımı tədbirlər görməlidirlər:

a) ərzaq məhsullarının istehsalı, saxlanması və bölüşdürülməsi üsullarını texniki və elmi biliklərdən geniş istifadə etmək, qidalanma prinsipləri haqqında bilikləri yaymaq, aqrar sistemlərin islahatını təbii ehtiyatların mənimsənilməsi və onlardan istifadə olunmasının səmərəliliyini daha yüksək səviyyəyə qaldırmağa imkan verə biləcək şəkildə təkmilləşdirmək yolu ilə yaxşılaşdırmaq:

b) ərzaq ehtiyatlarını istər qida məhsullarını idxal, istərsə da ixrac edən ölkələrin ehtiyaclarına uyğun və problemləri nəzərə alınmaqla ədalətli bölüşdürülməsini təmin etmək.

Maddə 12.

1. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər hər bir insanın fiziki və psixi sağlamlığın ən yüksək səviyyəsinə çatmaq hüququnu tanıyırlar.

2. Həmin hüququn tam şəkildə həyata keçirilməsi üçün bu Paktda iştirak edən dövlətlərin həyata keçirməli olduğu zəruri tədbirlərə aşağıdakılar daxildir:

a) ölü doğulma və uşaq ölümü hallarının azaldılmasını və uşaqların sağlam inkişafını təmin etmək;

b) xarici mühit gigiyenasının bütün aspektlərinin və sənayedə əmək gigiyenasının yaxşılaşdırılması;

c) epidemik, endemik, peşə xəstəlikləri və digər xəstəliklərin qarşısının alınması və onlarla mübarizə;

d) Hamıya tibbi yardım, xəstələndikdə tibbi xidmət göstərilməsini təmin edən şərait yaradılması.

Maddə 13.

1. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər hər bir insanı təhsil hüququnu tanıyır. Onlar razılaşırlar ki, təhsil insan şəxsiyyətinin tam inkişafına və onun ləyaqətinin dərkinə yönəldilməli, insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara hörməti möhkəmləndirməlidir. Onlar həm də razılaşırlar ki, təhsil hamının azad cəmiyyətin yararlı iştirakçısı olmasına imkan yaratmalı, bütün millətlər, irqi, etnik və dini. qruplar arasında

qarşılıqlı anlaşmaya, dözümlüyə, dostluğa kömək etməli və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının sülhü qorumaq işinə yardım göstərməlidir.

2. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər etiraf edirlər ki, həmin hüququn tam həyata keçirilməsi üçün:

a) ibtidai təhsil icbari və hamı üçün pulsuz olmalıdır;

b) orta təhsilin bütün formaları, texniki-peşə orta təhsili də ,daxil olmaqla, açıq və bütün zəruri tədbirləri görmək, o cümlədən tədrisən pulsuz təhsilə keçilməklə hamıya müyəssər olmalıdır;

c) ali təhsil hər kəsin qabiliyyəti əsasında bütün zəruri tədbirlər görülməklə, o cümlədən tədrisən pulsuz təhsilə keçilməklə hamının üzünə eyni dərəcədə açıq olmalıdır;

d) ibtidan təhsili olmayanlar, tam ibtidai təhsil kursu keçməyənlər üçün elementar təhsil, imkan daxilində təşviq edilməli, yaxud intensivləşdirilməlidir;

e) bütün dərəcədən olan məktəblər şəbəkəsi fəal şəkildə inkişaf etdirilməli, qənaətbəxş təqaüd sistemi müəyyən olunmalı, müəllim heyətinin maddi şəraiti daim yaxşılaşdırılmalıdır.

3. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər valideynlərin və müvafiq hallarda qanuni qəyyumların öz uşaqları üçün yalnız dövlət hakimiyyət orqanlarının təşkil etdikləri məktəbləri deyil, həm də dövlət tərəfindən müəyyən edilən minimum təhsil tələblərinə cavab verən və uşaqlarının öz şəxsi əqidələrinə uyğun dini və əxlaqi təhsil almasını təmin edə bilən başqa məktəbləri də seçmək azadlığına hörmət etməyi öhdələrinə götürürlər.

4. Bu maddənin heç bir hissəsi ayrı-ayrı şəxslərin və idarələrin təhsil müəssisələri yaratmaq və onlara bu maddənin 1-ci bəndində ifadə olunmuş prinsiplərə daim riayət edilməsi və belə müəssisələrdə verilən təhsilin dövlət tərəfindən qoyula biləcək minimum tələblərə cavab verməsi şərtilə, rəhbərlik etmək azadlığının əhəmiyyətini azaltmaq kimi yozulmamalıdır.

Maddə 14.

Bu Paktın, onun iştirakçıları sırasına daxil olarkən öz metropoliyası ərazisində, yaxud onun yurisdiksiyasında olan digər ərazilərdə icbari pulsuz ibtidai təhsili tətbiq edə bilməyən hər bir iştirakçı dövlət iki il ərzində əqlabatan illər içərisində (planda göstərilməlidir) ümumi icbari pulsuz təhsil prinsipinin təcricən həyata keçirilməsinə dair müfəssəl tədbirlər planı hazırlamağı öhdəsinə götürür.

Maddə 15.

1. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər hər bir insanın:

- a) mədəni həyatda iştirak etmək;
- b) elmi tərəqqinin nəticələrindən və onların praktik tətbiqindən istifadə etmək;
- c) müəllifi olduğu hər hansı elmi, ədəbi, yaxud bədii əsərlərdən irəli gələn mənəvi və maddi mənafeələrini müdafiə etmək hüququnu tanıyır.

2. Bu Paktda iştirak edən dövlətlərin həmin hüququn tam həyata keçirilməsi üçün görməli olduqları tədbirlərdə elm və mədəniyyətin nailiyyətlərinin mühafizəsi, inkişafı və

yayılması üçün zəruri olan tədbirlər daxildir.

3. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər elmi-tədqiqat və yaradıcılıq fəaliyyəti üçün, şəxsiz, zəruri olan azadlığa hörmət etməyi öhdələrinə götürürlər.

4. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər elm və mədəniyyət sahəsində beynəlxalq əlaqələrin və əməkdaşlığın təşviq edilməsinin və inkişafının faydasını etiraf edirlər.

IV HİSSƏ

Maddə 16.

1. Paktda iştirak edən dövlətlər onun bu hissəsinə müvafiq olaraq, Paktda tanınan hüquqlara riayət edilməsinə nail olmaq üçün gördükləri tədbirlər və əldə olunmuş tərəqqi haqqında məruzələr təqdim etməyi öhdələrinə götürürlər.

2. a) Bütün məruzələr Birləşmiş Millətlər Təşkilatını Baş katibinə təqdim olunur. O, məruzələrin nüsxələrini, bu Paktın təlimatına əsasən, baxılmaq üçün İqtisadi və Sosial Şuraya göndərir.

b) Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi, həmçinin, bu Paktda iştirak edən dövlətlərin məruzələrinin nüsxələrini, yaxud məruzələrin hər hansı bir hissəsini həmin dövlətlərin də öz Konstitusiyaya aktlarına müvafiq, üzvü olduqları ixtisaslaşdırılmış idarələrə göndərir. Belə ki, bu cür məruzələr, yaxud həmin məruzələrin ayrı-ayrı hissələri yuxarıda göstərilən idarələrin vəzifələri çərçivəsinə daxil olan bütün məsələlərə aid olur.

Maddə 17.

1. Bu Paktda iştirak edən dövlətlər öz məruzələrini İqtisadi və Sosial Şuranın bu Pakt qüvvəyə minəndən sonra bir il ərzində iştirakçı-dövlətlər və maraqlı ixtisaslaşdırılmış idarələrlə məsləhətləşmələr apararaq müəyyənləşdirməli olduğu proqram əsasında mərhələ-mərhələ təqdim edir.

2. Məruzələrdə bu Pakt üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilmə dərəcəsinə təsir edən amillər və çətinliklər göstərilə bilər.

3. Əgər bu Paktda iştirak edən dövlətlərdən hər hansı biri əvvəllər Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, yaxud onun hansısa ixtisaslaşdırılmış idarəsinə müvafiq məlumatlar vermişsə, bu halda həmin məlumatları təkrarlamağa ehtiyac yoxdur; bu yolla verilmiş məlumatlara dəqiq istinad kifayətdir.

Maddə 18.

İqtisadi və Sosial Şura Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinə əsasən insan hüquqları və əsas azadlıqlar sahəsində vəzifələrini yerinə yetirərkən ixtisaslaşdırılmış idarələrlə, onların bu Paktın öz fəaliyyətləri dairəsinə aid qərarlarına riayət edilməsinə nail olmaq sahəsində əldə etdikləri tərəqqiyə dair Şuraya məruzələr təqdim etməsinə dair saziş bağlaya bilər. Bu məruzələrə həyata keçirilən işlər Haqda onları qəbul edən səlahiyyətli orqanların qərar və tövsiyələrinin təfərrüatı daxil, edilə bilər.

Maddə 19.

İqtisadi və Sosial Şura 16 və 17-ci maddələrə müvafiq olaraq dövlətlərin, 18-ci maddəyə müvafiq olaraq ixti-

saslaşdırılmış idarələrin insan hüquqlarına dair təqdim etdikləri məruzələri baxılmaq, yaxud ümumi tövsiyələr vermək, yaxud müvafiq hallarda məlumat üçün İnsan hüquqları komissiyasına göndərə bilər.

Maddə 20.

Bu Paktda iştirak edən maraqlı dövlətlər və ixtisaslaşdırılmış idarələr 19-cu maddəyə əsasən istənilən tövsiyəyə, yaxud İnsan hüquqları komissiyasının hər hansı məruzəsində, yaxud hər hansı digər sənəddə belə ümumi tövsiyəyə edilən istinada dair mülahizələrini İqtisadi və Sosial Şuraya təqdim edə bilərlər.

Maddə 21.

İqtisadi və Sosial Şura, Baş Məclisə vaxtaşırı ümumi xarakterli tövsiyələr verilən və bu Paktda iştirak edən dövlətlərdən və ixtisaslaşdırılmış idarələrdən bu Paktda tanınan hüquqlara hamılıqla riayət olunmasının təmin edilməsi sahəsində gördükləri tədbirlər və əldə etdikləri nəticələrə dair alınmış məlumatların müxtəsər şərh edildiyi məruzələr təqdim edə bilər.

Maddə 22.

İqtisadi və Sosial Şura Birləşmiş Millətlər Təşkilatının digər orqanlarının, onların köməkçi orqanlarının və texniki yardımla məşğul olan ixtisaslaşdırılmış idarələrinin diqqətini bu Paktda xatırlanan məruzələrlə əlaqədar meydana çıxan, həmin orqanlardan hər birinə bu Paktın tədricən

səmərəli həyata keçirilməsinə yardım göstərə biləcək beynəlxalq tədbirlərin məqsədəuyğunluğuna dair öz səlahiyyəti çərçivəsində qərar çıxararkən faydalı ola bilən bütün məsələlərə cəlb edə bilər.

Maddə 23.

Bu Paktda iştirak edən dövlətlər razılığa gəlirlər ki, bu Paktda elan olunmuş hüquqların həyata keçirilməsinə yardım edən beynəlxalq tədbirlərə konvensiyalar bağlanması, tövsiyələr qəbul edilməsi, texniki yardım göstərilməsi, məsləhətləşmə məqsədilə regional və texniki müşavirələr keçirilməsi, habelə maraqlı hökumətlərin birgə təşkil etdikləri tədqiqatlar aparılması kimi vasitələr daxildir.

Maddə 24.

Bu Paktda heç nə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin və onun ixtisaslaşdırılmış idarələrinin nizamnamələrinin, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müxtəlif orqanlarının və ixtisaslaşdırılmış idarələrinin bu Paktın toxunduğu məsələlərə dair müvafiq vəzifələrini müəyyənləşdirən qərarlarının əhəmiyyətinin azaldılması kimi yozulmamalıdır.

Maddə 25.

Bu Paktda heç nə xalqların öz təbii sərvət və ehtiyatlarının tam və azad sahibi olmaq və onlardan istifadə etmək kimi ayrılmaz hüququnun əhəmiyyətinin azaldılması kimi yozulmamalıdır.

V HİSSƏ

Maddə 26.

1. Bu Pakt Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, yaxud onun hər hansı ixtisaslaşdırılmış idarəsinin Hər bir üzvünün, Beynəlxalq Məhkəmə statutunun hər bir iştirakçı-dövlətinin və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisinin bu Paktda iştiraka dəvət etdiyi hər bir dövlətin imzalaması üçün açıqdır.

2. Bu Pakt təsdiq edilməlidir. Təsdiqlətmə fərmanları Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinin yanında depozitə qoyulur.

3. Bu Pakt bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən hər bir dövlətin qoşulması üçün açıqdır.

4. Qoşulma bu haqda sənədin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin yanında depozitə qoyulması ilə həyata keçirilir.

5. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Paktı imzalamış, yaxud ona qoşulmuş dövlətlərə hər bir təsdiq etmə fərmanının, yaxud qoşulma sənədinin depozitə qoyulması haqqında bildiriş göndərir.

Maddə 27.

1. Bu Pakt otuz beşinci təsdiq etmə fərmanı, yaxud qoşulma haqqında sənəd Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibi yanında depozitə qoyulduğu gündən üç ay sonra qüvvəyə minir.

2. Bu Pakt onu otuz beşinci təsdiq etmə fərmanı, yaxud qoşulma haqqında sənəd depozitə qoyulandan sonra təsdiq

edən, yaxud ona qoşulan hər bir dövlət üçün həmin dövlətin özünün təsdiqetmə fərmanının, yaxud qoşulma haqqında sənədinin depozitə qoyulduğu gündən üç ay sonra qüvvəyə minir.

Maddə 28.

Bu Paktın qərarları heç bir məhdudiyyət qoyulmadan, yaxud istisnalar edilmədən federativ dövlətlərin bütün tərkib hissələrinə şamildir.

Maddə 29.

1. Bu Paktıda iştirak edən hər bir dövlət düzəlişlər təklif edə və onları Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edə bilər. Sonra Baş katib təklif olunan hər bir düzəlişi bu Paktıda iştirak edən dövlətlərə göndərərək onların həmin təkliflərə baxmaq və onları səsə qoymaq məqsədilə iştirakçı-dövlətlərin konfransının çağırılmasına razı olub-olmadıqlarını ona bildirməyi xahiş edir. İştirakçı-dövlətlərdən heç olmasa üçdə biri belə konfransın çağırılmasına razılığını bildirsə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi həmin konfransı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında çağırır. Bu konfransda və səsvermədə iştirak edən iştirakçı-dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən qəbul olunan hər bir düzəliş təsdiq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisinə təqdim edilir.

2. Düzəlişlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisində təsdiq olunduqdan və bu Paktıda iştirak edən dövlətlərin, onların konstitusiya prosedurlarına müvafiq olaraq, üçdə ikisinin çoxluğu tərəfindən qəbul edildikdən sonra

qüvvəyə minir.

3. Düzəlişlər qüvvəyə mindikdə onları qəbul edən iştirakçı dövlətlər üçün icbari olur. Digər iştirakçı-dövlətlər üçün isə bu Paktın qərarları və onların qəbul etdiyi bütün əvvəlki düzəlişlər icbari olaraq qalır.

Maddə 30.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi 26-cı maddənin 5-ci bəndində edilən bildirişdən asılı olmayaraq, həmin maddənin 1-ci bəndində söhbət gedən bütün dövlətlərə aşağıdakılar haqqında məlumat verir:

a) 26-cı maddəyə əsasən imzalanmalar, təsdiqlətmələr, qoşulmalar;

b) 27-ci maddəyə əsasən bu Paktın qüvvəyə minmə tarixi və 29-cu maddəyə əsasən hər hansı düzəlişin qüvvəyə minmə tarixi.

Maddə 31.

1. Mətni ingilis, ispan, çin, rus və fransız dillərində eyni qüvvəyə malik olan bu Pakt saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının arxivinə təhvil verilir.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Paktın təsdiq olunmuş surətlərini 26-cı maddədə göstərilən bütün dövlətlərə göndərir.

**İŞGƏNCƏLƏRƏ VƏ DİGƏR QƏDDAR,
İNSANLIQDAN KƏNAR, YAXUD LƏYAQƏTİ
ALÇALDAN DAVRANIŞ VƏ CƏZA NÖVLƏRİ
ƏLEYHİNƏ KONVENSIYA**

Baş Məclisin 39/46 sayılı 10 dekabr 1984-cü il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş və imzalanmaq, təsdiq və qoşulmaq üçün açıqdır

QÜVVƏYƏ MİNMƏSİ: 27(1)-ci maddəyə müvafiq olaraq 26 iyun 1987-ci il

Bu Konvensiyanın iştirakçı-dövlətləri

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində elan edilmiş prinsiplərə müvafiq olaraq, insana məxsus ləyaqəti və insan nəslinin bütün üzvlərinin bərabər, və ayrılmaz hüquqlarının tanınmasının azadlıq, ədalət və ümumi sülhün əsası olduğunu nəzərə alaraq, dövlətlərin Nizamnaməyə, məsələn, 55-ci maddəyə müvafiq olaraq insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara hamılıqla hörmət və riayət edilməsinə yardım göstərməyə dair öhdəliklərini nəzərə alaraq,

hər ikisinin-həm İnsan Hüquqları Haqqında Ümumi Bəyannamənin 5-ci maddəsinin, həm də Mülki və Siyasi Hüquqlar Haqqında Beynəlxalq Paktın 7-ci maddəsinin-heç kəsin işgəncəyə və ya qəddar, insanlıqdan kənar, yaxud onun ləyaqətini alçaldan davranış və cəza növlərinə məruz qalmalı

olmadığını nəzərdə tutduğunu hesaba alaraq,

həmçinin Baş Məclisin 9 dekabr 1975-ci ildə qəbul etdiyi Bütün Şəxslərin İşgəncələrdən və Digər Qəddar, İnsanlıqdan Kənar, Yaxud Ləyaqəti Alçaldan Davranış və Cəza Növlərindən Müdafiə Olunması Haqqında Bəyannaməni nəzərə alaraq,

işgəncələrə və digər qəddar, insanlıqdan kənar, yaxud ləyaqəti alçaldan davranış və cəza növlərinə qarşı mübarizənin səmərəsini artırmaq istəyərək, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

I HİSSƏ

Maddə 1.

1. Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün «işgəncə» termini hər hansı bir şəxsə ondan və ya üçüncü şəxsdən məlumat, yaxud etiraf almaq, onu, yaxud üçüncü şəxsi törətdiyi, yaxud törədilməsində şübhələnən hərəkətə görə cəzalandırmaq, həmçinin onu, yaxud üçüncü şəxsi qorxutmaq və ya məcbur etmək, yaxud hər hansı xarakterli ayrışeçkiliyə əsaslanan hansısa səbəbə görə dövlətin vəzifəli şəxsi, yaxud rəsmi şəxs kimi çıxış edən başqa bir şəxs tərəfindən, yaxud onların təhriki və ya onların bixəbərliyi, yaxud göz yumması ilə qəsdən güclü fiziki, yaxud mənəvi ağrı və ya əzab yetirən hərəkətlər deməkdir. Bu tərifə yalnız qanuni sanksiyalar nəticəsində törəyən, bu sanksiyaların ayrılmaz tərkib hissəsi olan, yaxud onların təsadüfən doğurduğu ağrı və əzablar daxil edilmir.

2. Bu maddə daha geniş tətbiq müddəaları nəzərdə tutan

hər hansı beynəlxalq müqaviləyə və ya milli qanunvericiliyə xələl gətirmir.

Maddə 2.

1. Hər bir iştirakçı-dövlət onun yurisdiksiyasında olan hər hansı ərazidə işgəncə hərəkətlərinin qarşısını almaq üçün təsirli qanunvericilik, inzibati, məhkəmə tədbirləri, yaxud digər tədbirlər görürlər.

2. Necə olursa-olsun, heç bir müstəsna hal-müharibə vəziyyəti və ya təhlükəsi, daxili siyasi qeyri-sabitlik, yaxud hər hansı digər fəvqəladə şərait-işgəncəyə bəraət qazandıra bilməz.

3. Vəzifəcə yüksək rəisin, yaxud dövlət hakimiyyəti orqanının əmri işgəncə verilməsinə bəraət qazandıra bilməz.

Maddə 3.

1. Heç bir iştirakçı-dövlət heç bir şəxsi orada ona işgəncə veriləcəyini ehtimal etməyə ciddi əsaslar mövcud olan başqa bir dövlətə sürgün etməməli, qaytarmamalı (refoqber) və ya təhvil verməməlidir.

2. Səlahiyyətli hakimiyyət orqanları belə əsasların olmasını müəyyən etmək üçün işlə əlaqədar bütün şəraiti, müvafiq hallarda həmin dövlətdə insan hüquqlarının kobudcasına, biabırçı və kütləvi surətdə daim pozulması praktikasının mövcudluğu daxil olmaqla, nəzərə alır.

Maddə 4.

1. Hər bir iştirakçı-dövlət bütün işgəncə hərəkətlərinə onun cinayət qanunvericiliyinə müvafiq olaraq cinayət kimi

baxılmasını təmin edir. Bu, işgəncə vermək cəhdinə və hər hansı bir şəxsin işgəncədə iştirakçıları, yaxud iştirak etməsi demək olan hərəkətlərinə də aiddir.

2. Hər bir iştirakçı-dövlət bu cinayətlərə görə, onların ağırlıq xarakteri nəzərə alınmaqla, müvafiq cəza müəyyən edir.

Maddə 5.

1. Hər bir iştirakçı-dövlət 4-cü maddədə göstərilən cinayətlər barəsində belə tədbirləri öz yurisdiksiyasını bərqərar etməkdə zəruri ola biləcək aşağıdakı hallarda görür:

a) cinayətlər onun yurisdiksiyasında olan hər hansı ərazidə və ya həmin dövlətdə qeydiyyatdan keçirilmiş dəniz, yaxud hava gəmisində törədildikdə;

b) güman edilən cinayətkar həmin dövlətin vətəndaşı olduqda;

c) cinayətin qurbanı həmin dövlətin vətəndaşı olduqda və həmin dövlət bunu məqsədəuyğun saydıqda.

2. Hər bir iştirakçı-dövlət analoji qaydada güman edilən cinayətkarın onun yurisdiksiyasındakı hər hansı bir ərazidə olduğu və bu dövlət 8-ci maddəyə müvafiq olaraq, onu bu maddənin 1-ci bəndində xatırlanan dövlətlərin hər hansına təhvil vermədiyi hallarda belə cinayətlər barəsində öz yurisdiksiyasını bərqərar etməkdə zəruri ola biləcək belə tədbirləri görür.

3. Bu Konvensiya daxili qanunvericiliyə müvafiq istənilən cinayət yurisdiksiyasının həyata keçirilməsini istisna etmir.

Maddə 6.

1. Ərazisində 4-cü maddədə göstərilən cinayətlərdən hər hansı birini törətməsi güman edilən şəxs olan hər hansı iştirakçı-dövlət sərəncamındakı informasiyanı araşdırdıqdan sonra şəraitin tələb etdiyini yəqin etdikdə həmin şəxsi həbsə alır və ya onun ölkədə qalmasını təmin edən digər hüquqi tədbirləri görür. həbsəalma və digər bu qəbil tədbirlər həmin dövlətin qanunvericiliyinə müvafiq surətdə həyata keçirilir lakin yalnız cinayət-prosessual, yaxud təhvil verilmə işlərini görmək üçün zəruri olan vaxt ərzində davam edə bilər.

2. Belə dövlət dərhal faktların ilkin araşdırılmasını aparır.

3. Bu maddənin 1-ci bəndinə əsasən həbs edilmiş hər hansı bir şəxsə vətəndaşı olduğu dövlətin ən yaxında olan müvafiq nümayəndəsi və ya o, vətəndaşlığı olmayan şəxsdirsə, adətən yaşadığı dövlətin nümayəndəsi ilə dərhal əlaqə yaratmasına yardım göstərilir.

4. Dövlət bu maddəyə müvafiq olaraq hər hansı bir şəxsi həbs etdikdə həmin şəxsin həbsdə olması faktını və onun tutulmasına əsas verən hallar barədə 5-ci maddənin 1-ci bəndində xatırlanan dövlətlərə dərhal xəbər verir. Bu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan ilkin təhqiqatı aparan dövlət aldığı məlumatları təcili surətdə yuxarıda xatırlanan dövlətlərə bildirir və öz yurisdiksiyasını tətbiq etmək niyyətində olub-olmadığını göstərir.

Maddə 7.

1. 4-cü maddədə göstərilən cinayətlərdən hər hansı birini törətməsində şübhələnən şəxsin yurisdiksiyasındakı ərazi-

də olduğu aşkar edilən iştirakçı-dövlət 5-ci maddədə nəzərdə tutulan hallarda-cinayətkarı təhvil vermirsə-həmin işi məhkəmə təqibi üçün özünün səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarına verir.

2. Bu hakimiyyət orqanları həmin dövlətin qanunvericiliyinə müvafiq olaraq ciddi xarakterli hər hansı cinayət hallarında olduğu kimi, həmin qaydada qərar qəbul edirlər. 5-ci maddənin 2-ci bəndində sadalanan hallarda məhkəmə təqibi üçün zəruri olan dəlillərə verilən tələbat və çıxarılan hökmlər 5-ci maddənin 1-ci bəndində göstərilən hallarda tətbiq edildiyindən az sərt olmur.

3. Barəsində 4-cü maddədə göstərilən hər hansı bir cinayətlə bağlı təhqiqat aparılan hər hansı şəxsə təhqiqatın bütün mərhələlərində ədalətli davranışa təminat verilir.

Maddə 8.

1. 4-cü maddədə göstərilən cinayətlər iştirakçı-dövlətlər arasındakı müqəssirlərin təhvil verilməsinə dair hər hansı mövcud müqaviləyə daxil edilməli olan müqəssirləri təhvil verilməli cinayətlər sayılır. İştirakçı-dövlətlər belə cinayətləri müqəssirlərin təhvil verilməsinə dair aralarında bağladığı hər hansı müqaviləyə təhvil verilməli cinayətlər kimi daxil etməyi öhdələrinə götürürlər.

2. Müqəssirin təhvil verilməsini müqavilə olması ilə şərtləndirən iştirakçı-dövlət müqəssirlərin təhvil verilməsinə dair müqaviləsi olmayan digər iştirakçı-dövlətdən müqəssirin təhvil verilməsi barədə xahiş alarsa, bu Konvensiyaya həmin cinayətlərə münasibətdə müqəssirlərin təhvil verilməsinin hüquqi əsası kimi baxa bilər. Təhvil verilmə bu

barədə xahiş edilən dövlətin qanunvericiliyində nəzərdə tutulan başqa şərtlərə müvafiq həyata keçirilir.

3. Təhvilverməni müqavilənin olması ilə şərtləndirməyən iştirakçı-dövlətlər arasındakı münasibətlərdə belə cinayətlərə təhvil vermə xahiş edilən dövlətin qanunvericiliyində nəzərdə tutulan şərtlərə müvafiq olaraq, müqəssirləri təhvil verilməli cinayətlər kimi baxılır.

4. Belə cinayətlərə iştirakçı-dövlətlərin təhvilvermə məqsədləri üçün elə baxılır ki, sanki onlar yalnız törədildiyi yerdə deyil, həm də 5-ci maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq öz yurisdiksiyasını bərqərar etməyə borclu olan dövlətlərin ərazisində baş vermişdir.

Maddə 9.

1. İştirakçı-dövlətlər 4-cü maddədə sadalanan cinayətlərdən hər hansı biri barədə görülən cinayət-prosessual işləri ilə bağlı bir-birinə daha dolğun yardım-sərəncamlarındakı məhkəmə təhqiqatı üçün zəruri olan bütün dəlil-sübutlar daxil olmaqla - göstərir.

2. İştirakçı-dövlətlər bu maddənin 1-ci bəndinə əsasən öz öhdəliklərini qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında aralarında bağlana biləcək hər hansı müqaviləyə müvafiq yerinə yetirirlər.

Maddə 10.

1. Hər bir iştirakçı-dövlət işgəncələrin qadağan edilməsinə dair tədris materiallarının və informasiyanın tam şəkildə hüquq orqanları personalının hazırlığı, mülki və ya hərbi, tibbi personalın, dövlətin vəzifəli şəxslərin və hər hansı for-

mada həbs edilmiş, tutulmuş, yaxud dustaqxanaya salınmış şəxslərin həbsdə saxlanması və istintaqı, yaxud onlarla davranışla əlaqəsi ola biləcək şəxslərin hazırlığı proqramlarına daxil olunmasını təmin edir.

2. Hər bir iştirakçı-dövlət bu qadağanı belə şəxslərdən hər birinin vəzifə və funksiyalarına aid qaydalara, yaxud təlimatlara da daxil edir.

Maddə 11.

Hər bir iştirakçı-dövlət hansısa işgəncə hallarına yol verməmək üçün onun yurisdiksiyasında olan hər hansı ərazidə hər hansı formada həbs edilmiş, tutulmuş, yaxud dustaqxanaya salınmış şəxslərin istintaqına, həmçinin onların həbsdə saxlanmasına və onlarla davranışa dair qaydaları, təlimatları, üsulları və praktikanı müntəzəm surətdə gözdən keçirir.

Maddə 12.

Hər bir iştirakçı-dövlət işgəncənin onun yurisdiksiyasında olan hər hansı ərazidə tətbiq olunmasını ehtimal etməyə kifayət qədər əsas olduqda, səlahiyyətli orqanlarının tez və qərəzsiz təhqiqat aparmasını təmin edir.

Maddə 13.

Hər bir iştirakçı-dövlət bu dövlətin yurisdiksiyasında olan hər hansı ərazidə işgəncələrə məruz qaldığını iddia edən hər bir şəxsin həmin dövlətin səlahiyyətli hakimiyyət orqanlarına şikayət verməsi və belə şikayətlərə təcili və əngəlsiz baxılması hüququnu təmin edir. İddiəçinin və şahidlərin onun şikayəti və ya hər hansı şahidin ifadələri ilə bağlı hər

hansı pis davranış, yaxud hədə-qorxudan müdafiəsini təmin etmək üçün tədbirlər görülür.

Maddə 14.

1. Hər bir iştirakçı-dövlət öz hüquq sistemində işgəncə qurbanının əvəz almasını və hüquqi sanksiya ilə gücləndirilən ədalətli kompensasiya almaq hüququnu-mümkün qədər daha tam reabilitasiya vasitələri daxil olmaqla-təmin edir. İşgəncə qurbanı işgəncə nəticəsində. ölərsə, kompensasiya almaq hüququ onun öhdəsində olanlara verilir.

2, Bu maddədə heç nə işgəncə qurbanının və ya digər şəxslərin milli qanunvericiliyə əsasən mümkün olan hər hansı kompensasiya almaq hüququna toxunmur.

Maddə 15.

Hər bir iştirakçı-dövlət işgəncə altında verildiyi müəyyən edilmiş hər hansı bəyanatdan-bu bəyanatın işgəncə verməkdə ittiham oluna şəxsə qarşı sübut kimi istifadə edilməsi halları istisna olmaqla-heç bir məhkəmə baxışında dəlil-sübut kimi istifadə olunmamasını təmin edir.

Maddə 16.

Hər bir iştirakçı-dövlət onun yurisdiksiyasında olan hər hansı ərazidə işgəncənin 1-ci maddədəki tərifinə düşməyən digər qəddar, insanlıqdan kənar, yaxud ləyaqəti alçaldan davranış və cəza növlərinin dövlətin vəzifəli şəxsləri və ya rəsmi şəxs kimi çıxış edən şəxs tərəfindən, yaxud onların təhriki, yaxud onların bixəbərliyi, yaxud göz yumması ilə törədilməsinin qarşısını almağı öhdəsinə götürür. O cümlədən,

10, 11, 12 və 13-cü maddələrdəki öhdəliklər işgəncə sözü-nün digər qəddar, insanlıqdan kənar, yaxud ləyaqəti alçaldan davranış və cəza növləri sözləri ilə əvəz olunması ilə tətbiq edilir.

2. Bu Konvensiyanın müddəaları qəddar, insanlıqdan kənar, yaxud, ləyaqəti alçaldan davranış və cəza növlərini qadağan edən, yaxud təhvil verilməyə, sürgün olunmağa dair hər hansı digər beynəlxalq müqavilələrini, yaxud milli qanunvericiliyin müddəalarına xələl gətirmir.

II HİSSƏ

Maddə 17.

1. Aşağıdakı nəzərdə tutulan funksiyaları yerinə yetirən işgəncələr əleyhinə Komitə (bundan sonra Komitə adlandırılacaq) yaradılır. Komitə yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə malik və insan hüquqları sahəsində səriştəsi ilə tanınan və şəxsi keyfiyyətdə çıxış edən on bir ekspertdən ibarətdir. Ekspertlər iştirakçı-dövlətlər tərəfindən seçilir, həm də ədalətli coğrafi bölgüyə və hüquq təcrübəsi olan bir neçə şəxsin iştirakının məqsədəuyğunluğuna diqqət verilir.

2. Komitə üzvləri iştirakçı-dövlətlərin irəli sürdükləri namizədlərdən siyahısından gizli səsvermə yolu ilə seçilir. Hər iştirakçı-dövlət öz vətəndaşları arasından bir namizəd irəli sürə bilər. İştirakçı-dövlətlər, həmçinin Mülki və Siyasi Hüquqlar Haqqında Beynəlxalq Pakta müvafiq olaraq təsis edilmiş insan hüquqları Komitəsinin üzvü olan və işgəncələr əleyhinə Komitədə işləmək arzusunu bildirən şəxslərin namizədliyinin irəli sürülməsinin məqsədəuyğunluğunu nə-

zərə alırlar.

3. Komitə üzvlərinin seçkisi iştirakçı-dövlətlərin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin iki ildə bir dəfə çağırdığı müşavirələrində keçirilir. İştirakçı-dövlətlərin üçdə ikisinin yetərsay olduğu bu müşavirələrdə ən çox səs alan və Konvensiyanın müşavirədə və səsvermədə iştirak edən iştirakçı-dövlətlərin nümayəndələrinin mütləq səs çoxluğunu əldə etmiş namizədlər Komitəyə üzv seçilmiş olurlar.

4. İlk seçkilər bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarixdən sonra altı aydan gec olmayaraq keçirilir. Növbəti seçkilərin keçirilməsinə heç olmasa, dörd ay qalmış Birləşmiş Millətlər təşkilatının Baş katibi iştirakçı-dövlətlərə üç ay müddətində namizədlərini irəli sürmək təklifi ilə məktub göndərir. Baş katib namizədliyi beləliklə irəli sürülmüş iştirakçı-dövlətlər göstərilməklə-əlifba sırası ilə düzülmüş siyahısını hazırlayır və bu siyahını iştirakçı-dövlətlərə təqdim edir.

5. Komitə üzvləri dörd ilə seçilir. Onlar namizədlikləri təkrar irəli sürüldükdə yenidən seçilmək hüququna malikdir. Lakin ilk seçkilərdə seçilmiş beş üzvün səlahiyyət müddəti ikinci ilin sonunda qurtarır. Bu beş üzvün adları haqqında bu maddənin 3-cü bəndində danışılan müşavirə sədrinin ilk seçkidən dərhal sonra keçirdiyi püşk vasitəsilə müəyyən edilir.

6. Komitə üzvü öldükdə və ya istefa verdikdə, yaxud hər hansı başqa səbəblərə görə Komitədə öz funksiyalarını yerinə yetirə bilmədikdə onun namizədliyini irəli sürmüş iştirakçı-dövlət qalan müddətə öz vətəndaşları arasından iştirakçı-dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən bəyənilmiş başqa ekspert təyin edilir. İştirakçı-dövlətlərin yarısı və ya bundan da çoxu təklif olunan təyinat haqqında Birləşmiş Millətlər

Təşkilatının Baş katibindən məlumat aldıqdan sonra altı həftə ərzində mənfi cavab vermədikdə namizəd bəyənilmiş sayılır.

7. İştirakçı-dövlətlər Komitə üzvlərinin Komitə vəzifələrini yerinə yetirdiyi müddətdə xərclərini ödəməyi öz üzərlərinə götürürlər.

Maddə 18.

1. Komitə iki il müddətinə vəzifəli şəxslərini seçir. Onlar yenidən seçilə bilərlər.

2. Komitə özünün məxsusi prosedura qaydalarını müəyyən edir, lakin bu qaydalarda, o cümlədən aşağıdakılar nəzərdə tutulmalıdır:

a) altı üzv yetərsay təşkil edir;

b) komitənin qərarları iştirak edən üzvlərin səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

3. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Komitənin bu Konvensiyaya müvafiq olaraq funksiyalarını səmərəli yerinə yetirməsi üçün onu lazımi personal və şəraitlə təmin edir.

4. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Komitənin ilk müşavirəsini çağırır. Komitə ilk müşavirədən sonra onun prosessual qaydalarında nəzərdə tutulan müddətlərdə toplaşır.

5. İştirakçı-dövlətlər bu dövlətlərin və Komitənin müşavirələrinin keçirilməsi ilə bağlı xərclərin - Birləşmiş Millətlər Təşkilatına ödənilən hər hansı xərclər, o cümlədən bu maddənin 3-cü bəndinə müvafiq olaraq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının personal və şərait üçün ödənməsini təmin etdiyi

xərclər daxil olmaqla-ödənilməsini öz üzərlərinə götürürlər.

Maddə 19.

1. İştirakçı-dövlətlər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi vasitəsilə Komitəyə bu Konvensiyanın müvafiq iştirakçı-dövlət üçün qüvvəyə mindiyi vaxtdan keçən bir il ərzində bu Konvensiyaya əsasən öhdəliklərini həyata keçirmək üçün gördükləri tədbirlər haqqında məruzə təqdim edirlər. Sonralar iştirakçı-dövlətlər dörd ildə bir dəfə görülmüş hər hansı yeni tədbirlər haqqında əlavə məruzələr, həmçinin Komitənin istəyə biləcəyi digər məruzələr təqdim edirlər.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu məruzələri bütün iştirakçı-dövlətlərə göndərir.

3. Hər bir məruzə ona dair məqsədəuyğun saydığı ümumi qaydada qeydlər edə bilən Komitədə baxılır. Sonra Komitə onları müvafiq iştirakçı-dövlətlərə göndərir. Məlum iştirakçı-dövlət cavab olaraq Komitəyə münasib saydığı hər hansı qeydlərini təqdim edə bilər.

4. Komitə bu maddənin 3-cü bəndinə müvafiq olaraq etdiyi qeydlərdən və onlara dair müvafiq iştirakçı-dövlətlərdən aldığı qeydlərdən hansını 24-cü maddəyə müvafiq olaraq hazırladığı illik məruzəsinə salmağı öz mülahizəsinə görə həll edir. Komitə, həmçinin müvafiq iştirakçı-dövlətin xahişi ilə, bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq təqdim edilmiş məruzənin nüsxəsini də özünün illik məruzəsinə daxil edə bilər.

Maddə 20.

1. Komitə, onun fikrincə, hər hansı bir iştirakçı-dövlətin ərazisində müntəzəm olaraq işgəncə tətbiq edildiyinə dair tam əsaslandırılmış məlumatlar olan mötəbər informasiya alarsa, həmin iştirakçı-dövlətə bu informasiyaya baxılmasında əməkdaşlıq etməyi və bu məqsədlə həmin informasiyaya dair qeydlərini təqdim etməyi təklif edir.

2. Komitə müvafiq iştirakçı-dövlətin təqdim edə biləcəyi hər hansı qeydləri, həmçinin işə dair sərəncamında olan hər hansı digər informasiyanı nəzərə almaqla, məqsədəuyğun hesab edərsə, bir və ya bir neçə üzvünü məxfi şəkildə təhqiqat aparmağa və Komitəyə təcili surətdə müvafiq məruzə təqdim etməyə təyin edə bilər.

3. Bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq, təhqiqat aparılırsa, Komitə müvafiq iştirakçı-dövlətlə əməkdaşlığı qaydaya salmağa çalışır. Bu iştirakçı-dövlətin razılığı ilə belə təhqiqata onun ərazisinə getmək də daxil edilə bilər.

4. Komitə bu üzvün və ya üzvlərin apardığı təhqiqatın bu maddənin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq təqdim, edilən nəticələrinə baxdıqdan sonra həmin nəticələri hazırki situasiyada məqsədəuyğun olan hər hansı qeyd və təkliflərlə birlikdə müvafiq iştirakçı-dövlətə göndərir.

5. Komitənin bu maddənin, 1-4-cü bəndlərində xatırlanan bütün işləri məxfi xarakter daşıyır və bu işin bütün mərhələlərində iştirakçı-dövlətlə əməkdaşlığa səy göstərməlidir. Komitə 2-ci bəndə müvafiq olaraq aparılan təhqiqata dair belə iş başa çatdıqdan sonra müvafiq iştirakçı-dövlətlə məsləhətləşəndən sonra 24-cü maddəyə uyğun olaraq hazırladığı illik məruzəsinə bu işin nəticələrinə dair

qısa hesabatın daxil edilməsi haqqında qərar qəbul edə bilər.

Maddə 21.

1. Bu maddəyə müvafiq olaraq bu Konvensiyanın hər hansı iştirakçı-dövləti istənilən vaxt Komitənin bir iştirakçı-dövlətin digər iştirakçı-dövlətin bu Konvensiya üzrə öhdəliklərini yerinə yetirmədiyinə dair ərizəsinə aid məlumatları almaq və onlara baxmaq səlahiyyətini tanıdığını bəyan edə bilər. Belə məlumatlar bu maddədə şərh edilən prosedurlara müvafiq olaraq, yalnız o halda qəbul edilə və baxıla bilər ki, onlar özünə münasibətdə Komitənin səlahiyyətini tanıdığını bəyan etmiş iştirakçı-dövlət tərəfindən təqdim edilmiş olsun. Bu maddə üzrə məlumatlar belə bəyanat verməmiş iştirakçı-dövlətlərə aiddirsə, Komitə onlara baxmır. Bu maddəyə əsasən alınmış məlumatlar aşağıdakı prosedura ilə baxılır:

a) bir iştirakçı-dövlət digər iştirakçı-dövlətin bu Konvensiyanın müddəalarını yerinə yetirmədiyini hesab edirsə, onda bu məsələni yazılı məlumatla göstərilən iştirakçı-dövlətə bildirə bilər. Bu məlumatı alan dövlət onu aldıqdan sonra üç ay ərzində belə məlumatı göndərmiş dövlətə yazılı formada izahat və ya bu məsələni aydınlaşdıran digər bəyanat göndərə bilər; burada mümkün və məqsədəuyğun olduğu qədər, daxili proseduralar və bu məsələ üzrə görülmüş, görülməyəcək, yaxud görülməyəcək tədbirlər göstərilməlidir;

b) məsələ məlumat alan dövlət ilk məlumatı aldıqdan sonra altı ay ərzində hər iki müvafiq iştirakçı-dövlət üçün qənaətbəxş şəkildə həll edilməzsə, bu dövlətlərdən hər hansı birinin məsələni, Komitəyə və digər dövlətə bildirişlə,

Komitəyə vermək hüququ var;

c) Komitə bu maddəyə uyğun olaraq ona verilmiş məsələyə yalnız hazırki halda hamılıqla tanınmış beynəlxalq hüquq normalarına müvafiq olaraq bütün mümkün daxili tədbirlərin tətbiqi edildiyini və tükəndiyini yəqin etdikdən sonra baxır. Bu qayda həmin tədbirlərin tətbiqi əsassız olaraq ləngidildikdə və ya bu Konvensiyanın pozulmasının qurbanı olan şəxsə kömək edə biləcəyi çətin güman edildikdə işləmir;

d) Komitə bu maddə üzrə məlumatlara baxarkən iclaslarını qapalı keçirir;

e) Komitə c) yarım bəndinin müddəalarına riayət etməklə, məsələni bu Konvensiyada nəzərdə tutulan təəhhüdlərə hörmət əsasında dostcasına həll etmək məqsədilə müvafiq iştirakçı-dövlətlərə xeyirxah xidmət göstərir. Komitə bu məqsədlə, lazım gəldikdə, razılaşdırıcı komissiya təsis edə bilər;

f) Komitə b) yarım bəndində xatırlanan iştirakçı-dövlətlər bu maddəyə müvafiq olaraq ona verilmiş hər hansı məsələ üzrə işə dair hər hansı məlumatı təqdim etməyə çağırma bilər;

g) Məsələyə Komitədə baxılarkən b) yarım bəndində xatırlanan müvafiq iştirakçı-dövlətlərin təmsil olunmaq və şifahi, yaxud yazılı təqdimat vermək hüququ var;

h) Komitə b) yarım bəndinə müvafiq olaraq bildiriş aldıqdan sonra on iki ay ərzində aşağıdakıları bildirir:

i) e) yarım bəndinin müddəaları çərçivəsində qərar əldə edilərsə, Komitə öz məlumatında faktların və əldə edilmiş qərarın qısa şərhini ilə kifayətlənir;

ii) c) yarım bəndinin müddəaları çərçivəsində qərar qəbul edilməzsə, Komitə öz məlumatında faktların qısa şərhini ilə

kifayətlənir; iştirakçı-dövlətlərin təqdim etdikləri yazılı təqdimatlar və şifahi bəyanatların yazılı mətni məlumata əlavə edilir. Hər məsələyə dair məlumat müvafiq iştirakçı-dövlətlərə göndərilir.

2. Bu maddənin müddəaları bu Konvensiyanın beş iştirakçı-dövləti bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq bəyanat verdikdə qüvvəyə minir. İştirakçı-dövlətlər belə bəyanatları saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verirlər. Baş katib onların nüsxələrini qalan iştirakçı-dövlətlərə göndərir. Bəyanat istənilən vaxt Baş katibin adına bildirişlə geri götürülə bilər. Belə geri götürmə bu maddəyə müvafiq olaraq artıq verilmiş məlumatın mövzusu olan hər hansı bir məsələyə baxılmasına xələl gətirməməlidir. Müvafiq iştirakçı-dövlət yeni bəyanat verməzsə, bu maddəyə müvafiq olaraq, Baş katib bəyanatın geri götürülməsi haqqında bildiriş aldıqdan sonra hər hansı iştirakçı-dövlətdən heç bir məlumat qəbul edilmir.

Maddə 22.

1. Bu Konvensiyanın iştirakçı-dövləti bu maddəyə müvafiq olaraq, istənilən vaxt Komitənin onun yurisdiksiyasında olan şəxslərin iştirakçı-dövlətin Konvensiyanın müddəalarını pozmasının qurbanı olduqlarını iddia etmələrinə dair məlumatlarını, yaxud onların adından kələn bu qəbil məlumatları almaq və onlara baxmaq səlahiyyətini tanıdığını bəyan edə bilər. Komitə belə bəyanat verməmiş iştirakçı-dövlətə aid heç bir məlumat qəbul etmir.

2. Bu maddəyə əsasən Komitə anonim və ya onun fikrincə, belə məlumatlar təqdim etmək hüququndan sui-istifadə olan, yaxud bu Konvensiyanın müddəalarına

uyğun gəlməyən hər hansı məlumatı məqbul saymır. 3. 2-ci bəndin müddəalarını nəzərə alaraq, Komitə ona bu maddəyə müvafiq olaraq təqdim edilmiş hər hansı məlumatı bu Konvensiyanın 1-ci bəndə əsasən bəyanat vermiş və guya Konvensiyanın bu və ya digər müddəasını pozan iştirakçı-dövlətin diqqətinə çatdırır. Məlumatı almış iştirakçı-dövlət altı ay ərzində Komitəyə məsələni və həmin dövlətin görə biləcəyi tədbirləri dəqiqləşdirən yazılı izahat və ya bəyanat təqdim edir.

4. Komitə bu maddəyə əsasən aldığı məlumatı məlum şəxsin, yaxud müvafiq iştirakçı-dövlətin onun adından Komitəyə təqdim etdiyi bütün informasiya baxımından nəzərdən keçirir.

5. Komitə bu maddəyə əsasən, aşağıdakıları yəqin etməyincə hər hansı şəxsin təqdim etdiyi heç bir məlumata baxmır:

a) bu məsələyə hər hansı digər beynəlxalq təhqiqat prosedurasında, baxılmamışdır və baxılmır;

b) məlum şəxsin bütün daxili hüquqi müdafiə tədbirləri tükənmişdir; həmin qayda bu tədbirlərin tətbiqi əsassız ləngidildikdə və ya bu Konvensiyanın pozulmasının qurbanı olan şəxsə təsirli kömək edə biləcəyi çətin güman edildikdə işləmir.

6. Komitə bu maddə üzrə məlumatlara baxarkən iclaslarını qapalı keçirir.

7. Komitə öz rəyini müvafiq iştirakçı-dövlətə və məlum şəxsə bildirir.

8. Bu maddənin müddəaları bu Konvensiyanın beş iştirakçı-dövləti bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq

bəyanat verdikdə qüvvəyə minir. İştirakçı-dövlətlər belə bəyanatları saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verirlər. Baş katib onların nüsxələrini qalan iştirakçı-dövlətlərə göndərir. Bəyanat istənilən vaxt Baş katibin adına bildirişlə geri götürülə bilər. Belə geri götürmə bu maddəyə müvafiq olaraq artıq verilmiş məlumatın mövzusu olan hər hansı bir məsələyə baxılmasına xələl gətirməməlidir. Müvafiq iştirakçı-dövlət yeni bəyanat verməzsə, bu maddəyə müvafiq olaraq Baş katib bəyanatın geri götürülməsi haqqında bildiriş aldıqdan sonra hər hansı iştirakçı-dövlətdən heç bir məlumat qəbul edilmir.

Maddə 23.

Komitənin və 21-ci maddənin 1-ci bəndininə) yarım bəndinə əsasən təyin edilə bilən razılaşdırıcı komissiyaların üzvləri güzəşt hüququna-Birləşmiş Millətlər Təşkilatının imtiyazlar və immunitətlər haqqında Konvensiyanın müvafiq bölmələrində nəzərdə tutulduğu kimi, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının tapşırığı ilə fəaliyyət göstərən ekspertlərin malik olduqları imtiyazlara malikdirlər.

Maddə 24.

Komitə bu Konvensiyaya müvafiq olaraq öz işi barədə iştirakçı-dövlətlərə və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisinə illik hesabat təqdim edir.

III HİSSƏ

Maddə 25.

1. Bu Konvensiya bütün dövlətlərin imzalanması üçün açıqdır.

2. Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir. Təsdiqetmə fərmanları saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 26.

Bu Konvensiya bütün dövlətlərin qoşulması üçün açıqdır. Qoşulma bu haqda sənədin saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilməsilə həyata keçirilir.

Maddə 27.

1. Bu Konvensiya iyirminci təsdiqetmə fərmanı və ya qoşulma haqqında sənəd saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil veriləndən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

2. Bu Konvensiyanı iyirminci təsdiqetmə fərmanı və ya qoşulma haqqında sənəd saxlanmağa təhvil veriləndən sonra təsdiq edən, yaxud ona qoşulan hər bir dövlət üçün bu Konvensiya həmin dövlət öz təsdiqetmə fərmanını, yaxud qoşulma haqqında sənədini saxlanmağa təhvil verəndən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

Maddə 28.

1. Hər hansı bir dövlət bu Konvensiyanı imzalayarkən və

ya təsdiq edərkən, yaxud ona qoşularkən Komitənin 20-ci maddədə müəyyən edilən səlahiyyətini tanımadığını bəyan edə bilər.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq qeyd-şərt qoymuş iştirakçı-dövlət istənilən vaxt Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bildirməklə qeyd-şərtini geri götürə bilər.

Maddə 29.

1. Bu Konvensiyanın hər hansı iştirakçı-dövləti düzəliş təklif edə və onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edə bilər. Sonra Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi təklif olunmuş düzəlişi iştirakçı-dövlətlərə göndərərək, onların bu təklifə baxmaq və onu səsə qoymaq məqsədilə iştirakçı-dövlətlərin konfransının çağırılmasına razı olub-olmamalarını ona bildirməyi xahiş edir. Bu məktubun göndərildiyi tarixdən keçən dörd ay ərzində iştirakçı-dövlətlərdən, heç olmasa, üçdə biri belə konfransın çağırılmasına razılıq versə, Baş katib Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında konfrans çağırır. Baş katib bu konfransda və səsvermədə iştirak edən iştirakçı-dövlətlərin əksəriyyəti tərəfindən qəbul edilən hər hansı düzəlişi təsdiq üçün bütün iştirakçı-dövlətlərə göndərir.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq qəbul edilmiş düzəliş bu Konvensiyanın iştirakçı-dövlətlərinin ikisi həmin düzəlişi öz konstitusiyaya prosedurlarına müvafiq qaydada qəbul etdiklərini Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bildirdikdən sonra qüvvəyə minir.

3. Düzəlişlər qüvvəyə mindikdən sonra onları qəbul etmiş

iştirakçı-dövlətlər üçün icbari olur; digər iştirakçı-dövlətlər üçün isə bu Konvensiyanın onların əvvəllər qəbul etdikləri müddəaları və düzəlişlər icbari olaraq qalır.

Maddə 30.

1. Bu Konvensiyanın şərhinə və ya tətbiqinə dair iki, yaxud daha çox iştirakçı-dövlət arasında danışıqlar yolu ilə həll edilə bilməyən hər hansı mübahisə onlardan birinin xahişi ilə arbitraja verilir. Tərəflər arbitraj haqqında xahişin verilməsindən sonra altı ay ərzində arbitrajın təşkili məsələsi barəsində razılığa gələ bilməsə, mübahisə tərəflərdən hər hansı biri tərəfindən Məhkəmə Statusuna müvafiq olaraq Beynəlxalq Məhkəməyə verilə bilər.

2. Hər bir dövlət bu Konvensiyanı imzalayarkən və ya təsdiq edərkən, yaxud ona qoşularkən özünü bu maddənin 1-ci bəndinin müddəaları ilə bağlı olmadığını bəyan edə bilər. Digər iştirakçı-dövlətlər belə qeyd-şərt qoymuş iştirakçı-dövlətlər barəsində bu maddənin 1-ci bəndinin müddəaları ilə bağlı olmayacaqlar.

3. Bu maddənin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq bəyanat vermiş hər hansı iştirakçı-dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bildirişlə öz qeyd-şərtini geri götürə bilər.

Maddə 31.

1. Hər hansı iştirakçı-dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildirişlə bu Konvensiyanı denonsasiya edə bilər. Denonsasiya Baş katib bildiriş alandan bir il sonra qüvvəyə minir.

2. Belə denonsasiya iştirakçı-dövləti denonsasiya qüv-

vəyə minənə qədər baş vermiş hərəkətinə və ya xətasına görə bu Konvensiya üzrə təəhhüdlərindən azad etmir və denonsasiya qüvvəyə minənə qədər Komitədə artıq baxılmış və baxılmaqda davam edən hər hansı məsələyə xələl gətirə bilməz.

3. Denonsasiya hər hansı dövlət üçün qüvvəyə mindikdən sonra Komitə həmin dövlətə aid yeni məsələlərin baxılmasına başlamır.

Maddə 32.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzv-dövlətlərinə və bu Konvensiyanı imzalamış və ya ona qoşulmuş bütün dövlətlərə aşağıdakı məlumatları bildirir:

- a) 25-ci və 26-cı maddələrə müvafiq olaraq imzalamaları, təsdiq etmələri və qoşulmaları;
- b) 27-ci maddəyə müvafiq olaraq bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarixi və 29-cu maddəyə müvafiq olaraq hər hansı düzəlişin qüvvəyə mindiyi tarixi;
- c) 31-ci maddəyə müvafiq olaraq denonsasiyaları.

Maddə 33.

1. İngilis, ərəb, ispan, çin, rus və fransız dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malik olan bu Konvensiya saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Konvensiyanın təsdiq edilmiş nüsxələrini bütün dövlətlərə göndərir

QADINLARIN SİYASİ HÜQUQLARI HAQQINDA KONVENSIYA

Baş məclisin 20 dekabr 1952-ci il tarixli 640 (VII) sayılı qətnaməsi ilə imzalanmaq və təsdiq edilmək üçün açıqdır

QÜVVƏYƏ MİNMƏSİ: VI maddəyə müvafiq olaraq 7 iyul 1954-cü il

Sazişə gələn tərəflər kişilərin və qadınların Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində göstərilən hüquq bərabərliyi prinsipini həyata keçirmək istəyərək,

hər bir insanın öz ölkəsinin idarə olunmasında biləvasitə və ya azad şəkildə seçilmiş nümayəndələri vasitəsilə iştirak etmək hüququ və öz ölkəsində dövlət qulluğuna girməkdə bərabər hüququ malik olduğunu etiraf edərək,

həmçinin siyasi hüquqlara malik olmaq və onlardan istifadə etməkdə kişilərin və qadınların vəziyyətini Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinin və İnsan hüquqları haqqında ümumi bəyannamənin qərarlarına müvafiq olaraq eyniləşdirmək istəyərək, bu məqsədlə konvensiyai imzalamağı qərara alaraq, **bununla aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Qadınlar bütün seçkilərdə heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan kişilərlə bərabər şərtlərlə səs vermək hüququna malikdirlər.

Maddə 2.

Qadınlar heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan kişilərlə bərabər şərtlərlə milli qanunla müəyyən olunmuş açıq seçkilər keçirilməsini tələb edən bütün idarələrə seçilə bilərlər.

Maddə 3.

Qadınların heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan kişilərlə bərabər şərtlərlə ictimai dövlət qulluğunda vəzifə tutmaq və milli qanunla müəyyən edilən bütün ictimai-dövlət funksiyalarını yerinə yetirmək hüququ var.

Maddə 4.

1. Bu Konvensiya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının istənilən üzvləri, həmçinin Baş Məclisdən dəvət almış istənilən dövlətlər tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır.

2. Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir. Təsdiqetmə fərmanları saxlamaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 5.

1. Bu Konvensiya IV maddənin 1-ci bəndində göstərilən bütün dövlətlərin qoşulması üçün açıqdır.

2. Qoşulma bu haqqda bəyannamənin saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilməsi ilə yerinə yetirilir.

Maddə 6.

1. Bu Konvensiya altıncı təsdiqetmə fərmanı və ya qoşulma haqqında bəyannamə saxlanmaq üçün təhvil verilən

gündən sayılmaqla doxsanıncı gün qüvvəyə minir.

2. Bu Konvensiyanı altıncı təsdiqetmə fərmanı və ya qoşulma haqqında bəyannamə saxlamağa təhvil verildikdən sonra təsdiq edən, yaxud ona qoşulan hər bir dövlət üçün konvensiya həmin dövlətin təsdiqetmə fərmanı, yaxud qoşulma haqqında bəyannaməsi saxlanılmağa təhvil verildəndən sonra doxsanıncı gün qüvvəyə minir.

Maddə 7.

Hər hansı bir dövlət imzalama, təsdiqetmə və ya qoşulma zamanı bu Konvensiyanın hər hansı maddəsinə qeyd-şərt irəli sürərsə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi həmin qeyd-şərtin mətnini bu Konvensiyanın iştirakçısı olan, yaxud iştirakçısı ola bilən bütün dövlətlərə xəbər verir. Bu qeyd-şərtə etiraz edən istənilən dövlət göstərilən xəbər tarixindən (yaxud onun konvensiyanın iştirakçısı olduğu gündən) hesablaşmaqla doxsan günlük müddət ərzində bu qeyd-şərti qəbul etmədiyini bildirə bilər. Bu halda konvensiya həmin dövlətlə qeyd-şərt qoymuş dövlət arasında qüvvəyə minmir.

Maddə 8.

1. İstənilən dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildirişlə bu Konvensiyanı denonsasiya edə bilər. Denonsasiya Baş katibin həmin bildirişi aldığı gündən bir il sonra qüvvəyə minir.

2. Denonsasiya qüvvəyə minəndən sonra Konvensiyada iştirak edən ölkələrin sayı altıdan az olduğu gündən bu Konvensiya qüvvədən düşür.

Maddə 9.

Bu Konvensiyanın yozulmasına və ya tətbiqinə dair hər hansı iki, yaxud bir neçə sazişə gələn dövlət arasında meydana çıxan və danışıqlar qaydasında həll edilməyən hər hansı mübahisə onlar bu mübahisənin digər qaydada tənzimlənməsi barədə razılığa gəlməzlərsə, həmin mübahisənin istənilən tərəfinin tələbi ilə həll edilmək üçün Beynəlxalq Məhkəməyə verilir.

Maddə 10.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzvlərinə və Təşkilatın bu Konvensiyanın IV maddəsinin 1-ci bəndində xatırlanan üzv olmayan dövlətlərə aşağıdakılar barədə xəbər verir:

a) IV maddəyə müvafiq olaraq imzalamalar və alınmış təsdiqetmə fərmanları;

b) V maddəyə müvafiq olaraq qoşulma haqqında bəyannamələr;

c) VI maddəyə müvafiq olaraq bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarix;

d) VII maddəyə müvafiq olaraq alınmış məlumatlar və bildirişlər;

e) VIII maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq alınmış denonsasiyalar;

f) VIII maddənin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq Konvensiyanın qüvvədən düşməsi.

Maddə 11.

1. İngilis, ispan, çin rus və fransız dillərindəki mətnləri

eyni qüvvəyə malik olan bu Konvensiyaya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının arxivində saxlanılır.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi təsdiq olunmuş surətləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzvlərinə və təşkilatın IV maddənin 1-ci bəndində xatırlanan üzvü olmayan dövlətlərə göndərir

QADINLARA QARŞI AYRI - SEÇKİLİYİN BÜTÜN FORMALARININ LƏĞV EDİLMƏSİ HAQQINDA KONVENSIYA

Baş Məclisin 34 /180 sayılı 18 dekabr 1979-cu il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş, imzalanmaq, təsdiq edilmək və qoşulmaq üçün açıqdır

QÜVVƏYƏ MİNMƏSİ: 27(1)-ci maddəyə müvafiq olaraq 3 sentyabr 1981-ci il

Bu Konvensiyanın iştirakçı dövlətləri,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin əsas insan hüquqlarına, insan şəxsiyyətinin ləyaqətinə və dəyərinə, kişilərdə qadınların hüquq bərabərliyinə inamını bir daha təsdiq etdiyini nəzərə alaraq,

İnsan Hüquqları Haqqında Ümumi Bəyannamənin ayrı-seçkiliyik yolverilməzliyini təsdiq etdiyini, bütün insanların ləyaqət və hüquqca azad və bərabər doğulduğunu elan etdiyini və hər hansı fərq, o cümlədən cinsə görə fərq qoyulmadan onun elan etdiyi bütün hüquq və azadlıqlara malik olmalı olduğunu nəzərə alaraq,

İnsan Hüquqları Haqqında Beynəlxalq Paktların üzv-dövlətlərin üzərinə kişi və qadınların bütün iqtisadi, sosial, mədəni, mülki və siyasi hüquqlardan istifadə etməkdə hüquq bərabərliyini təmin etmək vəzifəsi qoyduğunu nəzə-

rə alaraq,

kişi və qadınların hüquq bərabərliyinə yardım göstərmək məqsədilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və ixtisaslaşdırılmış idarələrin himayəsi altında bağlanmış beynəlxalq konvensiyaları nəzərə alaraq,

həmçinin, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının və ixtisaslaşdırılmış idarələrin kişi və qadınların hüquq bərabərliyinə yardım göstərmək məqsədilə qəbul etdikləri qətnamə, bəyannamə və tövsiyələri nəzərə alaraq,

bütün bu müxtəlif sənədlərə baxmayaraq, yenə də əvvəlki kimi qadınlar bərabərlikdə xeyli dərəcədə ayrı-seçkiliyin mövcudluğundan narahat olaraq,

qadınlara ayrı-seçkilik qoyulmasının hüquq bərabərliyi və insan ləyaqətinə hörmət prinsipini pozduğunu, qadınların öz ölkəsinin siyasi, sosial, iqtisadi və mədəni həyatında kişilərlə bərabər iştirakına əngəl törətdiyini, ailənin və cəmiyyətin rifahının yüksəlişinə mane olduğunu, qadınların öz ölkəsinə və bəşəriyyətə xidmət etmək imkanlarının tam açılmasını daha da çətinləşdirdiyini xatırladaraq,

yoxsulluq şəraitində qadınların ərzaq əldə etmək, səhiyyə xidməti, təhsil, peşə hazırlığı, işə düzəlmək, eləcə də digər tələbatlarını ödəmək imkanlarının daha az olmasından narahatlanaraq,

bərabərliyə və ədalətə əsaslanan yeni beynəlxalq iqtisadi nizamın bərqərar olmasının kişi və qadınlar arasında bərabərliyə əhəmiyyətli kömək göstərəcəyinə əmin olaraq,

aparteidin, irqçilik, irqi ayrı-seçkilik, müstəmləkəçilik, yeni müstəmləkəçilik, təcavüz, xarici işğal, aqalığ və dövlətlərin daxili işlərinə qarışmağın bütün formalarının ləğv

edilməsinin kişi və qadınların hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün zəruri olduğunu qeyd edərək,

beynəlxalq sülh və təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsinin, beynəlxalq gərginliyin azaldılmasının, sosial və iqtisadi sistemlərdən asılı olmayaraq bütün dövlətlərin qarşılıqlı əməkdaşlığının, ciddi və təsirli beynəlxalq nəzarət altında ümumi və tam, xüsusilə nüvə silahları sahəsində, tərksilahın, ölkələr arasında münasibətlərdə ədalət, bərabərlik və qarşılıqlı fayda prinsiplərinin bərqərar olmasının, əcnəbi və müstəmləkə ağılığı və xarici işğal altında olan xalqların öz müqəddəratını təyin etmək hüququnun həyata keçirilməsinin, eləcə də, dövlətlərin milli suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörmət edilməsinin sosial tərəqqiyə və inkişafa kömək edəcəyini və nəticə etibarilə kişilərlə qadınlar arasında tam bərabərlik əldə olunmasına imkan yaradacağını qeyd edərək,

ölkələrin tam inkişafının, bütün dünyanın rifahının və sülh işinin qadınların bütün sahələrdə kişilərlə bərabər maksimal iştirakını tələb etdiyinə əmin olaraq,

qadınların ailənin rifahı və cəmiyyətin inkişafına verdiyi, indiyədək tam etiraf olunmamış töhfələrin əhəmiyyətini, analığın sosial əhəmiyyətini və hər iki valideynin ailədə və övladlarının tərbiyəsində rolunu nəzərə alaraq,

qadınların nəslin davam etdirilməsindəki rolunun ayrı-seçkiliyə səbəb olmalı olmadığını, belə ki, uşaqların tərbiyəsi kişi və qadınların, eləcə də bütövlüklə cəmiyyətin birgə məsuliyyətini tələb etdiyini dərk edərək,

kişi və qadınlar arasında tam bərabərliyə nail olmaq üçün kişilərin, eləcə də qadınların cəmiyyətdə və ailədə ənənəvi

rolunu dəyişdirməyin zəruri olduğunu yadda saxlayaraq,

qadınlar barəsində ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi haqqında Bəyannamədə elan edilmiş prinsipləri həyata keçirmək və bu məqsədlə belə ayrı-seçkiliyin bütün forma və təzahürlərini ləğv etmək üçün bütün zəruri tədbirləri görmək əzmi ilə **aşağıdakılar barəsində razılaşıldı:**

I HİSSƏ

Maddə 1.

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün qadınlar barəsində ayrı-seçkilik anlayışı qadınların ailə vəziyyətlərindən asılı olmayaraq, kişi və qadınların hüquq bərabərliyi əsasında insan hüquqlarının və siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni, mülki və hər hansı digər sahələrdə əsas azadlıqların zəiflədilməsini, yaxud tanınmasını, qadınların onlardan istifadə etməsini, yaxud onları həyata keçirməsini heçə endirməyə yönəldilmiş cinsi əlamətə görə hər hansı fərqləndirmə, istisna, yaxud məhdudiyət deməkdir.

Maddə 2.

İştirakçı-dövlətlər qadınlar barəsində ayrı-seçkiliyin bütün formalarını məhkum edir və təxirə salınmadan bütün müvafiq vasitələrlə qadınlar barədə ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi siyasəti yeritməyi razılaşıır, bu məqsədlə aşağıdakıları öhdələrinə götürürlər:

a) kişi və qadınların hüquq bərabərliyini öz milli konstitusiyalarına və digər müvafiq qanunvericiliklərinə daxil etmək, əgər bu, indiyə qədər edilməyibsə, bu prinsipin qa-

nunun və digər müvafiq vasitələrin köməyi ilə praktik olaraq həyata keçirilməsini təmin etməyi;

b) lazım olan yerlərdə qadınlar barəsində hər cür ayrı-seçkiliyi qadağan edən müvafiq qanunvericilik tədbirləri və digər tədbirlər görməyi;

c) qadınların hüquqlarının kişilərlə bərabər əsasda hüquqi müdafiəsini bərqərar etmək və səlahiyyətli milli məhkəmələrinin və digər dövlət idarələrinin köməyi ilə qadınların bütün ayrı-seçkilik hərəkətlərindən təsirli müdafiəsini təmin etməyi;

d) qadınlar barəsində hər hansı ayrı-seçkilik hərəkətlərindən, yaxud fəaliyyətindən imtina etməyi, dövlət orqanlarının və idarələrinin bu təəhhüdə müvafiq hərəkət etməsinə təminat verməyi;

e) qadınlar barəsində hər hansı bir şəxs, təşkilat, yaxud müəssisə tərəfindən ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üçün bütün müvafiq tədbirləri görməyi;

f) qadınlar barəsində ayrı-seçkilik demək olan qüvvədəki qanunların, qərarların, adətlərin və təcrübənin dəyişdirilməsi, yaxud ləğv edilməsi üçün bütün tədbirləri, qanunvericilik tədbirləri daxil olmaqla, görməyi;

g) özünün cinayət qanunvericiliyində qadınlar barəsində ayrı-seçkilik sayıla bilən bütün müddəalarını ləğv etməyi.

Maddə 3.

İştirakçı-dövlətlər, bütün sahələrdə, o cümlədən, siyasi, sosial, iqtisadi və mədəni sahələrdə qadınların insan hüquqlarını və əsas azadlıqları kişilərlə rəhbər əsasda həyata keçirmələrinə və onlardan istifadə etmələrinə təminat ver-

mək üçün onların hərtərəfli inkişafını və tərəqqisini təmin edən bütün müvafiq tədbirləri, qanunvericilik tədbirləri daxil olmaqla, qəbul edirlər.

Maddə 4.

1. İştirakçı-dövlətlərin kişilərlə qadınlar arasında faktik bərabərliyin bərqərar olmasının sürətləndirilməsinə yönəldilmiş müvəqqəti tədbirlər qəbul etməsi, bu Konvensiyada müəyyən edildiyi kimi, ayrı-seçkilik sayılmır, lakin o, qətiyyən bərabər hüquqlu olmayan, yaxud differensial standartlara gətirib çıxarmamalıdır; bu tədbirlər imkanların bərabərliyi və bərabər hüquqlu münasibətlərin məqsədləri əldə edildikdən sonra ləğv edilməlidir.

2. İştirakçı-dövlətlərin analığın mühafizəsinə yönəldilmiş xüsusi tədbirləri, bu Konvensiyada nəzərdə tutulan tədbirlər daxil olmaqla, ayrı-seçkilik sayılmır.

Maddə 5.

İştirakçı-dövlətlər aşağı məqsədlərlə bütün müvafiq tədbirləri görürlər:

a) cinslərdən birinin naqisliyi, yaxud üstünlüyü ideyasına, yaxud kişilərin və qadınların roluna dair stereotiplərə əsaslanan xurafatın kökünün kəsilməsinə, adətlərin və hər cür başqa praktikanın ləğv edilməsinə nail olmaq məqsədilə kişi və qadınların sosial və mədəni davranış modelini dəyişdirmək;

b) ailə tərbiyəsində analığın sosial funksiyasının düzgün dərk edilməsini, kişi və qadınların öz övladlarının tərbiyəsinə və inkişafına, uşaqların mənafeyi bütün hallarda üstün tutul-

maq şərtilə, birgə məsuliyyət daşımalarının etiraf olunmasını təmin etmək.

Maddə 6.

İştirakçı-dövlətlər qadın alverinin bütün növlərinin və qadınların fahişəliyindən istifadənin kökünü kəsmək üçün bütün müvafiq tədbirlər, qanunvericilik tədbirləri daxil olmaqla görürlər.

II HİSSƏ

Maddə 7.

İştirakçı-dövlətlər qadınların ölkənin siyasi və ictimai həyatında iştirakı barəsində ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üçün bütün müvafiq tədbirləri görür, o cümlədən qadınlara kişilərlə bərabər əsasda aşağıdakı hüquqları təmin edirlər:

a) bütün seçkilərdə və açıq referendumlarda səs vermək və bütün açıq seçkili orqanlara seçilmək;

b) hökumət siyasətinin formalaşdırılmasında və həyata keçirilməsində iştirak etmək və dövlət vəzifələri tutmaq, eləcə də bütün dövlət idarəetməsi səviyyələrində bütün dövlət funksiyalarını yerinə yetirmək;

c) ölkənin ictimai və siyasi həyatının problemləri ilə məşğul olan qeyri-hökumət təşkilatlarının və assosiasiyaların fəaliyyətində iştirak etmək.

Maddə 8.

İştirakçı-dövlətlər qadınları kişilərlə bərabər şəraitdə və heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz hökumətlərini

beynəlxalq səviyyədə təmsil etmək, beynəlxalq təşkilatların işində iştirak etmək imkanı ilə təmin etmək üçün bütün müvafiq tədbirləri görürlər.

Maddə 9.

1. İştirakçı-dövlətlər qadınlara vətəndaşlıq almaq, onu dəyişdirmək, yaxud saxlamaq barəsində kişilərlə bərabər əsasda hüquqlar verirlər. O cümlədən, onlar təmin edirlər ki, nə əcnəbi ilə nikaha daxil olmaq, nə də nikahda ikən ərin vətəndaşlığının dəyişməsi arvadın vətəndaşlığının avtomatik surətdə dəyişməsinə səbəb olmur, onu vətəndaşlığı olmayan şəxsə çevirmir və onu ərinin vətəndaşlığını qəbul etməyə vadar edə bilməz.

2. İştirakçı-dövlətlər qadınlara övladlarının vətəndaşlığı barəsində bərabər hüquqlar verir.

III HİSSƏ

Maddə 10.

İştirakçı-dövlətlər qadınları təhsil sahəsində kişilərlə bərabər hüquqlarla təmin etmək məqsədilə onlar barəsində ayrı-seçkiliyi ləğv etmək, o cümlədən kişi və qadınların bərabərliyi əsasında aşağıdakıları təmin etmək üçün bütün müvafiq tədbirləri görürlər:

a) peşə, ixtisas seçimi yönümündə, təhsilə çatmaqda və istər kənd, istərsə də şəhər rayonlarındakı bütün kateqoriyalardan olan təhsil müəssisələrində diplom almaq üçün eyni şərait; bu bərabərlik məktəbəqədər müəssisələrdə, ümumi, xüsusi və ali texniki təhsildə, eləcə bütün peşə hazırlığı

formalarında təmin olunur;

b) eyni təlim proqramlarından istifadə etmək, eyni imtahanlar vermək, eyni ixtisaslı müəllim heyətinə, bərabər keyfiyyətli məktəb binalarına və avadanlığa malik olmaq;

c) kişi və qadınların rolu barədə hər cür stereotip konsepsiyaları bütün səviyyələrdə və bütün təhsil formalarında bu məqsədə çatmağa kömək edən birgə təhsili və digər təhsil növlərini təşviq etməklə, o cümlədən dərs vəsaitlərinə və məktəb proqramlarına yenidən baxmaq və təlim metodlarını uyğunlaşdırmaq yolu ilə aradan qaldırmaq;

d) təqaüd və təhsil üçün digər vəsait almaqda eyni imkanlar;

e) savadı yaşlılar arasında yaymaq proqramları daxil olmaqla təhsili davam etdirmək proqramlarına, o cümlədən kişi və qadınlar arasındakı hər cür bilik uyğunsuzluğunu mümkün qədər tez bir zamanda azaltmağa yönəldilmiş funksional savad proqramlarına yol tapmaq üçün eyni imkanlar;

f) məktəbi bitirməmiş qızların sayının azaldılması və məktəbi vaxtından əvvəl buraxmış qızlar və qadınlar üçün proqramlar hazırlamaq;

g) idman məşğələlərində və fiziki hazırlıqda iştirakda eyni imkanlar;

h) ailənin sağlamlığının və rifahının təmin olunmasına yardım göstərmək məqsədilə təhsil xarakterli xüsusi informasiyalara, ailənin həcmi planlaşdırmağa dair informasiya və məsləhətlər daxil olmaqla, yol tapmaq.

Maddə 11.

1. İştirakçı-dövlətlər məşğulluq sahəsində qadınlar barəsində ayrı-seçkiliyi ləğv etmək məqsədilə kişi və qadınların bərabərliyi əsasında qadınların bərabər hüquqlarını, o cümlədən aşağıdakı hüquqları təmin etmək üçün bütün müvafiq tədbirləri görürlər:

a) bütün insanların ayrılmaz hüququ olan əmək hüququ;

b) işə götürülərkən eyni imkanlara malik olmaq, o cümlədən işə götürülərkən eyni meyarların tətbiq edilməsi hüququ;

c) azad surətdə peşə, yaxud iş növü seçmək, vəzifədə irəli çəkilmək və məşğulluğunun təminatı hüququ, eləcə də iş şəraitinin bütün güzəştlərindən istifadə etmək, şagirdlik, yüksək səviyyəli peşə hazırlığı, ixtisasını müntəzəm artırmaq daxil olmaqla, peşə hazırlığı və ixtisasını təkmilləşdirmə hüququ;

d) güzəştlər daxil olmaqla, bərabər haqq almaq, bərabər dəyərli əməyə görə bərabər şərtlər, həmçinin işin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsinə bərabər yanaşma hüququ;

e) sosial təminat o cümlədən pensiyaya çıxarkən, işsizlik, xəstəlik, əlillik, qocalıq və əmək qabiliyyətini itirdiyi digər hallarda hüququ, həmçinin, ödənişli məzuniyyət hüququ;

f) sağlamlığının mühafizəsi və təhlükəsiz əmək şəraiti, o cümlədən nəsil davamı funksiyasının saxlanması üzrə hüququ;

2. Qadınlar barəsində ərə getməyə və analığa görə ayrı-seçkiliyin qarşısını almaq və onların əmək hüququna təsirli təminat vermək üçün iştirakçı-dövlətlər aşağıdakı müvafiq tədbirləri görürlər:

a) hamiləliyə, yaxud hamiləliyə və doğuşa görə məzuniyyətə görə işdən azad etməyi, yaxud işdən çıxarılarəkən ailə vəziyyətinə görə ayrı-seçkilik qoyulmasını, sanksiya tətbiq etmək təhdidi ilə, qadağan etmək;

b) əvvəlki iş yerini, vəzifə üstünlüyünü, yaxud sosial müavinətini itirmədən ödənişli məzuniyyətlər, yaxud hamiləliyə və doğuşa görə sosial müavinətlərlə müqayisə edilə bilən məzuniyyətlər tətbiq etmək;

c) valideynlərin ailədəki vəzifələrini yerinə yetirməklə yanaşı, əmək fəaliyyətini və ictimai həyatda iştirakını uyğunlaşdırmalarına o cümlədən uşaqlara qulluq üzrə müəssisələr şəbəkəsinin yaradılması və genişləndirilməsi ilə imkan verən əlavə sosial xidmətləri təşviq etmək;

d) qadınları, xüsusilə hamiləlik dövründə, onların sağlamlığı üçün zərərli olduğu sübut olunmuş işlərdə müdafiə etmək;

3. Bu maddədə bəhs edilən hüquqların müdafiəsinə dair qanunvericilik elmi-texniki biliklər baxımından vaxtaşırı gözdən keçirilir, eləcə də lazım olduğu qədər yenidən baxılır, ləğv edilir, yaxud genişləndirilir.

Maddə 12.

1. İştirakçı-dövlətlər qadınların kişi və qadınların bərabərliyi əsasında tibbi xidmət almasını o cümlədən, ailənin həcmi məsələsini planlaşdırılmasına dair təmin etmək üçün qadınlar barəsində səhiyyə sahəsində ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üçün bütün müvafiq tədbirləri görürlər.

2. İştirakçı-dövlətlər bu maddənin 1-ci bəndindən asılı olmayaraq, lazım gəldikdə, pulsuz xidmətlər, eləcə də

hamiləlik və əmizdirmə dövründə müvafiq qida məhsulları ilə təchiz etməklə qadınlara hamiləlik, doğuş və doğuşdan sonrakı dövrlərdə müvafiq xidmətlər göstərilməsini təmin edirlər.

Maddə 13.

İştirakçı-dövlətlər qadınların kişilərlə bərabərliyi əsasında bərabər hüquqlarını, o cümlədən aşağıdakı hüquqları təmin etmək məqsədilə qadınlar barəsində iqtisadi və sosial həyatın digər sahələrindəki ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üçün bütün müvafiq tədbirləri görürlər:

- a) ailə üçün müavinət hüququ;
- b) daşınmaz əmlak üçün istiqraz, ssuda və digər formalarda maliyyə krediti almaq hüququ;
- c) istirahət, idmanla məşğul olmaq və mədəni həyatın bütün sahələri ilə bağlı olan tədbirlərdə iştirak etmək hüququ.

Maddə 14.

1. İştirakçı-dövlətlər kənd yerlərində yaşayan qadınların qarşılaşdıqları xüsusi problemləri və ailələrinin iqtisadi rifahını təmin edilməsində oynadıqları mühüm rol, o cümlədən təsərrüfatın qeyri-əmtəə sahələrindəki fəaliyyətini nəzərə alırlar və bu Konvensiyanın müddələrinin kənd yerlərində yaşayan qadınlar barəsində tətbiqi təmin etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər.

2. İştirakçı-dövlətlər kişi və qadınların bərabərliyi əsasında qadınların kənd rayonlarının inkişafında iştirak etmələrini və bu inkişafdan faydalanmalarını təmin etmək məqsədilə

kənd rayonlarında yaşayan qadınlar barəsində ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üçün bütün müvafiq tədbirləri görür, o cümlədən onların aşağıdakı hüquqlarını təmin edirlər:

a) bütün səviyyələrdə inkişaf planlarının işlənilib hazırlanmasında iştirak etmək;

b) ailənin həcminin planlaşdırılması məsələlərinə dair, informasiya, məsləhətlər və xidmət daxil olmaqla, müvafiq tibbi xidmətə yol tapmaq;

c) sosial sığorta proqramlarından bilavasitə bəhrələnmək;

d) hazırlıq və funksional savad daxil olmaqla, bütün formal və qeyri-formal təhsil növlərinə yiyələnmək, həmçinin icma xidmətinin bütün xidmət vasitələrindən, kənd təsərrüfatına dair o cümlədən texniki səviyyələrini artırmaq üçün məsləhət xidmətindən istifadə etmək;

e) muzzdlu iş, yaxud müstəqil əmək fəaliyyəti vasitəsilə iqtisadi imkanlara bərabər yol tapmağı təmin etmək üçün özünəyardım qrupları və kooperativlər təşkil etmək;

f) kollektiv fəaliyyətin bütün növlərində iştirak etmək;

g) kənd təsərrüfatı kreditlərinə və istiqrazlarına, satış sisteminə, müvafiq texnologiyaya yol tapmaq, torpaq islahatlarında, aqrar islahatlarda və torpaqların yenidən məskunlaşdırılması planlarında bərabər statusa malik olmaq;

h) lazımı həyat şəraitindən, xüsusilə mənzil şəraitindən, sanitariya xidmətindən, elektrik enerjisindən və su təchizatından, eləcə də nəqliyyatdan və rabitə vasitələrindən istifadə etmək.

IV HİSSƏ

Maddə 15.

1. İştirakçı-dövlətlər qadınların qanun qarşısında kişilərlə bərabərliyini etiraf edirlər.

2. İştirakçı-dövlətlər qadınlara kişilərlə eyni mülki hüquq səlahiyyəti və onu gerçəkləşdirmək üçün eyni imkanlar verirlər. Onlar, o cümlədən, qadınlara müqavilə bağlamaqda və əmlakı idarə etməkdə, həmçinin onlara məhkəmə və tribunal təhqiqatının bütün mərhələlərində bərabər münasibəti təmin edirlər.

3. İştirakçı-dövlətlər razılaşırlar ki, hüquqi nəticələri qadınların hüquq səlahiyyətinin məhdudlaşdırılmasına səbəb olan bütün müqavilələr və hər cür digər xüsusi sənədlər etibarsız sayılır.

4. İştirakçı-dövlətlər şəxslərin yer dəyişməsinə, yaşamaq və daimi yaşayış yerini azad surətdə seçməsinə dair qanunvericiliyə münasibətdə kişilərə və qadınlara eyni hüquqlar verirlər.

Maddə 16.

1. İştirakçı-dövlətlər nikah və ailə münasibətlərinə dair bütün məsələlərlə qadınlar barəsində ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üçün bütün müvafiq tədbirləri görür, o cümlədən kişilərlə qadınların bərabərliyi əsasında aşağıdakıları təmin edirlər:

- a) nikaha daxil olmaqda eyni hüquqlar;
- b) azad surətdə ər seçməkdə və nikaha yalnız özünün azad və tam razılıq ilə daxil olmaqda eyni hüquqlar;

c) nikah dövründə və o pozularkən eyni hüquq və vəzifələri olmaq;

d) kişi və qadınlardan, ailə vəziyyətlərindən asılı olmayaraq, valideyn kimi övladları ilə əlaqədar məsələlərlə eyni hüquq və vəzifələri olması; bütün hallarda uşaqların mənafeyi üstün tutulur;

e) uşaqların sayı və onların doğum illəri arasında fasilə məsələsini azad və məsuliyyətlə həll etməkdə eyni hüquq, informasiyaya və təhsilə, həmçinin bu hüququ həyata keçirməyə imkan verən vasitələrə malik olmaq;

f) qəyyum, hami, vəkil olarkən və uşaqları övladlığa götürərkən, yaxud milli qanunvericilikdə nəzərdə tutulan analoji funksiyaları həyata keçirərkən eyni hüquq və vəzifələri olmaq; bütün hallarda uşaqların mənafeyi üstün tutulur;

g) ər və arvadın eyni şəxsi hüquqları, o cümlədən soyadı, peşə və məşğuliyyət seçmək hüququ;

h) ər və arvadın mülkiyyətə pullu, yaxud pulsuz şəkildə sahib olmaq, onları almaq, idarə etmək və onlar barəsində sərəncam verməkdə eyni hüquqları.

2. Uşağın nişanlanması və nikahı hüquqi qüvvəyə malik deyil, minimal nikah yaşının müəyyənləşdirilməsi və nikahların mütləq vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarında qeydiyyatdan keçirilməsi üçün, qanunvericilik tədbirləri daxil olmaqla, bütün lazımi tədbirlər görülür.

V HISSƏ

Maddə 17.

1. Bu Konvensiyanın həyata keçirilməsinin gedişini yoxlamaq üçün qadınlar barəsində ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üzrə Komitə (bundan sonra Komitə adlandırılacaq) yaradılır. O, Konvensiya qüvvəyə mindiyi vaxt on səkkiz, onu təsdiq edəndən, yaxud ona otuz beşinci dövlət qoşulandan sonra iyirmi üç yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə və Konvensiyanın əhatə etdiyi məsələlərdə səriştəyə malik ekspertdən ibarət olur. Bu ekspertlər iştirakçı-dövlətlər tərəfindən onların öz vətəndaşları arasından seçilir və özlərinin şəxsi keyfiyyətlərində çıxış edirlər; həm də ədalətli coğrafi bölgü və müxtəlif sivilizasiya formalarının, həmçinin əsas hüquq sistemlərinin təmsil olunması nəzərə alınır.

2. Komitə üzvləri iştirakçı-dövlətlərin irəli sürdükləri şəxslərin daxil edildiyi siyahıdan gizli səsvermə yolu ilə seçilir. Hər iştirakçı-dövlət öz vətəndaşları arasından yalnız bir nəfərin namizədliyini irəli surə bilər.

3. İlk seçkilər bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən altı ay sonra keçirilir. Hər seçkinin keçirilməsinə, heç olmasa, üç ay qalmış Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi iştirakçı-dövlətlərə iki ay müddətində öz namizədlərini təqdim etmək, təklifi ilə məktub göndərir. Baş katib namizədləkləri beləliklə irəli sürülmüş bütün şəxslərin əlifba sırası ilə siyahısını onların namizədliyini irəli sürmüş iştirakçı-dövlətlər göstərilməklə hazırlayır və bu siyahını iştirakçı-dövlətlərə təqdim edir.

4. Komitə üzvlərinin seçkisi İştirakçı-dövlətlərin Birləş-

miş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində çağırdığı iclasında keçirilir. İştirakçı-dövlətlərin üçdə ikisinin yetərsay olduğu bu iclasda ən çox səs alan və iştirakçı-dövlətlərin iclasda və səsvermədə iştirak edən nümayəndələrinin mütləq əksəriyyətinin səsini qazanan namizədlər Komitəyə üzv seçilmiş sayılırlar.

5. Komitə üzvləri dörd il müddətinə seçilir. Lakin ilk seçkilərdə seçilmiş doqquz üzvün səlahiyyət müddəti iki ildən sonra bitir; bu doqquz üzvün familiyası Komitə Sədri seçkilərdən dərhal sonra keçirdiyi püşk vasitəsilə müəyyən edilir.

6. Komitənin əlavə beş üzvünün seçilməsi bu maddənin 2-ci, 3-cü və 4-cü bəndlərinə müvafiq olaraq Konvensiyanı otuz beşinci dövlət təsdiq edəndən, yaxud ona qoşulandan sonra keçirilir. Beləliklə, seçilmiş əlavə üzvlərdən ikisinin səlahiyyət müddəti iki ildən sonra bitir; həmin üzvlərin familiyalarını püşk vasitəsilə Komitə Sədri müəyyən edir.

7. Gözlənilməz vakansiyanı tutmaq üçün, eksperti Komitə üzvü funksiyalarına xitam vermiş iştirakçı-dövlət öz vətəndaşları arasından, Komitənin bəyənməsi şərtilə yeni ekspert təyin edir.

8. Komitə üzvləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının vəsaitindən, Komitənin vəzifələrinin əhəmiyyəti nəzərə alınmaqla, Baş Məclis tərəfindən müəyyən edilmiş qayda və şərtlərlə Baş Məclisin təsdiq etdiyi haqq alırlar.

9. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Komitənin bu Konvensiyaya müvafiq olaraq funksiyalarını səmərəli yerinə yetirməsi üçün lazımı sayda personal və maddi vəsait ayırır.

Maddə 18.

1. İştirakçı-dövlətlər baxılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə bu Konvensiyanın müddəalarının yerinə yetirilməsi üçün gördükləri qanunvericilik və məhkəmə tədbirləri, inzibati və digər tədbirlər və bununla bağlı əldə edilmiş tərəqqi barəsində məruzələr təqdim etməyi öhdələrinə götürürlər:

a) maraqlı dövlət üçün bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən sonra bir il ərzində;

b) ondan sonra, ən azı, dörd ildə bir dəfə və daha sonra Komitə tələb etdikdə.

2. Məruzələrdə bu Konvensiyanın təəhhüdlərinin yerinə yetirilmə dərəcəsinə təsir göstərən amillər və çətinliklər göstərilə bilər.

Maddə 19.

1. Komitə məxsusi prosedura qaydalarını müəyyən edir.

2. Komitə iki il müddətinə vəzifəli şəxslərini seçir.

Maddə 20.

1. Komitə bu Konvensiyanın 18-ci maddəsinə müvafiq olaraq təqdim edilən məruzələrə baxmaq üçün, adətən, iki həftədən çox davam etməyən iclaslar keçirir.

2. Komitənin iclasları, bir qayda olaraq, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mərkəzi idarələrində, yaxud Komitənin müəyyən etdiyi hər hansı digər münasib yerdə keçirilir.

Maddə 21.

1. Komitə hər il Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş

Məclisinə İqtisadi və Sosial Şura vasitəsilə öz fəaliyyəti haqqında məruzə təqdim edir və iştirakçı-dövlətlərdən aldığı məruzə və informasiyaların öyrənilməsi əsasında ümumi xarakterli təklif və tövsiyələr verə bilər. Bu cür ümumi xarakterli təklif və tövsiyələr iştirakçı-dövlətlərin qeydləri (əgər varsa) ilə yanaşı Komitənin məruzəsinə daxil edilir.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Komitənin məruzələrini məlumat üçün qadınların vəziyyətinə dair Komissiyaya göndərir.

Maddə 22.

İxtisaslaşdırılmış idarələr bu Konvensiyanın onların fəaliyyət dairəsinə daxil olan müddələrinin yerinə yetirilməsi məsələlərinə baxılarkən təmsil olunmaq hüququna malikdir. Komitə ixtisaslaşdırılmış idarələrə Konvensiyanın onların fəaliyyət dairəsinə daxil olan sahələrdə yerinə yetirilməsi barədə məruzə təqdim olunmasını təklif edə bilər.

VI HİSSƏ

Maddə 23.

Bu Konvensiyada heç nə:

- a) iştirakçı-dövlətin qanunvericiliyində olan; yaxud
- b) həmin dövlət üçün qüvvədə olan hər hansı digər beynəlxalq konvensiyada, müqavilədə, yaxud sazişdə rast gəlinə bilən kişi və qadınların hüquq bərabərliyinə kömək edən müddəalara toxunmur.

Maddə 24.

İştirakçı-dövlətlər bu Konvensiyada tanınan hüquqların tam gerçəkləşməsi üçün milli səviyyədə bütün lazımi tədbirləri görməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 25.

1. Bu Konvensiya onu bütün dövlətlərin imzalaması üçün açıqdır.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Konvensiyanın depozitarisi təyin edilir.

3. Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir. Təsdiqetmə fərmanları saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

4. Bu Konvensiya bütün ölkələrin ona qoşulması üçün açıqdır. Qoşulma, qoşulma haqqında sənədin saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilməsi isə həyata keçirilir.

Maddə 26.

1. Hər hansı iştirakçı-dövlət istənilən vaxt Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin adına yazılı məlumatla, bu Konvensiyaya yenidən baxılmasını xahiş edə bilər.

2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi hər hansı tədbirin görülməsini lazım saysa, bu xahiş barəsində məhz hansı tədbirlərin görülməsinin zəruriliyi haqqında qərar qəbul edir.

Maddə 27.

1. Bu Konvensiya iyirminci təsdiqetmə fərmanı, yaxud

qoşulma haqqında sənəd saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil veriləndən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

2. Bu Konvensiyanı iyirminci təsdiqetmə fərmanı, yaxud qoşulma haqqında sənəd saxlanmağa veriləndən sonra təsdiq edən, yaxud ona qoşulan hər bir dövlət üçün, o, həmin dövlət öz təsdiqetmə fərmanını, yaxud qoşulma haqqında sənədini saxlanmağa təhvil verəndən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

Maddə 28.

1. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi dövlətlərin təsdiq, yaxud qoşulma zamanı etdiyi qeyd-şərtlərin mətnlərini alır və bütün dövlətlərə göndərir.

2. Bu Konvensiyanın məqsəd və vəzifələrinə uyğun gəlməyən qeyd-şərtlərə yol verilmir.

3. Qeyd-şərtlər istənilən vaxt Baş katibin adına göndərilmiş müvafiq bildirişlə geri götürülə bilər. Baş katib sonra bu haqda bütün iştirakçı-dövlətlərə xəbər verir. Belə bildiriş alındığı gündən qüvvəyə minir.

Maddə 29.

1. Bu Konvensiyanın şərh və tətbiqi barəsində iki, yaxud bir neçə iştirakçı-dövlət arasında danışıqlar yolu ilə həll edilməyən hər hansı mübahisə tərəflərdən birinin xahişi ilə arbitraj təhqiqatına verilir. Əgər arbitraj təhqiqatı haqqında ərizə veriləndən sonra altı ay ərzində tərəflər arbitraj təhqiqatının təşkili barəsində razılıq əldə edə bilməsələr, bu tərəflərdən hər hansı biri həmin mübahisəni Beynəlxalq

Məhkəməyə Məhkəmənin Statusuna müvafiq ərizə ilə verə bilər.

2. Hər bir iştirakçı-dövlət Konvensiyayı imzalayarkən, yaxud təsdiq edərkən, yaxud ona qoşularkən özünü bu maddənin 1-ci bəndindəki müddəalarla bağlı saymadığını bəyan edə bilər. Digər iştirakçı-dövlətlər bu cür qeyd-şərt qoymuş hər hansı iştirakçı-dövlət barəsində bu maddənin göstərilən bəndindən irəli gələn təəhhüdlər daşıyırlar.

3. Bu maddənin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq qeyd-şərt qoymuş hər hansı iştirakçı-dövlət öz qeyd-şərtini istənilən vaxt Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildirişlə geri götürə bilər.

Maddə 30.

Rus, ingilis, ərəb, ispan, çin və fransız dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malik olan bu Konvensiya saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

Bunun təsdiqi olaraq, lazımi qaydada müvəkkil edilmiş aşağıda imza edənlər bu Konvensiyayı imzaladılar.

BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ BAŞ ASSAMBLEYASININ 34/169 SAYLI QƏTNAMƏSİ

Baş Assambleya,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan edilən məqsədlərə irqinə, cinsinə, dilinə və dini mənsubiyyətinə fərq qoyulmadan bütün insanların əsas hüquq və azadlıqlarına hörmətin dəstəklənməsində və həvəsləndirilməsində beynəlxalq əməkdaşlığın daxil edilməsini **nəzərə alaraq,**

xüsusilə, İnsan hüquqları haqqında Ümumdünya [*1] Bəyannaməsi və İnsan hüquqları [*2] haqqında Beynəlxalq paktlara əsaslanaraq,

həmçinin, Baş Assambleya tərəfindən 9 dekabr 1975-ci il tarixli 3452 (XXX) sayılı Qətnamə ilə qəbul edilmiş Bütün şəxslərin işgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərindən müdafiəsi haqqında Bəyannaməyə əsaslanaraq,

ictimai qaydanın müdafiəsi məqsədilə hüquq qaydasının təmini edilməsi funksiyalarının xarakterinin və onların necə həyata keçirilməsinin ayrı-ayrı şəxslərin, o

---

0* Nəşr edilən sənəd BMT-nin Baş Assambleyasının 34-cü sessiyasında 10 il əvvəl konsensus yolu ilə qəbul edilmişdir. Lakin o, heç vaxt SSRİ-də tətbiq edilməmişdir və yalnız müəyyən dar dairəyə məlum olmuşdur.

1* Qətnamə 217A (III).

2* Qətnamə 2200 (AXXI), əlavə.

cümlədən bütövlükdə cəmiyyətin həyatının keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərdiyini nəzərə alaraq,

insan hüquqları prinsiplərinə uyğun olaraq hüquq qaydasının təmin edilməsi üzrə vəzifələrin vəzifəli şəxslər tərəfindən vicdanla və ləyaqətlə həyata keçirilməsinin əhəmiyyətini dərk edərək,

eyni zamanda, bu vəzifələrin həyata keçirilməsi zamanı mümkün ola biləcək sui - istifadə hallarını yadda saxlayaraq,

hüquq qaydasının təmin edilməsi üzrə davranış qaydalarının tətbiqinin hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər tərəfindən xidmətlərin göstərildiyi vətəndaşlara təqdim olunan bir neçə vacib tədbirdən yalnız biri olduğunu etiraf edərək,

hüquq qaydasının təmin edilməsi üzrə funksiyaların humanistcəsinə həyata keçirilməsi haqqında əlavə mühüm prinsiplərin və ilkin şərtlərin mövcud olduğunu dərk edərək, yəni:

a) cinayət işləri üzrə ədalət mühakiməsi sisteminin bütün digər qurumları kimi hər bir hüquq mühafizə orqanı bütövlükdə ictimaiyyəti təmsil etməli, onun qarşısında məsuliyyət daşımalı və ona hesabat verməlidir,

b) hüquq qaydasının təmin edilməsi ilə əlaqədar vəzifəli şəxslər arasında etik normaların səmərəli şəkildə təmin olunması yaxşı düşünülmüş, hərtərəfli qəbul edilmiş və humanist qanunlar sisteminin mövcudluğundan asılıdır,

c) hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərdən hər

biri məqsədi cinayətkarlığın qarşısını almaq və onunla mübarizə aparmaq olan cinayət işləri üzrə ədalət mühakiməsi sisteminin tərkib hissəsidir və bu sistemin hər bir vəzifəli şəxsinin davranışı bütün sistemə təsir göstərir,

d) hər hansı bir peşənin əsas ilkin şərtlərinə müvafiq olaraq hər bir hüquq mühafizə orqanından bu sənəddə göstərilmiş prinsiplərə və normalara tam uyğun şəkildə özünə nəzarəti tələb etmək zəruridir və hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərin fəaliyyətləri ictimaiyyət tərəfindən diqqətlə yoxlanılmalıdır, bu yoxlamaya şura, nazirlik, prokurorluq, məhkəmə, ombudsman, vətəndaşların komitəsi, ya da bu orqanların hər hansı birləşməsi və ya hər hansı digər nəzarət orqanı tərəfindən həyata keçirilə bilər,

e) bu normaların məzmunu və mahiyyəti təlim və hazırlıq vasitəsilə və nəzarətin həyata keçirilməsi yolu ilə hüquq qaydasını təmin edən hər bir vəzifəli şəxsin kredo-suna çevrilməyincə, onlar heç bir praktiki dəyəərə malik olmayacaqdır,

bu qətnaməyə əlavə edilmiş hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərin Davranış Qaydalarını qəbul edir və hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərin riayət etməli olduğu prinsiplər məcmusu qismində onların milli qanunvericilik və ya təcrübə çərçivəsində istifadə olunması məsələsinə müsbət baxılması tövsiyəsi ilə hökumətlərə göndərmək barədə qərar **qəbul edir**.

106-cı plenar iclas,

17 dekabr 1979-cu il.

ƏLAVƏ

“HÜQUQ QAYDASININ TƏMİN EDƏN VƏZİFƏLİ ŞƏXSLƏRİN DAVRANIŞ QAYDALARI”

Maddə 1.

Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər öz peşələrinin onlardan tələb etdiyi yüksək məsuliyyətlə cəmiyyətə xidmət edərək və bütün şəxsləri hüquqa zidd aktlardan qoruyaraq qanunla onların üzərinə qoyulmuş vəzifələri daim yerinə yetirirlər.

Şərhlər [*3]

a) Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər termini qanunun tətbiq edilməsi ilə bağlı olan, polis səlahiyyətlərinə malik, xüsusilə, hüquq pozuntusu törədən şəxslərin saxlanması səlahiyyətlərinə malik bütün təyin edilən və ya seçilən vəzifəli şəxsləri əhatə edir.

b) Polis səlahiyyətlərinin formada və ya mülki geyimdə olan hərbi qüvvələrin nümayəndələri və ya dövlət təhlü-

---

[*3] Bu şərhlər milli qanunvericilik və praktika çərçivəsində bu Qaydaların istifadəsinə kömək məqsədi daşıyan informasiyanı təqdim edir. Bundan əlavə, milli və regional şərhlərdə hüquq sistemlərinin və ya müxtəlif dövlətlərin və ya bu Qaydaların tətbiq edilməsinə kömək etmiş regional hökumətlərarası təşkilatların təcrübəsinin spesifik xüsusiyyətləri müəyyən edilə bilər.

kəsizlik qüvvələri tərəfindən həyata keçirilən ölkələrdə Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər anlayışının müəyyən edilməsi belə idarələrin əməkdaşlarını əhatə edir.

c) Cəmiyyətə xidmət deyəndə, cəmiyyətin elə üzvlərinə xidmət və yardımın göstərilməsindən gedir ki, onların şəxsi iqtisadi, sosial və ya digər səbəblərdən təcili şəkildə dərhal yardım almalarına fəvqəladə ehtiyacları vardır.

d) bu müddəə nəinki bütün zorakı, soyğunçu və ya zərərli aktları əhatə edir, həm də cinayət qanunlarına uyğun müəyyən edilmiş bütün növ qadağalara aid edilir. O, həmçinin cinayət məsuliyyəti daşıya bilməyən şəxslərin də hərəkətlərinə də şamil edilir.

Maddə 2.

Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər öz vəzifələrini yerinə yetirərkən bütün insanlara münasibətdə insan ləyaqətinə hörmət edir və onu qoruyur, insan hüquqlarına riayət və müdafiə edir.

Şərhlər:

a) Qeyd olunan insan hüquqları milli və beynəlxalq hüquqla müəyyən və müdafiə edilir.

Müvafiq beynəlxalq sənədlərə aiddir:

- İnsan hüquqları haqqında Ümumdünya Bəyannaməsi,
- Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt,
- İşgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti

alçaldan rəftar və cəza növlərindən bütün şəxslərin müdafiəsi haqqında Bəyannamə,

- Bütün irqi ayrı-seçkilik formalarının ləğv edilməsi haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Bəyannaməsi,

- Bütün irqi ayrı-seçkilik formalarının ləğv edilməsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya,

- Aparteid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Beynəlxalq Konvensiya,

- Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Beynəlxalq Konvensiya,

- Məhkumlarla rəftar haqqında minimal standart qaydalar,

- Konsul əlaqələri haqqında Vyana Konvensiyası.

b) Milli şərhərdə bu müddəalarla əlaqədar bu hüquqları müəyyən edən və müdafiə edən regional və ya milli müddəalar da göstərməlidir.

Maddə 3.

Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər yalnız son zərurət halında və öz vəzifələrinin yerinə yetirilməsinin tələb etdiyi dərəcədə güc tətbiq edə bilər.

Şərhlər:

a) Bu müddədə qeyd edilir ki, Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər tərəfindən gücün tətbiq edilməsi müstəsna xarakter daşmalıdır; lakin bununla yanaşı, hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər cinayətin qarşısının alınması məqsədilə belə hallarda həqiqətən zəruri olan gücün tətbiqi səlahiyyətinə malik ola bilər və ya hüquq

pozuntusu törədən şəxslərin və ya hüquq pozuntusu törətməkdə şübhəli bilinən şəxslərin qanunauyğun şəkildə saxlanması və ya belə saxlanılmaya yardım göstərilməsi zamanı bu məqsədlər üçün zəruri olan həddi keçən gücü tətbiq edə bilməz.

b) Bir qayda olaraq, milli qanunvericilik proporsionallıq prinsipinə uyğun olaraq hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərin güc tətbiq etməsini məhdudlaşdırır. Bunu elə başa düşmək lazımdır ki, bu müddəanı təfsir edərkən milli proporsionallıq prinsiplərinə hörmət edilməlidir. Bu müddəa heç bir halda əldə edilməli olan qanuni məqsədə mütənasib olmayan gücün tətbiqinə səlahiyyət verilməsi kimi təfsir edilə bilməz.

c) Odlu silahların tətbiq edilməsi son tədbir hesab edilir. Mümkün qədər çalışmaq lazımdır ki, odlu silahların tətbiqi, xüsusilə də uşaqlara qarşı tətbiqi istisna edilsin. Bir qayda olaraq, hüquq pozuntusu törətməkdə şübhəli bilinən şəxsin silahlı müqavimət göstərdiyi və ya hər hansı bir digər şəkildə digər şəxslərin həyatını təhlükə altına qoyduğu hallar və digər daha az müstəsna xarakterli tədbirin hüquq pozuntusu törətməkdə şübhəli bilinən şəxsin mühakimə edilməsi və ya saxlanması üçün kifayət etmədiyi hallar istisna olmaqla, odlu silahlar tətbiq edilməməlidir.

Maddə 4.

Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərin əldə etdiyi konfidensial xarakterli məlumatlar vəzifələrinin yerinə yetirilməsi və ya ədalət mühakiməsinin tələbləri bunu

tələb etmədikdə gizli saxlanılır.

Şərhlər:

Öz vəzifələrinin xarakterinə görə hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər digər şəxslərin şəxsi həyatına aid olan və ya belə şəxslərin maraqlarına və xüsusən də onların reputasiyasına potensial şəkildə zərər vura biləcək informasiya əldə edirlər. Belə informasiyanın saxlanılması və istifadə edilməsi zamanı həddindən artıq ehtiyatlı olmaq lazımdır, belə informasiya yalnız vəzifə borclarını yerinə yetirərkən və ya ədalət mühakiməsi məqsədləri üçün açıqlana bilər. Belə informasiyanın hər hansı başqa məqsədlər üçün açıqlanması tamamilə qanuna ziddir.

Maddə 5.

Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərdən heç biri hər hansı işgəncə və ya digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növləri hesab edilən hərəkətləri həyata keçirə, onlara təhrik edə və ya buna göz yuma bilməz; hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərdən heç biri işgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərinə bəraət qazandırmaq üçün yüksək vəzifəli şəxslərin əmrlərinə və ya müharibə şəraiti və ya müharibə təhlükəsi, milli təhlükəsizliyə təhdid, daxili siyasi qeyri-stabillik və ya hər hansı digər fəvqəladə hal kimi müstəsna hallara əsaslanma bilər.

Şərhlər:

a) Bu qadağa Baş Assambleyanın bütün şəxslərin işgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərindən müdafiəsi haqqında Bəyannamədən irəli gəlir, ona müvafiq olaraq:

[belə bir fəaliyyət] insan ləyaqətini alçaldır və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinin məqsədlərinin pozulması və İnsan hüquqları haqqında Ümumdünya Bəyannaməsində [və insan hüquqlarına aid digər beynəlxalq sənədlərdə] bəyan edilmiş insan hüquqları və əsas azadlıqlarının pozulması kimi qiymətləndirilir.

b) Bəyannamə işgəncəni aşağıdakı şəkildə müəyyən edir:

...işgəncə elə bir hərəkətdir ki, bununla insana bilərəkdən rəsmi şəxs tərəfindən və ya onun təhriki ilə ondan və ya üçüncü şəxsdən informasiya və ya etiraf əldə etmək məqsədilə onun törətdiyi və ya törətməkdə şübhəli bilindiği hərəkətlərə cəza olaraq, yaxud da onu və ya digər şəxsləri qorxutmaq üçün fiziki və ya əqli cəhətdən güclü ağrı, yaxud izzətverici iztirab verilir. Bu təfsirə məhkumlarla standart minimal rəftar qaydalarına uyğun şəkildə yalnız qanuni azadlıqdan məhrum edilmə səbəbindən, bu hala xas vəziyyətdə və bunun nəticəsində yaranan ağrı və iztirab daxil edilmir. [*4].

[*4] Cinayətkarlığın qarşısının alınması və hüquq pozuntusu törədən şəxslərlə rəftar haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Birinci Konqresi: Katiblik tərəfindən hazırlanmış məruzə (Birləşmiş Millətlər Təşkilatının nəşriyyatı, 1956. 1U.4 ilə satışıda), əlavə 1A.

c) Qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəza növləri ifadəsi Baş Assambleya tərəfindən müəyyən edilməmişdir, lakin onu elə təfsir etmək lazımdır ki, həm fiziki, həm də psixoloji xarakterli sui-istifadə hallarından mümkün qədər geniş müdafiə təmin edilsin.

Maddə 6.

Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər həbs etdikləri şəxslərin sağlamlığının tam müdafiəsini təmin edir və konkret olaraq, zərurət yarandıqda tibbi yardım göstərilməsinin təmin edilməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görürlər.

Şərhlər:

a) Tibbi yardım dedikdə, tibbi personalın, o cümlədən müvafiq vəsiqəsi olan həkim praktiklərin və tibbi yardımçı personalın zərurət və ya xahişə cavab olaraq göstərdiyi xidmət başa düşülür.

b) Tibbi heyət adətən hüquq qaydasının təmin edilməsi fəaliyyətinə daxil edildiyinə görə hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər həbs edilmiş şəxsə hüquq qaydasının təmin edilməsində iştirak etməyən tibbi personalın vasitəsilə və ya onun məsləhətləri əsasında müvafiq tibbi yardımın göstərilməsini tövsiyə edərkən bu personalın daxil edilməsini nəzərə almalıdır.

c) Hüquq pozuntusu törədilən zaman hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər hüquq pozuntusunun və ya bədbəxt hadisələrin qurbanlarına tibbi yardım göstərilməsini təmin edir.

Maddə 7.

Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər hər hansı korrupsiya aktları törətmirlər. Onlar həmçinin var gücləri ilə hər hansı belə hərəkətlərə mane olur və onlarla mübarizə aparırlar.

Şərhlər:

a) Hakimiyyətdən hər hansı digər sui-istifadə halı kimi istənilən korrupsiya aktı da hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslərin xidmət statusuna ziddir. Korrupsiya aktı törətmiş hüquq qaydasını təmin edən hər hansı vəzifəli şəxsə qarşı qanun tam ölçüdə tətbiq edilməlidir, çünki əgər hökumətlər öz vəzifəli şəxsləri ilə və öz idarələri daxilində qanuniliyi təmin edə bilmirsə və ya təmin etmək istəmirsə, onda hökumət vətəndaşlardan hüquq qaydasına riayət olunmasını gözləyə bilməz.

b) Korrupsiya anlayışı milli hüquqa müvafiq şəkildə müəyyən edilməli olsa da, başa düşmək lazımdır ki, korrupsiya vəzifə borcunu yerinə yetirərkən hər hansı hərəkətin edilməsi və ya edilməməsi və yaxud da bu vəzifələr səbəbindən belə hərəkət və ya hərəkətsizlik olduğu zaman hər dəfə qanunsuz tələb edilən və ya qəbul edilmiş hədiyyələr nəticəsində verilmiş vədləri və ya stimulların alınmasını əhatə edir.

c) Yuxarıda göstərilən korrupsiya aktı ifadəsinə ələ almaq cəhdi də daxildir.

Maddə 8.

Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər qanuna

və bu Qaydalara hörmət edirlər. Onlar həmçinin bütün imkanlarından istifadə edərək bütün bu cür pozuntuların qarşısını alır və var gücləri ilə belə pozuntulara mane olurlar. Bu Qaydaların pozulmasının baş verdiyini və ya baş verəcəyini güman etməyə əsasları olan hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər baş verənlər haqqında yuxarı instansiyalara və zərurət olduqda isə nəzarət və ya hüquqi nəzarət səlahiyyətlərinə malik olan digər müvafiq instansiyalara və ya orqanlara xəbər verirlər.

Şərhlər:

a) Bu Qaydalar milli qanunvericilik və ya praktikaya daxil edildikdə, bütün hallarda ona riayət olunur. Əgər qanunvericilik və ya praktika bu qaydalara nisbətən daha sərt müddəalar nəzərdə tutursa, onda birincilərə riayət olunacaqdır.

b) Bu maddə bir tərəfdən daha çox ictimai təhlükəsizliyin asılı olduğu idarədəki daxili intizamın zəruriliyi, digər tərəfdən isə əsas insan hüquqlarının pozulması ilə mübarizənin zəruriliyi arasında tarazlığın saxlanmasına yönəlmişdir. Hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər pozuntular haqqında instansiyalara məlumat verir və instansiyalardan kənarda yalnız başqa imkanlar olmadıqda və ya səmərəsiz olduğu hallarda digər hüquqi hərəkətləri həyata keçirir. Aydındır ki, hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər bu qaydaların pozulması və ya pozula bilməsi barədə xəbər verdiklərinə görə inzibati və ya digər cəza tədbirlərinə məruz qalmırlar.

c) Nəzarət və ya hüquqi nəzarət səlahiyyətlərinə malik

müvafiq instansiya və ya orqanlar anlayışına həm hüquq qaydasını təmin edən idarə çərçivəsində milli hüquq əsasında mövcud olan, həm də ondan asılı olmayan bu Qaydaların fəaliyyəti sahəsində yaranan pozuntularla əlaqədar meydana çıxan şikayət və iddialara baxmaq üçün statut, adi və ya digər səlahiyyətlərə malik olan hər hansı idarə və ya orqan daxildir.

d) Bir sıra ölkələrdə kütləvi informasiya vasitələri yuxarıdakı “c” yarım bəndində təsvir olunmuş şikayətlərə baxılması üçün funksiyaları yerinə yetirən qurum kimi nəzərdən keçirilə bilər. Ona görə də hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər son tədbir kimi və öz ölkələrinin qanunları və adətlərinə uyğun olaraq həmçinin bu Qaydaların 4-cü maddəsinin müddəalarına uyğun olaraq əsaslandırılmış şəkildə kütləvi informasiya vasitələri vasitəsilə ictimaiyyətin diqqətini bu pozuntulara yönəldə bilər.

e) Bu Qaydaların müddəalarına riayət edən hüquq qaydasını təmin edən vəzifəli şəxslər cəmiyyət, onların xidmət etdikləri hüquq qaydasını təmin edən idarələr, həmçinin hüquq qaydasını təmin etməklə məşğul olan şəxslər tərəfindən hörmət, tam dəstək və əməkdaşlığa layiqdirlər.

COUNCIL OF EUROPE   CONSEIL DE L'EUROPE

AVROPA ŞURASININ SƏNƏDLƏRİ

**İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS
AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA
KONVENSIYA¹**

*(11 sayılı Protokolun redaksiyasında)
Roma, 4 noyabr 1950-ci il*

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Konvensiyanı imzalayan hökumətlər, 1948-ci il dekabrın 10-da BMT Baş Məclisi tərəfindən bəyan edilmiş İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannaməni nəzərə alaraq;

Bu Bəyannamənin məqsədinin, bəyan etdiyi hüquqların hamılıqla və səmərəli tanınmasının və həyata keçirilməsinin təmin edilməli olduğunu nəzərə alaraq;

Avropa Şurasının məqsədinin onun üzvləri arasında daha böyük birliyə nail olmaqdan ibarət olduğunu və bu məqsədlərə nail olmağın əsas vasitələrindən birinin insan hüquqlarının və əsas azadlıqların dəstəklənməsi və gələcək reallaşdırılması olduğunu hesab edərək;

---

¹ 3 sentyabr 1953-cü ildə qüvvəyə minib. 21 sentyabr 1970-ci ildə qüvvəyə minmiş 3 sayılı Protokolla, 20 dekabr 1971-ci ildə qüvvəyə minmiş 5 sayılı Protokolla, 1 yanvar 1990-ci ildə qüvvəyə minmiş 8 sayılı Protokolla, 1 noyabr 1998-ci ildə qüvvəyə minmiş 11 sayılı Protokolla dəyişikliklər və əlavələr edilib.

Konvensiyanın təqdim olunan mətni 1 noyabr 1998-ci ildən qüvvəyə minib.

dünyada ədalətin və sülhün əsası olan və riayət edilməsi başlıca olaraq, bir tərəfdən həqiqi demokratik siyasi rejimlə, digər tərəfdən onların sadıq qaldığı insan hüquqlarının hamının anlaması və riayət etməsi ilə təmin olunan əsas azadlıqlara öz dərin sadıqlıqlarını təsdiq edərək;

vahid səylərlə hərəkət edən və siyasi ənənələrin, idealların, azadlığın və hüququn aliliyinin ümumi irsinə malik olan Avropa ölkələrinin hökumətləri kimi Ümumi Bəyannamədə təsbit olunmuş bəzi hüquqların kollektiv həyata keçirilməsinin təmin edilməsi yolunda ilk addımlar atmaq əzmində olaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

İnsan hüquqlarına hörmət olunması öhdəliyi

Razılığa gələn Yüksək Tərəflər onların yurisdiksiyasında olan hər kəs üçün bu Konvensiyanın I bölməsində müəyyən olunmuş hüquq və azadlıqları təmin edirlər.

I BÖLMƏ

HÜQUQLAR VƏ AZADLIQLAR

Maddə 2.

Yaşamaq hüququ

1. Hər kəsin yaşamaq hüququ qanunla qorunur. Heç kəs qanunla ölüm cəzası nəzərdə tutulmuş cinayət törətməyə görə, məhkəmə tərəfindən çıxarılmış belə hökmün icrasından başqa, həyatından məhrum edilə bilməz.

2. Həyatdan məhrum etmə, aşağıdakı məqsədlər üçün güc tətbiqində mütləq zərurətin nəticəsi olduqda, bu maddənin pozulması hesab edilmir:

a) istənilən şəxsin hüquqa zidd zorakılıqdan qorunması üçün;

b) qanuni həbsi həyata keçirmək və ya qanuni əsaslarla həbsdə olan şəxsin qaçmasının qarşısını almaq üçün;

c) qanuna müvafiq olaraq iğtişaş və ya qiyamın yatırılması üçün.

Maddə 3.

İşgəncələrin qadağan olunması

Heç kəs işgəncəyə, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qalmamalıdır.

Maddə 4.

Könləliyin və məcburi əməyin qadağan olunması

1. Heç kəs könləlikdə və ya əsarətdə saxlanılmamalıdır.

2. Heç kəs məcburi və ya icbari əməyə cəlb olunmamalıdır.

3. Bu maddənin məqsədləri üçün “məcburi və ya icbari əmək” termini aşağıdakıları ehtiva etmir:

a) bu Konvensiyanın 5-ci maddəsinin müddəalarına müvafiq olaraq həbsdə olan və ya belə həbsdən şərti azad edilmiş şəxsin adətən yerinə yetirməli olduğu hər hansı iş;

b) hərbi xarakterli hər hansı xidmət və ya hərbi xidmətdən əqidəyə görə imtina etmənin qanuni hesab edildiyi ölkələrdə məcburi hərbi xidmətin əvəzinə müəyyən edilmiş xidmət;

c) f6vq6lad6 v6ziyy6t v6 ya 6halinin h6yatı v6 rifahı 666n t6hlk6 yaradan f6lak6t hallarında h6r hansı m6cburi xidm6t;

d) adi v6t6ndaşlıq v6zif6l6rinin bir hiss6si olan iş v6 ya xidm6t

Madd6 5.

Azadlıq v6 toxunulmazlıq h6ququ

1. H6r k6sin azadlıq v6 ř6xsi toxunulmazlıq h6ququ vardır. He6 k6s qanunla m66yy6n olunmuř ařađıdaki hallardan v6 qaydadan bařqa, azadlıqdan m6hrum edil6 bilm6z:

a) s6lahiyy6tli m6hk6m6 t6r6find6n m6hkum olunduqdan sonra ř6xsin qanuni h6bs6 alınması;

b) m6hk6m6nin qanuni 6ıxardıđı q6rarı icra etm6m6y6 g6r6 v6 ya qanunla n6z6rd6 tutulmuř h6r hansı 6hd6liyin icra olunmasını t6min etm6k m6qs6dil6 ř6xsin qanuni tutulması v6 ya h6bs6 alınması;

c) h6quq pozuntusunun t6r6dilm6sində 6saslı ř6bh6 il6 bađlı ř6xsin s6lahiyy6tli m6hk6m6 orqanı qarřısında ir6li g6l6n v6 ya onun t6r6find6n t6r6dil6n h6quq pozuntusunun, yaxud t6r6tdikd6n sonra onun gizl6nm6sinin qarřısını almaq 666n kifay6t q6d6r z6ruri 6saslar olduđunun hesab edildiyi hallarda ř6xsin qanuni tutulması v6 ya h6bs6 alınması;

d) yetkinlik yařına 6atmamıř ř6xsin t6rbiy6 n6zar6ti 666n qanuni q6rar 6sasında h6bs6 alınması v6 ya onun s6lahiyy6tli orqana verilm6si 666n qanuni h6bs6 alınması;

e) yoluxucu x6st6likl6rin yayılmasının qarřısını almaq 666n ř6xsl6rin, habel6 ruhi x6st6l6rin, alkoqolizm6 v6

narkomaniyaya mübtəla olanların və ya səfillərin qanuni həbsə alınması;

f) şəxsin ölkəyə qanunsuz gəlməsinin qarşısını almaq məqsədi ilə və ya barəsində deportasiya, yaxud ekstradisiya tədbirləri tətbiq olunan şəxsin qanuni tutulması və ya həbsə alınması.

2. Tutulmuş hər bir kəsə ona aydın olan dildə onun tutulmasının səbəbləri və ona qarşı irəli sürülən istənilən ittiham barədə dərhal məlumat verilir.

3. Bu maddənin I bəndinin “c” yarım bəndinə müvafiq olaraq tutulmuş və ya həbsə alınmış hər kəs dərhal hakimin və ya qanunla məhkəmə hakimiyyətini həyata keçirmək səlahiyyəti verilmiş digər vəzifəli şəxsin yanına gətirilir və əğlabatan müddət ərzində məhkəmə araşdırması və ya məhkəməyə qədər azad edilmək hüququna malikdir. Azad edilmək məhkəməyə gəlmə təminatlarının təqdim edilməsi ilə şərtləndirilə bilər.

4. Tutulma və ya həbsə alma nəticəsində azadlıqdan məhrum edilmiş hər kəs onun həbsə alınmasının qanunliyinə məhkəmə tərəfindən təxirə salınmadan baxılması hüququna və əgər onun həbsi məhkəmə tərəfindən qanunsuz hesab edilibsə, azad edilmək hüququna malikdir.

5. Bu maddənin müddələrinin pozulması ilə tutulmağa və ya həbsə alınmağa məruz qalan hər kəsin iddia ilə təmin olunan kompensasiya hüququ var.

Maddə 6.

Ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ

1. Hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən

edilərkən və ya ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsi ilə, əğlabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir. Məhkəmə qərarı açıq elan edilir, lakin demokratik cəmiyyətdə əxlaq, ictimai qayda və ya milli təhlükəsizlik mülahizələrinə görə, həmçinin yetkinlik yaşına çatmayanların maraqları və ya tərəflərin şəxsi həyatının müdafiəsi bunu tələb etdikdə, yaxud məhkəmənin fikrincə, aşkarlığın ədalət mühakiməsinin maraqlarını poza biləcəyi xüsusi hallar zamanı ciddi zərurət olduqda mətbuat və ictimaiyyət bütün proses boyu və ya onun bir hissəsində məhkəmə iclasına buraxılmaya bilər.

2. Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut edilənədək təqsirsiz hesab edilir.

3. Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs ən azı aşağıdakı hüquqlara malikdir:

a) ona qarşı irəli sürülmüş ittihamın xarakteri və əsasları haqqında onun başa düşdüyü dildə dərhal və ətraflı məlumatlandırılmaq;

b) öz müdafiəsini hazırlamaq üçün kifayət qədər vaxta və imkana malik olmaq;

c) şəxsən və ya özünün seçdiyi müdafiəçi vasitəsi ilə özünü müdafiə etmək və ya müdafiəçinin xidmətini ödəmək üçün vəsaiti kifayət etmədiyi zaman, ədalət mühakiməsinin maraqları tələb etdikdə, belə müdafiədən pulsuz istifadə etmək;

d) onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri dindirmək və ya bu şahidlərin dindirilməsi hüququna malik olmaq və onun

əleyhinə ifadə vermiş şahidlər üçün eyni olan şərtlərlə onun lehinə olan şahidlər çağırılması və dindirilməsi hüququna malik olmaq;

e) məhkəmədə istifadə olunan dili başa düşmürsə və ya bu dildə danışı bilmirsə, tərcüməçinin pulsuz köməyindən istifadə etmək.

Maddə 7.

Qanunsuz cəzalandırılmamaq

1. Heç kəs törədildiyi zaman milli və ya beynəlxalq hüquqa görə cinayət sayılmayan hər hansı hərəkət və ya hərəkətsizliyə görə cinayət törətməkdə təqsirli hesab edilə bilməz. Habelə cinayət əməli törədildiyi zaman tətbiq edilməli olan cəzadan daha ağır cəza verilə bilməz.

2. Bu maddə sivil ölkələrin tanıdığı ümumi hüquq prinsiplərinə müvafiq olaraq, törədildiyi zaman cinayət hesab edilən hər hansı hərəkət və ya hərəkətsizliyə görə istənilən şəxsin mühakimə edilməsinə və ya cəzalandırılmasına mane olmur.

Maddə 8.

Şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ

1. Hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, mənzilinə və yazışma sirlirinə hörmət hüququna malikdir.

2. Milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş, ölkənin iqtisadi rifah maraqları naminə, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığı, yaxud məənəviyyatı qorumaq üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri

olan hallar istisna olmaqla, bu hüququn həyata keçirilməsinə hakimiyyət orqanları tərəfindən müdaxiləyə yol verilmir.

Maddə 9.

Fikir, vicdan və din azadlığı

1. Hər kəsin fikir, vicdan və din azadlığı hüququ vardır; bu hüquqa öz dinini və ya əqidəsini dəyişmək azadlığı, öz dininə və ya əqidəsinə həm təkbaşına, həm də başqaları ilə birlikdə etiqad etmək və açıq, yaxud şəxsi qaydada ibadəti, təlimləri, dini və mərasim ayninlərinin yerinə yetirmək azadlığı daxildir.

2. Öz dininə və baxışlarına etiqad etmək azadlığı yalnız ictimai asayiş maraqları naminə, ictimai qaydanı, sağlamlığı, yaxud mənəviyyatı qorumaq üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan məhduddiyyətlərə məruz qala bilər.

Maddə 10.

Fikri ifadə etmək azadlığı

1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinematoqrafiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə,

iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın, yaxud mənəviyyatın qorunması üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün, gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən rəsmiyyətə, şərtlərə, məhdudiyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər.

Maddə 11.

Yığıncaqlar və birləşmək azadlığı

1. Hər kəsin dinc toplaşmaq azadlığı və öz maraqlarını müdafiə etmək üçün həmkarlar ittifaqları yaratmaq və onlara qoşulmaq hüququ da daxil olmaqla, başqaları ilə birləşmək azadlığı hüququ vardır.

2. Bu hüquqların həyata keçirilməsinə milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş maraqları nəminə, iğtişaşın və cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın və mənəviyyatın qorunması üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olanlardan başqa, heç bir məhdudiyət qoyula bilməz. Bu maddə silahlı qüvvələr, polis və ya inzibati dövlət orqanları üzvlərinin belə hüquqlarının həyata keçirilməsinə qanuni məhdudiyətlər qoyulmasına mane olmur.

Maddə 12.

Nikah hüququ

Nikah yaşına çatmış kişilər və qadınlar bu hüququn həyata keçirilməsini tənzimləyən milli qanunvericiliyə

müvafiq olaraq, nikaha daxil olmaq və ailə qurmaq hüququna malikdirlər.

Maddə 13.

Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri hüququ

Bu Konvensiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqları pozulan hər kəs, hətta bu pozulma rəsmi fəaliyyət göstərən şəxslər tərəfindən törədildikdə belə, dövlət orqanları qarşısında səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə malikdir.

Maddə 14.

Ayrı-seçkilinin qadağan olunması

Bu Konvensiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqlardan istifadə cins, irq, rəng, dil, siyasi və ya digər baxışlar, milli və ya sosial mənşə, milli azlıqlara mənsubiyyət, əmlak vəziyyəti, doğum və ya digər hər hansı əlamətlərinə görə ayrı-seçkilik olmadan təmin olunmalıdır.

Maddə 15.

Fövqəladə hallar zamanı məhdudlaşdırma

1. Müharibə və ya millətin həyatını təhdid edən digər fəvqəladə hallar zamanı Razılığa gələn Yüksək Tərəflərdən hər hansı biri onun beynəlxalq hüquqa müvafiq digər öhdəliklərinə zidd olmamaq şərti ilə, yalnız vəziyyətin fəvqəladəliyinin şərtləndirə biləcəyi səviyyədə bu Konvensiya üzrə öhdəliklərindən geri çəkilən tədbirlər görə bilər.

2. Bu maddə, qanuni müharibə əməliyyatları nəticəsində ölüm halları istisna olmaqla, 2-ci maddənin və ya 3-cü maddənin müddəalarından, 4-cü maddənin I bəndinin və 70-

ci maddənin müddəalarından geri çəkilməyə yol vermir.

3. Bu geri çəkilmə hüququndan istifadə edən Razılığa gələn hər hansı Yüksək Tərəf gördüyü tədbirlər və onların səbəbləri haqqında Avropa Şurasının Baş Katibini tam məlumatlandırır. O, həmçinin belə tədbirlərin dayandırılması və Konvensiyanın müddəalarının yenidən tam həyata keçirilməyə başlanması haqqında Avropa Şurasının Baş Katibinə məlumat verir.

Maddə 16.

Əcnəbilərin siyasi fəaliyyətinin məhdudlaşdırılması

10,11 və 14-cü maddələrdə heç nə Razılığa gələn Yüksək Tərəf üçün əcnəbilərin siyasi fəaliyyətinə məhdudiyətlər qoyulmasına maneə hesab edilə bilməz.

Maddə 17.

Hüquqlardan sui-istifadənin qadağan olunması

Bu Konvensiyada heç nə hər hansı dövlətin, qrupun və ya şəxsin burada təsbit olunan hüquq və azadlıqlarının ləğvinə yönəlmiş hər hansı fəaliyyətlə məşğul olmaq və ya hər hansı əməl törətmək və ya onları Konvensiyada nəzərdə tutulandan daha artıq məhdudlaşdırmaq hüququna malik olması kimi şərh oluna bilməz.

Maddə 18.

Hüquqlarla bağlı məhdudiyətlərdən istifadənin hədləri

Qeyd olunan hüquq və azadlıqlarla bağlı bu Konvensiyada yol verilən məhdudiyətlər, nəzərdə tutulduğundan başqa, hər hansı digər məqsəd üçün tətbiq olunmamalıdır.

II BÖLMƏ

AVROPA İNSAN HÜQUQLARI MƏHKƏMƏSİ

Maddə 19.

Məhkəmənin təsis olunması

Razılığa gələn Yüksək Tərəflər bu Konvensiya və ona dair Protokollar ilə öz üzərilərinə götürdükləri öhdəliklərə riayət olunmasını təmin etmək məqsədi ilə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsini (bundan sonra “Məhkəmə” adlanacaq) təsis edirlər. O, daimi əsaslarla fəaliyyət göstərir.

Maddə 20.

Hakimlərin sayı

Məhkəmə razılığa gələn Yüksək Tərəflərə bərabər sayda hakimlərdən ibarətdir.

Maddə 21.

Hakimliyə dair tələblər

1. Hakimlər yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik olmalı və yüksək məhkəmə vəzifələrinə təyin olunarkən qoyulan tələblərə cavab verməli və ya tanınmış nüfuzlu hüquqşünaslar olmalıdırlar.

2. Hakimlər Məhkəmənin işində şəxsən iştirak edirlər.

3. Vəzifədə olduqları bütün müddət ərzində hakimlər onların müstəqilliyi, qərəzsizliyi ilə və ya tam iş gününün xarakterindən irəli gələn tələblərlə bir araya sığmayan heç bir fəaliyyətlə məşğul olmamalıdırlar. Bu bəndin müddəalarının

tətbiqi ilə bağlı yaranan bütün məsələləri Məhkəmə həll edir.

Maddə 22.

Hakimlərin Müddəti

1. Razılığa gələn hər bir Yüksək Tərəf üzrə hakim Razılığa gələn Yüksək Tərəfin təqdim etdiyi üç namizəd siyahısından, Parlament Assambleyasının səs çoxluğu ilə seçilir.

2. Konvensiyaya Razılığa gələn yeni Yüksək Tərəflər qoşulduqda, həmçinin yaranan boş yerlər doldurularkən Məhkəmənin tərkibinə seçkilər üçün analoji prosedura tətbiq olunur.

Maddə 23.

Səlahiyyət müddəti

1. Hakimlər 6 il müddətinə seçilirlər. Onlar yenidən seçilə bilirlər. Lakin birinci seçkidə seçilmiş hakimlərin yarısının səlahiyyət müddəti seçildikləri vaxtdan üç il sonra bitir.

2. Birinci üç ildən sonra səlahiyyət müddəti bitən hakimlər seçkilərdən dərhal sonra Avropa Şurası Baş Katibi tərəfindən püşkatma yolu ilə müəyyənləşdirilir.

3. Məhkəmənin yarı tərkibinin hər üç ildən bir, mümkün olduqca, yeniləşməsinə təmin etmək məqsədi ilə Parlament Assambleyası hər hansı növbəti seçkilərin keçirilməsinə qədər qərar qəbul edə bilər ki, seçilmiş bir və ya bir neçə hakimin səlahiyyət müddəti və ya müddətləri üç ildən az və doqquz ildən çox olmamaqla, altı il yox, başqa müddət olacaqdır.

4. Birdən çox səlahiyyət müddətindən söhbət getdiyi

və Parlament Assambleyasının bundan əvvəlki bəndin müddəalarını tətbiq etdiyi hallarda səlahiyyət müddətləri Avropa Şurası Baş Katibi tərəfindən seçkilərdən dərhal sonra püşkatma yolu ilə müəyyələşdirilir.

5. Səlahiyyət müddəti hələ bitməmiş hakimi əvəz etmək üçün seçilmiş hakim bu vəzifəni öz sələfinin səlahiyyət müddətinin qalan hissəsi qədər tutur.

6. Hakimlər 70 yaşa çatdıqda onların səlahiyyət müddəti bitir.

7. Hakimlər öz vəzifələrini onlar dəyişdirilənə qədər tuturlar. Bununla yanaşı, onlar artıq icraatlarında olan işlərə dəyişdirildikdən sonra da baxmaqda davam edirlər.

Maddə 24.

Vəzifədən azad etmə

Digər hakimlərin üçdə iki səs çoxluğu ilə hər hansı hakimin qoyulan tələblərə cavab vermədiyi haqqında qərarı olmadan hakim öz vəzifəsindən azad edilə bilməz.

Maddə 25.

Dəftərxana və referentlər

Məhkəmənin, vəzifələri və təşkili Məhkəmə qaydaları ilə müəyyənləşdirilən dəftərxanası vardır. Referentlər Məhkəməyə xidmət edirlər.

Maddə 26.

Məhkəmənin Plenumu

Məhkəmənin Plenumu:

a) öz Sədrini və Sədrin bir, yaxud iki müavini üç il

müddətinə seçir; onlar yenidən seçilə bilərlər;

b) müəyyən müddət üçün nəzərdə tutulan Palatalar Yaradır;

c) Məhkəmə Palatasının Sədrilərini seçir; onlar yenidən seçilə bilərlər;

d) Məhkəmə Reqlamentini təsdiq edir;

e) Dəftərxana rəhbərini və onun bir, yaxud bir neçə müavinini seçir.

Maddə 27.

Komitələr, Palatalar və Böyük Palata

1. Məhkəmə, ona verilmiş işlərə baxmaq üçün hakimlərdən ibarət komitələr, yeddi hakimdən ibarət palatalar və on yeddi hakimdən ibarət Böyük Palata yaradır. Məhkəmə palataları müəyyən müddət üçün nəzərdə tutulan komitələri yaradır.

2. İşdə tərəf olan dövlətdən seçilmiş hakim Palatanın və Böyük Palatanın ex-officio üzvü olur; belə hakim olmadığı hallarda və ya o, iclasda iştirak edə bilməkdə, həmin üzv dövlətin təyin etdiyi şəxs hakim qismində iştirak edir.

3. Böyük Palatanın tərkibinə, həmçinin Məhkəmənin Sədri, Məhkəmə Sədrinin müavinləri, Palata Sədriləri və Məhkəmə Reqlamentinə müvafiq olaraq təyin edilmiş Məhkəmənin digər üzvləri də daxil olur. 43-cü maddənin müddəalarına müvafiq olaraq işin Böyük Palataya verildiyi hallarda onun iclaslarında, bu Palatanın Sədri və işdə tərəf olan müvafiq dövlətin hakimi istisna olmaqla, qərar çıxaran Palatanın hakimlərindən heç biri iştirak etməməlidir.

Maddə 28.

Komitələrin şikayəti qəbul olunmayan elan etməsi

Komitə 34-cü maddəyə müvafiq olaraq verilmiş fərdi şikayəti yekdil qərarla qəbul olunmayan elan edə bilər və ya əgər belə qərar şikayət əlavə öyrənilmədən qəbul edilibsə, onu icraatda olan işlərin siyahısından çıxara bilər. Bu qərar qətidir.

Maddə 29.

Şikayətin qəbul olunması və mahiyyəti barədə Palataların qərarları

1. Əgər 28-ci maddədə nəzərdə tutulmuş heç bir qərar qəbul edilməyibsə, Palata 34-cü maddənin müddəalarına müvafiq verilmiş fərdi şikayətin qəbul olunması və işin mahiyyəti üzrə qərar çıxarır.

2. Palata 33-cü maddənin müddəalarına müvafiq olaraq dövlətin verdiyi şikayətin qəbul olunması və mahiyyəti üzrə qərar çıxarır.

3. Əgər məhkəmə istisna qaydasında digər qərar qəbul etməzsə, şikayətin qəbul olunması haqqında qərar ayrılıqda çıxarılır.

Maddə 30.

Böyük palatanın xeyrinə yurisdiksiyadan imtina

Əgər palatanın icraatında olan iş Konvensiyanın və ya ona dair protokolların şərhinə barədə ciddi məsələyə toxunursa, yaxud məsələnin həlli Məhkəmənin əvvəllər çıxardığı qərara zidd ola bilərsə, tərəflərdən heç biri buna etiraz etmədikdə Palata öz qərarını çıxarana qədər istənilən vaxt Böyük Pala-

tanın xeyrinə yurisdiksiyasından imtina edə bilər.

Maddə 31.

Böyük Palatanın səlahiyyətləri

Böyük Palata:

a) Palata 30-cü maddənin müddəalarına əsasən yurisdiksiyasından imtina etdikdə və ya 43-cü maddənin müddəalarına müvafiq olaraq iş ona göndərildikdə 33-cü və ya 34-cü maddələrin müddəalarına müvafiq olaraq verilmiş Şikayətlər üzrə qərar çıxarır; və

b) 47-ci maddənin müddəalarına müvafiq olaraq təqdim edilmiş məsləhət rəyləri çıxarmaq üçün verilmiş sorğulara baxır.

Maddə 32.

Məhkəmənin səlahiyyəti

1. Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddəalarının şərhini və tətbiqinə dair ona verilə bilən, 33 34 və 47-ci maddələrdə nəzərdə tutulmuş bütün məsələlər Məhkəmənin səlahiyyətindədir.

2. Konkret iş üzrə Məhkəmənin səlahiyyəti ilə bağlı mübahisəni Məhkəmənin özü həll edir.

Maddə 33.

Dövlətarası işlər

Razılığa gələn hər hansı Yüksək Tərəf Razılığa gələn digər Yüksək Tərəfin Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddəalarını hər hansı şəkildə pozması ehtimalı ilə bağlı Məhkəməyə müraciət edə bilər.

Maddə 34.

Fərdi şikayətlər

Məhkəmə istənilən fiziki şəxsdən, qeyri-hökumət təşkilatından və ya ayrı-ayrı şəxslər qrupundan, Razılığa gələn Yüksək Tərəflərdən birinin onun bu Konvensiyanın və ya ona dair Protokolların müddəaları ilə nəzərdə tutulmuş hüquqlarını pozmasının qurbanı olduğunu iddia edən şikayətlər qəbul edə bilər. Razılığa gələn Yüksək Tərəflər bu hüququn səmərəli həyata keçirilməsinə heç bir yolla mane olmamağı öhdələrinə götürürlər.

Maddə 35.

Qəbul edilmə meyarı

1. Məhkəmə yalnız beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş normalarına müvafiq olaraq bütün daxili hüquq müdafiə vasitələri tükəndikdən sonra işi baxılmağa qəbul edə bilər və iş üzrə son qərarın çıxarıldığı tarixdən altı ay keçənədək işə baxa bilər.

2. Məhkəmə 34-cü maddənin müddəalarına müvafiq olaraq verilmiş aşağıdakı fərdi şikayətlərə baxmır:

a) amonim olan; və ya

b) mahiyyətə Məhkəmənin artıq baxdığı məsələ ilə eyni olan, yaxud beynəlxalq araşdırmanın və ya tənzipləmənin digər prosedurunun predmeti olan və işə aid yeni faktları əks etdirməyən

3. Məhkəmə 34-cü maddənin müddəalarına müvafiq olaraq verilmiş istənilən fərdi şikayəti, bu Konvensiya və ya ona dair Protokolların müddəaları ilə bir araya sığmayan, açıq-aydın əsassız və ya şikayət vermə hüququndan sui-

istifadə hesab edirsə, qəbul olunmayan elan edə bilər.

4. Məhkəmə bu maddəyə müvafiq olaraq qəbul olunmayan hesab etdiyi istənilən şikayəti rədd edir. O, bunu icraatın istənilən mərhələsində edə bilər.

Maddə 36.

Üçüncü tərəfin iştirakı

1. Palataların birində və ya Böyük Palatada olan bütün işlərdə vətəndaşı şikayətçi olan Razılığa gələn hər bir Yüksək Tərəfin yazılı qeydlər təqdim etmək və dinləmələrdə iştirak etmək hüququ vardır.

2. Ədalət mühakiməsinin lazımı qaydada həyata keçirilməsi naminə Məhkəmənin Sədri işdə tərəf olmayan istənilən Razılığa gələn Tərəfi və ya şikayətçi olmayan istənilən maraqlı şəxsi yazılı qeydlər təqdim etmək və ya dinləmələrdə iştirak etmək üçün dəvət edə bilər.

Maddə 37.

Şikayətlərin siyahıdan çıxarılması

1. Əgər vəziyyət aşağıdakı nəticələrə gəlməyə əsas verirsə, icraatın istənilən mərhələsində Məhkəmə şikayəti işlərin siyahısından çıxarmaq barədə qərar qəbul edə bilər:

a) şikayətçi daha öz ərizəsinə baxılmasına nail olmaq üçün səy göstərmirsə; və ya

b) məsələ öz həllini tapıbsa; və ya

c) Məhkəmənin müəyyənləşdirildiyi istənilən digər səbəbə görə, şikayətə baxışı davam etdirməyə lüzum yoxdursa.

Bununla belə, əgər bu Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddəalarında müəyyən edilən insan hüquq-

larına riayət olunması buna bəraət qazandırdığını hesab edirsə, Məhkəmə şikayətə baxmaqda davam edir.

2. Əgər Məhkəmə işin gedişinin buna bəraət qazandırdığını hesab edirsə, şikayətin baxılmalı işlər siyahısına bərpa edilməsi haqqında qərar qəbul edə bilər.

Maddə 38.

Maraqlı tərəflərin iştirakı ilə işə baxılma və dostcasına həll proseduru

1. Əgər Məhkəmə şikayəti qəbul edilən elan edirsə, o:

a) maraqlı tərəflərin nümayəndələrinin iştirakı ilə işə baxılmasını davam etdirir və ehtiyac olduqda, işin hallarını təhqiq edir; bunun səmərəli aparılması üçün maraqlı dövlətlər bütün zəruri şəraiti yaradırlar;

b) bu Konvensiyada və ona dair Protokollarda müəyyən edilmiş insan hüquqlarına hörmət əsasında işin dostcasına həllini təmin etmək məqsədi ilə maraqlı tərəflərə öz xidmətlərini təqdim edir.

2. 1-ci bəndin “b” yarım bəndində nəzərdə tutulan prosedur məxfi xarakter daşıyır.

Maddə 39.

Dostcasına həllin tapılması

Dostcasına həll səmərə verdikdə, Məhkəmə faktların qısa xülasəsini və əldə olunan razılığı əks etdirən qərar çıxarmaqla işi öz siyahısından çıxarır.

Maddə 40.

Açıq məhkəmə iclasları və sənədlərdən istifadə

1. Məhkəmə istisna hal kimi digər qərar qəbul etməzsə, onun iclasları açıq keçirilir.
2. Məhkəmə Sədri digər qərar qəbul etməzsə, saxlanılmaq üçün dəftərxanaya verilmiş sənədlər ictimaiyyət üçün açıqdır.

Maddə 41.

Əvəzin ədalətli ödənilməsi

Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir.

Maddə 42.

Palataların qərarları

44-cü maddənin II bəndinin müddələrinə uyğun olaraq Palataların qərarları qətidir.

Maddə 43.

İşin Böyük Palataya verilməsi

1. Palatanın qərar çıxarmasından sonrakı üç ay ərzində, iş üzrə istənilən tərəf, müstəsna hallarda, işin baxılmaq üçün Böyük Palataya verilməsi barədə ərizə verə bilər.
2. Əgər iş bu Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin şərhə və ya tətbiqinə dair ciddi məsələ və ya

ümumi xarakteri digər ciddi məsələ qaldırsa, Böyük Palatanın beş hakimdən ibarət Komitəsi ərizəni qəbul edir.

3. Komitə ərizəni qəbul edirsə, onda Böyük Palata öz qərarını çıxarmaqla işi həll edir.

Maddə 44.

Qəti qərarlar

1. Böyük Paslatanın qərarı qətidir.
2. Palatanın qərarı aşağıdakı hallarda qəti olur:
  - a) tərəflər işin Böyük Palataya verilməsi barədə müraciət etməyəcəklərini bəyan etdikdə; və ya
  - b) əgər işin Böyük Palataya verilməsi barədə müraciət edilməyibsə, qərar çıxarılan tarixdən üç ay sonra; və
  - c) Böyük palatanın Komitəsi 43-cü maddənin müddəalarına müvafiq olaraq işin verilməsi haqqında müraciəti rədd etdikdə.
3. Qəti qərar dərc olunmalıdır.

Maddə 45.

Qərar və qərardadların əsaslandırılması

1. Qərarlar, həmçinin şikayətləri qəbul edilən və ya qəbul olumayan elan edən qərardadlar əsaslandırılmalıdır.
2. Əgər qərar bütövlükdə və ya qismən hakimlərin yekdil rəyini ifadə etmirsə, onda hər hansı hakim özünün xüsusi rəyini verə bilər.

Maddə 46.

Qərarların məcburi qüvvəsi və icrası

1. Razılığa gələn Yüksək Tərəflər, Məhkəmənin onların

tərəf olduqları işlər üzrə qəti qərarını və icra etməyi öhdələrinə götürürlər.

2. Məhkəmənin qəti qərarı onun icrasına nəzarəti həyata keçirən Nazirlər Komitəsinə göndərilir.

Maddə 47.

Məsləhət rəyləri

1. Məhkəmə Nazirlər Komitəsinin sorğusu ilə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin şərhinə dair hüquqi məsələlər üzrə məsləhət rəyləri verə bilər.

2. Belə rəylər nə Konvensiyanın I bölməsi və ona dair Protokollarda müəyyən edilən hüquq və azadlıqlarının məzmun və həcmində dair hər hansı məsələyə, nə də Məhkəmənin və ya Nazirlər Komitəsinin Konvensiyada nəzərdə tutulan hər hansı müraciətə baxarkən toxunmalı olduğu digər məsələlərə aid olmalıdır.

3. Məhkəmənin məsləhət rəyini almaq barədə Nazirlər Komitəsinin qərarı Komitənin iştirak etmək hüququ olan nümayəndələrinin səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Maddə 48.

Məsləhət rəyləri barədə Məhkəmənin səlahiyyəti

Məsləhət rəyi vermək haqqında Nazirlər Komitəsi tərəfin-dən edilən sorğunun Məhkəmənin səlahiyyətinə aid olub-olmamasını, 47-ci maddədə müəyyən edildiyi kimi, Məhkəmə özü həll edir.

Maddə 49.

Məsləhət rəylərinin əsaslandırılması

1. Məhkəmənin məsləhət rəyləri əsaslandırılmalıdır.

2. Əgər məsləhət rəyi ümumlikdə və ya qismən hakimlərin yekdil rəyini əks etdirmirsə, onda hər hansı hakim özünün xüsusi rəyini vermək hüququna malikdir.

3. Məhkəmənin məsləhət rəyləri Nazirlər Komitəsinə göndərilir.

Maddə 50.

Məhkəmənin saxlanması xərcləri

Məhkəmənin saxlanması xərclərini Avropa Şurası ödəyir.

Maddə 51.

Hakimlərin imtiyaz və immunitetləri

Hakimlər öz funksiyalarını yerinə yetirərkən Avropa Şurası Nizamnaməsinin 40-cı maddəsində və onun əsasında bağlanmış sazişlərin müddəalarında nəzərdə tutulan imtiyaz və immunitetlərə malikdirlər.

III BÖLMƏ

SAİR MÜDDƏALAR

Maddə 53.

Baş Katibin sorğuları

Avropa Şurası Baş Katibinin sorğusu əsasında Razılığa gələn hər bir Yüksək Tərəf öz daxili hüququnun bu Konvensiyanın hər hansı müddəasının səmərəli tətbiqini necə təmin edəcəyi ilə bağlı izahat təqdim edir.

Maddə 54.

Nazirlər Komitəsinin səlahiyyətləri

Bu Konvensiyada heç nə Avropa Şurası Nizamnaməsinin Nazirlər Komitəsinə verdiyi səlahiyyətlərə xələl gətirmir.

Maddə 55.

Mübahisələrin digər vasitələrlə tənzimlənməsindən imtina

Razılığa gələn Yüksək Tərəflər, bu barədə xüsusi saziş imzalanması halları istisna olmaqla, bu Konvensiyanın müddələrinin şərhinə və ya tətbiqi ilə bağlı mübahisələri petisiya yolu ilə baxılmağa verərkən, onlar arasında qüvvədə olan müqavilələrə, konvensiyalara və ya bəyannamələrə müraciət etməyəcəklərinə və mübahisələrin tənzimlənməsinin bu Konvensiyada nəzərdə tutulan vasitələrindən başqa, digər vasitələrdən istifadə etməməyə razılıq verirlər.

Maddə 56.

Ərazilərdə tətbiq

1. Hər hansı dövlət imzalama, yaxud ratifikasiya zamanı və ya sonra istənilən vaxt Avropa Şurasının Baş Katibinə ünvanlanmış bildiriş vasitəsi ilə bu maddənin 4-cü bəndi nəzərə alınmaqla, beynəlxalq əlaqələrinə görə həmin dövlətin məsuliyyət daşıdığı bütün ərazilərə, yaxud onlardan hər hansı birinə şamil ediləcəyini bəyan edə bilər.

2. Konvensiya bildirişdə adı çəkilən əraziyə və ya ərazilərə Avropa Şurasının Baş Katibinin bildirişi almasının otuzuncu gündən şamil edilir.

3. Bu konvensiyanın müddəaları belə ərazilərdə yerli

şəraitin lazımı qaydada nəzərə alınması ilə tətbiq edilir.

4. Bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq bəyanat vermiş hər hansı dövlət sonradan istənilən vaxt həmin bəyanatda göstərilmiş bir və ya bir neçə ərazinin adından Konvensiyanın 34-cü maddəsinə müvafiq olaraq, Məhkəmənin fiziki şəxslərdən, qeyri-hökumət təşkilatlarından və ya fərdlər qrupundan şikayət qəbul etmək səlahiyyətini tanıdığını bəyan edə bilər.

Maddə 57.

Qeyd-şərtlər

1. İstənilən dövlət bu Konvensiyanı imzalayarkən və ya təsdiqnaməni saxlanmağa verərkən Konvensiyanın hər hansı konkret müddəası ilə bağlı, o dövrdə, onun ərazisində qüvvədə olan bu və ya digər qanunun həmin müddəaya uyğun olmaması ilə əlaqədar qeyd-şərt verə bilər. Bu maddəyə müvafiq olaraq, ümumi xaraktri qeyd-şərtlərə yol verilmir.

2. Bu maddəyə uyğun olaraq edilmiş istənilən qeyd-şərtə müvafiq qanunun qısa şərhı verilməlidir.

Maddə 58.

Denonsasiya

1. Razılığa gələn Yüksək Tərəf, yalnız bu Konvensiyanın tərəfi olduğu tarixdən beş il keçdikdən sonra və bu barədə Avropa Şurasının Baş Katibinə bildiriş göndərdikdən altı ay sonra bu Konvensiyanı denonsasiya edə bilər; Baş Katib Razılığa gələn digər Yüksək Tərəfləri bu barədə məlumatlandıracaq.

2. Denonsasiya Razılığa gələn müvafiq Yüksək Tərəfi

denonsasiyanın qüvvəyə minəcəyi tarixədək törədə biləcəyi və bu Konvensiya üzrə onun öhdəliklərini poza biləcək hər hansı əməlinə münasibətdə belə öhdəliklərindən azad etmir.

3. Avropa Şurasının üzvlüyündən çıxan Razılığa gələn hər hansı Yüksək Tərəf eyni şərtlərlə bu Konvensiyanın da Tərəfi olmur.

4. Konvensiya 56-ci maddənin müddəalarına əsasən, onun şamil olunmasının bəyan edildiyi istənilən əraziyə münasibətdə əvvəlki bəndlərin müddəalarına müvafiq olaraq denonsasiya edilə bilər.

Maddə 59.

İmzalama və ratifikasiya

1. Bu Konvensiya Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlər tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır. O, ratifikasiya olunmalıdır. Təsdiqnamələr saxlanılmaq üçün Avropa Şurasının Baş Katibinə verilir.

2. Bu Konvensiya on təsdiqnamə saxlanılmağa verildikdən sonra qüvvəyə minir.

3. Konvensiya onu sonradan ratifikasiya edən dövlətlər üçün, onların öz təsdiqnamələrini saxlanılmağa verdikəri tarixdən qüvvəyə minir.

4. Avropa Şurasının Baş Katibi Konvensiyanın qüvvəyə minməsi, onu ratifikasiya etmiş Razılığa gələn Yüksək Tərəflərin adları və sonralar alına biləcək təsdiqnamələrin saxlanılmağa verilməsi haqqında Avropa Şurasının üzvü olan bütün dövlətləri xəbərdar edir.

1950-ci il noyabrın 4-də Romada hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olmaqla, ingilis və fransız dillərində, bir nüsxədə imzalanmışdır və Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiq olunmuş surətləri Konvensiyanı imzalamış bütün dövlətlərə göndərəcəkdir.

İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİSİ HAQQINDA KONVENSİYAYA DAİR

PROTOKOL

Paris, 20.III.1952

(Protokol (qeyri rəsmi olaraq) 1 saylı Protokol da adlandırılır).

Protokolun mətni 1 noyabr 1998-ci ildə qüvvəyə minmiş 11 saylı Protokolun müddəalarına müvafiq olaraq dəyişdirilib.

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Protokolu imzalayan hökumətlər, 4 noyabr 1950-ci ildə Romada imzalanmış İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında Konvensiyanın (bundan sonra Konvensiya adlanacaq) I Bölməsinə artıq daxil edilənlərdən başqa bəzi hüquq və azadlıqların kollektiv həyata keçirilməsinin təmin edilməsi yolunda tədbirlər görmək əzmində olaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Mülkiyyətin müdafiəsi

Hər bir fiziki və hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna malikdir. Heç kəs, cəmiyyətin maraqları naminə, qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri

ilə nəzərdə tutulmuş şərtlər istisna olmaqla, öz mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz.

Yuxarıdakı müddəalar dövlətin ümumi maraqlara müvafiq olaraq, mülkiyyətdən istifadəyə nəzarəti həyata keçirmək üçün, yaxud vergilərin və ya digər rüsum və ya cərimələrin ödənilməsini təmin etmək üçün zəruri hesab etdiyi qanunları yerinə yetirmək hüququnu məhdudlaşdırmır.

Maddə 2.

Təhsil hüququ

Heç bir şəxs təhsil hüququndan imtina edilə bilməz. Dövlət təhsil və tədris sahəsində öz üzərinə götürdüyü funksiyaları yerinə yetirərkən, valideyinlərin öz dini və fəlsəfi baxışlarına müvafiq olan təhsil və tədrisi təmin etmək hüququna hörmət edir.

Maddə 3.

Azad seçki hüququ

Razılığa gələn yüksək tərəflər, qanunverici hakimiyyət orqanlarını seçərkən xalqın öz iradəsini sərbəst ifadə edə biləcək şəraitdə ağılabatan dövriliklə, gizli səs vermə yolu ilə, azad seçkilər keçirməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 4.

Ərazilərə tətbiq

Razılığa gələn hər hansı Yüksək Tərəf imzalanma, yaxud ratifikasiya zamanı və ya sonradan istənilən vaxt Avropa Şurasının Baş Katibinə beynəlxalq əlaqələrinə görə məsuliyyət daşdığı, bəyanatda adı çəkilən ərazilərə bu Pro-

tokolun müddələrinin şamil ediləcəyi ilə bağlı öhdəliklərinin çərçivəsini təsdiq edən bəyanat göndərə bilər.

Əvvəlki bəndin müddələrinə müvafiq olaraq bəyanat göndərmiş razılığa gələn hər hansı Yüksək Tərəf zaman keçdikcə istənilən əvvəlki bəyanatın şərtlərinin dəyişilməsi və ya hər hansı əraziyə münasibətdə bu Protokolun müddələrinin tətbiqinin dayandırılması haqqında yeni bəyanat göndərə bilər.

Bu maddənin müddələrinə müvafiq olaraq verilmiş bəyanat Konvensiyanın 56-cı maddəsinin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq verilmiş bəyanat hesab edilir.

Maddə 5.

Konvensiyaya bağlılıq

Razılığa gələn Yüksək Tərəflər bu Protokolun 1,2,3, və 4-cü maddələrinin müddələrini Konvensiyanın əlavə maddələri hesab edirlər və Konvensiyanın bütün müddələri müvafiq tətbiq olunur.

Maddə 6.

İmzalanma və ratifikasiya

Bu Protokol Konvensiyanı imzalamış Avropa Şurasının üzvləri tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır; o, Konvensiyanın ratifikasiyası ilə eyni zamanda və ya bundan sonra ratifikasiya olunmalıdır. Protokol on təsdiqnamə saxlanılmağa verildikdən sonra qüvvəyə minir. Sonradan ratifikasiya edən hər bir dövlət üçün, Protokol onların öz təsdiqnamələrini saxlanılmağa verdikləri tarixdən qüvvəyə minir.

Təsdiqnamələr saxlanılmaq üçün Avropa Şurasının Baş

Katibinə verilir, o, Protokolu ratifikasiya etmiş dövlətlər haqqında Avropa Şurasının üzvü olan bütün dövlətləri xəbərdar edir.

20 mart 1952-ci ildə Paris şəhərində, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olmaqla, ingilis və fransız dillərində, bir nüsxədə imzalanmışdır. Həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Baş Katibi təsdiq olunmuş surətləri bu Protokolu imzalamış hər bir hökumətə göndərəcəkdir.

İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA KONVENSIYAYA DAİR

4 SAYLI PROTOKOL

Konvesiyaya və ona dair birinci Protokola artıq daxil edilənlərdən başqa, bəzi hüquq və azadlıqların təmin olunması haqqında

Strasburq, 16.IX. 1963

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Protokolu imzalayan hökumətlər, 4 noyabr 1950-ci ildə Romada imzalanmış İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında Konvensiyanın (sonradan Konvensiya adlanacaq) I bölməsinə və 20 mart 1952-ci ildə Parisdə imzalanmış Konvensiyaya dair Birinci Protokolunun 1,2,3-cü maddələrinə artıq daxil edilənlərdən başqa, bəzi hüquq və azadlıqların kollektiv həyata keçirilməsinin təmin edilməsi yolunda tədbirlər görmək əzmində olaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Borca görə azadlıqdan məhrum etmənin qadağan olunması

Heç kəs yalnız hər hansı bir müqavilə öhdəliyini ödəmək iqtidarında olmadığına görə azadlıqdan məhrum edilə bilməz.

Maddə 2.

Hərəkət etmək azadlığı

1. Qanuni əsaslarla hər hansı dövlətin ərazisində olan hər kəsin həmin ərazidə sərbəst hərəkət etmək və özünə yaşayış yeri seçmək hüququ var.

2. Hər kəs öz ölkəsi də daxil olmaqla hər hansı ölkəni tərk etməkdə azaddır.

3. Bu hüquqların həyata keçirilməsinə milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş maraqları nəminə, ictimai qaydanı qorumaq üçün, cinayətlərin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın və mənəviyyatın qorunması üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olanlardan başqa heç bir məhdudiyətlər qoyula bilməz.

4. Birinci bənddə təsbit edilmiş hüquqlar müəyyən ərazilərdə qanuna müvafiq olaraq tətbiq ediləndə və demokratik cəmiyyətdə ictimai maraqlarla əsaslandırılmış məhdudiyətlərə məruz qala bilər.

Maddə 3.

Vətəndaşların məcburi çıxarılmasının qadağan olunması

1. Heç kəs vətəndaşı olduğu dövlətin ərazisindən fərdi və ya kollektiv tədbirlər yolu ilə çıxarıla bilməz.

2. Heç kəs vətəndaşı olduğu dövlətin ərazisinə daxil olmaq hüququndan məhrum edilə bilməz.

Maddə 4.

Əcnəbilərin kollektiv çıxarılmasının qarşısının alınması

Əcnəbilərin kollektiv çıxarılması qadağandır.

Maddə 5.

Ərazilərə tətbiq

1. Razılığa gələn hər hansı Yüksək Tərəf bu Protokolun imzalanması, yaxud ratifikasiyası zamanı və ya sonradan istənilən vaxt Avropa Şurasının Baş Katibinə bu Protokolun müddəalarının beynəlxalq əlaqələrinə görə məsuliyyət daşdığı, orada adı çəkilən ərazilərə şamil ediləcəyi ilə bağlı öhdəliklərinin çərçivəsini təsdiq edən bəyanat göndərə bilər.

2. Əvvəlki bəndin müddəalarına müvafiq olaraq bəyanat göndərmiş razılığa gələn hər hansı Yüksək Tərəf zaman keçdikcə istənilən əvvəlki bəyanatın şərtlərinin dəyişilməsi və ya hər hansı əraziyə münasibətdə bu Protokolun müddəalarının tətbiqinin dayandırılması haqqında yeni bəyanat göndərə bilər.

3. Bu maddənin müddəalarına müvafiq olaraq verilmiş bəyanat Konvensiyanın 56-cı maddəsinin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq verilmiş bəyanat hesab edilir.

4. Bu Protokolun ratifikasiyası və ya hər hansı dövlətin onu qəbul etməsi əsasında onun tətbiq olunduğu hər hansı dövlətin ərazisi və bu maddənin müddəalarına müvafiq olaraq, həmin dövlətin bəyanatı əsasında bu Protokolun tətbiq olunduğu hər bir ərazi, 2 və 3 maddələrdə dövlətin ərazisinə istinad məqsədi ilə ayrı-ayrı ərazilər hesab edilir.

5. Bu maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərinə müvafiq olaraq bəyanat vermiş hər hansı dövlət sonradan istənilən vaxt həmin bəyanatda göstərilmiş bir və ya bir neçə əraziyə münasibətdə Konvensiyanın 34-cü maddəsində nəzərdə tutulduğu kimi, bu Protokolun 1,2,3,4-cü maddələrinin hamısına və ya hər hansı birinə riayət olunması ilə bağlı Məhkəmənin fiziki şəxslərdən, qeyri-hökumət təşkilatlarından və ya fərdlər qrupundan şikayətlər qəbul etmək səlahiyyətini tanıdığını bəyan edə bilər.

Maddə 6.

Konvensiyaya bağlılıq

Razılığa gələn Yüksək Tərəflər bu Protokolun 1-5-ci maddələrinin müddəalarını Konvensiyanın əlavə maddələri hesab edirlər və Konvensiyanın bütün müddəaları müvafiq olaraq tətbiq olunur.

Maddə 7.

İmzalanma və ratifikasiya

1. Bu Protokol Konvensiyanı imzalamış Avropa Şurası üzvləri tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır; o, Konvensiyanın ratifikasiyası ilə eyni zamanda və ya bundan sonra ratifikasiya olunmalıdır. Saxlanılmağa Protokol 5 təsdiqnamə verildikdən sonra qüvvəyə minir. Sonradan ratifikasiya edən hər bir dövlət üçün, Protokol onun öz təsdiqnaməsini saxlanılmağa verdikləri tarixdən qüvvəyə minir.

2. Təsdiqnamələr saxlanılmaq üçün Avropa Şurasının Baş Katibinə verilir, o, Protokolu ratifikasiya etmiş dövlətlər haqqında Avropa Şurasının üzvü olan bütün dövlətləri xə-

bərdar edir.

Buna təsdiq olaraq, lazımi qaydada vəkil edilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

16 sentyabr 1963-cü ildə Strasburqda, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olmaqla, ingilis və fransız dillərində, bir nüsxədə imzalanmışdır. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiq olunmuş surətləri hər bir imzalayan dövlətə göndərəcəkdir.

İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA KONVENSIYAYA DAİR

6 SAYLI PROTOKOL

Ölüm cəzasının ləğvinə dair

Strasburq, 28.IV.1983

Avropa Şurasının üzvü olub 4 noyabr 1950-ci ildə Roma da imzalanmış, İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyanın (bundan sonra “Konvensiya” adlanacaq) bu Protokolunu imzalayan dövlətlər, Avropa Şurasının ayrı-ayrı üzv dövlətlərində baş vermiş təkamülün, ölüm cəzasının ləğv olunması xeyrinə ümumi tendensiyanı ifadə etdiyini nəzərə alaraq; **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər.**

Maddə 1.

Ölüm cəzasının ləğvi

Ölüm cəzası ləğv olunur. Heç kəs ölüm cəzasına məhkum edilə və ya edam oluna bilməz.

Maddə 2.

Müharibə zamanı ölüm cəzası

Dövlət müharibə dövründə və ya qaçılmaz müharibə təhdidi zamanı törədilmiş əməllərə görə öz qanunvericiliyində

ölüm cəzasını nəzərdə tuta bilər; bu cür cəza yalnız qanunla müəyyən olunmuş hallarda və qanunun müddəalarına müvafiq olaraq tətbiq edilə bilər. Dövlət həmin qanunun müvafiq müddəaları haqqında Avropa Şurasının Baş Katibinə məlumat verir.

Maddə 3.

Öhdəliklərin yerinə yetirilməsindən geri çəkilmənin qadağan olunması

Konvensiyanın 15-ci maddəsinə əsasən, bu Protokolun müddəalarından geri çəkilmək olmaz.

Maddə 4.

Qeyd-şərtlərin qadağan olunması

Konvensiyanın 57-ci maddəsinə əsasən, bu Protokolun müddəaları ilə bağlı qeyd-şərt edilə bilməz.

Maddə 5.

Ərazilərə tətbiq

1. Hər bir dövlət imzalama zamanı və ya öz təsdiqnaməsini etmə və ya bəyənmə haqqında sənədini saxlanılmağa verərkən bu Protokolu tətbiq ediləcəyi ərazini, yaxud əraziləri göstərə bilər.

2. Hər bir dövlət sonradan istənilən vaxt Avropa Şurası Baş Katibinin adına ünvanlanmış bəyanatla, bu Protokolun bəyanatda göstərilən hər hansı digər əraziyə şamil edə bilər. Bu əraziyə münasibətdə Protokol Baş Katibin belə bəyanatı aldığı tarixdən sonrakı ayın birinci günü qüvvəyə minir.

3. Əvvəlki iki bənd əsasında verilmiş və belə bəyanatda

göstərilmiş hər hansı əraziyə dair Baş Katibin adına ünvanlanmış istənilən bildiriş vasitəsi ilə geri götürülə bilər. Geri götürülmə Baş Katib tərəfindən belə bildirişin alındığı tarixdən sonrakı ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 6.

Konvensiyaya bağlılıq

İştirakçı Dövlətlər bu Protokolun 1-5-ci maddələrinin müddəalarını Konvensiyanın əlavə maddələri hesab edirlər və Konvensiyanın bütün müddəaları müvafiq olaraq tətbiq edilir.

Maddə 7.

İmzalanma və ratifikasiya

Bu Protokol Avropa Şurasının üzvü olub Konvensiyanı imzalamış dövlətlərin imzalanması üçün açıqdır. O, ratifikasiya, qəbul və təsdiq edilməlidir. Avropa Şurasının üzvü olan dövlət Konvensiyanı eyni zamanda və ya əvvəlcədən ratifikasiya etmədən bu Protokolu ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edə bilməz. Ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq etmə sənədləri Avropa Şurasının Baş Katibinə saxlanmaya verilir.

Maddə 8.

Qüvvəyə minmə

1. Bu Protokol Avropa Şurasının üzvü olan 5 dövlətin 7-ci maddənin müddəalarını müvafiq olaraq, Protokol üzrə öhdəlikləri öz üzərinə götürməyə razılıqlarını bildirdikləri tarixdən sonrakı ayın birinci günü qüvvəyə minir.

2. Protokol üzrə öhdəlikləri sonradan öz üzərinə götürməyə razılığını bildirmiş hər hansı üzv dövlət üçün bu Protokol onun öz təsdiqnaməsini yaxud qəbul və ya bəyənmə haqqında sənədlərini saxlanmaya verildiyi tə-rixdən sonrakı ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 9.

Depozitarinin funksiyaları

Avropa Şurasının Baş Katibi Avropa Şurasına üzv dövlətlərin aşağıdakılar barədə xəbərdar edir:

- a) hər hansı imzalanma;
- b) təsdiqnamənin yaxud qəbul və ya bəyənmə haqqında sənədin saxlanmaya verilməsi;
- c) 5-ci və 8-ci maddələrə müvafiq olaraq, bu Protokolun qüvvəyə minmə tarixi;
- d) bu Protokola dair digər hərəkət, bildiriş və ya xəbərdarlıq.

Bunun təsdiqi olaraq, lazımı qaydada vəkil edilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

28 aprel 1983-cü ildə Strasburqda hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olmaqla, ingilis və fransız dillərində bir nüsxədə imzalanmışdır; həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiq olunmuş surətləri Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövlətə göndərəcəkdir.

İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA KONVENSİYAYA DAİR

7 SAYLI PROTOKOL

Strasburq, 22. XI. 1984

Avropa Şurasının üzvü olub bu protokolu imzalayan dövlətlər, 4 noyabr 1950-ci ildə Romada imzalanmış İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi Haqqında Konvensiyanın (sonradan Konvensiya adlanacaq) tətbiqi vasitəsilə bəzi hüquq və azadlıqların kollektiv həyata keçirilməsinin təmin edilməsi yolunda gələcək addımlar atmaq əzmində olaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Əcnəbilərin çıxarılmasına dair prosedur təminatlar

1. Qanuni əsaslarla dövlətin ərazisində yaşayan əcnəbi, qanuna müvafiq qəbul edilmiş qərarların icrası istisna olmaqla, oradan çıxarıla bilməzlər və onun aşağıdakı imkanları olmalıdır:

- a) özünün çıxarılmasına qarşı arqumentlər təqdim etmək;
- b) öz işinə yenidən baxılmasını tələb etmək və;
- c) bu məqsədlərə görə səlahiyyətli orqan qarşısında və ya belə orqanların təyin etdiyi şəxs, yaxud şəxslər qarşısında təmsil olunmaq.

2. Çıxarılma ictimai qaydanın maraqları üçün zəruri olduqda və ya milli təhlükəsizlik mülahizələri ilə şərtləndirildikdə, əcnəbi bu maddənin 1. a, b və c bəndindəki hüquqlarına əməl edilməmişdən əvvəl çıxarıla bilər.

Maddə 2.

Cinayət işlərinə hökmlərdən 2-ci instansiyaya şikayət vermə hüququ

1. Cinayət törətməyə görə məhkəmə tərəfindən məhkum edilmiş hər kəsin, barəsində çıxarılmış hökmə və ya təyin olunmuş cəzaya yuxarı məhkəmə instansiyasında yenidən baxılması hüququ vardır. Bu hüququn həyata keçirilməsi və onun həyata keçirilə biləcəyi əsaslar qanunla tənzimlənir.

2. Qanunla xırda xətalər hesab olunan hüquqi pozmalarla bağlı və ya müvafiq şəxs artıq birinci instansiyada yuxarı məhkəmə tərəfindən məhkum edildikdə və ya onun bəraəti ilə bağlı məhkəmə baxışında məhkum edilibsə bu hüquqdan istisnaya yol verilir.

Maddə 3.

Məhkəmə səhvinə görə kompensasiya

Şəxs cinayət əməli törətməyə görə qəti hökmlə məhkum edildikdə və sonradan onun haqqında çıxarılmış hökm ləğv edildikdə, yaxud o, yeni və ya təzədən ortaya çıxmış halların inandırıcı surətdə məhkəmə səhvinə yol verildiyini sübuta yetirməsi əsasında əfv edilibsə, belə məhkum etmə nəticəsində cəzaya məruz qalmış şəxs, əvvəllər məlum olmayan faktın vaxtında açılmaması onun tam və ya qismən günahı üzərindən baş verməyibsə, müvafiq dövlətin qanuna

və ya mövcud təcrübəsinə uyğun olaraq kompensasiya alır.

Maddə 4.

İki dəfə məhkum edilməmək və ya cəzalandırılmaq hüququ

1. Heç kəs hər hansı dövlətin qanunlarına və ya cinayət-prosessual normalarına müvafiq olaraq artıq bəraət aldığı və ya məhkum edildiyi cinayətlərə görə, həmin dövlətin yurisdiksiyası çərçivəsində cinayət qaydasında təkrar məhkum edilə və ya cəzalandırıla bilməz.

2. Bundan əvvəlki bəndin müddəaları, əgər yeni və ya təzədən ortaya çıxmış faktlar barəsində məlumatlar varsa və ya əgər əvvəlki araşdırma zamanı işin nəticəsinə təsir göstərən əsaslı pozuntulara yol verilərsə, müvafiq dövlətin qanunlarına və cinayət-prosessual normalarına uyğun olaraq, iş təkrar baxılmasına mane olmur.

3. Konvensiyanın 15-ci maddəsinin müddəalarına müvafiq olaraq, bu maddənin müddəalarından kənara çıxmağa yol verilmir.

Maddə 5.

Ər-arvadın hüquq bərabərliyi

Ər-arvad habelə nikaha daxil olmaq, nikahda olmaq və boşanma ilə bağlı məsələlərdə öz aralarında və uşaqları ilə münasibətlərdə bərabər hüquqlara malikdirlər və bərabər mülki-hüquqi cavabdehlik daşıyırlar. Bu maddə uşaqların maraqlarına riayət olunması üçün zəruri tədbirlər görməkdə dövlətlərə mane olmur.

Maddə 6.

Ərazilərə tətbiq

1. Hər hansı Dövlət imzalanma zamanı və ya özünün təsdiqnaməsini yaxud qəbul və bəyənmə haqqında sənədini saxlanmaya verərkən bu Protokolun tətbiq ediləcəyi ərazini və yaxud əraziləri və bu Protokolun müddəalarının şamil ediləcəyi belə ərazi və ya ərazilərlə bağlı öhdəliklərinin çərçivəsini göstərə bilər.

2. Hər bir dövlət sonradan istənilən vaxt Avropa Şurası Baş Katibinin adına ünvanlanmış bəyanatla, bu Protokolu bəyanatda göstərilən hər hansı digər əraziyə şamil edə bilər. Bu əraziyə münasibətdə Protokol Baş Katibin belə bəyanatı aldığı tarixdən iki ay gecikdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

3. Əvvəlki iki bənd əsasında verilmiş və orada göstərilən hər hansı əraziyə aid olan istənilən bəyanat Avropa Şurası Baş Katibinə ünvanlanmış bildiriş vasitəsilə geri götürülə yaxud dəyişdirilə bilər. Geri götürülmə və ya dəyişiklik Baş Katib tərəfindən belə bildirişin alındığı tarixdən iki ay gecikdikdə gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

4. Bu maddənin müddəalarına müvafiq olaraq verilmiş bəyanat Konvensiyanın 56-cı maddəsinin birinci bəndinə müvafiq olaraq verilmiş bəyanat hesab edilir.

5. Bu Protokolun hər hansı dövlətin onu ratifikasiya etməsi, qəbul etməsi və ya bəyənməsi əsasında tətbiq olunduğu həmin dövlətin ərazisi və bu maddənin müddəalarına müvafiq olaraq, həmin dövlətin bəyanatı əsasında bu Protokolun tətbiq olunduğu hər bir ərazi birinci maddədə dövlətin ərazisənə istinad məqsədilə, ayrı-ayrı ərazilər hesab edilə

bilər.

6. Bu maddənin birinci və ikinci bəndlərinə müvafiq olaraq bəyanat vermiş hər hansı dövlət sonradan istənilən vaxt həmin bəyanatda göstərilmiş bir və ya bir neçə əraziyə münasibətdə Konvensiyanın 34-cü maddəsində nəzərdə tutulduğu kimi, bu Protokolun 1-5-ci maddələri ilə bağlı Məhkəmənin fiziki şəxslərdən, qeyri-hökumət təşkilatlarından və ya fərdlər qrupundan şikayətlər qəbul etmək səlahiyyətini tanıdığını bəyan edə bilər.

Maddə 7.

Konvensiya ilə müqayisə

İştirakçı dövlətlər bu Protokolun 1-6-cı maddələrinin müddəalarını Konvensiyanın əlavə maddələri kimi nəzərdən keçirirlər və Konvensiyanın bütün müddəaları müvafiq olaraq tətbiq olunur.

Maddə 8.

İmzalanma və ratifikasiya

Bu Protokol Konvensiyanı imzalamış Avropa Şurasının üzv dövlətlərinin imzalaması üçün açıqdır. O, ratifikasiya, qəbul və təsdiq edilməlidir. Avropa Şurasının üzv dövlətləri Konvensiyanı əvvəlcədən və ya eyni zamanda ratifikasiya etmədən bu Protokolu ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edə bilməz. Ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq etmə sənədləri Avropa Şurasının Baş Katibinə saxlanmaya verilir.

Maddə 9.

Qüvvəyə minmə

1. Bu Protokol Avropa Şurasının beş üzv dövləti 8-ci maddənin müddəalarına müvafiq olaraq, Protokolun onlar

üçün məcburiliyinə öz razılıqlarını bildirdikləri tarixdən sonrakı iki ay müddət bitəndən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

2. Protokolun onun üçün məcburiliyinə sonradan öz razılığını bildirmiş hər hansı üzv dövlət üçün o, ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq etmə sənədlərini saxlanmaya verildiyi tarixdən sonrakı iki ay müddət bitəndən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 10.

Depozitarı funksiyası

Avropa Şurası Baş Katibi Şuranın üzv Dövlətlərini aşağıdakılar barədə xəbərdar edir:

- a) hər hansı imzalama;
- b) hər hansı ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq etmə sənədinin saxlanmaya verilməsi;
- c) 6-cı və ya 9-cu maddələrə müvafiq olaraq, bu Protokolun hər hansı qüvvəyə minməsinin tarixi;
- d) bu Protokola dair digər akt, bildiriş və ya bəyanat.

Bunaşahidlik edərək, lazımı qaydada səllahiyyətə tələndirilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

28 aprel 1983-cü ildə Strasburq şəhərində, hər iki mətni bərabər autentik olmaqla, ingilis və fransız dillərində, Avropa Şurasının arxivində saxlanacaq bir nüsxədə icra olunmuşdur. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiq olunmuş nüsxələri Avropa Şurasının hər bir üzv dövlətinə göndərəcəkdir.

İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA KONVENSİYAYA DAİR

12 SAYLI PROTOKOL

Roma, 4.XI.2000

Preambula

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Protokolu imzalayan dövlətlər,

hamının qanun qarşısında bərabərliyini və qanunla eyni qaydada müdafiə olunmaq hüququnu nəzərdə tutan təməl prinsipi nəzərə alaraq,

1950-ci il noyabrın 4-də Romada imzalanmış İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın (bundan sonra «Konvensiya» adlanacaq) tətbiqi vasitəsilə ayrı-seçkiliyə qarşı ümumi qadağanı kollektiv surətdə tətbiq etməklə hamının bərabərliyinin təmsin edilməsi yolunda gələcək addımlar atmaq əzmində olaraq,

ayrı-seçkilik əleyhinə prinsipin iştirakçı dövlətlər tərəfindən tam və səmərəli bərabərliyi təşviq etmək üzrə tədbirlər görülməsinə mane olmadığını təsdiq edərək (bu şərtlə ki, bu tədbirlərin obyektiv və əğlabatan əsası olsun),
aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1.

Ayrı-seçkiliyə ümumi qadağa

1. Qanunla nəzərdə tutulmuş istənilən hüquqdan istifadə cins, irq, rəng, dil, din, siyasi və ya digər baxışlar, milli və ya sosial mənşə, milli azlıqlara mənsubiyyət, əmlak vəziyyəti, doğum və ya hər hansı digər əlamətlərinə görə ayrı-seçkilik olmadan təmin olunmalıdır.

2. Heç kim 1-ci bənddə sadalanan hər hansı əsasa görə hər hansı dövlət hakimiyyəti orqanı tərəfindən ayrı-seçkiliyə məruz qalmamalıdır.

Maddə 2.

Ərazilərə tətbiq

1. Hər hansı dövlət imzalanma zamanı və ya özünün ratifikasiya, qəbul və təsdiq etmə sənədini saxlanmaya verərkən bu Protokolun tətbiq ediləcəyi ərazini və yaxud əraziləri göstərə bilər.

2. Hər bir dövlət sonradan istənilən vaxt Avropa Şurası Baş Katibinin adına ünvanlanmış bəyanatla, bu Protokolu bəyanatda göstərilən hər hansı digər əraziyə şamil edə bilər. Bu əraziyə münasibətdə Protokol Baş Katibin belə bəyanatı aldığı tarixdən üç ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

3. Əvvəlki iki bənd əsasında verilmiş istənilən bəyanat, belə bəyanatda göstərilmiş hər hansı əraziyə münasibətdə Baş Katibə ünvanlanmış bildiriş vasitəsilə geri götürülə, yaxud dəyişdirilə bilər. Geri götürülmə və ya dəyişiklik Baş Katib tərəfindən belə bildirişin alındığı tarixdən tarixdən üç

ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

4. Bu maddənin müddəalarına müvafiq olaraq verilmiş bəyanat Konvensiyanın 56-cı maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq verilmiş bəyanat hesab edilir.

5. Bu maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərinə müvafiq olaraq bəyanat vermiş hər hansı dövlət sonradan istənilən vaxt həmin bəyanatda göstərilmiş bir və ya bir neçə əraziyə münasibətdə Konvensiyanın 34-cü maddəsində nəzərdə tutulduğu kimi, bu Protokolun 1-ci maddəsi ilə bağlı Məhkəmənin fiziki şəxslərdən, qeyri-hökumət təşkilatlarından və ya fərdlər qrupundan şikayətlər qəbul etmək səlahiyyətini tanıdığını bəyan edə bilər.

Maddə 3.

Konvensiyaya bağlılıq

İştirakçı dövlətlər bu Protokolun 1-ci və 2-ci maddələrinin müddəalarını Konvensiyanın əlavə maddələri hesab edirlər və Konvensiyanın bütün müddəaları müvafiq olaraq tətbiq olunur.

Maddə 4.

İmzalanma və ratifikasiya

Bu Protokol Konvensiyanı imzalamış Avropa Şurasının üzv dövlətlərinin imzalaması üçün açıqdır. O, ratifikasiya olunmalı, qəbul edilməli və ya bəyənilməlidir. Avropa Şurasının üzv dövlətləri Konvensiyanı əvvəlcədən və ya eyni zamanda ratifikasiya etmədən bu Protokolu ratifikasiya edə, qəbul edə və ya bəyənmə bilməz. Təsdiqnamələr, qəbul etmə və ya bəyənmə haqqında sənədlər saxlanılmaq üçün

Avropa Şurasının Baş Katibinə verilir.

Maddə 5.

Qüvvəyə minmə

1. Bu Protokol Avropa Şurasının üzvü olan on dövlətin 4-cü maddənin müddəalarına müvafiq olaraq, Protokolun onlar üçün məcburiliyinə öz razılıqlarını bildirdikləri tarixdən üç ay keçdikdən sonra gələn gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

2. Protokolun, onun üçün məcburiliyinə sonradan öz razılığını bildirmiş hər hansı üzv dövlət üçün o, həmin dövlətin təsdiqnaməsinin, yaxud qəbuletmə və ya bəyənmə haqqında sənədlərin saxlanılmaya verildiyi tarixdən üç ay keçdikdən sonra gələn gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 10.

Depozitarinin funksiyaları

Avropa Şurası Baş Katibi Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövləti:

- a) hər bir imzalanma;
- b) hər bir təsdiqnamənin, yaxud qəbuletmə və ya bəyənmə haqqında sənədin saxlanılmaya verməsi;
- c) 2-ci və 5-ci maddələrə müvafiq olaraq, bu Protokolun qüvvəyə minmə tarixi;
- d) bu Protokola aidiyyəti olan hər bir digər akt, bildiriş və ya bəyanat barədə xəbərdar edir.

Bunun təsdiqi olaraq, lazımı qaydada vəkil edilmiş aşağıda

imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

4 noyabr 2000-ci ildə Romada, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olmaqla, ingilis və fransız dillərində, bir nüsxədə imzalanmışdır; həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiq olunmuş nüsxələri Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövlətə göndərəcəkdir.

İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA KONVENSIYAYA DAİR

13 SAYLI PROTOKOL

(bu Protokol bütün hallarda ölüm cəzasının
ləğvinə aiddir)

Vilnüs, 3.V.2002

Preambula

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Protokolu imzalayan dövlətlər,

hər kəsin yaşamaq hüququnun demokratik cəmiyyətdə əsas dəyər olduğuna və bu hüququn müdafiəsi üçün və bütün insanların şəxsiyyətinə xas olan ləyaqətin tam qəbul edilməsi üçün ölüm cəzasının ləğvinin vacib olduğuna əmin olaraq;

1950-ci il noyabrın 4-də Romada imzalanmış İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiya (bundan sonra «Konvensiya» adlanacaq) vasitəsilə təmin edilən yaşamaq hüquqununun müdafiəsini gücləndirmək arzusunda olaraq;

ölüm cəzasının ləğvinə aid olan, 1983-cü il aprelin 28-də Strasburqda imzalanmış Konvensiyaya dair 6 saylı Protokolun müharibə və ya labüd müharibə təhlükəsi zamanı

ölüm cəzasını aradan qaldırmadığını nəzərə alaraq;

bütün hallarda ölüm cəzasını ləğv etmək üçün son addımı atmaq əzmində olaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Ölüm cəzasının ləğvi

Ölüm cəzası ləğv olunur. Heç kəs belə cəzaya məhkum edilə və ya edam oluna bilməz.

Maddə 2.

Öhdəliklərdən geri çəkilmənin qadağan olunması

Konvensiyanın 15-ci maddəsinə əsasən, bu Protokolun müddəaları ilə bağlı öhdəliklərdən geri çəkilməyə yol verilmir.

Maddə 3.

Qeyd-şərtlərin qadağan olunması

Konvensiyanın 57-ci maddəsinə əsasən, bu Protokolun müddəaları ilə bağlı qeyd-şərt edilə bilməz.

Maddə 4.

Ərazilərə tətbiq

1. Hər hansı dövlət imzalanma zamanı və ya özünün rati-fikasiya, qəbul və təsdiq etmə sənədini saxlanmaya verərkən bu Protokolun tətbiq ediləcəyi ərazini və yaxud əraziləri göstərə bilər.

2. Hər bir dövlət sonradan istənilən vaxt Avropa Şurası

Baş Katibinin adına ünvanlanmış bəyanatla, bu Protokolu bəyanatda göstərilən hər hansı digər əraziyə şamil edə bilər. Bu əraziyə münasibətdə Protokol Baş Katibin belə bəyanatı aldığı tarixdən üç ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

3. Əvvəlki iki bənd əsasında verilmiş istənilən bəyanat, belə bəyanatda göstərilmiş hər hansı əraziyə münasibətdə Baş Katibə ünvanlanmış bildiriş vasitəsilə geri götürülə, yaxud dəyişdirilə bilər. Geri götürülmə və ya dəyişiklik Baş Katib tərəfindən belə bildirişin alındığı tarixdən tarixdən üç ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 5.

Konvensiyaya bağlılıq

İştirakçı dövlətlər bu Protokolun 1-4-cü maddələrinin müddəalarını Konvensiyanın əlavə maddələri hesab edirlər və Konvensiyanın bütün müddəaları müvafiq olaraq tətbiq olunur.

Maddə 6.

İmzalanma və ratifikasiya

Bu Protokol Konvensiyanı imzalamış Avropa Şurasının üzv dövlətlərinin imzalaması üçün açıqdır. O, ratifikasiya olunmalı, qəbul edilməli və ya bəyənilməlidir. Avropa Şurasının üzv dövlətləri Konvensiyanı əvvəlcədən və ya eyni zamanda ratifikasiya etmədən bu Protokolu ratifikasiya edə, qəbul edə və ya bəyənmə bilməz. Təsdiqnamələr, qəbul etmə və ya bəyənmə haqqında sənədlər saxlanılmaq üçün

Avropa Şurasının Baş Katibinə verilir.

Maddə 7.

Qüvvəyə minmə

1. Bu Protokol Avropa Şurasının üzvü olan on dövlətin 6-cı maddənin müddəalarına müvafiq olaraq, Protokolun onlar üçün məcburiliyinə öz razılıqlarını bildirdikləri tarixdən üç ay keçdikdən sonra gələn gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

2. Protokolun, onun üçün məcburiliyinə sonradan öz razılığını bildirmiş hər hansı üzv dövlət üçün o, həmin dövlətin təsdiqnaməsinin, yaxud qəbuletmə və ya bəyənmə haqqında sənədlərin saxlanılmaya verildiyi tarixdən üç ay keçdikdən sonra gələn gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 8.

Depozitarinin funksiyaları

Avropa Şurası Baş Katibi Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövləti:

- a) hər bir imzalanma;
- b) hər bir təsdiqnamənin, yaxud qəbuletmə və ya bəyənmə haqqında sənədin saxlanılmaya verməsi;
- c) 4-cü və 7-ci maddələrə müvafiq olaraq, bu Protokolun qüvvəyə minmə tarixi;
- d) bu Protokola aidiyyəti olan hər bir digər akt, bildiriş və ya bəyanat barədə xəbərdar edir.

Bunun təsdiqi olaraq, lazımi qaydada vəkil edilmiş aş-

ğıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

3 may 2002-ci ildə Vİlnüsdə, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olmaqla, ingilis və fransız dillərində, bir nüsxədə imzalanmışdır; həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiq olunmuş nüsxələri Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövlətə göndərəcəkdir.

**“İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS
AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA”
KONVENSIYAYA DAİR BU KONVENSIYANIN
NƏZARƏT SİSTEMİNƏ DÜZƏLIŞLƏR
EDİLMƏSİNİ NƏZƏRDƏ TUTAN**

14 SAYLI PROTOKOL

Preambula

1950-ci il noyabrın 4-də Romada imzalanmış “İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyaya (bundan sonra - Konvensiya) dair bu protokolu imzalayan Avropa Şurasının üzv Dövlətləri,

2000-ci il noyabrın 3-4-də Romada İnsan Hüquqları üzrə Avropa Nazirlər Konfransında qəbul edilmiş 1 sayılı Qətnaməni və Bəyannaməni nəzərə alaraq;

2001-ci il noyabrın 8-də, 2002-ci il noyabrın 7-də və 2003-cü il mayın 15-də Nazirlər Komitəsinin müvafiq olaraq 109-cu, 111-ci və 112-ci sessiyalarında qəbul olunmuş Bəyannamələri nəzərə alaraq:

2004-cü il aprelin 28-də Avropa Şurası Parlament Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş 251 sayılı Rəyi nəzərə alaraq;

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin və Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin iş yükünün artmaqda davam etməsi ilə əlaqədar nəzarət sisteminin uzun müddətə səmərəliliyini saxlamaq və daha da artırmaq məqsədilə

Konvensiyanın müəyyən müddəalarında təcili dəyişiklik etmək ehtiyacını diqqətə alaraq;

xüsusilə, Məhkəmənin Avropada insan hüquqlarının qorunmasında mühüm rol oynamaqda davam etməsini təmin etməyə ehtiyacın olduğunu diqqətə alaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Konvensiyanın 22-ci maddəsinin 2-ci bəndi çıxarılsın.

Maddə 2.

Konvensiyanın 23-cü maddəsi dəyişdirilərək aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“Maddə 23. Səlahiyyət müddəti və vəzifədən azad edilmə

1. Hakimlər doqquz il müddətinə seçilir. Onlar yəni-dən seçilə bilməzlər.

2. Hakimlərin səlahiyyət müddəti onlar 70 yaşına çatanda bitir.

3. Hakimlər əvəz olunanadək vəzifələrini yerinə yetirirlər. Bununla belə, onlar artıq başladıkları məhkəmə proseslərini sonadək davam etdirirlər.

4. Heç bir hakim digər hakimlərin üçdə iki səs çoxluğu ilə həmin hakimin tələb olunan şərtləri icra etməyi dayandırdığını iddia etməyincə vəzifəsindən azad edilə bilməz.”

Maddə 3.

Konvensiyanın 24-cü maddəsi çıxarılsın.

Maddə 4.

Konvensiyanın 25-ci maddəsi 24-cü maddə hesab olunsun və onun mətni dəyişdirilərək aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“Maddə 24. Dəftərxana və məruzəçilər

1. Məhkəmənin, fəaliyyəti və təşkili Məhkəmə Reqlamentinə əsasən müəyyənləşdirilən dəftərxanası vardır.

2. İclas tək hakimdən ibarət tərkibdə olduqda Məhkəmə sədrinin sərəncamında fəaliyyət göstərən məruzəçilər Məhkəməyə kömək edirlər. Onlar Məhkəmə dəftərxanasının tərkib hissəsini təşkil edirlər.”

Maddə 5.

Konvensiyanın 26-cı maddəsi 25-ci maddə (“Plenar Məhkəmə”) hesab olunsun və onun mətninə aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. d bəndinin sonundakı vergül nöqtəli vergüllə əvəz olunsun və “və” sözü çıxarılsın.

2. e bəndinin sonundakı nöqtə nöqtəli vergüllə əvəz olunsun.

3. Aşağıdakı məzmununda yeni f bəndi əlavə olunsun:

“f. 26-cı maddənin 2-ci bəndinə əsasən hər hansı sorğu verir”.

Maddə 6.

Konvensiyanın 27-ci maddəsi 26-cı maddəsi hesab olunsun və onun mətni dəyişdirilərək aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“Maddə 26. Tək hakimli tərkib, komitələr, Palatalar və Böyük Palata

1. Məhkəmə ona təqdim edilmiş işlərə tək hakimli tərkibdə, üç hakimli komitələrdə, yeddi hakimli Palatalarda və on yeddi hakimli Böyük Palatada baxır. Məhkəmənin palataları müəyyən edilmiş müddət üçün komitələr təsis edir.

2. Plenar Məhkəmənin sorğusu ilə Nazirlər Komitəsi yekdil qərarla və müəyyən edilmiş müddət üçün Palatalardakı hakimlərin sayını beş nəfərə endirə bilər.

3. Tək hakimli tərkibdə hakim özünün seçildiyi Razılığa gələn Yüksək Tərəfə qarşı olan heç bir ərizəyə baxmamalıdır.

4. Orada Palatanın və Böyük Palatanın ex officio üzvü kimi, maraqlı olan Razılığa gələn Yüksək Tərəfə münasibətdə seçilmiş hakim hakimlik edir. Əgər belə bir hakim yoxdursa və ya həmin hakim iştirak edə bilmirsə, onda həmin Tərəfin əvvəlcədən təqdim etdiyi siyahıdan Məhkəmə Sədri seçdiyi şəxs hakim rolunda çıxış edir.

5. Böyük Palataya həmçinin Məhkəmə Sədri, Sədrin müavinləri, Palataların Sədrləri və Məhkəmənin Reqlamentinə əsasən seçilmiş digər hakimlər daxildir. Məhkəmə işi 43-cü maddəyə əsasən Böyük Palataya göndərildikdə, Palatanın Sədri və maraqlı olan Ali Razılığa gələn Tərəfə münasibətdə iştirak edən hakim istisna olmaqla, məhkəmə qərarını

çıxaran Palata hakimlərindən heç biri Böyük Palatada iştirak etməməlidir.”

Maddə 7.

Yeni 26-cı maddədən sonra Konvensiyaya aşağıdakı məzmununda yeni 27-ci maddə əlavə edilsin:

“*Maddə 27.* Tək hakimlərin səlahiyyəti

1. Tək hakim 34-cü maddəyə əsasən verilmiş ərizəni qəbul edilə bilməyən elan edə və ya icraatda olan işlərin siyahısından çıxara bilər və bu cür qərar əlavə öyrənilmədən qəbul edilə bilər.

2. Bu qərar qətidir.

3. Əgər tək hakim ərizəni qəbul edilə bilməyən elan etməsə və ya siyahıdan çıxarmırsa, o zaman həmin hakim əlavə öyrənilmə üçün onu komitəyə və ya Palataya göndərir.”

Maddə 8.

Konvensiyanın 28-ci maddəsi dəyişdirilərək aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“*Maddə 28.* Komitələrin səlahiyyəti

1. 34-cü maddəyə müvafiq olaraq təqdim olunan ərizəyə münasibətdə komitə yekdil səsə,

a. əlavə öyrənmədən onu qəbul edilə bilməyən elan edə və ya məhkəmə işlərinin siyahısından çıxara bilər; və ya

b. onu qəbul edilə bilən elan edə bilər və eyni zamanda işin mahiyyətinə uyğun qərar çıxara bilər, bu şərtlə ki, işin Konvensiyanın və ya ona dair əlavə Protokolların təfsiri və ya tətbiqi ilə bağlı olan əsas məsələsi artıq Məhkəmənin qəti

müəyyən edilmiş presedent hüququnun predmeti olsun.

2. 1-ci bənddə qeyd olunan qərardadlar və qərarlar qətidir.

3. Əgər maraqlı olan Razılığa gələn Yüksək Tərəfə münasibətdə seçilmiş hakim komitənin üzvü deyilsə, o zaman komitə bütün aidiyyatı faktorları, o cümlədən 1. b bəndinə əsasən prosesual normaların tətbiqinə dair həmin Tərəfin iradının olub-olmamasını nəzərə alaraq məhkəmə işinin istənilən mərhələsində komitənin üzvlərindən hər hansı birinin yerinə həmin hakimi dəvət edə bilər.”

Maddə 9.

29-cu maddəyə aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. 1-ci bənd aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“Əgər 27-ci və ya 28-ci maddəyə əsasən hər hansı qərardad qəbul olunmayıbsa və ya 28-ci Maddəyə əsasən heç bir qərar çıxarılmayıbsa, o zaman Palata 34-cü maddəyə uyğun olaraq təqdim edilmiş fərdi şikayətlərin qəbul edilə bilmə meyarına və mahiyətinə görə qərar çıxarır. Qəbul edilə bilməyə dair qərardad ayrıca çıxarıla bilər.”

2. 2-ci bəndin sonuna aşağıdakı məzmununda yeni cümlə əlavə olunsun:

“Qəbul edilə bilməyə dair qərar, əgər müstəsna hallarda Məhkəmə başqa cür qərar verməyibsə, ayrıca çıxarılır.

3. 3-cü bənd çıxarılsın.

Maddə 10.

31-ci maddəyə aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. a bəndinin sonundakı “və” sözü çıxarılsın.

2. b bəndi c bəndi hesab olunsun və aşağıdakı məzmununda yeni b bəndi əlavə olunsun:

“b. Nazirlər Komitəsi tərəfindən 46-cı maddənin 4-cü bəndinə əsasən Məhkəməyə göndərilmiş məsələləri həll edir; və”.

Maddə 11.

Konvensiyanın 32-ci maddəsinə aşağıdakı dəyişiklik edilsin:

1-ci bəndin sonunda 34 rəqəmindən sonra vergül və 46 rəqəmi əlavə edilsin.

Maddə 12.

Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndi aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“3. Məhkəmə 34-cü maddəyə əsasən təqdim edilmiş istənilən fərdi şikayəti qəbul edilməz elan edir, əgər o hesab edərsə ki:

a. şikayət Konvensiyanın və ya ona dair Protokolların müddəalarına uyğun deyilsə, açıq-aşkar əsassızdırsa və ya fərdi müraciət hüququndan sui-istifadədirsə; və ya

b. Konvensiya və ya ona dair Protokollarda göstərilmiş insan hüquqlarına hörmətin şikayətə mahiyyəti üzrə baxılmasını tələb etdiyi hallar istisna olmaqla, ərizəçi böyük zərərə məruz qalmayıbsa; lakin yerli məhkəmə tərəfindən lazımınca araşdırılmayan heç bir iş bu əsasla rədd edilə bilməz.”

Maddə 13.

Konvensiyanın 36-cı maddəsinin sonuna aşağıdakı məzmununda yeni 3-cü bənd əlavə olunsun:

“3. Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Komissarı Palata və Böyük Palatada olan bütün məhkəmə işlərinə dair yazılı şəkildə şərhlər verə və dinləmələrdə iştirak edə bilər.”

Maddə 14.

Konvensiyanın 38-ci maddəsi aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“*Maddə 38.* Məhkəmə işinin araşdırılması

Məhkəmə, məhkəmə işini maraqlı tərəflərin nümayəndələrinin iştirakı ilə araşdırır və ehtiyac olarsa, işin hallarını təhqiq edir və bu təhqiqatın səmərəli olması üçün maraqlı olan Razılığa gələn Yüksək Tərəflər bütün zəruri imkanları yaratmalıdırlar.”

Maddə 15.

Konvensiyanın 39-cu maddəsi aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“*Maddə 39.* Dostcasına həlletmə

1. Məhkəmə prosesinin istənilən mərhələsində Məhkəmə Konvensiya və ona dair Protokollarda müəyyən edilən insan hüquqlarına hörmət əsasında məsələnin dostcasına həllini təmin etmək məqsədilə maraqlı tərəflərə öz xidmətlərini təqdim edə bilər.

2. 1-ci bənddə nəzərdə tutulan prosedur məxfi olmalıdır.

3. Əgər dostcasına həlletmə mümkündürsə, Məhkəmə

faktların və əldə olunmuş razılığın qısaca əks olunduğu qərardadla işi öz siyahısından çıxarır.

4. Bu qərardad, dostcasına həlletmənin qərardadda müəyyən edilmiş şərtlərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət edəcək Nazirlər Komitəsinə göndərilir.”

Maddə 16.

Konvensiyanın 46-cı maddəsi aşağıdakı redaksiyada verilsin:

“*Maddə 46.* Qərarların məcburi qüvvəsi və icrası

1. Razılığa gələn Yüksək Tərəflər tərəf olduqları istənilən məhkəmə prosesində Məhkəmənin verdiyi qəti qərarı yerinə yetirmək öhdəliyi götürürlər.

2. Məhkəmənin qəti qərarı icrasına nəzarət edilmək üçün Nazirlər Komitəsinə göndərilir.

3. Əgər Nazirlər Komitəsi hesab edərsə ki, qəti qərarın yerinə yetirilməsinə nəzarətə qərarın şərhilə bağlı ortaya çıxan problemlər maneə yaradır, o zaman o, şərhilə bağlı ortaya çıxan məsələni həll etmək üçün işi Məhkəməyə göndərə bilər. Qərarın göndərilməsi üçün Komitədə iştirak etmək hüququ olan nümayəndələrin üçdə iki səs çoxluğu tələb olunur.

4. Əgər Nazirlər Komitəsi hesab edərsə ki, Razılığa gələn Yüksək Tərəf özünün tərəf olduğu məhkəmə prosesinin qəti qərarını yerinə yetirməkdən boyun qaçırır, o zaman o, həmin Tərəfə rəsmi xəbərdarlıq göndərdikdən sonra və Komitədə iştirak etmək hüququ olan nümayəndələrin üçdə iki səs çoxluğu ilə qəbul edilmiş qərarla, 1-ci bəndə əsasən həmin Tərəfin üzərinə götürdüyü öhdəliyi yerinə yetirib-

yetirməməsi məsələsini aydınlaşdırmaq üçün işi Məhkəməyə göndərə bilər.

5. Əgər Məhkəmə 1-ci bəndin pozulduğunu aşkar edərsə, onda müəyyən ölçülərin götürülməsi üçün işi Nazirlər Komitəsinə göndərir. Əgər Məhkəmə 1-ci bəndin pozulmadığını aşkar edərsə, onda o, iş üzrə təhqiqatın başa çatdırılması üçün onu Nazirlər Komitəsinə göndərir.”

Maddə 17.

Konvensiyanın 59-cu maddəsinə aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. Aşağıdakı məzmununda yeni 2-ci bənd əlavə olunsun:
“2. Avropa İttifaqı bu Konvensiyaya qoşula bilər.”
2. 2-ci, 3-cü və 4-cü bəndlər müvafiq olaraq 3-cü, 4-cü və 5-ci bəndlər hesab olunsun.

YEKUN VƏ KEÇİD MÜDDƏALAR

Maddə 18.

1. Bu Protokol Avropa Şurasının Konvensiyanı imzalamış üzv Dövlətləri tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır və Protokolun onlar üçün məcburiliyinə aşağıdakılar dəlalət edə bilər:

- a. ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqə münasibətdə qeyd-şərtsiz imzalama; və ya
- b. ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqlə müşayiət olunan ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqə münasibətdə qeyd-şərtlə imzalama.

2. Ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqə dair sənədlər saxlanmaq üçün Avropa Şurasının Baş Katibinə verilir.

Maddə 19.

Bu Protokol, Konvensiyaya qoşulan bütün Tərəflərin 18-ci maddənin müddəalarına müvafiq olaraq Protokolun məcburiliyinə razılıqlarını ifadə etdikləri tarixdən etibarən üç ay sonra gələn ayın birinci günündən qüvvəyə minir.

Maddə 20.

1. Bu Protokolun qüvvəyə mindiyi tarixdən etibarən onun müddəaları Məhkəmədə baxılmaqda olan bütün şikayətlərə və eyni zamanda Nazirlər Komitəsinin icrasına nəzarət etdiyi bütün qərarlara tətbiq edilir.

2. Bu Protokolun 12-ci maddəsi ilə Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3.b bəndinə əlavə edilən yeni qəbul edilə bilmə meyarı bu Protokol qüvvəyə minməzdən əvvəl qəbul edilə bilən elan edilmiş şikayətlərə tətbiq edilmir. Bu Protoko-

lun qüvvəyə minməsindən sonrakı iki il ərzində yeni qəbul edilə bilmə meyarı yalnız Məhkəmənin Palataları və Böyük Palatası tərəfindən tətbiq edilə bilər.

Maddə 21.

Bu Protokolun qüvvəyə mindiyi tarixdə birinci səlahiyyət müddətində olan hakimlərin səlahiyyət müddəti ipso jure ümumilikdə doqquz ilə çatanadək artırılır. Ipso jure səlahiyyət müddəti iki il artırılan digər hakimlər səlahiyyətini bu müddətin sonunda başa vururlar.

Maddə 22.

Avropa Şurasının Baş Katibi Avropa Şurasına üzv Dövlətləri aşağıdakılar barədə məlumatlandırır:

- a. hər hansı imzalama;
- b. ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq haqqında hər hansı sənədin saxlanılmağa verilməsi;
- c. 19-cu Maddəyə müvafiq olaraq hazırki Protokolun qüvvəyə minmə tarixi;
- d. bu Protokolla bağlı istənilən digər akt, bildiriş və ya məlumatlandırma.

Bunun təsdiqi olaraq, müvafiq qaydada müvəkkil edilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

Hər ikisi autentik olmaqla ingilis və fransız dillərində, bir əsl nüsxədə 2004-cü il mayın 13-də Strasburqda imzalanmışdır. Sənədin əsl saxlanmaq üçün Avropa Şurasının arxivinə verilir. Avropa Şurasının Baş katibi təsdiq edilmiş nüsxələri Avropa Şurasının bütün üzv Dövlətlərinə göndərəcəkdir.

AVROPA ŞURASININ MÜQAVİLƏLƏR SİLSİLƏSİ - № 204

İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi Haqqında Konvensiyasına 14bis sayılı Protokol

Strasburq, 27.V.2009

Peambula

1950-ci il noyabrın 4-də Romada imzalanmış “İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında” Konvensiyaya (bundan sonra – “Konvensiya” adlandırılacaq) dair bu Protokolu imzalayan Avropa Şurasının üzv Dövlətləri

2004-ci il mayın 13-də Stasburqda Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən imzalanmaya açılmış Konvensiyanın nəzarət sistemində düzəlişlərə dair İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında Konvensiyanın 14 sayılı Protokolunu nəzərə alaraq;

2009-cu il aprelin 30-da Avropa Şurası Parlament Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş 271 (2009) sayılı Rəyi nəzərə alaraq;

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi və Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin iş yükünün armaqda davam etməsi ilə əlaqədar nəzarət sisteminin uzun müddətə səmərəliliyini saxlamaq və daha da artırmaq məqsədilə Konvensiyaya müəyyən əlavə qaydaların daxil edilməsini təcili zərurət hesab edərək;

Xüsusilə Məhkəmənin Avropada insan hüquqlarının müdafiəsində mühüm rol oynamaqda davam etməsini təmin etmək ehtiyacını nəzərə alaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Bu Protokolda nəzərdə tutulan öhdəlikləri öz üzərinə götürən Konvensiyanın Razılığa Gələn Yüksək Tərəflərinə münasibətdə Konvensiya maddələr 2-4-də nəzərdə tutulduğu kimi oxunmalıdır.

Maddə 2.

1. Konvensiyanın 25-ci Maddəsinin adı aşağıdakı kimi verilsin:

“Maddə 25-Katiblik, hüquqi məsələlər üzrə katiblər və məruzəçilər”

2. Konvensiyanın 25-ci Maddəsinin sonuna yeni 2-ci bənd əlavə olunsun və aşağıdakı kimi verilsin:

“2. İclas tək hakimdən ibarət tərkibdə olduqda Məhkəməyə Məhkəmə Sədrinin sərəncamında fəaliyyət göstərən məruzəçilər kömək edirlər. Onlar Məhkəmə katibliyinin tərkib hissəsini təşkil edirlər.”

Maddə 3.

1. Konvensiyanın 27-ci Maddəsinin adı aşağıdakı kimi verilsin:

“Maddə 27-Tək hakimli tərkib, komitələr, Palatalar və Böyük Palata”

2. 27-ci Maddənin 1-ci bəndi aşağıdakı kimi verilsin:

“Məhkəmə ona təqdim olunmuş işlərə tək hakimli tərkibdə, üç hakimdən ibarət komitələrdə, yeddi hakimdən ibarət Palatalarda və on yeddi hakimdən ibarət Böyük Palatada baxır. Məhkəmənin Palataları müəyyən edilmiş müddət üçün komitələr təsis edir.”

3. Konvensiyanın 27-ci Maddəsinin 2-ci bəndi aşağıdakı kimi verilsin:

“Tək hakimli tərkibdə hakim özünün seçildiyi Razılığa gələn Yüksək Tərəfə qarşı olan heç bir ərizəyə baxmamalıdır.”

4. Konvensiyanın 27-ci Maddəsinin 2 və 3-cü bəndləri müvafiq olaraq 3 və 4-cü bəndlərə çevrilir.

Maddə 4.

Konvensiyanın 28-ci Maddəsi aşağıdakı kimi verilsin:

“Maddə 28 – Tək hakimlərin və komitələrin səlahiyyətləri

1. Tək hakim əgər qərar əlavə öyrənilmədən qəbul edilə bilsə, 34-cü maddəyə əsasən verilmiş ərizəni qəbul edilə bilməyən elan edə və ya icraatda olan işlərin siyahısından çıxara bilər.

2. Bu qərar qətidir.

3. Əgər tək hakim ərizəni qəbul edilə bilməyən elan etməsə və ya siyahıdan çıxarmırsa, o zaman həmin hakim əlavə öyrənilmə üçün onu komitəyə və ya Palataya göndərir.

4. 34-cü maddəyə müvafiq olaraq təqdim olunan ərizəyə münasibətdə komitə yekdil səsle,

a. əlavə öyrənmədən onu qəbul edilə bilməyən elan edə və ya məhkəmə işlərinin siyahısından çıxara bilər; və ya

b. onu qəbul edilə bilən elan edə bilər və eyni zamanda işin mahiyyətinə uyğun qərar çıxara bilər, bu şərtlə ki, işin Konvensiyanın və ya ona dair əlavə Protokolların təfsiri və ya tətbiqi ilə bağlı olan əsas məsələsi artıq Məhkəmənin qəti müəyyən edilmiş presedent hüququnun predmeti olsun.

5. 4-ci bəndə uyğun qəbul olunmuş qərardadlar və qərarlar qətidir.

6. Əgər maraqlı olan Razılığa gələn Yüksək Tərəfə münasibətdə seçilmiş hakim komitənin üzvü deyilsə, o zaman komitə işə aid bütün faktorları, o cümlədən 4-cü bəndin “b” yarım bəndinə əsasən prosessual normaların tətbiqinə dair həmin Tərəfin iradının olub - olmamasını nəzərə alaraq məhkəmə işinin istənilən mərhələsində komitənin üzvlərindən hər hansı birinin yerinə həmin hakimi dəvət edə bilər.”

Maddə 5.

1. Bu Protokol Konvensiyanı imzalamış Avropa Şurasının üzv dövlətləri tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır, bununla əlaqədar onlar öz üzərlərinə öhdəlik götürdüklərini aşağıdakı kimi ifadə edirlər:

a. ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetmə ilə əlaqədar qeyd-şərt olmadan imzalama; və ya

b. sonradan ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetmə ilə nəticələnən ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqetmə ilə şərtlənən imzalanma.

2. Ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetmə haqqında sənədlər Avropa Şurasının Baş Katibinə saxlanmaya verilir.

Maddə 6.

1. Bu Protokol Konvensiyanın üç Razılığa gələn Yüksək Tərəfi 5-ci maddənin müddəalarına uyğun olaraq Protokol üzrə öz üzərlərinə öhdəlik götürmələri barədə razılıqlarını ifadə etdikləri tarixdən sonrakı üç aylıq müddətin başa çatmasından sonra gələn növbəti ayın birinci günündən qüvvəyə minir.

2. Sonradan bu Protokol üzrə öz üzərinə öhdəlik götürməsi barədə razılığını ifadə edən Konvensiyanın istənilən Razılığa gələn Yüksək Tərəfinə münasibətdə Protokol 5-ci maddənin müddəalarına uyğun olaraq Protokol üzrə öz üzərinə öhdəlik götürməsi barədə razılığını ifadə etdiyi tarixdən sonrakı üç aylıq müddətin başa çatmasından sonra gələn növbəti ayın birinci günündən qüvvəyə minir.

Maddə 7.

6-cı maddədə göstərilən şərtlərə uyğun olaraq bu Protokolun qüvvəyə minməsinə qədər bu Protokolu imzalamış və ya ratifikasiya etmiş Konvensiyanın Razılığa gələn Yüksək Tərəfi istənilən vaxt bu Protokolun müddəalarının ona münasibətdə müvəqqəti əsasda tətbiq olumasını bəyan edə bilər. Belə bəyanat Avropa Şurası Baş Katibinin onu qəbul etdiyi tarixdən sonrakı ayın birinci günündə qüvvəyə minir.

Maddə 8.

1. Bu Protokolun qüvvəyə mindiyi və ya onun müvəqqəti əsasda qüvvəyə mindiyi tarixdən sonra onun müddəaları Protokolun qüvvəyə mindiyi və ya müvəqqəti əsasda tətbiq edildiyi Yüksək Razılığa gələn Tərəflərə münasibətdə Məhkəmənin icraatında olan bütün şikayətlərə münasibətdə

tətbiq edilir.

2. Hər hansı fərdi şikayət iki və ya daha çox Yüksək Razılığa gələn Tərəflərə qarşı verildikdə, onların hər birinə münasibətdə Protokol qüvvəyə minməmişdirsə və ya müvəqqəti əsasda tətbiq edilmirsə, ya da 14 sayılı Protokolun müvafiq müddəaları müvəqqəti əsasda tətbiq edilirsə, Bu Protokol onlara qarşı verilmiş fərdi şikayətə tətbiq edilmir.

Maddə 9.

Bu Protokol Konvensiyaya dair 14 sayılı Protokol qüvvəyə mindiyi tarixdən qüvvəsini itirir və ya müvəqqəti əsasda tətbiqi dayanır.

Maddə 10.

Avropa Şurasının Baş Katibi Avropa Şurasının üzv dövlətlərini aşağıdakılar barədə xəbərdar edir:

- a. hər hansı imzalanma;
- b. ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə sənədin saxlanılmaya təqdim edilməsi;
- c. 6-cı maddəyə uyğun olaraq bu Protokolun qüvvəyə minməsi tarixi;
- d. 7-ci maddəyə uyğun olaraq edilmiş hər hansı bəyanat;
və
- e. bu Protokola aid hər hansı digər akt, bildiriş və ya məlumat.

Buna təsdiq olaraq müvafiq şəkildə buna səlahiyyət verilmiş aşağıda imza atanlar bu Protokolu imzalamışdılar.

2009-cu il mayın 27-də Strasburqda ingilis və fransız dillərində hazırlanmışdır, hər iki dildə hazırlanan mətn eyni qüvvəyə malikdir, bir nüsxədədir, Avropa Şurasının arxivlərində saxlanır. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiqlənmiş surətləri Avropa Şurasının üzv Dövlətlərinin hər birinə göndərir.

**İŞGƏNCƏNİN VƏ QEYRİ-İNSANİ
VƏ YA LƏYAQƏTİ ALÇALDAN RƏFTARIN
VƏ YA CƏZANIN QARŞISININ ALINMASI
HAQQINDA AVROPA
KONVENSİYASI**

26 noyabr 1987-ci il

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Konvensiyanı imzalamış dövlətlər İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Qorunması haqqında Konvensiyanın müddəalarını nəzərə alaraq;

Göstərilən Konvensiyanın 3-cü maddəsinə müvafiq olaraq «Heç kəs işgəncələrə və ya qeyri-insani yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəzaya məruz qalmamalıdır» prinsipini xatırladaraq;

bu Konvensiyada nəzərdə tutulan mexanizmin 3-cü maddənin pozulmasının qurbanları olduqlarını bəyan edən şəxslərə tətbiq olunduğunu vurğulayaraq;

azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin işgəncələrdən və qeyri-insani yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəzadan qorunmasının onlara baş çəkməyə əsaslanan qabaqlayıcı xarakterli məhkəmədənəknənar vasitələrlə gücləndirilə biləcəyi qənaətində olaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

I FƏSİL

Maddə 1.

İşgəncənin və Qeyri-insani yaxud Ləyaqəti Alçaldan Rəftar və ya Cəzanın Qarşısının Alınması üzrə Avropa Komitəsi (bundan sonra «Komitə» adlandırılacaq) yaradılır. Komitə azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərə baş çəkməklə, onlarla necə rəftar edilməsini, zəruri olduqda, onların işgəncələrdən və ya qeyri-insani yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəzadan qorunmasını gücləndirmək məqsədi ilə öyrənir.

Maddə 2.

Hər bir Tərəf öz yurisdiksiyası hüdüdlərində, dövlət hakimiyyəti tərəfindən azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin saxlanıldığı istənilən yerə bu Konvensiyaya uyğun olaraq baş çəkilməsinə icazə verir.

Maddə 3.

Komitə və maraqlı Tərəfin səlahiyyətli orqanları bu Konvensiyanın tətbiq olunmasında bir-biri ilə əməkdaşlıq edirlər.

II FƏSİL

Maddə 4.

1. Komitə üzvlərinin sayı Tərəflərin sayına bərabərdir.
2. Komitə üzvləri yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə malik, insan hüquqları sahəsində səriştəliliyi ilə tanınan yaxud bu Konvensiyanın əhatə etdiyi sahədə peşə təcrübəsinə malik

olan şəxslər sırasından seçilir.

3. Eyni bir dövlətin vətəndaşları olan iki şəxsin Komitə üzvlüyünə yol verilmir.

4. Komitə üzvləri şəxs qismində çıxış edirlər, onlar müstəqil və qərəzsizdirlər, öz funksiyalarını səmərəli yerinə yetirməyə qadirdirlər.

Maddə 5.

1. Komitə üzvlərini Avropa Şurası Məşvərət Assambleyası Bürosunun tərtib etdiyi siyahıdan mütləq səs çoxluğu ilə Avropa Şurası Nazirlər Komitəsi seçir; Məşvərət Assambleyasında hər bir Tərəfin milli nümayəndə heyəti üç namizəd irəli sürür, onlardan ən azı ikisi həmin tərəfin vətəndaşı olmalıdır.

2. Yaranmış vakansiyaların doldurulması zamanı da bu cür prosedura riayət olunur.

3. Komitə üzvləri dörd il müddətinə seçilirlər. Onlar yalnız bir dəfə təkrar seçilə bilərlər. Lakin ilk seçkilərdə seçilmiş üç üzvün səlahiyyət müddəti iki ildən sonra bitir. Səlahiyyət müddəti birinci ikiillik dövr başa çatdıqda qurtaran üzvləri ilk seçkilərin başa çatmasından dərhal sonra Avropa Şurasının Baş katibi püşk atmaqla müəyyənləşdirir.

Maddə 6.

1. Komitə iclaslarını bağlı qapılar arxasında keçirir. Yətersay Komitə üzvlərinin əksəriyyəti sayılır. Qərarlar 10-cu maddənin 2-ci bəndinin tələblərinə riayət etməklə, iştirak edən üzvlərin səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

2. Komitə özünün prosedur qaydalarını işləyib hazırlayır.

3. Komitənin Katibliyi Avropa Şurasının Baş katibi tərəfindən təmin olunur.

III FƏSİL

Maddə 7.

1. Komitə 2-ci maddədə göstərilən yerlərə baş çəkilməsini təşkil edir. Vaxtaşırı başçəkmələrlə yanaşı, Komitə konkret şəraitdən çıxış edərək zəruri saydığı başçəkmələri də təşkil etməyə ixtiyarlıdır.

2. Ümumi qaydaya əsasən başçəkmələr Komitənin azı iki üzvü tərəfindən həyata keçirilir. Komitə, zəruri sayarsa, ekspert və tərcüməçilərin köməyindən istifadə edə bilər,

Maddə 8.

1. Komitə maraqlı Tərəfin hökumətinə özünün başçəkmə niyyəti barədə bildiriş göndərir. Belə bir bildirişdən sonra Komitənin 2-ci maddədə göstərilən istənilən yerə başçəkməyə ixtiyarı vardır.

2. Tərəf Komitənin öz vəzifələrini yerinə yetirməsi üçün onu:

a. öz ərazisinə gəlmək və məhdudiyətsiz hərəkət etmək hüququ;

b. azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin saxlanılma yerləri barədə tam informasiya;

c. azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin olduğu yerlər daxilində məhdudiyətsiz hərəkət etmək hüququ da daxil olmaqla, istənilən belə yerə məhdudiyətsiz daxil olmaq

imkanı;

d. Tərəfin malik olduğu və Komitənin öz vəzifələrini yerinə yetirməsi üçün zəruri olan digər informasiya ilə təmin edir. Bu cür informasiya axtarışlarında Komitə milli hüququn və peşə etikasının tətbiq edilən normalarına riayət edir.

3. Komitə azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərlə təkliddə söhbət etməyə ixtiyarlıdır.

4. Komitə ona müvafiq informasiya verə biləcəyini zənn etdiyi istənilən şəxslə sərbəst əlaqə yaratmağa ixtiyarlıdır.

5. Zərurət olduqda Komitə öz qeydlərini dərhal maraqlı Tərəfin səlahiyyətli orqanlarının nəzərinə çatdırı bilər.

Maddə 9.

1. Müstəsna hallarda maraqlı Tərəfin səlahiyyətli orqanları Komitənin başçəkmə üçün təklif etdiyi konkret vaxta və ya konkret yerə qarşı etirazlardan ibarət təqdimatla Komitəyə müraciət edə bilərlər. Bu cür təqdimatlar yalnız milli müdafiə, ictimai təhlükəsizlik, azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin saxlanılma yerlərində ciddi iğtişələr olması, şəxsin tibbi vəziyyəti və ya ağır cinayət törədilməsi ilə bağlı təxirəsalınmaz dindirmə aparılması ilə əlaqədar verilə bilər.

2. Bu cür təqdimat olduqda Komitə və Tərəf vəziyyətin araşdırılması və Komitənin öz vəzifələrini təxirə salmadan icra etməsinə imkan verən tədbirlər haqqında razılıq əldə edilməsi məqsədi ilə dərhal məsləhətləşmələrə başlayırlar. Bu cür tədbirlər Komitənin baş çəkmək niyyətində olduğu şəxsin başqa yerə köçürülməsini də nəzərdə tuta bilər. Başçəkmədən əvvəl Tərəf Komitəni maraqlandıran istənilən şəxs barədə ona informasiya təqdim etməyə borcludur.

Maddə 10.

1. Hər bir başçəkmədən sonra Komitə, maraqlı Tərəfin ona təqdim edə biləcəyi bütün qeydləri nəzərə almaqla, başçəkmə zamanı müəyyən edilmiş faktlar haqqında məruzə hazırlayır. Komitə öz mülahizəsinə görə zəruri saydığı istənilən tövsiyələrdən ibarət sonuncu məruzəni göndərir. Komitə, zəruri olduqda, azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin müdafiəsinin yaxşılaşdırılması barədə təkliflər vermək məqsədi ilə məsləhətləşmələrə başlaya bilər.

2. Əgər Tərəf əməkdaşlığa girmirsə yaxud vəziyyəti Komitənin tövsiyələrinə uyğun olaraq düzəltməkdən imtina edərsə, Tərəfə öz mövqeyini bildirmək imkanı verildikdən sonra Komitə üzvlərin üçdə iki səs çoxluğu ilə qərar qəbul edə, bu məsələyə dair bəyanat verə bilər.

Maddə 11.

1. Başçəkmə ilə bağlı Komitənin topladığı informasiya, onun məruzəsi və Tərəflə məsləhətləşmələri məxfi xarakterlidir.

2. Komitə öz məruzəsini maraqlı Tərəfin xahişi ilə onun istənilən şərtləri ilə birlikdə istənilən vaxt dərc edir.

3. Lakin şəxsi xarakterli heç bir məlumat maraqlı şəxsin razılığı olmadan açıqlana bilməz.

Maddə 12.

11-ci maddədə müəyyən edilmiş məxfilik qaydalarına riayət etmək şərti ilə Komitə hər il Nazirlər Komitəsinə öz fəaliyyəti haqqında ümumi hesabat təqdim edir, həmin hesabat Məşvərət Assambleyasına verilir və açıqlanır.

Maddə 13.

Komitə üzvləri, ekspertlər və Komitəyə yardım göstərən digər şəxslər öz vəzifələrinin icrası ilə bağlı onlara bəlli olan faktları və informasiyanı həm işlədikləri vaxt, həm də iş dövrü başa çatdıqdan sonra gizli saxlamağa borcludurlar.

Maddə 14.

1. Komitəyə yardım göstərən şəxslərin adları 8-ci maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq Komitənin göndərdiyi bildirişdə göstərməlidir.

2. Ekspertlər onların hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşıyan Komitənin göstərişlərinə uyğun işləyirlər; Komitə onların hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşıyır. Onlar bu Konvensiyanın əhatə etdiyi sahələr üzrə xüsusi biliklərə və təcrübəyə malik olmalı, həmçinin Komitənin üzvləri kimi, müstəqil, qərəzsiz və öz funksiyalarını səmərəli yerinə yetirməyə qadir olmalıdırlar.

3. Tərəf istisna qaydasında elan edə bilər ki, ekspertin yaxud Komitəyə kömək göstərən digər şəxsin Tərəfin yurisdiksiyası hüdudlarında müvafiq yerə baş çəkilməsində iştirakına icazə verilmir.

IV FƏSİL

Maddə 15.

Hər bir Tərəf onun hökuməti üçün bildirişləri almaq səlahiyyətinə malik olan dövlət orqanının adını və ünvanını, həmçinin Tərəfin əlaqə üçün təyin edə biləcəyi vəzifəli

şəxsin adını Komitəyə bildirir.

Maddə 16.

Komitə, onun üzvləri və 7-ci maddənin 2-ci bəndində göstərilən ekspertlər bu Konvensiyanın Əlavəsində nəzərdə tutulan imtiyaz və immunitetlərdən istifadə edirlər.

Maddə 17.

1. Bu Konvensiya daxili qanunun müddəalarına yaxud azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslər üçün daha geniş müdafiə müəyyənləşdirən beynəlxalq sazişlərə ziyan vurmur.

2. Bu Konvensiyada heç bir şey insan hüquqları üzrə Avropa Konvensiyası orqanlarının səlahiyyətini yaxud Tərəflərin bu Konvensiya üzrə öz üzərlərinə götürdükləri öhdəlikləri məhdudlaşdıran və ya azaldan kimi təfsir oluna bilməz.

3. Komitə 1949-cu il 12 avqust tarixli Cenevrə Konvensiyası və ona dair 1977-ci il 8 iyun tarixli Əlavə Protokollar əsasında hamı dövlətlərin yaxud Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin təmsilçilərinin və ya nümayəndə heyətlərinin vaxtaşırı olaraq səmərəli baş çəkdiyi yerlərə getmir.

V FƏSİL

Maddə 18.

Bu Konvensiya Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərin imzalaması üçün açıqdır. O ratifikasiya edilməli, qəbul və

ya təsdiq olunmalıdır. Təsdiqnamələr, qəbuletmə və ya təsdiqetmə haqqında sənədlər saxlanılmaq üçün Avropa Şurasının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 19.

1. Bu Konvensiya Avropa Şurasının üzvü olan yeddi dövlətin bu Konvensiyada nəzərdə tutulmuş öhdəlikləri 18-ci maddənin müddəalarına uyğun olaraq öz üzərlərinə götürməyə razılıq verdikləri gündən üç aylıq müddətin bitməsindən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

2. Konvensiyada nəzərdə tutulmuş öhdəlikləri öz üzərlərinə götürməyə sonradan razılıq bildirən hər bir üzv dövlətə münasibətdə bu Konvensiya təsdiqnamənin yaxud qəbuletmə və ya təsdiqetmə haqqında sənədin depozitə verildiyi gündən üç aylıq müddətin bitməsindən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 20.

1. Hər bir dövlət təsdiqnamənin yaxud qəbuletmə və ya təsdiqetmə haqqında sənədin imzalanması yaxud depozitə verilməsi zamanı bu Konvensiyanın şamil edildiyi ərazini və ya əraziləri müəyyənləşdirməyə ixtiyarlıdır.

2. Hər bir dövlət gələcəkdə istənilən vaxt Avropa Şurasının Baş katibinə ünvanlanmış bəyannamə vasitəsi ilə bu Konvensiyanın qüvvəsini bəyannamədə müəyyən edilmiş istənilən digər əraziyə şamil etməyə ixtiyarlıdır.

Həmin ərazi barədə Konvensiya Baş katibin belə bir bəyannaməni aldığı gündən üç aylıq müddətin bitməsindən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

3. İki əvvəlki paraqrafa müvafiq olaraq verilmiş bəyannamə Baş katibə bildiriş göndərmək yolu ilə belə bəyannamədə müəyyən edilmiş istənilən ərazi barədə geri götürülə bilər. Geri götürmə Baş katibin bu cür bildirişi aldığı gündən üç aylıq müddətin bitməsindən sonra qüvvəyə minir.

Maddə 21.

Bu Konvensiyanın müddəalarına dair heç bir qeyd-şərtə yol verilmir.

Maddə 22.

1. Hər bir Tərəf Avropa Şurasının Baş katibinə bildiriş göndərmək yolu ilə bu Konvensiyanı istənilən vaxt etibarsız elan edə bilər.

2. Bu cür etibarsız elan etmə Baş katibin bildirişi aldığı gündən on iki ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 23.

Avropa Şurasının Baş katibi Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərə:

- a. hər bir imzalama;
- b. hər bir təsdiqnamənin, qəbuletmə və ya təsdiqetmə haqqında sənədin depozitə verilməsi;
- c. 19-cu və 20-ci maddələrə müvafiq olaraq Konvensiyanın hər bir qüvvəyəminmə tarixi barədə;
- d. 8-ci və 10-cu maddələrə müvafiq olaraq edilən hərəkətlər istisna olmaqla, bu Konvensiyaya aidiyyəti olan hər hansı digər hərəkət, bildiriş və ya məlumat barədə xəbər verir.

Bunun təsdiqi olaraq, lazımı qaydada vəkil edilmiş aşağıda imza edənlər bu Konvensiyanı imzaladılar.

Strasburqda, 1987-ci il noyabrın 26-da hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olan bir nüsxədə, ingilis və fransız dillərində imzalanmışdır. Həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Avropa Şurasının Baş katibi təsdiq edilmiş surətləri Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövlətə göndərir.

ƏLAVƏ

İmtiyazlar və immunitətlər (Maddə 16)

1. Bu Əlavənin məqsədləri üçün Komitə üzvlərinə istinadlar 7-ci maddənin 2-ci paraqrafında adı çəkilən ekspertlərə şamil olunur.

2. Komitə üzvləri vəzifələrini icra edərkən və vəzifələrinin icrası ilə bağlı səfərlər zamanı aşağıdakı imtiyaz və immunitətlərə malikdirlər:

a. həbsə yaxud tutulmaya və şəxsi baqajı üzərinə həbs qoyulmasına qarşı, eləcə də rəsmi şəxslər qismində onların bütün dedikləri və ya yazdıqları və etdikləri üçün immunitətə, hər növ yurisdiksiya üçün immunitətə;

b. yaşadıkları ölkəyə gəlib-getmək və onların öz vəzifələrini icra etdikləri ölkəyə gəlib-gedərkən yerdəyişmə sərbəstliyinə və onların başçəkmeni həyata keçirdikləri ölkədə yaxud öz vəzifələrinin icrası ilə bağlı ərazisindən keçib getdikləri ölkədə əcnəbilər qismində qeydiyyatdan keçmələrinə hər hansı məhdudiyətlərin şamil edilməməsi.

3. Vəzifələrin icrası ilə bağlı səfərlər zamanı gömrük və valyuta nəzarəti sahəsində Komitə üzvləri:

a. öz dövlətinin hökuməti tərəfindən - müvəqqəti rəsmi missiyanın yerinə yetirilməsi ilə bağlı xaricə səfər edən yüksək vəzifəli şəxslər üçün nəzərdə tutulan eyni şəraitlə;

b. digər Tərəflərin hökumətləri tərəfindən - xarici hökumət nümayəndələrinin öz müvəqqəti rəsmi missiyasını yerinə yetirdikləri zaman onlar üçün nəzərdə tutulan eyni şəraitlə təmin olunurlar.

4. Rəsmi və iş sənədləri Komitənin fəaliyyətinə aid olduğuna görə toxunulmazdır.

Rəsmi korrespondensiya və digər rəsmi məlumatlar saxlanıla və ya senzuradan keçirilə bilməz.

5. Öz vəzifələrinin icrası zamanı Komitə üzvlərinin tam söz azadlığının və tam müstəqilliyinin təmin edilməsi üçün onların öz vəzifələrini icra edərkən bütün dedikləri, yazdıqları və etdiklərinə görə yurisdiksiya üçün immunitet, bu şəxslərin belə vəzifələri icra etməsinə xitam verilməsinə baxmayaraq saxlanılır.

6. İmtiyaz və immunitətlər Komitə üzvlərinə onların şəxsi faydası üçün deyil, öz vəzifələrini müstəqil icra etmələrinin təmin olunması üçün verilir. Yalnız Komitə öz üzvlərini immunitətdən məhrum etmək hüququna malikdir; Komitənin mülahizəsinə görə, immunitet ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə mane olursa və immunitətdən məhrum etmə bu immunitətin verildiyi məqsədlərə ziyan vurmursa, Komitə öz üzvlərini nəinki immunitətdən məhrum etməyə ixtiyarlıdır, həm də bunu etməyə borcludur.

AVROPA ŞURASI
AVROPA SAZİŞLƏRİ SERİYASI № 151

**«İŞGƏNCƏNİN VƏ QEYRİ-İNSANİ VƏ YA
LƏYAQƏTİ ALÇALDAN RƏFTARIN VƏ YA
CƏZANIN QARŞISININ ALINMASI HAQQINDA»
AVROPA KONVENSIYASINA DAİR**

1 NÖMRƏLİ PROTOKOL

Strasburq, 4 noyabr 1993-cü il

Strasburqda 1987-ci il noyabrın 26-da imzalanmış İşgəncənin və qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın və ya cəzanın qarşısının alınması haqqında Avropa Konvensiyasına (bundan sonra «Konvensiya» adlandırılacaq) dair bu Protokolu imzalamış, Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlər,

Avropa Şurasının üzvü olmayan dövlətlərə Nazirlər Komitəsinin dəvəti ilə Konvensiyaya qoşulmaq imkanı verilməsinin vaxtı çatdığını hesab edərək, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinə aşağıdakı redaksiyada yarımbənd əlavə edilir:

«Komitəyə Avropa Şurasının üzvü olmayan dövlət üzv seçildiyi halda Məşvərət Assambleyasının Katibliyi maraqlı dövlətin parlamentinə azı iki nəfəri onun vətəndaşı

olan üç namizəd təqdim etmək xahişi ilə müraciət edir. Nazirlər Komitəsi tərəfindən seçilmə maraqlı Tərəflə məsləhətləşmədən sonra həyata keçirilir.»

Maddə 2.

Konvensiyanın 12-ci maddəsi belə oxunmalıdır:

«Komitə 11-ci maddənin müddəalarında nəzərdə tutulmuş məxfilik qaydalarına riayət etməklə hər il Nazirlər Komitəsinə öz fəaliyyəti barədə ümumi hesabat təqdim edir, bu hesabat Məşvərət Assambleyasına, həmçinin Avropa Şurasının üzvü olmayan, Konvensiya iştirakçısı olan istənilən dövlətə təqdim olunur və açıqlanır».

Maddə 3.

Konvensiyanın 18-ci maddəsinin mətni elə həmin maddənin 1-ci bəndi olur və maddəyə aşağıdakı redaksiyada 2-ci bənd əlavə edilir:

«2. Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi Avropa Şurasının üzvü olmayan istənilən dövləti Konvensiyaya qoşulmağa dəvət edə bilər».

Maddə 4.

Konvensiyanın 19-cu maddəsinin 2-ci bəndində «üzvün» sözü çıxarılır, «və ya təsdiqetmə» sözləri isə «təsdiqetmə və yaxud qoşulma» sözləri ilə əvəz edilir.

Maddə 5.

Konvensiyanın 20-ci maddəsinin 1-ci bəndində «yaxud təsdiqetmə» sözləri «təsdiqetmə və ya qoşulma» sözləri ilə

əvəz edilir.

Maddə 6.

1. Konvensiyanın 23-cü maddəsinin giriş cümləsi belə oxunmalıdır: «Avropa Şurasının Baş katibi üzv dövlətlərə, eləcə də Avropa Şurasının üzvü olmayan, Konvensiyanın iştirakçısı olan istənilən dövlətə...»

2. Konvensiyanın 23-cü maddəsinin (b) bəndində «və ya təsdiqetmə» sözləri «təsdiqetmə yaxud qoşulma» sözləri ilə əvəz edilir.

Maddə 7.

1. Bu Protokol Avropa Şurasının üzvləri, Konvensiya iştirakçıları olan, aşağıdakılarla bağlı olmağa öz razılığını bildirən dövlətlərin imzalaması üçün açıqdır:

a. ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə qeyd-şərt olmadan imzalamaq; yaxud:

b. sonradan ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə qeyd-şərtlə imzalamaq.

2. Təsdiqnamələr, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə sənədlər saxlanılmaq üçün Avropa Şurasının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 8.

Bu Protokol bütün Konvensiya iştirakçılarının 7-ci maddənin müddəalarına müvafiq olaraq Protokolla bağlı olmağa öz razılıqlarını bildirdikləri tarixdən etibarən üç aylıq müddətin bitməsindən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 9.

Avropa Şurasının Baş katibi Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərə:

- a. istənilən imzalama;
- b. istənilən təsdiqnamənin, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə istənilən sənədin saxlanılmaq üçün təhvil verilməsi barədə;
- c. 8-ci maddənin müddəalarına müvafiq olaraq bu Protokolun qüvvəyəminmə tarixi barədə;
- d. bu Protokola aidiyyəti olan istənilən digər akt, bildiriş və ya məlumat barədə xəbər verir.

Bunun təsdiqi olaraq, lazımi qaydada vəkil edilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

Strasburqda, 1993-cü il noyabrın 4-də ingilis və fransız dillərində, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olan yeganə nüsxədə imzalanmışdır. Həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Avropa Şurasının Baş katibi təsdiq edilmiş surətləri Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərin hər birinə göndərir.

AVROPA ŞURASI
AVROPA SAZİŞLƏRİ SERİYASI № 152

**«İŞGƏNCƏNİN VƏ QEYRİ-İNSANI VƏ YA
LƏYAQƏTİ ALÇALDAN RƏFTARIN VƏ YA
CƏZANIN QARŞISININ ALINMASI HAQQINDA»
AVROPA KONVENSIYASINA DAİR**

2 NÖMRƏLİ PROTOKOL

Strasburq, 4 noyabr 1993-cü il

Strasburqda 1987-ci il noyabrın 26-da imzalanmış İşgəncənin və qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın və ya cəzanın qarşısının alınması haqqında Avropa Konvensiyasına (bundan sonra «Konvensiya» adlandırılacaq) dair bu Protokolu imzalamış Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlər,

İşgəncənin və qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın və ya cəzanın qarşısının alınması üzrə Avropa Komitəsinin (bundan sonra «Komitə» adlandırılacaq) üzvlərinə iki dəfə təkrar seçilmək imkanı verilməsinin məqsədüuyğunluğuna əmin olaraq,

bundan əlavə, Komitə üzvlərinin qaydaya salınmış təkrar seçilməsini zəruri sayaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

1. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin ikinci cümləsi aşağıdakı redaksiyada oxunmalıdır:

«Onlar iki müddətə seçilə bilərlər».

2. Konvensiyanın 5-ci maddəsinə aşağıdakı redaksiyada 4-cü və 5-ci bəndlər əlavə edilir:

«4. İmkan daxilində Komitənin tərkibinin yarısının hər iki ildən bir yenidən seçilməsini təmin etmək məqsədi ilə Nazirlər Komitəsi istənilən növbəti seçkilərin keçirilməsində qərar qəbul edə bilər ki, seçilən bir və ya bir neçə üzv dörd il müddətindən fərqli səlahiyyət müddətinə malik olacaq, bu zaman onların səlahiyyət müddəti altı ildən artıq yaxud iki ildən az ola bilməz.

5. Əgər söhbət bir neçə səlahiyyət müddətindən gedirsə və Nazirlər Komitəsi bundan əvvəlki bəndin müddəalarına müvafiq hərəkət edərsə, səlahiyyət müddətlərinin bölüşdürülməsi Avropa Şurasının Baş katibi tərəfindən seçkilərdən dərhal sonra püşkatma yolu ilə müəyyənləşdirilir».

Maddə 2.

1. Bu Protokol Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlərin yaxud:

a. ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə qeyd-şərt olmadan imzalamaq;

b. sonradan ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə qeyd-şərtlə imzalamaq yolu ilə bu Protokolla bağlı olmağa öz razılıqlarını ifadə edə bilən, Konvensiyaya qoşulan dövlətlərin imzalaması üçün açıqdır.

2. Təsdiqnamələr, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə

sənədlər saxlanılmaq üçün Avropa Şurasının Baş katibinə təhvil verilir.

Maddə 3.

Bu Protokol Konvensiyanın bütün iştirakçılarının Protokolla 2-ci maddənin müddəalarına müvafiq qaydada bağlı olmağa öz razılıqlarını bildirdikləri tarixdən üç aylıq müddətin bitməsindən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 4.

Avropa Şurasının Baş katibi Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərə və Konvensiya iştirakçıları olub, Avropa Şurasının üzvü olmayan dövlətlərə:

- a. istənilən imzalama;
- b. istənilən təsdiqnamənin, qəbuletmə və ya təsdiqetmə barədə hər hansı sənədin saxlanılmaq üçün təhvil verilməsi barədə;
- c. 3-cü maddənin müddəalarına müvafiq olaraq bu Protokolun qüvvəyəminmə tarixi barədə;
- d. bu Protokola aidiyyəti olan istənilən digər akt, bildiriş və ya məlumat barədə xəbər verir.

Bunun təsdiqi olaraq, lazımi qaydada vəkil edilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

Strasburqda, 1993-cü il noyabrın 4-də ingilis və fransız dillərində, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olan yeganə nüsxədə imzalanmışdır. Həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılır. Avropa Şurasının Baş katibi təsdiq edilmiş surətləri Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərin hər birinə göndərir.

AVROPA

PENİTENSİAR QAYDALARI

Nazirlər Komitəsi, Avropa Şurası Nizamnaməsinin 15.b maddəsinə əsaslanaraq;

İnsan hüquqları və əsas azadlıqlarının müdafiəsi barədə Konvensiyanı və Avropa İnsan hüquqları Məhkəməsinin qərarlarını nəzərə alaraq;

Habelə, İşgəncələrin və qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan davranışın və cəzaların qarşısının alınması üzrə Avropa Komitəsinin fəaliyyətini və xüsusilə, onun ümumi hesabatları ilə müəyyən olunmuş standartları nəzərə alaraq;

Azadlıqdan məhrum etmənin qanuna əsasən və son tədbir qismində tətbiqi istisna olmaqla, heç kimin azadlıqdan məhrum edilməməsini bir daha qeyd etməklə;

Azadlıqdan məhrum etməni nəzərdə tutan cəzaların icrası zamanı və məhbuslarla davranışda təhlükəsizliyin, daxili qaydaların və intizamın tələbləri nəzərə alınmaqla yanaşı, insan ləyaqətini alçaltmayan, faydalı tədbirlərdə iştirakı təmin edən və cəmiyyətə qayıdışa hazırlıq məqsədilə məhbuslarla müvafiq proqramların həyata keçirilməsi üçün zəruri saxlanılma şəraitinin yaradılmasının vacibliyini qeyd etməklə;

Avropa Şurasının üzv dövlətlərinin penitensiar siyasətin həyata keçirilməsi zamanı ümumi prinsiplərə riayət etməyin və onların təkmilləşdirilməsinin vacibliyini bir daha qeyd

edərək;

Bu ümumi prinsiplərə riayət edilməsinin bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafına kömək edəcəyini nəzərə alaraq;

Son iki onillikdə baş vermiş nəzərəçarpacaq sosial dəyişikliklərin Avropada cinayət siyasəti sahəsindəki vacib dəyişikliklərə təsir göstərməsini qeyd etməklə;

Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin penitensiar siyasətin və təcrübənin ayrı-ayrı aspektlərinə dair, o cümlədən penitensiar müəssisələrdə təhsil barədə R (89) 12 sayılı, penitensiar müəssisələr və azadlıqdan məhrum etmə yerlərində AIDS daxil olmaqla, infeksiya xəstəliklərlə mübarizə və oxşar sağlamlıq problemlərinin kriminoloji aspektləri barədə R (93) 6 sayılı, işçi heyəti barədə, sanksiya və digər tədbirlərin tətbiqi ilə bağlı R (97) 12 sayılı, həbsxanalarda tibbi yardımın etik və təşkilati aspektləri barədə R (98) 7 sayılı, həbsxanaların dolması və məhbuslarının sayının artması barədə R (99) 22 sayılı, vaxtından əvvəl azad etmə barədə R (2003) 22 sayılı və həbsxana müdiriyyəti tərəfindən ömürlük və uzun müddətə azadlıqdan məhrum edilmiş məhbusların cəzalarının çəkilməsinin təşkili barədə R (2003) 23 sayılı tövsiyələrində nəzərdə tutulmuş standartları bir daha təsdiq etməklə;

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Məhbuslarla davranışın minimal standart qaydalarını nəzərə almaqla;

Avropada ümumən cinayət siyasətində, hökmlərin çıxarılması və penitensiar müəssisələrin idarə edilməsi təcrübəsində baş vermiş dəyişiklikləri Nazirlər Komitəsinin R (87) 3 sayılı tövsiyəsi üzrə Avropa Penitensiar Qaydalarının

ciddi şəkildə nəzərdən keçirilməsi və yeniləşdirilməsi tələbini nəzərə alaraq;

Üzv dövlətlərin hökumətlərinə:

- Nazirlər Komitəsinin R (87) 3 sayılı tövsiyəsi üzrə Avropa Penitensiar Qaydalarının əvəz edən bu tövsiyəyə əlavə edilmiş Qaydaları özünün qanunvericilik fəaliyyətində, siyasətində və təcrübədə rəhbər tutmağı;

- onun mətninin, ona qoşulmuş şərhin tərcüməsini, o cümlədən məhkəmə hakimliyi, penitensiar müəssisələrin işçi heyəti və məbbuslar arasında geniş yayılmasını tövsiyə edir.

I HISSƏ

ƏSAS PRİNSİPLƏR

1. Azadlıqdan məhrum edilmiş bütün şəxslərlə davranış zamanı onların hüquqlarına hörmət edilməlidir.

2. Azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslər məhkum olunduqları və həbsdə saxlandığı qanuna və məhkəmənin qərarına əsasən məhrum olunmadıqları bütün hüquqları saxlayırlar.

3. Azadlıqdan məhrum edilmiş bütün şəxslərə tətbiq olunan məhduduyucular onun tətbiqinin əsas məqsədinə uyğun və minimal olmalıdır.

4. Məbbusların insan hüquqlarının pozulması ilə mü-

şayiət edilən şəraitdə saxlanması vəsaitin çatışmaması ilə şərtləndirilə bilməz.

5. Azadlıqdan məhrum etmə yerlərində həyat, imkan daxilində cəmiyyətdəki həyatın müsbət cəhətlərinə yaxın olmalıdır.

6. Həbsdə saxlanma elə təşkil olunmalıdır ki, bu azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin cəmiyyətə qayıdışına kömək etsin.

7. Xarici sosial xidmətlərlə əməkdaşlığı və imkan daxilində, vətəndaş cəmiyyətinin məhbusların həyatında iştirakını həvəsləndirmək məqsəduyğundur.

8. Penitensiar müəssisələrin işçi heyəti vacib ictimai funksiyanı yerinə yetirir və buna görə də xidmətə qəbul qaydası, ixtisas hazırlığı və iş şəraiti onlara məhkumlarla davranışda yüksək standartlara riayət etmək imkanları verməlidir.

9. Bütün penitensiar müəssisələr dövlət orqanları və müstəqil strukturlar tərəfindən mütamadi olaraq təftiş edilməlidir.

Tətbiq dairəsi

10.1. Avropa Penitensiar Qaydaları məhkəmənin qərarı ilə həbs edilmiş, azadlıqdan məhrum edilmiş bütün şəxslər barədə tətbiq edilir.

10.2. Məhkəmənin qərarı ilə həbs edilmiş, azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslər bir qayda olaraq penitensiar müəssisələrdə, yəni hər iki kateqoriyaya aid olan məhbuslar üçün nəzərdə tutulmuş müəssisələrdə saxlanmalıdırlar.

10.3. Bu Qaydalar aşağıdakı şəxslər barədə də tətbiq edilir:

a. müəyyən və ya hər hansı səbəbə görə penitensiar müəssisədə saxlanıla bilənlər; və

b. məhkəmənin qərarına əsasən həbs edilmişlər və yaxud azadlıqdan məhrum edilmişlər, lakin bu və ya digər səbəbdən digər yerlərdə saxlanılanlar.

10.4. Bu Qaydaların məqsədləri üçün penitensiar müəssisələrdə saxlanılan bütün şəxslər və ya 10.3-cü maddənin b bəndində göstərilənlər məhbus sayılırlar.

11.1. 18 yaşına çatmayanlar yaşlılar üçün penitensiar müəssisələrdə yox, onlar üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi müəssisələrdə saxlanmalıdırlar.

11.2. Lakin istisna hallarda, yetkinlik yaşına çatmayanlar belə penitensiar müəssisələrdə saxlanılarsa, onların hüquqi vəziyyəti və ehtiyacları nəzərə alınmaqla, xüsusi qaydalar müəyyənləşdirmək məqsədayğundur.

12.1. Rühi xəstəliklərdən əziyyət çəkən və yaxud psixi durumu həbsdə saxlanma ilə uyğun olmayan şəxslər bu məqsədlər üçün müəyyən olunmuş müəssisələrdə saxlanmalıdırlar.

12.2. Lakin buna baxmayaraq belə şəxslər penitensiar müəssisələrdə saxlanılarsa, onların hüquqi vəziyyəti və ehtiyacları nəzərə alınmaqla, xüsusi qaydalar müəyyənləşdirmək lazımdır.

13. Bu Qaydalar irqə, dərinin rənginə, cinsə, dilə, dinə, siyasi və digər əqidəyə, milli və ya sosial mənşəyə, doğulduğu məkana, iqtisadi statusa əsaslanan əlamətlərə görə ayrışdırılmağa yol verilmədən və qərəzsiz tətbiq edilir.

II HİSSƏ

HƏBSDƏ SAXLANILMA ŞƏRTLƏRİ

Qəbul

14. Şəxs penitensiar müəssisəyə milli qanunun tələblərinə uyğun və yalnız həbs edilmə barədə qərar olduqda qəbul edillə və ya orada saxlanıla bilər.

15.1. Qəbul olunan hər bir məhbus haqqında aşağıdakı məlumatlar dərhal qeydə alınır:

a. məhbusun şəxsiyyəti barədə;

b. qəbul üçün əsas və qərarı qəbul edən səlahiyyətli orqan barədə;

c. qəbul və azad edilmənin günü və saati;

d. məhbusa mənsub olan, bu Qaydaların 31-ci maddəsinə uyğun olaraq saxlanılmaq üçün qəbul edilən əmlak barədə siyahı;

e. penitensiar müəssisəyə daxil olana kimi hər hansı bədən xəsarətləri və ya kobud davranış barədə şikayət; və

f. tibbi sirr barədə tələblər nəzərə alınmaqla, məhbusun və ya digər şəxslərin psixi və fiziki vəziyyətinə aid olan sağlamlıq barədə bütün məlumatlar.

15.2. Qəbul zamanı 30-cu Qaydada göstərilmiş məlumatlar bütün məhbusların nəzərinə çatdırılır.

15.3. Qəbuldan dərhal sonra 24.9-cu Qaydaya əsasən həbs edilmə barədə məlumat göndərilir.

16. Qəbuldan sonra qısa müddətdə:

a. qəbul zamanı məhbusun sağlamlığı barədə məlumatlara

42-ci Qaydaya uyğun olaraq keçirilmiş həkim müayinəsinin nəticələri əlavə edilir;

b. 51-ci Qaydaya uyğun olaraq məhbusun saxlanma rejimi müəyyən olunur;

c. 52-ci Qaydaya uyğun olaraq məhbusun təhlükəlilik dərəcəsi müəyyənləşdirilir;

d. məhbusun ən vacib şəxsi və maddi ehtiyaclarını ödəmək məqsədilə onun sosial vəziyyəti barədə bütün məlumatlar nəzərdən keçirilir; və

e. bu Qaydaların VIII hissəsinə uyğun olaraq məhkumlar barədə proqramların həyata keçirilməsi ilə əlaqədar zəruri addımlar atılır.

Cəzanın çəkilmə yeri və yerləşdirilmə

17.1. İmkan daxilində məhbuslar cəza çəkmək üçün ya-sayış və ya sosial rehabilitasiya yerlərinin yaxınlığında yerləşən penitensiar müəssisələrə göndərməlidirlər.

17.2. Göndərilmə zamanı cinayət təqibinin davam etdirilməsi və təhlükəsizliyin təmin olunması, habelə bütün məhbuslar üçün müvafiq rejimin müəyyən edilməsi tələblərini də nəzərə almaq lazımdır.

17.3. İmkan daxilində cəzanın çəkilməsi üzrə ilkin yer barədə və sonradan bir penitensiar müəssisədən digərinə hər bir keçirilmə zamanı məhbusun rəyi öyrənilməlidir.

18.1. Məhbusların yerləşdirilməsi, o cümlədən yataq yerinin təqdim edilməsi, insan ləyiqətinə hörmət olunmaqla və imkan daxilində tək qalmaq imkanı təmin edilməklə, habelə sanitariya-gigiyenik qaydalara uyğun, iqlim şəraiti, eyni za-

manda otağın sahəsi və həcmi, işıqlanma, istiləndirmə və ventilyasiya şərtləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir.

18.2. Məhbusların yaşayacağı, işləyəcəyi və ya yığılacağı bütün binalarda:

a. məhbusların normal təbii işıqlanma şəraitində oxuması və ya işləməsi üçün pəncərələr kifayət qədər böyük olmalı, havanın təmizlənməsi üçün müvafiq kondisioner sistemi istisna olmaqla, təmiz hava axını təmin olunmalı;

b. süni işıqlandırma ümumi qəbul olunmuş texniki normalara uyğun gəlməli; və

c. məhbusların işçi heyəti ilə təxirəsalınmadan əlaqə yaratmaq üçün siqnalizasiya sistemi nəzərdə tutulmalıdır.

18.3. 1-ci və 2-ci bəndlərdə nəzərdə tutulan məsələlərlə əlaqədar konkret minimal tələblər milli qanunvericiliklə müəyyən edilir.

18.4. Milli qanunvericilik penitensiar müəssisələrin dolması ilə əlaqədar bu minimal tələblərin pozulmaması üçün mexanizmlər nəzərdə tutulmalıdır.

18.5. Digər məhbuslarla birlikdə yerləşdirilməsi daha düzgün hesab edilən hallar istisna olmaqla, bir qayda olaraq məhbusları gecələr ayrı-ayrı kameralarda yerləşdirmək lazımdır.

18.6. Birgə saxlanmağa yalnız o vaxt yol verilir ki, müvafiq otaq bu məqsəddə cavab versin və məhbuslar bir-birinə uyğun olsunlar.

18.7. Məhbuslara, digər məhbuslarla bir otaqda yatmaq üçün yerləşdirməzdən əvvəl onlara imkan daxilində seçim etmək imkanı verilməlidir.

18.8. Məhbusun bu və ya digər penitensiar müəssisiyə,

yaxud penitensiar müəssisənin konkret bölməsinə göndərilməsi barədə qərar qəbul edilərkən həbsdə saxlanmanın aşağıdakı qaydalarını ciddi şəkildə nəzərə almaq lazımdır:

- a. təqsirləndirilən şəxslər məhkumlardan ayrı;
- b. kişilər qadınlardan ayrı; və
- c. yetkinlik yaşına çatmayan məhbuslar yaşlı məhbuslardan ayrı.

18.9. Məhbusların yerləşdirilməsi ilə əlaqədar 8-ci bənddə göstərilmiş tələblərdən istisnalara təşkil olunmuş tədbirlərdə onların birgə iştirakını təmin etmək məqsədilə yol verilə bilər, yalnız məhbuslar bir yerdə saxlanmaq üçün razı olmadıqda və penitensiar müəssisəsinin müdiriyyəti bunu məhbusların maraqlarına daha çox cavab verməsini hesab etmirsə, bu qruplar həmişə gecə ayrılırlar.

18.10. Bütün məhbusların yerləşdirilməsi zamanı təhlükəsizlik tədbirləri - qaçış və ya məhbusların özlərinə və yaxud digərlərinə xətər yetirə biləcəkləri təhlükəsi nəzərə alınmaqla minimal olmalıdır.

Gigiyena

19.1. Penitensiar müəssisənin bütün ərazisi daim təmiz və səliqəli saxlanılmalıdır.

19.2. Məhbusların penitensiar müəssisəyə qəbulu zamanı onların yerləşdirildikləri kameralar və digər otaqlar təmiz olmalıdır.

19.3. Məhbuslar maneəsiz, gigiyena qaydalarına uyğun və təklikdə qalmağa imkan verən sanitariya qovşağından istifadə etmək imkanına malik olmalıdırlar.

19.4. Vannalar və duşlar kifayət qədər olmalı, hər bir məhbus onlardan iqlimə münasib temperaturda imkan daxilində hər gün, lakin gigiyenanın saxlanması üçün zəruri olduqda həftədə ən azı iki dəfə və ya daha çox istifadə edə bilməlidir.

19.5. Məhbuslar özlərini, paltarlarını və yataq yerlərini təmiz və səliqəli saxlamalıdırlar.

19.6. Bu məqsədlə penitensiar müəssisənin müdiriyyəti onların sərəncamlarına tualet ləvazimatı daxil olmaqla müvafiq vasitələr, habelə təmizliyi saxlamaq üçün vasitələr və materiallar təqdim edir.

19.7. Qadınların gigiyenik tələbatının ödənilməsi üçün zəruri tədbirlər nəzərdə tutmaq lazımdır.

Paltar və yataq ləvazimatı

20.1. Münasib paltarı olmayan məhbuslar iqlimə uyğun paltarla təmin olunurlar.

20.2. Bu paltar rüsvayedicı və alçaldıcı olmamalıdır.

20.3. Bütün paltarlar yaxşı vəziyyətdə saxlanılmalı və zəruri hallarda dəyişdirilməlidir.

20.4. Həbs yerinin ərazisindən kənara çıxmağa icazə almış məhbusları onların məhbusluğunu göstərən paltarı geyməyə məcbur etmək olmaz.

21. Hər bir məhbus ayrı çarpayı və fərdi yataq ləvazimatı ilə təmin olunur, onların yaxşı vəziyyətdə saxlanması və təmizliyinin gözlənilməsi məqsədilə tələb olunan qaydada dəyişdirilir.

Qidalanma

22.1. Məhbuslar onların yaşı, səhhəti, dini, mədəniyyəti və işin xarakteri nəzərə alınmaqla kompleks yeməklə təmin edilirlər.

22.2. Minimal kolorililik və zülallar daxil olmaqla, qida rasionuna dair tələblər, milli qanunvericiliklə müəyyənləşdirilir.

22.3. Yemək sanitar-gigiyenik tələblərə uyğun hazırlanır və verilir.

22.4. Yemək qəbulu normal fasilələr nəzərə alınmaqla, gündə üç dəfə təşkil edilir.

22.5. Məhbusların təmiz içməli sudan daima istifadə etmək imkanları olmalıdır.

22.6. Həkim və ya ixtisaslı tibb bacısı tibbi göstəricilərə əsasən hər hansı bir məhbusun qida rasionunun dəyişdirilməsini tövsiyə edə bilər.

Hüquqi yardım

23.1. Bütün məhbuslar hüquqi yardım almaq hüququna malikdirlər, müdiriyyət öz növbəsində belə yardımdan səmərəli istifadə üçün zəruri şərait yaratmalıdır.

23.2. Məhbuslar istənilən hüquqi məsələ ilə əlaqədar öz seçimlərinə və hesablarına vəkillə məsləhətləşə bilərlər.

23.3. Pulsuz hüquqi xidmət sistemi mövcud olduqda, müdiriyyət bu barədə məhbusları məlumatlandırmalıdır.

23.4. Məhbusların öz vəkilləri ilə məsləhətləşməsi və istənilən ünsiyyəti, onların yazışması da daxil olmaqla məxfi

xarakter daşıyır.

23.5. Müstəsna hallarda məhkəmə penitensiar müəssisədə ağır cinayətin və ya təhlükəsizliyə qarşı ciddi təhdidin qarşısının alınması məqsədilə belə məxfiliyə məhdudiyət qoya bilər.

23.6. Məhbusların onlar barədə məhkəmə-istintaq hərəkətlərinə dair sənədlərlə tanış olmaq, yaxud belə sənədləri özlərində saxlamaq imkanı olmalıdır.

Xarici aləmlə əlaqələr

24.1. Məhbuslara kifayət qədər tez-tez öz ailələri, digər şəxslər və kənar təşkilatların nümayəndələri ilə poçt, telefon və yaxud digər əlaqə vasitələrinin köməyi ilə əlaqə saxlamasına, habelə göstərilən şəxslərin məhbuslara baş çəkməsinə icazə verilir.

24.2. Cinayət təqibinin davam etdirilməsi, ictimai qaydanın və təhlükəsizliyin saxlanması, cinayətlərin qarşısının alınması və cinayətdən zərər çəkmiş şəxslərin müdafiəsi zəruri olduqda əlaqə və başçəkmələr məhdudlaşdırıla və yaxud nəzarətə götürülə bilər, lakin belə məhdudiyətlər, məhkəmə tərəfindən müəyyən olunan xüsusi məhdudiyətlər daxil olmaqla minimal əlaqə səviyyəsini saxlamalıdırlar.

24.3. Milli qanunvericilikdə məhbuslarla əlaqəsi məhdudlaşdırılmayan milli, beynəlxalq təşkilatlar və vəzifəli şəxslər göstərməlidir.

24.4. Başçəkmələr elə təşkil olunmalıdır ki, məhbusların təbii şəkildə ailə əlaqələrini maksimal saxlamaq və möhkəmləndirmək imkanı olsun.

24.5. Penitensiar müəssisələrin müdiriyyəti məhbuslara xarici aləmlə adekvat əlaqələri saxlamağa kömək edir və bu məqsədlə onlara müvafiq maddi kömək göstərir.

24.6. Yaxın qohumlarının birinin vəfatı və ağır xəstəliyi barədə məlumat dərhal məhbusun nəzərinə çatdırılır.

24.7. Həmişə, vəziyyət buna imkan verdikdə, məhbusa xəstə qohuma baş çəkməyə, dəfndə iştirak etməyə və ya digər humanitar motivlərə əsasən müşaiətlə və ya sərbəst şəkildə penitensiar müəssisəni tərk etməyə icazə verilməlidir.

24.8. Məhbuslara həbs olunma və ya digər penitensiar müəssisəyə keçirilmə, habelə istənilən ağır xəstəlik və ya xəsarət barədə öz ailələrini təxirəsalınmadan məlumatlandırmaq üçün icazə vermək lazımdır.

24.9. Məhbusun penitensiar müəssisəyə qəbulu, onun ciddi xəstəliyi və ya vəfatı, ağır xəsarət aldığı və yaxud xəstəxanaya keçirildiyi zaman müdiriyyət, əgər bunu məhbus özü xahiş etmirsə, həyat yoldaşını və ya tanışını, yaxud əgər məhbus evli deyilsə, yaxın qohumunu və ya məhbusun göstərdiyi digər şəxsi dərhal məlumatlandırmalıdır.

24.10. Məhbuslar, ayrı-ayrı hallarda məhkəmə tərəfindən müəyyən müddətə konkret qadağa qoyulması halları istisna olmaqla, müntəzəm olaraq dövrü və digər nəşrlərə abunə olmaqla və ya qəzet oxumaqla, habelə radio və televiziyaadan müntəzəm olaraq ictimai hadisələr barədə məlumat almaq imkanına malik olmalıdırlar.

24.11. Penitensiar müəssisənin müdiriyyəti milli qanunvericiliklə məhbusların hüquqları məhdudlaşdırılmadığı hallarda, onların seçkilərdə, referendumlarda və cəmiyyət həyatının digər tədbirlərində iştirakını təmin edir.

24.12. Təhlükəsizlik, yaxud ictimai maraqlar naminə,

cinayətdən zərər çəkmiş şəxslərin, digər məhbusların və işçi heyətinin müdafiəsinin təmin olunması halları istisna olmaqla, məhbusların kütləvi informasiya vasitələri ilə əlaqə imkanı olmalıdır.

Daxili rejim

25.1. Bütün məhbusların saxlanma rejimi tarazlaşdırılmış tədbirlər proqramını nəzərdə tutmalıdır.

25.2. Belə rejim bütün məhbuslara gün ərzində normal insani və qarşılıqlı ictimai əlaqə üçün zəruri olan vaxtı kamerdan kənar da keçirmək imkanı verməlidir.

25.3. Belə rejim eyni zamanda məhbusların maddi ehtiyaclarını ödəmək imkanı yaratmalıdır.

25.4. Fiziki, psixoloji və cinsi zorakılığın qurbanları olmuş məhbusların ehtiyaclarına xüsusi diqqət yetirmək lazımdır.

Əmək fəaliyyəti

26.1. Həbs yerlərində əməyə daxili rejimin müsbət elementi kimi baxılmalı və ondan heç vaxt cəza kimi istifadə edilməməlidir.

26.2. Penitensiar müəssisənin müdiriyyəti faydalı əmək üçün kifayət qədər şərait yaratmağa çalışmalıdır.

26.3. Məhbuslara təklif olunan işin xarakteri onlara azadlığa çıxdıqdan sonra yaşamaq üçün qazanc əldə etmək qabiliyyətini saxlamağa və yaxşılaşdırmağa imkan yaratmalıdır.

26.4. 13-cü Qaydaya uyğun olaraq iş təqdim edilərkən

cinsi əlamətə görə ayrı-seçkiliyə yol verilə bilməz.

26.5. Məhbuslara, xüsusilə gənc məhbuslara səmərə verə bilən və ixtisas hazırlığı elementlərini nəzərdə tutan iş təqdim olunmalıdır.

26.6. İmkan daxilində müvafiq ixtisas seçimi, daxili qaydanın və intizamın tələbləri nəzərə alınmaqla, məhbuslar iştirak etmək istədikləri fəaliyyət növünü seçə bilirlər.

26.7. Məhbusları normal həyata hazırlamaq məqsədilə islah müəssisələrində əməyin təşkili və üsulları cəmiyyətdə olan fəaliyyətin təşkili və üsullarına maksimal uyğun olmalıdır.

26.8. Penitensiar müəssisələrdə məhbusların əməyindən maliyyə gəliri alınması standartlara uyğunlaşdırılma, habelə peşə hazırlığının keyfiyyətinin yüksəlməsi və səmərəliliyi nöqtəyi-nəzərindən faydalı olsa da, məhbusların mənafeyləri bu məqsədə təbə edilməməlidir.

26.9. Məhbuslara iş penitensiar müəssisənin müdiriyyəti tərəfindən, ya müstəqil və yaxud xüsusi podratçı ilə birgə, penitensiar müəssisənin ərazisində və yaxud onun hüdudlarından kənarında təqdim olunur.

26.10. İstənilən halda məhbuslar öz əməklərinə görə ədalətli əmək haqqı almalıdırlar.

26.11. Məhbuslar əmək haqqının bir hissəsini şəxsi istifadə üçün icazə verilmiş əşyalar əldə etmək və bir hissəsini ailələrinə ayırmaq imkanına malik olmalıdırlar.

26.12. Məhbusları, azad edilərkən onlara verilmək məqsədilə əmək haqqının bir hissəsini qənaət etməyə həvəsləndirmək lazımdır.

26.13. Məhbusların sağlamlıqlarının qorunması və əmə-

yin təhlükəsizliyi tədbirləri azadlıqda olan işçilər barədə tətbiq edilən tədbirlərdən sərt olmamalıdır.

26.14. Məhbuslara, ixtisas xəstəlikləri də daxil olmaqla, istehsalatda xəsarət almaqla əlaqədar ödəmələr üçün azadlıqda olan işçilərə tətbiq edilən ödənişlərdən az olmayan vəsait nəzərdə tutulmalıdır.

26.15. Məhbusların maksimal iş günü və iş həftəsi azad işçilərin muzzdla işə qəbulunu müəyyənləşdirən yerli normalara və ənənələrə uyğun olmalıdır.

26.16. Məhbusların həftədə ən azı bir istirahət günü, təhsil və digər məşğuliyyət üçün kifayət qədər vaxtı olmalıdır.

26.17. İmkan daxilində işləyən məhbuslar milli sosial təminat sisteminə daxil edilməlidirlər.

Fiziki təmrinlər və asudə vaxt

27.1. Hər bir məhbus hər gün hava şəraiti imkan verərsə, bir saatdan az olmayaraq təmiz havada fiziki təmrinlərlə məşğul olmaq imkanına malik olmalıdır.

27.2. Əlverişsiz hava şəraitində fiziki təmrinlərlə məşğul olmaq üçün digər imkanlar nəzərdə tutulmalıdır.

27.3. Fiziki formanın saxlanılmasına, idmanla məşğul olmağa və asudə vaxtın təşkilinə yönəlmiş düşünülmüş tədbirlər daxili rejimin ayrılmaz hissəsi sayılır.

27.4. Belə məşğələlərə penitensiar müəssisələrin müdiriyyəti tərəfindən dəstək verilir, müvafiq qurğular və avadanlıqlar təqdim edilir.

27.5. Penitensiar müəssisələrin müdiriyyəti məhkumların ehtiyac duyduqları xüsusi məşğələlərin təşkili üçün tədbir-

lər görür.

27.6. Məhbuslara idmanla məşğulliyət, oyunlar, mədəni tədbirlər, maraqlar, digər üsullar da daxil olmaqla asudə vaxtın keçirilməsi üçün şərait yaradılmalı, imkan daxilində belə tədbirlərin təşkilinə icazə verilməlidir.

27.7. Məhbusların məşğələlər və asudə vaxtın təşkili ilə əlaqədar tədbirlər zamanı bir-biri ilə ünsiyyət imkanları olmalıdır.

Təhsil

28.1. Hər bir penitensiar müəssisə bütün məhbuslara maksimal geniş və onların fərdi ehtiyaclarına cavab verən, məqsədlərinə uyğun olan təhsil proqramlarından istifadə etmək imkanları verməyə çalışmalıdır.

28.2. İlk növbədə oxumağı, yazmağı və saymağı bacarmayan, habelə ilkin təhsili və peşə hazırlığı olmayan məhbuslara diqqət yetirmək lazımdır.

28.3. Gənc məhbusların, habelə xüsusi ehtiyacları olan məhbusların təhsilinə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır.

28.4. Daxili rejimə əsasən təhsilin statusu əməyin statusundan aşağı olmamalı və məhbuslar təhsil proqramlarında iştiraka görə maliyyə cəhətdən məhdudlaşdırılmamalıdırlar.

28.5. Hər bir penitensiar müəssisə lazımi qaydada müxtəlif populyar və tədris materiaları, kitablarla və digər məlumat daşıyıcıları ilə komplektləşdirilmiş kitabxanaya malik olmalıdır.

28.6. İmkan daxilində penitensiar müəssisələrin kitabxa-

nalarının işi yerli kitabxana xidmətləri ilə birgə təşkil edilir.

28.7. İmkan daxilində məhbusların təhsili:

a. onlar azadlığa çıxdıqdan sonra öz təhsillərini və peşə hazırlıqlarını problemsiz davam etdirmələri üçün ümummilliyə təhsil və peşə hazırlığı sisteminə inteqrasiya olunmalıdır; və

b. kənarında olan təhsil müəssisələrinin himayəsi altında həyata keçirilməlidir.

Fikir, vicdan və din azadlığı

29.1. Məhbusların fikir, vicdan və din azadlığına hörmətlə yanaşılmalıdır.

29.2. İmkan daxilində daxili rejim elə təşkil edilməlidir ki, məhbuslara öz dininə və məzhəbinə sitayiş etməyə, müvafiq qaydada icazə almış bu din və etiqad üzrə nümayəndənin təşkil etdiyi xidmət və mərasimlərə baş çəkməyə imkan yaratsın;

bu dinin və etiqadın nümayəndələri məhbuslara baş çəkmək və onlarla gizli şəraitdə təmasda olmaq imkanına malik olmalıdırlar;

məhbuslara onların dininə və etiqadına aid olan kitab və ədəbiyyat saxlamağa icazə verilməlidir.

29.3. Məhbuslar bu və ya digər dinə etiqad etməyə, dini mərasimlərdə iştirak etməyə, dini ayinlərin icrasında iştiraka və yaxud hər hansı dinin nümayəndələrinin onlara baş çəkməsinə məcbur edilə bilməzlər.

Məlumatlandırılma

30.1. Bütün məhbusları qəbul zamanı və bundan sonra zəruri hallarda mütamadi olaraq yazılı və ya şifahi şəkildə onlara aydın olan dildə daxili intizam qaydaları, penitensiar müəssisələrdə onların hüquq və vəzifələri barədə məlumatlandırmaq lazımdır.

30.2. Məhbuslara təqdim edilən məlumatın mətnini özlərində saxlamağa icazə verilir.

30.3. Məhbuslar onlara aidiyyəti olan bütün prosesual hərəkətlər, əgər onlar məhkum edilmişlərsə, cəza müddəti və vaxtından əvvəl azad edilmə imkanları barədə məlumatlandırılırlar.

Məhbusların əmlakı

31.1. Məhbuslarda daxili intizam qaydaları ilə saxlanılmasına icazə verilməyən bütün əmlak penitensiar müəssisəyə daxil olarkən saxlanmaq üçün ambara təhvil verilir.

31.2. Əmlakı saxlanmaq üçün verilən məhkum onların siyahısını imzalayır.

31.3. Bu əmlakın yaxşı vəziyyətdə saxlanması təmin edilməlidir.

31.4. Belə əmlakın məhv edilməsi qərarı qəbul edildikdə, bu fakt məhbus məlumatlandırılmaqla qeydiyyatata alınır.

31.5. Gigiyena, daxili qayda və təhlükəsizlik tələbləri nəzərə alınmaqla, məhbuslar azadlıqdakından çox da baha olmayan qiymətlərə şəxsi istifadə məqsədilə ərzaq məhsulları və içkilər almaq hüququna malikdirlər.

31.6. Əgər məhbus özü ilə hər-hansı dərman preparatları gətirərsə, onlardan istifadə olunması ilə əlaqədar həkim qərar qəbul edir.

31.7. Məhbuslara əmlakı özlərində saxlamağa icazə verildikdə, müdiriyyət əmlakın qorunmasına kömək məqsədilə tədbirlər görməlidir.

Məhbusların daşınması

32.1. Məhbusların penitensiar müəssisələrə, ya məhkəmə, yaxud xəstəxana və digər yerlərə daşınması zamanı, imkan daxilində onların diqqəti az cəlb etməsi, anonimliyin təmin edilməsi məqsədilə zəruri tədbirlər görülməlidir.

32.2. Məhbusları havası kifayət qədər dəyişilməyən və işıqlandırılmayan, yaxud onlar üçün narahatçılıq yaradan və ya onların şəxsiyyətini alçaldan nəqliyyat vasitələri ilə daşımaq qadağandır.

32.3. Məhbusların daşınması dövlət hakimiyyəti orqanlarının hesabına və onların rəhbərliyi ilə həyata keçirilir.

Məhbusların azad edilməsi

33.1. Bütün məhbuslar cəza müddəti başa çatdıqda və ya məhkəmə və yaxud digər orqanın qərarına əsasən dərhal azad edilirlər.

33.2. Azad edilmənin vaxtı və saati qeyd edilir.

33.3. Bütün məhbuslar azadlığa çıxdıqdan sonra onların cəmiyyətə qayıtmalarına kömək edən vasitələrdən istifadə etmək imkanına malik olmalıdırlar.

33.4. Müvafiq qərara əsasən pulun götürülməsi və hər hansı bir əmlakın penitensiar müəssisədən kənara göndərilməsi, habelə sanitariya baxımından bu və ya digər əşyaların məhv edilməsi məqsədüuyğun hesab edildiyi hallar istisna olmaqla, azad olunan məhbusa saxlanmaq üçün götürülmüş və ona məxsus olan əşyalar və pullar qaytarılır.

33.5. Məhbuslar onlara qaytarılan əmlakın alınmasını imzaları ilə təsdiq edirlər.

33.6. 42-ci Qaydaya əsasən azadlığa hazırlıqla əlaqədar azad edilmə gününə daha yaxın vaxtda məhbüs tibbi müayinədən keçirilir.

33.7. Azad edilmə ilə əlaqədar məhbusların müvafiq, o cümlədən onların şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlərlə, yaşayış və iş yeri ilə təmin edilməsi üzrə tədbirlər həyata keçirilməlidir.

33.8. Azad edilən məhbuslar yaşayış üçün, habelə ilin fəslinə və hava şəraitinə uyğun paltarla, təyinat yerinə çatmaq üçün kifayət qədər vəsaitlə təmin olunurlar.

Qadınlar

34.1. Bu Qaydaların tələbləri gözlənilməklə, qadın məhbuslar barədə bu və ya digər nöqtəyi-nəzərdən onların həbsi ilə əlaqədar hər hansı bir qərar qəbul edildikdə, müdiriyyət qadınların ehtiyaclarına, o cümlədən onların fiziki, peşə, sosial və psixoloji ehtiyaclarına xüsusi diqqət yetirməlidir.

34.2. 25.4-cü Qaydada göstərilmiş problemlərlə rastlaşmış məhbüs qadınların zəruri xidmətlərdən istifadə imkanla-

rının təmin olunması üçün xüsusi səylər göstəriməlidir.

34.3. Məhbuslar penitensiar müəssisədən kənarında doğmaq imkanına malik olmalıdırlar, uşaqların penitensiar müəssisədə doğuşu zamanı həbs yerlərinin müdiriyyəti zəruri kömək göstərməli və müvafiq şərait yaratmalıdır.

Yetkinlik yaşına çatmayanların həbsxanada saxlanması

35.1. Müstəsna hallarda 18 yaşına çatmamış şəxslər yaşlı məhbuslar üçün penitensiar müəssisələrdə saxlandıqda, müdiriyyət bütün məhbuslara verilmiş imkanlarla yanaşı, onların azadlıqda yetkinlik yaşına çatmayanların istifadə etdiyi sosial, psixoloji və təhsil proqramlarından istifadə etmək imaklarını təmin etməlidir.

35.2. Yetkinlik yaşına çatmayan məktəb yaşlı hər bir məhbus təhsil almaq imkanına malik olmalıdır.

35.3. Azadlıqdan məhrum etmə yerlərindən azad edilmiş yetkinlik yaşına çatmayanlara əlavə köməklik göstərilməlidir.

35.4. Yetkinlik yaşına çatmayanlar penitensiar müəssisələrdə saxlandıqda, onların maraqlarına zidd olmayan hallar istisna olmaqla, yaşlı məhbuslardan ayrı saxlanılırlar.

Azyaşlı uşaqlar

36.1. Azyaşlı uşaqlar öz valideynləri ilə azadlıqdan məhrum etmə yerlərində o halda qala bilərlər ki, bu ən yüksək dərəcədə onların maraqlarına cavab verir. Onlarla məhbus-

lar kimi rəftar etmək olmaz.

36.2. Azyaşlı uşaqlara öz valideynləri ilə azadlıqdan məhrum etmə yerlərində qalmağa icazə verildiyi hallarda, müəssisədə ixtisaslı işçi heyəti ilə komplektləşdirilmiş uşaq otağı nəzərdə tutulmalı, valideyn, uşağın iştirakı mümkün olmayan fəaliyyətlə məşğul olduğu zaman uşaqlar buraya yerləşdirirlər.

36.3. Belə uşaqların mənafeyi üçün ayrı bina nəzərdə tutulmalıdır.

Xarici dövlətlərin vətəndaşları

37.1. Xarici dövlətlərin vətəndaşları olan məbuslar təxirə salınmadan öz ölkələrinin diplomatik və konsulluq nümayəndəlikləri ilə əlaqəyə girmək hüququ barədə məlumatlandırılırlar və onlara belə təmas üçün zəruri imkanlar yaradılır.

37.2. Bu ölkədə diplomatik və konsulluq nümayəndəliyi olmayan ölkələrin vətəndaşları olan məbuslara, habelə qaçqınlara və vətəndaşlığı olmayanlara, onların maraqlarını təmsil edən diplomatik və konsulluq nümayəndəlikləri, habelə onların maraqları naminə fəaliyyət göstərən milli və beynəlxalq təşkilatın nümayəndələri ilə əlaqə üçün eyni imkanlar yaradılır.

37.3. Azadlıqdan məhrum etmə yerlərində saxlanılan və xüsusi ehtiyacları olan əcnəbilərin mənafeyləri naminə penitensiar müəssisənin müdiriyyəti məbusların maraqlarını təmsil edən diplomatik və konsulluq nümayəndəliklərinin səlahiyyətli şəxsləri ilə əməkdaşlıq edir.

37.4. Xarici dövlətlərin vətəndaşları olan məhbuslara hüquqi yardım almaq barədə konkret məlumat verilir.

37.5. Xarici dövlətlərin vətəndaşları olan məhbuslar digər ölkədə cəza çəkmək üçün ərizə ilə müraciət etmək imkanları barədə məlumatlandırılırlar.

Milli və dil azlıqları

38.1. Milli və dil azlıqlarına mənsub olan məhbusların ehtiyaclarını ödəmək məqsədilə xüsusi tədbirlər görmək lazımdır.

38.2. İmkan daxilində müxtəlif qruplar azadlıqdan məhrum etmə yerlərində öz mədəni ənənələrini davam etdirmək imkanlarına malik olmalıdırlar.

38.3. Dil ehtiyacları ixtisaslı tərcüməçilərin xidmətindən istifadə olunmaqla və penitensiar müəssisədə istifadə olunan dillərdə çap materilləri təqdim edilməklə ödənilir.

III HİSSƏ

SAĞLAMLIĞIN QORUNMASI

Tibbi xidmət

39.1. Penitensiar müəssisələrin müdiriyyəti bütün məhbusların sağlamlığının qorunmasını təmin edir.

Xidmətin tibbi müəssisələrində

40.1. Penitensiar müəssisələrin tibb xidmətləri dövlətin və ya icmanın mülki səhiyyə təşkilatları (orqanları) ilə sıx əlaqədə təşkil edilir.

40.2. Penitensiar müəssisələrdə sağlamlığın qorunması siyasəti dövlətin bu siyasətinin ayrılmaz hissəsi olmaqla, ona uyğundur.

40.3. Məhbuslar hüquqi vəziyyətlərinə uyğun olaraq və ayrışdırılmağa yol verilmədən ölkədə mövcud olan tibb xidmətlərindən istifadə imkanına malik olmalıdırlar.

40.4. Penitensiar müəssisələrin tibb xidmətləri məhbusların əziyyət çəkə biləcəkləri fiziki və psixi xəstəlikləri, yaxud zədələri müəyyənləşdirir və müalicə edirlər.

40.5. Bunun üçün məhbusa, mülki müəssisələrdə mövcud olanlar da daxil olmaqla, bütün zəruri tibbi, cərrahi və psixiatrik xidmətlər göstərilir.

Tibbi və sanitar işçi heyəti

41.1. Hər bir penitensiar müəssisənin müvafiq ixtisasa, ümumi tibbi təcrübəyə malik ən azı bir həkimi olmalıdır.

41.2. Təxirəsalınmaz hallarda təcili tibbi yardım göstərə bilən müvafiq ixtisaslı həkimin olması məqsədlə tədbirlər görülür.

41.3. Penitensiar müəssisələrdə həkim ştatı olmadığı hallarda, bu müəssisələrə mütəmadi olaraq əvəzçiliklə işləyən həkim baş çəkməlidir.

41.4. Hər bir penitensiar müəssisədə ümumi tibbi hazırlıq

keçmiş işçi heyəti olmalıdır.

41.5. Hər bir məhbusun ixtisaslı diş və göz həkiminin xidmətindən istifadə imkanı olmalıdır.

Həkimin vəzifələri

42.1. Həkim və ya bu həkimə tabe olan ixtisaslı tibb bacısı, açıq-aydın zəruri hallar istisna olmaqla, ilk imkan olduqda hər bir məhbusu müayinə edir.

42.2. Həkim və ya bu həkimə tabe olan ixtisaslı tibb bacısı azad olunan məhbusu onun xahişinə əsasən müayinə edir, habelə zəruri hallarda bütün məhbuslara baxış keçirir.

42.3. Həkim və yaxud bu həkimə tabe olan ixtisaslı tibb bacısı məhkuma baxış zamanı aşağıdakılara xüsusi diqqət yetirir:

- a. həkim sirrinin saxlanması üzrə ümumi qaydalara;
- b. fiziki və psixi xəstəliklərin müəyyən edilməsinə, onun müalicəsi və ya müalicə kursunun davam etdirilməsi üçün bütün tədbirlərin görülməsinə;
- c. məhbuslar barəsində istənilən mümkün zorakılıq əlamətlərinin və yaxud sübutların qeydiyyatına alınması və müvafiq hakmiyyət nümayəndələrinin nəzərinə çatdırılmasına;
- d. narkotiklərdən, dərman preparatlarından və yaxud alkoqoldan sui-istifadə ilə əlaqədar absteniya əlamətlərinin müalicəsinə;
- e. azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar yaranmış istənilən psixi və yaxud digər stress hallarının müəyyən edilməsinə;
- f. infeksiyon və yaxud yoluxucu xəstəliklə əlaqədar şübhəli sayılan məhbusun infeksiyanın saxlandığı və ya zəruri

müalicə üçün tələb edilən müddətdə təcrid edilməsinə;

g. HIV-lə yoluxmuş məhbusların yalnız bu səbəbdən təcrid olunmamasının təmin edilməsinə;

h. azad edildikdən sonra cəmiyyətə reinteqrasiya üçün maneçilik yarada bilən fiziki və psixi qüsurlara;

i. hər bir məhbusun əməyə və fiziki gərginliyə yararlılığının müəyyən edilməsinə; və

c. məhbusların razılıq verdikləri təqdirdə, azad edildikdən sonra istənilən zəruri tibbi və ya psixiatrik müalicənin davam etdirilməsi ilə əlaqədar mülki müəssisələrlə danışıqlara.

43.1. Həkim məhbusların fiziki və psixi sağlamlığının qayğısına qalır, bütün xəstə məhbuslara, habelə nasazlıq və yaxud zədə ilə bütün müraciət edənlərə, o cümlədən xüsusi diqqət yetirilən istənilən məhbusa cəmiyyətdə mövcud səhiyyə standartlarına uyğun şəraitdə və tezliklə baxış keçirir.

43.2. Həkim və ya bu həkimə tabe olan ixtisaslı tibb bacısı tək saxlanan məhbusların səhhətinə xüsusi diqqət yetirir, hər gün onlara baş çəkir və onların, yaxud penitensiar müəssisənin işçi heyətinin xahişinə əsasən təxirəsalınmaz tibbi yardım göstərir və müalicə aparır.

43.3. Həkim həbsin davam etdirilməsinin və ya tək saxlanma da daxil olmaqla, həbsin istənilən şərtlərinin, habelə məhbusun fiziki və yaxud psixi sağlamlığını təhlükədə qoyan bütün hallar barədə müdiriyyətə məruzə edir.

44.1. Həkim və ya müvafiq səlahiyyətlər vəilmiş digər şəxs vaxtaşırı yoxlama aparır, məlumat toplayır və zəruri hallarda, digər vasitələrlə müdiriyyətə aşağıdakı məlumatları verir:

a. qida və suyun miqdarı, keyfiyyəti, hazırlanması və verilməsi;

b. müəssisənin və məhbusların sanitar-gigiyenik vəziyyəti;

c. müəssisədə su kəmərinin və kanalizasiya xəttinin, istilik, işıqlandırma və ventilyasiyanın vəziyyəti; və

d. məhbusların geyiminin və yataq ləvazimatının yararlılığı və təmizliyi.

45.1. Müdiriyyət 43 və 44-cü Qaydalara uyğun həkim və ya müvafiq səlahiyyətlər verilmiş digər şəxs tərəfindən təqdim olunmuş məruzə və rəylərə baxır, verilmiş tövsiyələrlə razı olduqda, onların yerinə yetirilməsi üçün təcili tədbirlər görür.

45.2. Həkimin tövsiyələri müdiriyyətin səlahiyyətinə aid olmadıqda və yaxud, əgər müdiriyyət onlarla razı deyilsə, o, təxirə salınmadan həkimin rəyini və özünün raportunu yuxarı instansiyaya göndərir.

Tibbi xidmət

46.1. Xüsusi müalicə tələb edən xəstə məhbuslar, penitensiar müəssisədə belə müalicə mümkün olmadıqda, xüsusiləşdirilmiş müəssisələrə və yaxud mülki xəstəxanalara keçirilirlər.

46.2. Penitensiar xidmətin özünün xəstəxanası olduqda, buraya göndərilən xəstə məhbuslara tələb olunan qayğı və müalicə üçün xəstəxana kifayət qədər avadanlıqlarla və müvafiq işçi heyəti ilə komplektləşdirilməlidir.

Psixi sağlamlıq

47.1. 12-ci Qaydada göstərilənlərə aid edilməyən, psixi pozğunluqlardan və ya anomaliyalardan əziyyət çəkən məhbusların müşahidəsi və müalicəsi xüsusiləşdirilmiş penitensiar müəssisələrdə və yaxud həkim nəzarəti olan bölmələrdə həyata keçirilməlidir.

47.2. Penitensiar müəssisənin tibb xidməti psixiatrik müalicəyə ehtiyacı olan bütün məhbusların müalicəsini təmin edir və intiharların qarşısının alınmasına xüsusi diqqət yetirir.

Digər məsələlər

48.1. Məhbuslar onların razılığı olmadan heç bir təcürbəyə məruz qala bilməzlər.

48.2. Məhbusların fiziki zədələnməsinə, psixi əzablarına gətirib çıxaran və yaxud sağlamlıq üçün digər ziyan doğura bilən təcrübələr qadağandır.

IV HİSSƏ

DAXİLİ QAYDA

Daxili qaydanın təşkilinə ümumi yanaşma

49. Penitensiar müəssisələrdə daxili qayda rejim, təhlükəsizlik və intizamın tələbləri nəzərə alınmaqla və eyni zamanda məhbuslara insan ləyaqətini təmin edən şərait

təqdim olunmaqla, habelə 25-ci Qaydaya uyğun tədbirlər proqramının tam yerinə yetirilməsi şərti ilə təşkil olunur.

50. Daxili qaydanın, təhlükəsizliyin və intizamın təmin olunması zərurəti nəzərə alınmaqla, məhbuslara ümumi saxlanma şəraiti ilə bağlı məsələləri müzakirə etməyə icazə verilir və bu məsələlərin penitensiar müəssisənin müdiriyyətinin nəzərinə çatdırılması həvəsləndirilməlidir.

Mühafizə

51.1. Ayrı-ayrı məhbuslar barədə tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri onların etibarlı saxlanması təminatı üçün minimal olmalıdır.

51.2. Fiziki maneələrlə və digər texniki vasitələrlə təmin edilən mühafizə, məhbusları tanıyan və onların nəzarəti altında olan işçi heyəti tərəfindən tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri ilə tamamlanır.

51.3. Qəbuldan sonra imkan olan kimi, aşağıdakıların müəyyənləşdirilməsi məqsədilə məhbusların qiymətləndirilməsi həyata keçirilməlidir:

a. onların qaçış vaxtı cəmiyyət üçün yarada biləcəkləri təhlükə;

b. onların müstəqil və ya xaricdən kömək göstərilməklə qaçış cəhdləri ilə əlaqədar risk.

51.4. Bundan sonra hər bir məhbus bu risklərin dərəcəsinə uyğun rejim şəraitində saxlanılır.

51.5. Zəruri rejim tədbirlərinin dərəcəsinə bu və ya digər məhbusun həbsdə saxlanma müddəti ərzində vaxtaşırı yenidən baxılır.

Təhlükəsizlik

52.1. Qəbuldan sonra imkan olan kimi, məhbusların digər məhbuslar və ya penitensiar müəsisələrdə işləyən şəxslər və yaxud bu müəsisələrə baş çəkən şəxslər üçün təhlükə yarada biləcəkləri, habelə onların özlərinə xəsarət yetirmələri ehtimalını müəyyənləşdirilməsi məqsədilə məhbusların qiymətləndirilməsi həyata keçirilməlidir.

52.2. Məhbusların, penitensiar müəsisələrin işçi heyətinin və bütün başçakənlərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və təhlükəsizliyə təhdid yarada bilən zorakılıq və digər hadisə risklərinin minimuma endirilməsi üçün qaydalar işlənilib hazırlanmalıdır.

52.3. Günün qaydaları ilə müəyyən olunmuş bütün tədbirlərdə məhbusların təhlükəsiz iştirak edə bilmələri məqsədilə zəruri səylər göstərilməlidir.

52.4. Məhbusların istənilən vaxt, o cümlədən, gecə vaxtı işçi heyəti ilə əlaqə yaratmaq imkanı olmalıdır.

52.5. Penitensiar müəsisələrdə ölkənin səhiyyə və təhlükəsizliyə dair qanunlarına riayət olunmalıdır.

Ciddi rejimli və ya xüsusi təhlükəsizlik tədbirləri

53.1. Jiddi rejimli və ya xüsusi təhlükəsizlik tədbirləri müstəsna hallarda tətbiq olunur.

53.2. Belə tədbirlərin istənilən məhbus barədə tətbiqi zamanı gözlənilməsi tələb olunan şəffaf prosedurlar müəyyən edilməlidir.

53.3. İstənilən belə tədbirin tətbiqi əsası, xarakteri və

müddəti milli qanunvericiliklə müəyyən olunmalıdır.

53.4. Bu tədbirlərin hər bir halda tətbiqi səlahiyyətli orqan tərəfindən təsdiq olunmalıdır.

53.5. Müəyyən olunmuş bu müddətin artırılması üzrə istənilən qərar onun səlahiyyətli orqan tərəfindən yenidən təsdiqindən sonra qəbul edilə bilər.

53.6. Belə tədbirlər məhbus qruplarına yox, ayrı-ayrı şəxslərə tətbiq edilir.

53.7. Barəsində belə tədbirlər tətbiq edilən hər bir məhbusun 70-ci qaydada göstərilən şərtlərə uyğun şikayət etmək hüququ vardır.

Baxış və nəzarət

54.1. İşçi heyətinin baxış keçirməsi zamanı riayət etməli olduqları qaydalar ətraflı qeyd edilməlidir:

a. məhbusların yaşadıkları, işlədikləri və yığışdıqları bütün yerlər;

b. məhbuslar;

c. başçəkənlər və onların əşyaları; və

d. işçi heyəti.

54.2. Belə baxışların keçirilməsini zəruri edən hallar və onların xarakteri milli qanunvericiliklə müəyyən edilməlidir.

54.3. İşçi heyəti belə baxışların keçirilməsi zamanı axtarılan şəxslərin ləyaqətinin gözlənilməsinə və onların əşyalarının qorunmasına riayət etməklə, hər bir qaçış cəhdinin qarşısının alınması və qadağan olunmuş əşyaların gizlədilməsinin müəyyən edilməsi məqsədilə hazırlıq keçməlidir.

54.4. Axtarış aparılan zaman məhbuslar alçaldılmağa

məruz qalmamalıdırlar.

54.5. Şəxslərə eyni cinsdən olan işçi heyəti tərəfindən baxış keçirilir.

54.6. Penitensiar müəssisələrin işçi heyəti məhbusların bədəninin daxili boşluqlarına fiziki baxış keçirməməlidirlər.

54.7. Axtarış zamanı intim baxış yalnız həkim tərəfindən keçirilə bilər.

54.8. Araşdırma üsulları buna imkan verirsə və işçi heyətinə real təhlükə yoxdursa, məhbusların şəxsi əşyalarına baxış onların iştirakı ilə keçirilir.

54.9. rejimin və təhlükəsizliyin təmin olunması vəzifəsi başçəkənlərin şəxsi maraqlarını pozmamalıdır.

54.10. Qanuni nümayəndələr, sosial işçilər və həkimlər kimi ixtisaslı başçəkənlərə nəzarət üsulları rejimin və təhlükəsizliyin, bu başçəkənlərin gizli giriş hüququ arasında tarazlığın təmin olunması məqsədilə, onların həmkarlar ittifaqları ilə məsləhətləşmə aparmaqla işlənilməlidir.

Cinayət əməlləri

55. Penitensiar müəssisədə baş verə biləcək cinayət əməli azadlıqda olduğu kimi araşdırılır, bununla əlaqədar milli qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tədbirlər görülür.

İntizam və tənbehlər

56.1. Tənbeh son tədbir kimi tətbiq edilir.

56.2. Mümkün olan hallarda penitensiar müəssisənin

müdiriyyəti məhbuslarla və ya onlar arasında baş vermiş mübahisələrin tənzimlənməsi zamanı bərpaedici mühakimə və mediasiya mexanizmlərindən istifadə etməlidir.

57.1. Yalnız daxili qayda, rejim və təhlükəsizlik üçün təhdid yarada bilən hərəkət intizam pozuntusu sayıla bilər.

57.2. Milli qanunvericilik müəyyən edir:

a. məhbusların intizam pozuntusu sayılan hərəkət və ya hərəkətsizliyi;

b. pozuntu ilə əlaqədar araşdırmalarda gözlənilməsi tələb olunan prosedurları;

c. tətbiq edilən tənbehin növü və müddəti;

d. bu tənbehi tətbiq edən səlahiyyətli orqan; və

e. şikayət vermək proseduru və buna səlahiyyətli orqanı.

58. Məhbus tərəfindən istənilən intizam qaydalarının pozulması halları təxirə salınmadan səlahiyyətli orqana məruzə edilir və onun tərəfindən dərhal araşdırma aparılır.

59.1. İntizam pozuntusu törətməkdə təqsirli hesab edilənlər:

a. dərhal və ətraflı, onlara aydın dildə irəli sürülən ittihamın xarakteri barədə məlumatlandırılırlar;

b. özlərinin müdafiəsi üçün kifayət qədər vaxt və şəraitə malik olmalıdırlar;

c. ədalət mühakiməsinin maraqları tələb edirsə, özlərinin şəxsən və yaxud hüquqi yardım cəlb etməklə müdafiə imkanı olmalıdır;

d. şahidlərin iştirakını və onları dinləmək, yaxud onların dindirilməsini tələb etmək imkanına malik olmalıdır; və

e. əgər onlar dinləmə aparılan dili başa düşmürlərsə və yaxud bu dildə danışa bilmirlərsə, tərcüməçinin köməyindən

pulsuz istifadə etməlidirlər.

60.1. İntizam pozuntusuna görə tətbiq edilən istənilən tənbeh qanuna uyğun olmalıdır.

60.2. Hər bir tənbehin ciddiliyi pozuntuya mütənasib olmalıdır.

60.3. Kollektiv və bədən tənbehləri, pəncərəsiz cərimə təcridxanasına keçirilmə, qeyri-humanist və yaxud alçaldıcı tənbehlərin bütün digər növləri qadağandır.

60.4. Tənbeh ailə əlaqələrin tam qadağan olunmasını nəzərdə tutmamalıdır.

60.5. Təksaxlama tənbeh tədbiri kimi yalnız müstəsna hallarda və imkan daxilində, mümkün qədər qısa və konkret müddətdə istifadə edilə bilər.

60.6. Hərəkət azadlığının məhdudlaşdırılması vasitələri tənbeh kimi tətbiq edilə bilməz.

61. İntizam pozuntusu törətməkdə təqsirkar hesab edilən məhbusun səlahiyyətli və müstəqil yuxarı orqana şikayət etmək imkanı olmalıdır.

62. Penitensiar müəssisədə hər bir məhbus intizam tənbehinin icrası ilə əlaqədar işə qəbul edilə bilməz.

Məsuliyyətə təkrar cəlb edilmə

63. Bir hərəkətə və ya əmələ görə məhbus təkrar tənbeh edilə bilməz.

Güc tətbiqi

64.1. Penitensiar müəssisənin işçi heyəti özünümüdafiə,

qaçısa cəhd və ya qanunla müəyyən olunmuş qaydaya fəal, yaxud passiv fiziki müqavimət göstərmə halları istisna olmaqla, məhbuslara qarşı güc tətbiq etməməlidir. Eyni zamanda, bu, son vasitə olmalıdır.

64.2. Gücün tətbiq edilmə dairəsi və müddəti zəruri və minimal olmalıdır.

65. Gücün tətbiqi qaydası, habelə aşağıdakılar da daxil olmaqla ətraflı işlənib hazırlamalıdır:

- a. tətbiq edilə bilən müxtəlif növ güc hərəkətləri;
- b. hər bir güc hərəkətlərinin tətbiqinin əsasları;
- c. müxtəlif növ güc hərəkətlərini tətbiq etmək hüququ olan işçi heyəti;

d. istənilən güc hərəkətlərinin tətbiqinə icazə verən müdiriyyətin səviyyəsi; və

e. güc tətbiq edildikdən sonra tərtib edilən məruzələr.

66. Məhbuslarla bilavasitə işləyən işçi heyəti təcavüzkar məhkumları az güc tətbiq etməklə sakitləşdirməyə imkan verən üsullara öyrədilməlidir.

67.1. Digər hüquqmühafizə orqanlarının əməkdaşları penitensiar müəssisənin ərazisində bilavasitə məhbuslarla yalnız müstəsna hallarda işləyə bilirlər.

67.2. Hüquqmühafizə orqanları ilə münasibətlər milli qanunvericiliklə tənzimlənmədiyi halda, penitensiar müəssisələrin müdiriyyəti və bu idarələr arasında rəsmi müqavilə bağlanmalıdır.

67.3. Belə müqavilədə göstərilir:

- a. hər hansı bir münacişənin qarşısının alınması məqsədilə digər hüquqmühafizə orqanlarının əməkdaşlarının penitensiar müəssisələrə daxil olması şərtləri;

b. penitensiar müəssisələrdə digər hüquqmühafizə orqanlarının əməkdaşlarının olduğu müddətdə onlara verilən səlahiyyətlərin həcmi və onların penitensiar müəssisənin rəisi ilə münasibətləri;

c. bu hüquqmühafizə orqanlarının əməkdaşlarının tətbiq edə biləcəkləri güc hərəkətlərinin müxtəlif növləri;

d. hər bir güc növünün tətbiqi üzrə əsaslar;

e. hər bir gücün tətbiqinə icazə verən müdiriyyətin səviyyəsi; və

f. güc tətbiq edildikdən sonra tərtib edilən məruzələr.

Təhlükəsizlik tədbirləri

68.1. Qandal və zəncirlərdən istifadə qadağandır.

68.2. Aşağıdakı hallar istisna olmaqla, əl qandalı, sakitləşdirici köynəklər və hərəkəti məhdudlaşdıran vasitələr tətbiq edilmir:

a. müşayiət zamanı məhbusun qaçışının qarşısını almaq məqsədilə, bu şərtlə ki, məhbus məhkəməyə və yaxud inzibati orqana gətirildikdən sonra, müdiriyyət digər qərar qəbul etməmişsə, həmin vasitələr çıxarılır;

b. direktorun göstərişinə əsasən, məhbusun özünə, başqalarına xəsarət və ya əmlaka ciddi ziyan vurulmasının qarşısının alınması üçün digər nəzarət vasitələri nəticə vermirsə, rəis təxirəsalınmadan bu barədə həkimə məlumat verir və penitensiar müəssisələrin yuxarı instansiyasına məruzə edir.

68.3. Sakitləşdirici vasitələr lazım olduğundan çox tətbiq edilməməlidir.

68.4. Sakitləşdirici vasitələrin tətbiqi xarakteri milli qanunvericiliklə konkret müəyyən edilir.

Silah

69.1. Fövqəladə hallar istisna olmaqla, penitensiar müəssisələrin işçi heyəti penitensiar müəssisənin hüdudlarında silah gəzdirməməlidir.

69.2. Konkret hadisə zamanı rejimin və təhlükəsizliyin təmin olunması halları istisna olmaqla, bilavasitə məhbuslarla əlaqədə olanlara penitensiar müəssisənin hüdudlarında açıq şəkildə dəyənək də daxil olmaqla, digər silah gəzdirmək qadağandır.

69.3. İstifadə qaydaları üzrə hazırlıq keçməyən şəxslərə silah verilmir.

Müraciət və şikayətlər

70.1. Məhbuslar ayrı-ayrılıqda və yaxud qrup şəklində penitensiar müəssisənin rəisinə və ya digər səlahiyyətli qurumlara xahiş və şikayətlərini bildirmək üçün geniş imkanlara malik olmalıdırlar.

70.2. Mediasiya müasibdirsə, ilk növbədə onu tətbiq etmək lazımdır.

70.3. Şikayət və yaxud xahiş təmin edilməyibsə, onun səbəbləri məhbusun nəzərinə çatdırılmalıdır, məhbusun bu qərardan müstəqil quruma şikayət etmək hüququ vardır.

70.4. Məhbuslar xahiş və şikayətlə müraciətlərə görə cəzalandırılmamalıdırlar.

70.5. Səlahiyyətli qurum məhbusların hüquqlarının pozulması ehtimalı ilə əlaqədar onların qohumlarının yazılı qaydada göndərdikləri bütün şikayətləri qəbul etməlidirlər.

70.6. Məhbuslarla davranışla əlaqədar məsələlərlə məşğul olan qanuni nümayəndə və yaxud təşkilat məhbusların razılığı olmadan onların adından şikayət verə bilməz.

70.7. Məhbusların şikayət və apellyasiya göndərməklə əlaqədar hüquqi məsləhət, habelə ədalət mühakiməsinin maraqları tələb etdiyi hallarda isə, hüquqi yardım almaq hüquqları var.

V HİSSƏ

MÜDİRİYYƏT VƏ İŞÇİ HEYƏTİ

Penitensiar müəssisələrdə iş - dövlət qulluğu kimi

71. Penitensiar müəssisələrə hərbi, polis və yaxud cinayət təqibi idarələrinə tabe olmayan dövlət hakimiyyəti orqanı cavabdehlik daşımalıdır.

72.1. Penitensiar müəssisələrin idarə edilməsi məhbuslara humanist və insan ləyaqətinə hörmətlə yanaşılması vacibliyi çərçivəsində olmaqla, əxlaqi baxımdan həyata keçirilməlidir.

72.2. İşçi heyəti penitensiar sistemin məqsədini aşkar anladığını nümayiş etdirməlidir. Müdiriyyət bu məqsədə çatmaq üçün nümunə göstərməlidir.

72.3. İşçi heyətinin vəzifələri sadə mühafizəçilərin vəzifə

dairəsindən kənara çıxır və məhbusların cəzanı çəkdikdən sonra müsbət motiv və dəstək proqramları əsasında cəmiyyətə qayıtmasına kömək göstərilməsini nəzərə almalıdır.

72.4. İşçi heyəti öz fəaliyyətində peşə və şəxsi əxlaqın yüksək normalarına riayət etməlidir.

73. Penitensiar müəssisənin müdiriyyəti ilk növbədə işçi heyətinə aid olan qaydalara riayət edilməsinə diqqət yetirməlidir.

74. Bilavasitə məhbuslarla əlaqəli işləyən penitensiar müəssisənin işçi heyəti ilə məhbusların münasibətlərinin təşkilinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

75. İşçi heyəti istənilən vaxt özünün əxlaqı və vəzifə borclarının yerinə yetirilməsi ilə müsbət nümunə göstərməli və məhbusların hörmətini qazanmalıdır.

Penitensiar müəssisənin işçi heyətin seçilməsi

76. İşçi heyəti diqqətlə seçilməli, digər xidmətin əvvəlində, istərsə mütamadi həyata keçirilən hazırlıq müddətində, mülki cəmiyyətdə hörmətə malik statusu olmalı və mütəxəssis səviyyəsində əmək haqqı almalıdır.

77. Yeni işçi heyətinin seçilməsi zamanı penitensiar müəssisənin müdiriyyəti onların ağır işi yerinə yetirəcəyini nəzərə almaqla vicdanlılıq, humanistlik, ixtisas bacarıqları və şəxsi yararlılıq keyfiyyətlərinin təmin olunmasına xüsusi diqqət yetirməlidir.

78. Xüsusi işçi heyəti bir qayda olaraq, dövlət qulluqçusu statuslu daimi işə təyin olunur, əmək intizamının pozulmasına yol verilməməsi, səmərəlilik, möhkəm fiziki və

psixoloji sağlamlıq şərtlərinə və müvafiq təhsil səviyyəsinə uyğun təminatlı məşğuliyyətlə təmin edilir.

79.1. Müvafiq işçi heyətini işə cəlb etmək və işdə saxlamaq üçün əmək haqqı kifayət qədər olmalıdır.

79.2. Ödənişlər və əməyin şərtləri hüquqmühafizə orqanlarındakı fəaliyyətin məsuliyyətini əks etdirməlidir.

80. İşçi heyətini müvəqqəti əsaslarla işə qəbul etmək zərurəti yarandıqda, onlara imkan daxilində bu tələblər tətbiq olunmalıdır.

Penitensiar müəssisənin işçi heyətinin hazırlanması

81.1. Vəzifənin icrasına başlamazdan əvvəl işçi heyəti özünün ümumi və konkret vəzifələrinin icrası üzrə hazırlıq kursu keçməli, nəzəriyyədən və təcrübədən imtahan verməlidir.

81.2. Xidmət müddətində bütün işçi heyəti öz biliklərini və ixtisas bacarıqlarını saxlamaq və artırmaq məqsədilə işdən ayrılmamaqla mütamadi təşkil edilən hazırlıq və ixtisasartırma kursları keçməlidir.

81.3. Xüsusi məhbus qrupları, əcnəbi vətəndaşlarla, qadınlarla, yetkinlik yaşına çatmayanlarla və yaxud ruhi xəstələrlə işləyən işçi heyəti fəaliyyətin xarakterinə uyğun xüsusi hazırlıq keçməlidir.

81.4. Bütün işçi heyətinin hazırlıq kursları insan hüquqları sahəsində beynəlxalq və regional sənədlərin və normaların, xüsusilə İnsan hüquqlarının müdafiəsi barədə Avropa Konvensiyasının, İşgəncələrin və qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan davranış və cəzaların qarşısının alınması

haqqında Avropa Konvensiyasının, habelə Avropa Penitensiar Qaydaların tətbiqi ilə əlaqədar məsələlərin öyrənilməsini nəzərdə tutmalıdır.

Penitensiar müəssisənin idarə edilməsi

82. İşçi heyəti bərabərlik əsasında, hər hansı bir əlamətə görə, o cümlədən cinsə, irqə, dərinin rənginə, dilə, dinə, siyasi və yaxud digər baxışlara, milli və yaxud sosial mənşəyə, mülki münasibətlərə, doğum əlamətlərinə, milli azlıqlara mənsubiyyətə və ya digər statusa görə ayrı-seçkiliyə yol verilmədən seçilir və təyin edilir.

83. Penitensiar müəssisənin müdiriyyəti idarəetmənin təşkili sistemini müəyyən edir və bu sistem:

a. məhbuslarla işin insan hüquqları sahəsində beynəlxalq və regional aktlara uyğun, daim yüksək səviyyədə aparılmasını təmin edir və;

b. müxtəlif penitensiar müəssisələr və onların işçi heyəti arasında etibarlı əlaqəni, eyni zamanda məhbuslara xidmət edən penitensiar müəssisələrin bölmələri, habelə onun hüdudlarından kənarında olan qurumlar arasında, o cümlədən onların məişət təminatı və sosial reabilitasiyası sahəsində zəruri koordinasiyasını təmin edir.

84.1. Hər bir penitensiar müəssisənin rəisi olmalıdır və o, bu vəzifəni tutmaq üçün öz şəxsi keyfiyyətləri, inzibati iş qabiliyyəti, peşə hazırlığı və təcrübə baxımından kifayət qədər təcrübəli olmalıdır.

84.2. Rəislər tam iş günü çalışmaq şərti ilə təyin edilir və bu müddət ərzində öz vəzifələri ilə məşğul olmalıdırlar.

84.3. Penitensiar müəssisələrin idarələri hər bir penitensiar müəssisənin daim rəisin, rəis müavininin və ya digər səlahiyyətli vəzifəli şəxsin tam rəhbərliyi altında olmasını təmin etməlidirlər.

84.4. Əgər rəis iki və daha çox penitensiar müəssisəyə cavabdehlik daşıyarsa, onda hər bir müəssisəyə cavabdeh olan əlavə işçi təyin olunmalıdır.

85. Kişi və qadınlar penitensiar müəssisənin ştat cədvəlində tarazlaşdırılmış qaydada təmsil olunmalıdırlar.

86. Müdiriyyətin ümumi məsələlər, xüsusilə işə qəbul şərtləri ilə əlaqədar işçi heyətinin birlikləri ilə məsləhətləşmələri nəzərdə tutulmalıdır.

87.1. Müdiriyyətin işçi heyəti, məhbuslar və digər idarələrlə maksimal əlaqə saxlamaq imkanları üzrə mexanizmləri nəzərdə tutulmalıdır.

87.2. Müdiriyyət, rəis və penitensiar müəssisənin digər işçi heyəti məhbusların əksəriyyətinin danışdığı və ya başa düşə bildikləri dili bilməlidirlər.

88. Xüsusi mülkiyyətdə olan penitensiar müəssisələrdə də Avropa Penitensiar Qaydaları qüvvədə olmalıdır.

Mütəxəssislər

89.1. İmkan daxilində işçi heyətinin tərkibinə kifayət qədər mütəxəssislər, yəni psixiatrlar, psixoloqlar, sosial işçilər, texniki peşə təhsili, bədən tərbiyəsi və idman üzrə müəllimlər daxil edilməlidir.

89.2. İmkan daxilində məhbuslarla aparılan işdə tam iş günü işləməyənlərin və könüllülərin iştirakı həvəsləndirilməlidir.

İctimaiyyətin məlumatlandırılması

90.1. Penitensiar müəssisələrin cəmiyyətdə rolunun dolğun dərk olunması məqsədilə penitensiar müəssisələr idarəsi tərəfindən ictimaiyyətə penitensiar sistemin məqsədi və işçi heyəti tərəfindən aparılan iş barədə daim məlumat verilməlidir.

90.2. Vətəndaşların mümkün olan hallarda penitensiar müəssisələrdə könüllü işləmələri üçün penitensiar müəssisələr idarəsi səylər göstərməlidir.

Tədqiqat və qiymətləndirilmə

91. Penitensiar müəssisələr idarəsi penitensiar sistemin təyinatı, onun demokratik cəmiyyətdə rolu və habelə, onun öz mahiyyətinin hansı dərəcədə həyata keçirməsi ilə əlaqədar tədqiqat və qiymətləndirmə proqramlarına dəstək verməlidir.

VI HİSSƏ

Təftiş və nəzarət, Dövlət yoxlamaları

92. Penitensiar müəssisələr dövlət orqanları vasitəsi ilə idarəetmənin milli qanunvericiliyə və beynəlxalq hüquqa, habelə bu Qaydalara uyğunluğunun qiymətləndirilməsi məqsədilə vaxtaşırı təftiş edilirlər.

Müstəqil nəzarət

93.1. Müstəqil orqan və ya orqanlar məhbusların saxlanma vəziyyəti və onlarla davranışla əlaqədar nəzarəti həyata keçirir, nəticələri barədə açıq məlumat verirlər.

93.2. Belə müstəqil nəzarət orqanının (yaxud orqanlarının) qanunvericiliyə uyğun penitensiar müəssisələrə baş çəkmək səlahiyyətli beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığı həvəsləndirilir.

VII HİSSƏ

MƏHKƏMƏDƏ İŞLƏRİNƏ BAXILMAMIŞ MƏHBUSLAR

Məhkəmədə işlərinə baxılmamış məhbusların hüquqi vəziyyəti

94.1. Bu Qaydalar məhkəmədə işlərinə baxılmamış, məhkəmə baxışına, məhkum edilənə və yaxud hökm çıxarılan qədər olan məhbuslara da şamil edilir.

94.2. Dövlət, haqqında hökm çıxarılan və məhkum edilənləri, məhkəmədə işinə, habelə apellasiya şikayətinə baxılmayanları məhbus hesab edə bilər.

Məhkəmədə işlərinə baxılmamış məhbuslar üçün rejim

95.1. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbusların rejimi

mi, onların törədilmiş cinayətə görə məhkum ediləcəkləri nöqtəyi-nəzərindən müəyyən edilməməlidir.

95.2. Bu hissənin Qaydaları məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslar üçün əlavə təminatlar nəzərdə tutur.

95.3. Penitensiar müəssisələr məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslar üçün rejim müəyyən edərkən bütün məhbuslara tətbiq edilən Qaydaları rəhbər tutur, onların bu Qaydalarla müəyyən edilmiş müxtəlif tədbirlərdə iştirakını nəzərdə tutur.

Yerləşdirmə

96. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslara, əgər onlar digər belə kateqoriyalı məhbuslarla birlikdə saxlanmağa üstünlük vermirlərsə, yaxud məhkəmə belə saxlanma barədə xüsusi qərar qəbul etməyibsə, imkan daxilində biradamlıq kameralarda yerləşmək imkanı təklif olunmalıdır.

Paltar

97.1. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslara öz paltarlarını, əgər onlar penitensiar müəssisədə geyinməyə yararlıdırsa, gəzdirməyə icazə verilir.

97.2. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbusların müna-sib paltarları olmadıqda, onlara məhkum edilmiş məhbusların geyimindən fərqlənən paltar verilir.

Hüquqi yardım

98.1. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslara onların hüquqi yardım almaq hüquqları barədə birbaşa məlumat verilir.

98.2. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslara müdafiəyə hazırlaşmaq və qanuni nümayəndə ilə görüşmək üçün bütün zəruri imkanlar yaradılır.

Xarici aləmlə əlaqələr

99. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslarla əlaqədar bu və ya digər iş üzrə konkret müəyyən edilmiş müddətə məhkəmənin xüsusi qadağanı yoxdursa:

a. onlara baş çəkilməsi hüququna malik olmaqla, məhkum olunmuş məhbuslar üçün müəyyən olunmuş qaydada ailə üzvləri və digər şəxslərlə görüşməyə icazə verilir;

b. əlavə baş çəkilmə və digər təmas növlərindən istifadə hüquqları var; və

c. kitab, qəzet və digər məlumat vasitələri almaq hüquqları vardır.

İş

100.1. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslara işləmək imkanı verilməlidir, lakin işləmək onların vəzifəsi deyil.

100.2. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbuslar işləmək istəyirlərsə, onlara əmək haqqı da daxil olmaqla, 26-cı Qaydanın bütün müddəaları tətbiq edilir.

Məhkum edilmiş məhbusların rejimi ilə tanışlıq

101. Məhkəmədə işinə baxılmayan məhbus ona məhkum edilmişlərin rejiminin tətbiqini arzu edərsə, penitensiar müəssisə imkan daxilində, bu xahişi yerinə yetirməlidir.

VIII HİSSƏ

MƏHKUM OLUNMUŞ MƏHBUSLAR ÜÇÜN REJİMİN MƏQSƏDİ

102.1. Bütün məhbuslara tətbiq edilən Qaydalardan əlavə, məhkum olunmuş məhbuslar üçün rejim onların cinayət törətmədən məsuliyyətli həyat tərzini keçirmələrinə yönəlməlidir.

102.2. Azadlıqdan məhrum etmə öz-özlüyündə cəzadır, buna görə də məhkum edilmiş məhbuslar üçün rejim onların iztirablarını artırmamalıdır.

Məhkum olunmuş məhbuslara rejimin tətbiqi

103.1. Məhkum olunmuş məhbuslar üçün nəzərdə tutulmuş rejim, əgər buna kimi tətbiq edilməyibsə, onlar penitensiar müəssisəyə məhkum kimi daxil olan vaxtdan tətbiq edilir.

103.2. Məhkum olunmuş məhbuslar daxil olduqdan sonra imkan olduqda onlar üçün şəxsi iş tərtib edilir, hər birinə cəzanın çəkilməsi planının layihəsi və azadlığa hazırlıq strategiyası hazırlanır.

103.3. Cəzanın çəkilməsi üzrə fərdi planın hazırlanmasında məhbusların iştirakı həvəsləndirilməlidir.

103.4. Mümkün olan hallarda, bu planlara daxil edilməlidir:

- a. iş;
- b. təhsil;
- c. digər fəaliyyət növləri; və
- d. azadlığa hazırlıq.

103.5. Məhkum olunmuş məhbuslar üçün rejim, habelə ic-tiami iş, tibb xidməti və psixoloji kömək nəzərdə tuta bilər.

103.6. Məhkum olunmuş məhbusların penitensiar müəssisədən kənara çıxma sistemi rejimin ayrılmaz bir elementi kimi nəzərdə tutulmalıdır.

103.7. Belə bir sistemlə razılaşan məhbuslar ədalətin bərpa edilməsi və törədilmiş cinayətə görə təqsirin yüngül-ləşdirilməsi proqramına daxil edilə bilər.

103.8. Uzun müddətə və ömürlük azadlıqdan məhrum edilmişlərin rejiminə və cəzanın çəkilməsi üzrə planların tərtib olunmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Məhkum olunmuş məhbusların həbsdə saxlanması-nın təşkilati cəhətləri

104.1. İmkan daxilində və 17-ci Qaydanın tələblərinə riayət edilməklə, konkret məhbuslar üçün müxtəlif rejimlərin daha yaxşı idarə edilməsi məqsədilə ayrı-ayrı penitensiar müəssisələrdən və yaxud onların bölmələrindən istifadə edilməlidir.

104.2. Məhbusların fərdi cəza çəkmə planlarının tərtib

tib edilməsi və müvafiq məruzələrdən, işçi heyəti və mümkün hallarda bu prosesə cəlb edilməli məhbuslarla məsləhətləşmələrdən sonra onların yenidən nəzərdən keçirilməsi üzrə qaydalar işlənib hazırlanmalıdır.

104.3. Belə məruzələrə daim konkret məhbusa bilavasitə cavabdeh olan işçi heyətinin raportları da daxil edilməlidir.

Məhkum olunmuş məhbusların əməyi

105.1. Məhkum olunmuş məhbuslar üçün müntəzəm iş proqramı rejimin məqsədlərinə nail olunmasına yönəlməlidir.

105.2. Pensiya yaşına çatmamış məhkum olunmuş məhbuslar, onların əməyə fiziki və psixi yararlılığı həkim tərəfindən müəyyən edildikdən sonra cəlb oluna bilərlər.

105.3. Məhkum olunmuş məhbuslar əməyə cəlb edildikdə, iş şəraiti azadlıqda tətbiq edilən normalara və tələblərə uyğun olmalıdır.

105.4. Məhkum olunmuş məhbuslar üçün planlaşdırılmış rejim onların iş vaxtı tədris və digər tədbirlərdə iştirakını nəzərdə tutarsa, onlar bu işə görə əmək haqqı almalıdırlar.

105.5. Məhkum olunmuş məhbusların əmək haqqlarının və bununla əlaqədar yığılmış vəsaitlərinin bir hissəsi məhkəmənin qərarına və ya müvafiq məhbusun razılığına əsasən vurulmuş ziyanın ödənilməsi üçün istifadə edilə bilər.

Məhkum olunmuş məhbusların təhsili

106.1. Məhkum olunmuş məhbusların rejiminin əsas elementlərindən biri peşə təhsli də daxil olmaqla, məhbusların ümumtəhsil hazırlığının yüksəldilməsinə, habelə cinayət törətmədən məsuliyyətlə yaşamaq perspektivlərinin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş müntəzəm təhsil proqramı olmalıdır.

106.2. Məhkum olunmuş məhbuslar ümumtəhsil və peşə təhsili proqramlarında iştiraka həvəsləndirilməlidirlər.

106.3. Məhkum olunmuş məhbuslar üçün təhsil proqramları onların penitensiar müəssisədə ehtimal edilən saxlanma müddətinə uyğunlaşdırılmalıdır.

Məhkum olunmuş məhbusların azad edilməsi

107.1. Azad edilməmişdən əvvəl məhkum olunmuş məhbuslara, penitensiar müəssisədən cəmiyyətdə qanuna itaətli yaşayışa keçməyə imkan verən müxtəlif üsullar və xüsusi proqramlar vasitəsilə köməklik göstərilməlidir.

107.2. Uzun müddətə azadlıqdan məhrum edilmiş məhbusların azad həyata tədricən qayıtmaları üçün tədbirlər görülməlidir .

107.3. Bu məqsədə azadlığa hazırlıqla əlaqədar tədbirlər proqramı və yaxud nəzarət altında şərti azad olunmuşlara digər sosial dəstək göstərilməsilə nail olmaq olar.

107.4. Penitensiar müəssisələr azad olunmuş məhbuslara nəzarəti həyata keçirən, onların cəmiyyətə, xüsusilə ailə həyatına və əməyə qayıtmasına dəstək verən sosial

xidmətlərlə və təşkilatlarla sıx əlaqədə işləməlidirlər.

107.5. Belə sosial xidmət və təşkilatların nümayəndələrinə məhbusların azadlığa hazırlaşmasına kömək göstərilməsi və azad edilmişlərlə iş proqramı hazırlamaq məqsədilə penitensiar müəssisələrə daxil olmaq və məhbuslarla görüşmək üçün hər bir imkan verilməlidir.

IX HİSSƏ

QAYDALARIN YENİLƏŞDİRİLMƏSİ

108. Avropa Penitensiar Qaydaları vaxtaşırı yeniləşdirilir.

* Qeyd. Avropa Penitensiar Qaydalarının mətnini Azərbaycan dilinə Ədliyyə Nazirliyi Penitensiar xidmətin Təşkilat-nəzarət idarəsinin rəisi Musa Hümбатov tərcümə etmişdir.

AVROPA ŞURASI
AVROPA MÜQAVİLƏLƏRİ SERİYASI № 24

EKSTRADİSİYA HAQQINDA AVROPA
KONVENSİYASI

Strasburq, 13 dekabr 1957-ci il

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Konvensiyanı imzalamış dövlətlər, Avropa Şurasının üzvləri arasında daha sıx birliyə nail olmağı Şuranın məqsədi hesab edərək,

bu məqsədə sazişlər bağlanması və hüquq məsələlərində birgə fəaliyyət yolu ilə nail olmağı mümkün sayaraq,

ekstradisiya (cinayətkarların verilməsi) ilə bağlı vahid normaların qəbul edilməsinin bu eyniləşdirmə işinə kömək edəcəyi fikrində olaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

Maddə 1.

Ekstradisiya ilə bağlı öhdəlik

Razılığa gələn Tərəflər sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanlarının hər hansı cinayətə görə barəsində cinayət təqibini həyata keçirdikləri yaxud göstərilən orqanların hökmün və ya həbs barədə qərarın icrası üçün axtardıqları bütün şəxsləri bu Konvensiyada şərh olunmuş müddəa və şərtlərə riayət etmək şərti ilə bir-birinə verməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 2.

Ekstradisiya üçün əsas olan cinayətlər

1. Ekstradisiya sorğu edən Tərəfin və sorğu edilən Tərəfin qanunvericiliyinə müvafiq olaraq azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılan yaxud həbs barədə qərara uyğun olaraq maksimum müddətə - ən azı bir il müddətinə həbs cəzası və ya daha ciddi cəza ilə cəzalandırılan cinayətlərlə bağlı həyata keçirilir. Məhkum etmə və həbs cəzası yaxud tutma haqqında qərar sorğu edən Tərəfin ərazisində həyata keçirildiyi hallarda müəyyən edilmiş cəza müddəti dörd aydan az olmamalıdır.

2. Əgər ekstradisiya haqqında sorğuya bir sıra ayrı-ayrı cinayətlər daxildirsə və onlardan hər biri sorğu edən Tərəfin və sorğu edilən Tərəfin qanunvericiliyinə müvafiq olaraq azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılmalıdırsa yaxud onların hər birinə tutma haqqında qərarın qüvvəsi şamil edilsə, lakin onlardan bəziləri cəza müddəti ilə bağlı müəyyən edilə bilən şərtə cavab vermirsə, sorğu edilən Tərəf, həmçinin digər cinayətlərə görə də ekstradisiyanı həyata keçirmək hüququna malikdir.

3. Qanunu bu maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş bəzi cinayətlərə görə ekstradisiyanı nəzərdə tutmayan Razılığa gələn hər hansı Tərəf belə cinayətləri özünə aid olan dərəcədə bu Konvensiyanın tətbiq dairəsindən istisna edə bilər.

4. Bu maddənin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan hüquqdan istifadə etmək arzusunda olan Razılığa gələn hər hansı Tərəf öz təsdiqnaməsini və ya qoşulma barədə sənədini saxlanılmağa verdiyi anda Avropa Şurasının Baş katibinə

ya ekstradisiya nəzərdə tutulan cinayətlərin siyahısını, ya da ekstradisiyanı istisna edən cinayətlərin siyahısını göndərir və eyni zamanda ekstradisiyaya icazə verən və ya onu istisna edən hüquqi müddəaları göstərir. Şuranın Baş katibi bu siyahıları Konvensiyanı imzalamış digər Tərəflərə göndərir.

5. Əgər Razılığa gələn hər hansı Tərəfin qanununa müvafiq olaraq sonradan digər cinayətlərə görə ekstradisiya istisna edilirsə, həmin Tərəf Baş katibi xəbərdar edir. Baş katib Konvensiyanı imzalamış digər Tərəfləri məlumatlandırır.

Belə bildiriş Baş Katibin onu aldığı tarixdən üç ay keçdikdən sonra qüvvəyə minir.

6. Bu maddənin 4-cü və ya 5-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş hüquqdan istifadə edən hər hansı Tərəf bu Konvensiyanı onun qüvvəsi dairəsindən çıxarılmış cinayətlərə istənilən vaxt tətbiq edə bilər. O, belə dəyişikliklər barədə Şuranın Baş Katibini məlumatlandırır və Baş katib Konvensiyanı imzalamış digər Tərəflərə məlumat verir.

7. Hər hansı Tərəf bu maddəyə müvafiq olaraq Konvensiyanın tətbiq dairəsindən çıxarılmış istənilən cinayətlərlə bağlı qarşılıqlı anlaşma nümayiş etdirə bilər.

Maddə 3.

Siyasi cinayətlər

1. Əgər barəsində sorğu edilən cinayəti sorğu edilən Tərəf siyasi cinayət yaxud siyasi cinayətlə bağlı cinayət hesab edirsə, ekstradisiya həyata keçirilmir.

2. Sorğu edilən Tərəfin belə hesab etməyə kifayət qədər əsası varsa ki, adi cinayətlə bağlı ekstradisiya barədə sorğu şəxsin irqi, dini, milli və ya siyasi əqidəsinə görə təqib

edilməsi və ya cəzalandırılması məqsədi ilə verilmişdir yaxud bu səbəblərdən hər hansı birinə görə həmin şəxsin vəziyyətinə ziyan vurula bilər, bu halda da eyni qayda tətbiq edilir.

3. Dövlət başçısının və ya onun ailə üzvünün qətlə yetirilməsi yaxud qətlə yetirilməsinə cəhd bu Konvensiyanın məqsədləri üçün siyasi cinayət sayılır.

4. Bu maddə Razılığa gələn Tərəflərin hər hansı digər çoxtərəfli beynəlxalq konvensiyaya uyğun olaraq üzərlərinə götürdükləri yaxud götürə biləcəkləri hər hansı öhdəliklərinə xələl gətirmir.

Maddə 4.

Hərbi cinayətlər

Adi cinayət hüququna uyğun olaraq cinayət sayılmayan hərbi cinayətlərlə bağlı ekstradisiya bu Konvensiyanın tətbiq dairəsindən çıxarılır.

Maddə 5.

Fiskal cinayətlər

Vergilər, rüsumlar, gömrük rüsumları və valyuta əməliyyatları ilə bağlı cinayətlərə görə ekstradisiya bu Konvensiyanın müddəalarına uyğun olaraq yalnız o halda həyata keçirilir ki, Razılığa gələn Tərəflər hər hansı belə cinayət və ya cinayətlər kateqoriyası ilə bağlı bu barədə qərar qəbul etmiş olsunlar.

Maddə 6.

Öz vətəndaşlarının ekstradisiyası

1. a) Razılığa gələn Tərəf öz vətəndaşlarının ekstradisiyasından imtina etmək hüququna malikdir;

b) Razılığa gələn hər bir Tərəf imzalama zamanı yaxud öz təsdiqnaməsini və ya qoşulma barədə sənədini saxlanılmağa verdiyi vaxt bu Konvensiyanın məqsədinə görə «vətəndaşlar» termininə öz bəyanatı ilə bildiyi kimi tərif verə bilər;

c) vətəndaşlıq, ekstradisiya barədə qərar qəbul edilən anda müəyyənləşdirilir; lakin əgər tələb edilən şəxs əvvəlcə qərarın qəbul edildiyi andan nəzərdə tutulan ekstradisiya anınadək olan dövr ərzində özünü sorğu edilən Tərəfin vətəndaşı hesab edirsə, sorğu edilən Tərəf bu maddənin a) yarım bəndinin müddəəsindən istifadə edə bilər.

2. Əgər sorğu edilən Tərəf öz vətəndaşını ekstradisiya etmərsə, o, sorğu edən Tərəfin xahişi ilə işi, əgər zəruri olarsa, cinayət təqibi başlanması üçün özünün səlahiyyətli orqanlarına göndərir. Bu məqsədlə cinayətə aidiyyəti olan sənədlər, məlumatlar və maddi sübutlar 12-ci maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş vasitələrin köməyi ilə pulsuz verilir. Sorğu edən Tərəf onun sorğusunun nəticələri barədə məlumatlandırılır.

Maddə 7.

Cinayətlərin törədildiyi yer

1. Sorğu edilən Tərəf onun qanununa müvafiq olaraq bütünlüklə və ya qismən onun ərazisində yaxud onun ərazisi sayılan yerdə törədilmiş cinayətlə bağlı tələb olunan şəxsin ekstradisiyasından imtina edə bilər.

2. Ekstradisiya barədə sorğu edilən cinayət sorğu edən Tərəfin ərazisi hüdudlarından kənarında törədildiyi hallarda ekstradisiyadan yalnız o halda imtina edilə bilər ki, sorğu edilən Tərəfin qanunu onun ərazisi hüdudlarından kənarında törədilmiş belə cinayətlər kateqoriyasına görə cinayət təqibi nəzərdə tutmasın yaxud göstərilən cinayətə görə ekstradisiyaya yol verməsin.

Maddə 8.

Eyni xətalarla bağlı başa çatdırılmamış məhkəmə araşdırması

Sorğu edilən Tərəf, əgər belə Tərəfin səlahiyyətli orqanları ekstradisiya barədə sorğu edilən cinayət və ya cinayətlərə görə tələb edilən şəxs barəsində cinayət təqibini həyata keçirirsə, tələb olunan şəxsin ekstradisiyasından imtina edə bilər.

Maddə 9.

Non Bis In Indem

Əgər sorğu edilən Tərəfin səlahiyyətli orqanları ekstradisiya barədə sorğu edilən cinayət və ya cinayətlərə görə tələb edilən şəxs barəsində qəti qərar çıxarmışlarsa, ekstradisiya həyata keçirilmir. Əgər sorğu edilən Tərəfin səlahiyyətli orqanları həmin cinayətə və ya cinayətlərə görə cinayət təqibinə başlamamaq yaxud buna xitam vermək barədə qərar çıxarmışlarsa, ekstradisiyadan imtina edilə bilər.

Maddə 10.

Müddət

Tələb olunan şəxs sorğu edən yaxud sorğu edilən Tərəfin qanununa müvafiq olaraq müddətin bitməsi ilə bağlı təqibə və ya cəzaya məruz qala bilmədiyi hallarda ekstradisiya həyata keçirilmir.

Maddə 11.

Ölüm cəzası

Ekstradisiya barədə sorğu edilən cinayət sorğu edən Tərəfin qanununa uyğun olaraq ölüm cəzası ilə cəzalandırılmalıdırsa və belə cinayətə görə ölüm cəzası sorğu edilən Tərəfin qanununda nəzərdə tutulmursa yaxud adətən icra edilmirsə, əgər sorğu edən Tərəf ölüm cəzasının icra edilməyəcəyi barədə sorğu edilən Tərəfin yetərli saydığı təminatlar təqdim etməzsə, ekstradisiyadan imtina edilə bilər.

Maddə 12.

Sorğu və qoşma sənədlər

1. Sorğu yazılı şəkildə verilir və diplomatik kanallarla ötürülür. İki və ya daha artıq Tərəf arasında birbaşa razılaşma əsasında digər ötürülmə vasitələri də nəzərdə tutula bilər.

2. Sorğuya aşağıdakılar əlavə edilməlidir:

a) ittihamnamənin və ya hökmün yaxud dərhal tutma barədə qərarın və ya həbs üçün orderin yaxud eyni qüvvəyə malik olan və sorğu edən Tərəfin qanununda nəzərdə tutulmuş prosedura uyğun olaraq verilmiş digər qərarın əsli və ya təsdiq edilmiş surəti;

b) törədilməsi ilə bağlı ekstradisiya barədə sorğu edilən

cinayətlərin siyahısı. Onların törədildiyi vaxt və yer, onların hüquqi tövsifi və müvafiq hüquqi müddəalara istinadlar mümkün qədər dəqiq göstərilməlidir; və

c) müvafiq qanunverici aktların surəti yaxud bu qeyri-mümkün olduqda müvafiq qanunun adı və tələb edilən şəxsin mümkün qədər daha dəqiq təsviri, eləcə də onun şəxsiyyətinin və vətəndaşlığının müəyyənləşdirilməsinə kömək edə bilən hər hansı digər informasiya.

Maddə 13.

Əlavə məlumat

Əgər sorğu edən Tərəfin bildirdiyi məlumat sorğu edilən Tərəfin bu Konvensiyaya uyğun olaraq qərar qəbul edə bilməsi üçün yetərli sayılırsa, sonuncu Tərəf zəruri əlavə məlumatı tələb edə və onun alınması üçün son müddət təyin edə bilər.

Maddə 14.

Konkretlik qaydası

1. Aşağıdakı hallar istisna olmaqla, ekstradisiya edilmiş şəxs, ekstradisiya edildiyi cinayətdən başqa, özünün verilməsinədək törədilmiş hər hansı bir cinayətə görə cinayət təqibinə məruz qala bilməz, hökmün və ya tutma barədə qərarın icrası məqsədi ilə məhkum edilə və ya tutula bilməz və şəxsi azadlığı heç bir səbəbə görə məhdudlaşdırıla bilməz:

a) onu ekstradisiya edən Tərəf razı olarsa; razılıq barədə sorğu 12-ci maddədə göstərilən sənədlərin və ekstradisiya edilən şəxsin müvafiq cinayətlə bağlı verdiyi hər hansı

bəyanatın hüquqi qeydi ilə birlikdə göndərilir. Razılıq o hallarda verilir ki, barəsində sorğu edilən cinayət bu Konvensiyanın müddəalarına uyğun olaraq ekstradisiya üçün əsas olsun;

b) həmin şəxs ekstradisiya edildiyi Tərəfin ərazisini tərk etmək imkanına malik olduğu halda özünün tam azad edilməsindən sonra 45 gün ərzində bunu etməzsə yaxud həmin ərazini tərk etdikdən sonra oraya qayıdarsa.

2. Lakin sorğu edən Tərəf müddətin keçməsinin istənilən hüquqi nəticələrinin qarşısını almaq üçün müvafiq şəxsin öz ərazisi hüdudlarından çıxarılması üçün zəruri olan istənilən tədbirləri yaxud müqəssirin özü olmadan cinayət təqibi də daxil olmaqla, həmin Tərəfin qanununa uyğun olaraq zəruri sayılan istənilən tədbirləri görə bilər.

3. Tərəddüdü barədə ittiham irəli sürülən cinayətin təsviri cinayət təqibi gedişində dəyişdikdə, verilən şəxsin cinayət təqibinə başlanılır yaxud onun barəsində yalnız buna görə hökm çıxarılır ki, cinayət özünün yeni təsvirinə uyğun olaraq öz tərkib hissələrinə görə, ekstradisiyanın həyata keçirilməsinə imkan verən cinayətdir.

Maddə 15.

Üçüncü dövlətə verilmə

14-cü maddənin 1 b) bəndində nəzərdə tutulanlar istisna olmaqla, sorğu edən Tərəf həmin sorğu edən Tərəfə ekstradisiya edilən və özünün ekstradisiyasınadək törətdiyi cinayətlərə görə göstərilən digər Tərəf yaxud üçüncü dövlət tərəfindən axtarılda olan şəxsi sorğu edilən Tərəfin razılığı olmadan başqa Tərəfə yaxud üçüncü dövlətə vermir.

Sorğu edilən Tərəf 12-ci maddənin 2-ci bəndində göstərilən sənədlərin təqdim edilməsi barədə sorğu ilə müraciət edə bilər.

Maddə 16.

Müvəqqəti həbs

1. Təxirəsalınmaz halda sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanları axtarışda olan şəxsin ibtidai həbsi barədə xahişlə müraciət edə bilərlər. Sorğu edilən Tərəfin səlahiyyətli orqanları onun qanununa müvafiq olaraq bu məsələ üzrə qərar qəbul edirlər.

2. İbtidai həbs barədə xahişdə göstərilir ki, 12-ci maddənin 2 a) bəndində göstərilən sənədlərdən biri mövcuddur və ekstradisiya barədə sorğu göndərmək nəzərdə tutulur. Xahişdə, həmçinin göstərilir ki, ekstradisiya barədə sorğu hansı cinayətlə bağlı göndəriləcək, belə cinayət harada və nə vaxt törədilmişdir, həmçinin imkan daxilində, axtarılan şəxsin təsviri verilir.

3. İbtidai həbs barədə xahiş sorğu edilən Tərəfin səlahiyyətli orqanlarına diplomatik kanallarla yaxud bilavasitə poçt və ya teleqrafla yaxud beynəlxalq cinayət polisi təşkilatı (İnterpol) vasitəsi ilə yaxud yazılı təsdiqi təmin edən hər hansı digər vasitələrin köməyi ilə və ya sorğu edilən Tərəf üçün münasib olan digər vasitələrlə göndərilir. Sorğu edən orqana onun sorğusunun icrasının vəziyyəti barədə dərhal məlumat verilir.

4. Əgər sorğu edilən Tərəf ekstradisiya barədə sorğunu və 12-ci maddədə göstərilən sənədləri həbsdən 18 gün keçənədək almamışdırsa, ibtidai həbsə xitam verilə bilər.

İstənilən halda bu dövr belə həbs tarixindən başlayaraq 40 gündən artıq olmur. İstənilən vaxt müvəqqəti azad etmə imkanı istisna edilmir, lakin sorğu edilən Tərəf axtarılan şəxsin qaçmasının qarşısını almaqdan ötrü zəruri saydığı istənilən tədbirləri görür.

5. Əgər ekstradisiya barədə sonradan xahiş alınmışsa, azad edilmə təkrar həbsə və ekstradisiyaya mane olmur.

Maddə 17.

Rəqabətli sorğular

Əgər ekstradisiya barədə eyni zamanda bir neçə dövlət eyni bir cinayətə yaxud müxtəlif cinayətlərə görə sorğu edərsə, sorğu edilən Tərəf bütün halları və xüsusən də cinayətin nisbətən ağırlığını və törədilmə yerini, sorğuların müvafiq tarixlərini, tələb olunan şəxsin vətəndaşlığını və sonradan başqa dövlətə ekstradisiya imkanını nəzərə alaraq öz qərarını qəbul edir.

Maddə 18.

Ekstradisiya edilməli olan şəxsin başqa tərəfə verilməsi

1. Sorğu edilən Tərəf özünün ekstradisiya ilə bağlı qərarı haqqında 12-ci maddənin 1-ci bəndində göstərilən vasitələrlə sorğu edən Tərəfi məlumatlandırır.

2. Ekstradisiyadan istənilən tam və qismən imtina ilə bağlı səbəblər göstərilir.

3. Sorğu yerinə yetirildiyi halda sorğu edən Tərəf verilmənin yeri və tarixi və tələb olunan şəxsin verilmə məqsədi ilə saxlanıldığı müddət barədə məlumatlandırılır.

4. Bu maddənin 5-ci bəndinin müddəalarına riayət etmək şərti ilə, əgər tələb edilən şəxs göstərilən tarixdə verilməmişdirsə, o, on beş gün ərzində azad edilə bilər və istənilən halda 30 gün keçdikdən sonra azad edilir. Sorğu edilən Tərəf eyni bir cinayətə görə onun ekstradisiyasından imtina edə bilər.

5. Əgər ekstradisiya edilməli olan şəxsin verilməsində və ya qəbulunda Tərəfə özündən asılı olmayan hallar mane olursa, həmin Tərəf digər Tərəfə bu barədə məlumat verir. Hər iki Tərəf verilmənin yeni tarixi barədə razılığa gəlirlər və bu maddənin 4-cü bəndinin müddəaları tətbiq edilir.

Maddə 19.

Təxirə salınmış yaxud şərti verilmə

1. Sorğu edilən Tərəf verilmə barədə sorğu ilə bağlı qərar qəbul edərək barəsində sorğu edilən şəxsin verilməsini təxirə sala bilər ki, həmin Tərəf onun barəsində cinayət təqibinə başlaya bilsin yaxud əgər bu şəxs artıq məhkum edilmişsə, o, ekstradisiya barədə sorğu edilən cinayətdən fərqli cinayətə görə öz cəzasını bu Tərəfin ərazisində çəkə bilsin.

2. Verilməni təxirə salmaq əvəzinə sorğu edilən Tərəf, barəsində sorğu edilən şəxsi Tərəflər arasında razılaşma əsasında müəyyən edilən şərtlərə uyğun surətdə müvəqqəti olaraq sorğu edən Tərəfə ekstradisiya edə bilər.

Maddə 20.

Mülkiyyətin verilməsi

1. Sorğu edilən Tərəf, onun qanunlarının imkan verdiyi həddə və sorğu edən Tərəfin xahişi ilə:

a) maddi sübut kimi tələb oluna bilən; yaxud

b) cinayət nəticəsində əldə edilmiş və həbs anında, ekstradisiyası tələb edilən şəxsin ixtiyarında olmuş yaxud sonradan aşkar edilmiş mülkiyyəti müsadirə edir və sorğu edən Tərəfə verir.

2. Hətta barəsində razılıq əldə edilmiş şəxsin ekstradisiyası onun ölümü yaxud qaçması ilə bağlı həyata keçirilə bilmədiyi halda belə, bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən mülkiyyət sorğu edən Tərəfə verilir.

3. Göstərilən mülkiyyət sorğu edilən Tərəfin ərazisində həbs altına alınmalı yaxud müsadirə edilməli olduqda həmin Tərəf cinayət təqibinin sona çatmaması ilə bağlı olaraq, bu mülkiyyəti müvəqqəti olaraq saxlaya yaxud qaytarma şərti ilə verə bilər.

4. Sorğu edilən Tərəfin yaxud üçüncü Tərəflərin göstərilən mülkiyyət üçün əldə edə bildikləri istənilən hüquqlar saxlanılır. Bu hüquqların mövcud olduğu hallarda mülkiyyət məhkəmədən sonra mümkün qədər tez bir zamanda əvəzsiz olaraq sorğu edilən Tərəfə qaytarılır.

Maddə 21.

Tranzit

1. Razılığa gələn Tərəflərdən birinin ərazisindən tranzitə 12-ci maddənin 1-ci bəndində göstərilən vasitələrin köməyi ilə göndərilmiş sorğu təqdim edildikdə razılıq verilir, bir şərtlə ki, müvafiq cinayəti, tranzitin xahiş edildiyi Tərəf bu Konvensiyanın 3-cü və 4-cü maddələrinə aidiyyəti olan siyasi xarakterli cinayət yaxud sırf hərbi xarakterli cinayət hesab etməsin.

2. Tranzit barədə sorğu almış ölkənin vətəndaşının tranzitindən 8-ci maddənin mənasına görə imtina edilə bilər.

3. Bu maddənin 4-cü bəndinin müddəalarına riayət olunması şərti ilə 12-ci maddənin 2-ci bəndində göstərilən sənədləri təqdim etmək zəruridir.

4. Hava nəqliyyatından istifadə olunursa, aşağıdakı müddəalar tətbiq edilir:

a) yerə enmə nəzərdə tutulmadıqda sorğu edən Tərəf ərazisi üzərindən uçuşun keçiriləcəyi Tərəfi xəbərdar edir və təsdiqləyir ki, 12-ci maddənin 2 a) bəndində göstərilən sənədlərdən biri mövcuddur. Planlaşdırılmamış enmə halında belə xəbərdarlıq 16-cı maddədə nəzərdə tutulduğu qaydada ibtidai həbs üçün sorğu qüvvəsinə malikdir və sorğu edən Tərəf tranzit barədə rəsmi sorğu təqdim edir;

b) yerə enmə nəzərdə tutulduqda, sorğu edən Tərəf tranzit barədə rəsmi sorğu təqdim edir.

5. Lakin hər hansı Tərəf imzalama zamanı yaxud öz təsdiqnaməsini və ya bu Konvensiyaya qoşulma barədə sənədini saxlanılmaq üçün təhvil verdiyi anda bəyan edə bilər ki, o hər hansı bir şəxsin tranzitinə yalnız özünün ekstradisiya üçün tələb etdiyi bəzi yaxud bütün şərtlərə riayət edilməklə icazə verəcək. Bu halda qarşılıqlı güzəşt prinsipi tətbiq edilə bilər.

6. Verilən şəxsin tranziti onun irqi, dini, vətəndaşlığı yaxud siyasi əqidəsi ilə bağlı həmin şəxsin həyatı və ya azadlığı üçün təhlükə yarana biləcəyini hesab etmək üçün əsaslar olduğu hər hansı ərazinin üzərindən həyata keçirilmir.

Maddə 22.

Prosedur

Bu Konvensiyada başqa halın nəzərdə tutulması istisna olmaqla, ekstradisiya və ibtidai həbslə bağlı prosedur yalnız sorğu edilən Tərəfin qanunvericiliyi ilə tənzimlənir.

Maddə 23.

İstifadə edilən dil

Sənədlər sorğu edən yaxud sorğu edilən Tərəfin dilində təqdim edilir. Sorğu edilən Tərəf öz seçiminə görə sənədlərin Avropa Şurasının rəsmi dillərindən birinə tərcüməsini tələb edə bilər.

Maddə 24.

Xərclər

1. Sorğu edilən Tərəfin ərazisində ekstradisiya ilə bağlı çəkilən xərcləri sorğu edən Tərəf ödəyir.
2. Tranzit barədə sorğu almış Tərəfin ərazisindən tranzitlə bağlı çəkilən xərcləri sorğu edən Tərəf ödəyir.
3. Sorğu edilən Tərəfin metropoliyası hüduqlarından kənarəda yerləşən ərazidən ekstradisiya həyata keçirildiyi halda bu ərazidən sorğu edən Tərəfin metropoliyasının ərazisindək gedişlə bağlı xərcləri sonuncu ödəyir. Sorğu edilən Tərəfin metropoliyası hüduqlarından kənarəda yerləşən ərazidən onun metropoliyası ərazisindək gedişlə bağlı xərclərə də eyni qayda tətbiq olunur.

Maddə 25.

«Tutma haqqında qərar» termininin tərifı

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün «tutma haqqında qərar» ifadəsi azadlıqdan məhrum etməni nəzərdə tutan və həbs cəzası barədə hökmə əlavə olaraq yaxud onun əvəzinə cinayət məhkəməsinin çıxardığı hər hansı qərar deməkdir.

Maddə 26.

Qeyd-şərtlər

1. Razılığa gələn hər bir Tərəf bu Konvensiyanı imzalayarkən yaxud öz təsdiqnaməsini və ya qoşulma barədə sənədini verərkən Konvensiyanın hər hansı müddəası yaxud müddəaları ilə bağlı qeyd-şərt bildirə bilər.

2. Qeyd-şərt bildirmiş Razılığa gələn hər hansı Tərəf şərait imkan verən kimi həmin qeyd-şərti geri götürür. Qeyd-şərtin bu cür geri götürülməsi Avropa Şurasının Baş katibini xəbərdar etmək yolu ilə həyata keçirilir.

3. Konvensiyanın hər hansı bir müddəası ilə bağlı qeyd-şərt bildirmiş Razılığa gələn Tərəf digər Tərəfin göstərilən müddəanı onun özünün qəbul etdiyindən artıq dərəcədə tətbiq etməsini tələb edə bilməz.

Maddə 27.

Əraziyə tətbiq

1. Bu Konvensiya Razılığa gələn Tərəflərin metropoliyalarının ərazilərində tətbiq edilir.

2. Fransaya münasibətdə o, həmçinin Əlcəzairə, dənizaşırı departamentlərə, Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığına münasibətdə isə Normandi adaları və Men adasına da tətbiq edilir.

3. Almaniya Federativ Respublikası bu Konvensiyanın tətbiqini Avropa Şurası Baş katibinin adına bildiriş göndərmək yolu ilə Berlin torpağına şamil edə bilər. Avropa Şurasının Baş katibi belə bəyanat barədə digər Tərəflərə məlumat verir.

4. Razılığa gələn iki və ya daha çox Tərəf arasında birbaşa razılaşma əsasında, razılaşmada şərh olunmuş şərtlərə riayət edilməsi şərti ilə, bu Konvensiyanın tətbiqi bu maddənin 1, 2 və 3-cü bəndlərində nəzərdə tutulan və beynəlxalq əlaqələri üçün hər hansı belə Tərəfin məsuliyyət daşdığı belə Tərəflərin hər hansı ərazisinə şamil edilə bilər.

Maddə 28.

Bu Konvensiya ilə ikitərəfli sazişlər arasında münasibətlər

1. Bu Konvensiya tətbiq olunduğu ölkələrə münasibətdə Razılığa gələn hər hansı iki Tərəf arasında ekstradisiyanı tən-zimləyən hər hansı ikitərəfli müqavilələrin, konvensiyaların yaxud sazişlərin müddəalarını əvəz edir.

2. Razılığa gələn Tərəflər yalnız bu Konvensiyanın müddəalarını tamamlamaq yaxud onun ehtiva etdiyi prinsiplərin tətbiqini asanlaşdırmaq üçün öz aralarında ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlər bağlaya bilərlər.

3. İki və ya daha artıq Razılığa gələn Tərəf arasında ekstradisiya vahid normalar əsasında həyata keçirildiyi hallarda Tərəflər ekstradisiya ilə bağlı öz qarşılıqlı münasibətlərini bu Konvensiyanın müddəalarından asılı olmayaraq yalnız belə sistemə müvafiq qaydada tənzimləməkdə sərbəstdirlər. Hər biri digər Tərəfin və ya Tərəflərin ərazisində verilmiş

həbs barədə orderin onun öz ərazisində icrasını nəzərdə tutan qüvvədə olan qanunlara malik iki və ya daha artıq Razılığa gələn Tərəf arasındakı münasibətlərdə də eyni prinsip tətbiq olunur. Bu bəndə uyğun olaraq öz aralarında bu Konvensiyanın tətbiqini istisna edən yaxud gələcəkdə istisna edə biləcək Razılığa gələn Tərəflər Avropa Şurasının Baş katibinə lazımi qaydada bildiriş göndərilər. Baş katib bu bəndə uyğun olaraq aldığı hər hansı bildiriş barədə Razılığa gələn digər Tərəfləri məlumatlandırır.

Maddə 29.

İmzalanma, ratifikasiya və qüvvəyə minmə

1. Bu Konvensiya Avropa Şurası üzvlərinin imzalaması üçün açıqdır. O, ratifikasiya olunmalıdır. Təsdiqnamələr Şuranın Baş katibinə saxlanılmağa verilir.

2. Konvensiya üçüncü təsdiqnamənin saxlanılmağa verildiyi tarixdən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

3. Konvensiyanı sonradan ratifikasiya edən onu imzalamış hər hansı Tərəf üçün Konvensiya həmin Tərəfin öz təsdiqnaməsini saxlanılmağa verdiyi tarixdən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

Maddə 30.

Qoşulma

1. Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi Şura üzvü olmayan dövləti bu Konvensiyaya qoşulmağa dəvət edə bilər, bir şərtlə ki, belə dəvətdən ibarət olan qətnamə Konvensiyanı ratifikasiya etmiş Şura üzvləri tərəfindən yekdilliklə bəyənilsin.

2. Qoşulma bu barədə sənədin Şuranın Baş katibinə

saxlanılmağa verilməsi yolu ilə həyata keçirilir və həmin sənədin saxlanılmağa verilməsindən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

Maddə 31.

Denonsasiya

Razılığa gələn hər hansı Tərəf Avropa Şurasının Baş katibinə bildiriş göndərməklə Konvensiyanı özünə aid olan dərəcədə denonsasiya edə bilər. Denonsasiya Şuranın Baş katibinin belə bildirişi aldığı tarixdən altı ay keçdikdən sonra qüvvəyə minir.

Maddə 32.

Bildiriş

Avropa Şurasının Baş katibi Şura üzvlərini və bu Konvensiyaya qoşulmuş hər bir dövlətin hökumətini:

- a) hər hansı təsdiqnamənin və ya qoşulma haqqında sənədin saxlanılmağa verilməsi;
- b) bu Konvensiyanın qüvvəyə minmə tarixi;
- c) 6-cı maddənin 1-ci bəndinin və 21-ci maddənin 5-ci bəndinin müddəalarına uyğun olaraq verilmiş hər hansı bəyanat;
- d) 26-cı maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq edilmiş hər hansı qeyd-şərt;
- e) 26-cı maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq, istənilən qeyd-şərtin geri götürülməsi;
- f) 31-ci maddənin müddəalarına uyğun olaraq, denonsasiya barədə alınmış hər hansı bildiriş və belə denonsasiyanın qüvvəyə minmə tarixi barədə məlumatlandırır.

Bunların təsdiqi olaraq, lazımı qaydada səlahiyyət verilmiş aşağıda imza edənlər bu Konvensiyanı imzaladılar.

1957-ci il dekabrın 13-də Parisdə ingilis və fransız dillərində, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olan yeganə nüsxədə imzalanmışdır; həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılacaq. Avropa Şurasının Baş katibi Konvensiyanın təsdiq edilmiş surətlərini onu imzalamış hökumətlərə göndərir.

AVROPA ŞURASI
AVROPA MÜQAVİLƏLƏRİ SERİYASI № 86

EKSTRADİSİYA HAQQINDA AVROPA
KONVENSIYASINA DAİR
ƏLAVƏ PROTOKOL

Strasburq, 15 oktyabr 1975-ci il

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Protokolu imzalamış dövlətlər 1957-ci il dekabrın 13-də Parisdə imzalanmaq üçün açılmış Ekstradisiya haqqında Avropa Konvensiyasının (bundan sonra - Konvensiya) müddəalarını və xüsusən də onun 3-cü və 9-cu maddələrini nəzərə alaraq,

bəşəriyyətin və ayrı-ayrı şəxslərin müdafiəsini gücləndirmək məqsədi ilə bu maddələrə əlavələr etməyi gərəkli hesab edərək, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

I FƏSİL

Maddə 1.

Konvensiyanın 3-cü maddəsinin tətbiqi məqsədləri üçün aşağıdakı cinayətlər siyasi cinayətlər sayılmır:

a) Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Assambleyasının 1948-ci il dekabrın 9-da qəbul etdiyi Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və ona görə cəzalandırma haqqında Kon-

vensiyada göstərilmiş bəşəriyyət əleyhinə cinayətlər;

b) Döyüşən ordularda yaralıların və xəstələrin vəziyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında 1949-cu il tarixli Cenevrə Konvensiyasının 50-ci maddəsində, Dənizdə silahlı qüvvələr tərkibindən yaralıların, xəstələrin və gəmi qəzasına uğrayanların vəziyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında 1949-cu il tarixli Cenevrə Konvensiyasının 51-ci maddəsində, Hərbi əsirlərlə rəftar haqqında 1949-cu il tarixli Cenevrə Konvensiyasının 130-cu maddəsində və Müharibə zamanı mülki əhalinin qorunması haqqında 1949-cu il tarixli Cenevrə Konvensiyasının 147-ci maddəsində göstərilmiş xətlər;

c) bu Protokol qüvvəyə minərkən qüvvədə olan müharibə qanunlarını və həmin vaxtadək mövcud olan, Cenevrə Konvensiyalarının yuxarıda göstərilən müddəalarında hələ nəzərə alınmamış müharibə adətlərinin müqayisə edilə bilən hər hansı pozulmaları.

II FƏSİL

Maddə 2.

Konvensiyanın 9-cu maddəsinə aşağıdakı mətn əlavə olunur, bu zaman Konvensiyanın əvvəlki 9-cu maddəsi 1-ci bənd, aşağıdakı müddəalar isə 2-ci, 3-cü və 4-cü bəndlər olur:

2. Konvensiyanın iştirakçısı olan üçüncü dövlətdə işi üzrə qəti qərar çıxarılmış şəxs, barəsində həmin iş qaldırılmış cinayət yaxud cinayətlərlə bağlı ekstradisiyası aşağıdakı hallarda həyata keçirilmir:

a) əgər yuxarıda adı çəkilən qərar onu məsuliyyətdən azad

edirsə;

b) əgər həbs müddəti yaxud onun barəsində görülmüş cəza tədbiri:

i) tam tətbiq edilmişdirsə;

ii) bütünlüklə yaxud tətbiq edilməmiş hissəsinə görə əfv və ya amnistiya predmeti olmuşdursa;

c) əgər məhkəmə cinayətkarı onun üzərinə sanksiyalar qoymadan məhkum etmişdirsə.

3. Bununla belə, 2-ci bənddə göstərilən hallarda ekstradi-siya haqqında qərar aşağıdakı hallarda qəbul oluna bilər:

a) barəsində məhkəmə qərarı çıxarılmış cinayət sorğu edən dövlətdə dövlət statusuna malik olan şəxsə, idarəyə yaxud hər hansı subyektə qarşı törədilmişdirsə;

b) barəsində məhkəmə qərarı çıxarılmış şəxs sorğu edən dövlətdə dövlət statusuna malik olmuşdursa;

c) barəsində məhkəmə qərarı çıxarılmış cinayət bütünlük-lə və ya qismən sorğu edən dövlətin ərazisində yaxud onun ərazisi sayılan yerdə törədilmişdirsə.

4. 2-ci və 3-cü bəndlərin müddəaları cinayət işləri üzrə başqa dövlətdə çıxarılmış məhkəmə qərarları barədə ne bis in idem prinsipinin qüvvəsi ilə bağlı daha geniş daxili müddəaların tətbiqinə mane olmur».

III FƏSİL

Maddə 3.

1. Bu Protokol Avropa Şurasının üzvü olub Konvensiyanı imzalamış dövlətlərin imzalaması üçün açıqdır. O, rati-fikasiya edilməli, qəbul edilməli və ya bəyənilməlidir.

Təsdiqnamələr yaxud qəbul etmə və ya bəyənmə barədə sənədlər Avropa Şurasının Baş katibinə saxlanılmağa verilir.

2. Protokol üçüncü təsdiqnamənin yaxud qəbul etmə və ya bəyənmə barədə sənədin saxlanılmağa verilməsindən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

3. Protokolu sonradan ratifikasiya edən, qəbul edən və ya bəyənən onu imzalamış dövlətə münasibətdə bu Protokol həmin dövlətin təsdiqnaməsinin yaxud qəbul etmə və ya bəyənmə barədə sənədinin saxlanılmağa verilməsindən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

4. Avropa Şurasının üzvü olan dövlət, əgər eyni vaxtda yaxud əvvəlcə Konvensiyanı ratifikasiya etməmişdirsə, bu Protokolu ratifikasiya edə, qəbul edə yaxud bəyənə bilməz.

Maddə 4.

1. Konvensiyaya qoşulan hər hansı dövlət bu Protokol qüvvəyə mindikdən sonra ona qoşula bilər.

2. Bu cür qoşulma, bu barədə sənədin Avropa Şurasının Baş katibinə saxlanılmağa verilməsi yolu ilə həyata keçirilir və onun saxlanılmağa verilməsindən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

Maddə 5.

1. Hər bir dövlət imzalama zamanı yaxud öz təsdiqnaməsini və ya qəbul etmə, bəyənmə yaxud qoşulma barədə sənədini saxlamağa verərkən, bu Protokolun qüvvəsinin şamil edildiyi ərazini və ya əraziləri göstərə bilər.

2. Hər bir dövlət öz təsdiqnaməsini və ya qəbul etmə,

bəyənmə yaxud qoşulma barədə sənədini saxlanılmağa verərkən yaxud hər hansı başqa bir vaxt Avropa Şurası Baş Katibinin adına bəyanat göndərmək yolu ilə bu Protokolun qüvvəsini bəyanatda göstərilən, beynəlxalq əlaqələrinə görə həmin dövlətin məsuliyyət daşdığı və ya adından çıxış etmək səlahiyyətinə malik olduğu hər hansı digər əraziyə və ya ərazilərə şamil edə bilər.

3. Əvvəlki bəndə uyğun olaraq verilmiş hər hansı bəyanat bu Protokolun 8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş prosedura uyğun olaraq belə bəyanatda göstərilən istənilən əraziyə münasibətdə geri götürülə bilər.

Maddə 6.

1. Hər hansı dövlət imzalama zamanı yaxud öz təsdiqnaməsini və ya qəbul etmə, bəyənmə yaxud qoşulma barədə sənədini saxlanılmağa verərkən bəyan edə bilər ki, o, I və ya II fəsilləri qəbul etmir.

2. Razılığa gələn hər hansı Tərəf əvvəlki bəndə uyğun olaraq verdiyi bəyanatı Avropa Şurası Baş katibinin adına bəyanat göndərmək yolu ilə geri götürə bilər; bəyanat alındığı gündən qüvvəyə minir.

3. Bu Protokolun müddəaları ilə bağlı heç bir qeyd-şərtə yol verilmir.

Maddə 7.

1. Avropa Şurasının Cinayətkarlıq Problemləri üzrə Avropa Komitəsinə bu Protokolun yerinə yetirilməsi barədə məlumat verilir və Komitə onun həyata keçirilməsi gedişində yarana bilən hər hansı problemin dinc yolla ni-

zama salınmasına kömək etmək məqsədi ilə zəruri olan hər şeyi edir.

Maddə 8.

1. Razılığa gələn hər bir Tərəf Avropa Şurası Baş katibinin adına bildiriş göndərmək yolu ilə bu Protokolu özünə aidiyyəti olan həddə denonsasiya edə bilər.

2. Belə denonsasiya Baş katibin bu cür bildirişi almasından altı ay sonra qüvvəyə minir.

3. Konvensiyanın denonsasiyası avtomatik olaraq bu Protokolun denonsasiyasına səbəb olur.

Maddə 9.

Avropa Şurasının Baş katibi Şuranın üzvü olan dövlətləri və Konvensiyaya qoşulmuş hər hansı dövləti aşağıdakılar barədə xəbərdar edir:

- a) hər hansı imzalama;
- b) hər hansı təsdiqnamənin və ya qəbul etmə, bəyənmə yaxud qoşulma barədə sənədin saxlanılmağa verilməsi;
- c) bu Protokolun 3-cü maddəsinə uyğun olaraq qüvvəyə minməsinin hər hansı tarixi;
- d) 5-ci maddənin müddəalarına uyğun olaraq alınmış hər hansı bəyanat və belə bəyanatın hər hansı geri götürülməsi;
- e) 6-cı maddənin 1-ci bəndinin müddəalarına uyğun olaraq verilmiş hər hansı bəyanat;
- f) hər hansı bəyanatın 6-cı maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq geri götürülməsi;
- g) 8-ci maddənin müddəalarına uyğun olaraq alınmış hər hansı bildiriş və denonsasiyanın qüvvəyə minmə tarixi.

Bunların təsdiqi olaraq, lazımı qaydada səlahiyyət verilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

1975-ci il oktyabrın 15-də Strasburqda ingilis və fransız dillərində, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olan bir nüsxədə imzalanmışdır; həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılacaq. Avropa Şurasının Baş katibi təsdiq edilmiş nüsxələri bu Protokolu imzalamış və ona qoşulan dövlətlərin hər birinə göndərir.

AVROPA ŞURASI
AVROPA MÜQAVİLƏLƏRİ SERİYASI № 98

EKSTRADİSİYA HAQQINDA AVROPA
KONVENSIYASINA DAİR
İKİNCİ ƏLAVƏ PROTOKOL

Strasburq, 17 mart 1978-ci il

Avropa Şurasının üzvü olub, bu Protokolu imzalamış dövlətlər, 1977-ci il dekabrın 13-də Parisdə imzalanmaq üçün açılmış Ekstradisiya haqqında Avropa Konvensiyasının (bundan sonra - Konvensiya) fiskal cinayətlər sahəsində qəbuluna dəstək vermək arzusunda olaraq,

Konvensiyaya müəyyən müddəalar əlavə etməyi gərəkli sayaraq, **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

I FƏSİL

Maddə 1.

Konvensiyanın 2-ci maddəsinin 2-ci bəndinə aşağıdakı müddə əlavə edilir:

«Bu qayda, həmçinin cərimə sanksiyaları tətbiq edilən cinayətlərə də tətbiq olunur.»

II FƏSİL

Maddə 2.

Konvensiyanın 5-ci maddəsi aşağıdakı müddəalarla əvəz edilir:

«Fiskal cinayətlər

1. Vergilər, rüsumlar, gömrük rüsumları və valyuta əməliyyatları ilə bağlı cinayətlərə görə ekstradisiya, əgər cinayət sorğu edilən Tərəfin qanununa uyğun olaraq eyni qəbildən olan cinayətlərə aiddirsə, Razılığa gələn Tərəflər arasında Konvensiyanın müddəalarına uyğun olaraq həyata keçirilir.

2. Əgər sorğu edilən Tərəfin qanununda eyni tipli vergilər və ya rüsumlar qoyulmursa yaxud vergilər, rüsumlar, gömrük rüsumları və ya valyuta əməliyyatları barədə sorğu edən Tərəfin qanunundakı ilə eyni göstərişlər yoxdursa, ekstradisiyadan bu əsasda imtina edilə bilməz.»

III FƏSİL

Maddə 3.

Konvensiyaya aşağıdakı müddəalar əlavə edilir:

«Müqəssirin iştirakı olmadan məhkəmənin rəyi

1. Razılığa gələn Tərəf Razılığa gələn digər Tərəfdən müqəssirin özü olmadan barəsində qərar qəbul edilmiş hökmün çıxarılması yaxud həbs məqsədi ilə ekstradisiya tələb etdikdə, əgər sorğu edilən Tərəf belə hesab edirsə ki, məhkəmənin rəyi ilə nəticələnmiş proses cinayətə görə məhkum edilən hər bir şəxs üçün məcburi sayılan mini-

mum müdafiə hüquqlarını təmin etmir, bu halda həmin məqsədlərlə ekstradisiyadan imtina edə bilər. Bununla belə, əgər sorğu edən Tərəf müdafiə hüquqları ilə təminat verilən məhkəmə işinə yenidən baxılması hüququnu tələb edən şəxs üçün kifayət qədər təminatlar verərsə, ekstradisiya həyata keçirilməlidir. Bu qərar sorğu edən Tərəfə, əgər ittiham edilən şəxs hökmdən protest vermirsə, onu icra etmək, ya da əks halda, ekstradisiya edilən şəxsə qarşı prosesə başlamaq səlahiyyəti verir.

2. Sorğu edilən Tərəf ekstradisiyası tələb olunan şəxsə onun özü olmadıqda çıxarılmış hökm barədə məlumat verdiyi halda sorğu edən Tərəf bu məlumatı həmin dövlətdə cinayət prosesi barədə rəsmi bildiriş hesab etmir.»

IV FƏSİL

Maddə 4.

Konvensiyaya aşağıdakı müddəalar əlavə edilir:

«Amnistiya-Sorğu edilən dövlətdə barəsində amnistiya elan edilmiş və həmin dövlətin öz cinayət qanunvericiliyinə uyğun olaraq məhkəmə qaydasında təqib etməyə ixtiyarlı olduğu cinayətlərlə bağlı ekstradisiya həyata keçirilmir.»

V FƏSİL

Maddə 5.

Konvensiyanın 12-ci maddəsinin 1-ci bəndi aşağıdakı müddəalarla əvəz edilir:

«Sorğu yazılı şəkildə verilir və sorğu edən Tərəfin Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən sorğu edilən Tərəfin Ədliyyə Nazirliyinə ünvanlanır; bununla belə, diplomatik kanaldan istifadə imkanı da istisna edilmir. Digər rəbitə vasitələri iki Tərəf arasında birbaşa saziş yolu ilə təşkil edilə bilər.»

VI FƏSİL

Maddə 6.

1. Bu Protokol Avropa Şurasının üzvü olub, Konvensiyanı imzalamış dövlətlərin imzalaması üçün açıqdır. Protokol ratifikasiya edilməlidir. Təsdiqnamələr Avropa Şurasının Baş katibinə saxlanılmağa verilir.

2. Protokol üçüncü təsdiqnamənin saxlanılmağa verilməsindən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

3. Protokolu sonradan ratifikasiya edən imzalamış hər hansı Tərəf üçün Protokol onun öz təsdiqnaməsini saxlanılmağa verməsindən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

4. Avropa Şurasının üzvü olan dövlət eyni zamanda yaxud qabaqcadan Konvensiyanı ratifikasiya etmədən bu Protokolu ratifikasiya edə bilməz.

Maddə 7.

1. Konvensiyaya qoşulmuş hər hansı dövlət Protokolun qüvvəyə minməsindən sonra bu Protokola qoşula bilər.

2. Belə qoşulma bu barədə sənədin Avropa Şurasının Baş katibinə verilməsi yolu ilə həyata keçirilir; həmin sənəd saxlanılmağa verildiyi tarixdən 90 gün sonra qüvvəyə minir.

Maddə 8.

1. Hər hansı dövlət imzalama zamanı yaxud təsdiqnaməni saxlanılmağa verərkən bu Protokolun qüvvəsinin şamil ediləcəyi ərazini və ya əraziləri müəyyən edə bilər.

2. Hər bir dövlət təsdiqnaməsini yaxud qoşulma barədə sənədini saxlanılmağa verərkən ya da sonradan istənilən vaxt Avropa Şurasının Baş katibinə ünvanlanmış bəyanatı ilə bu Protokolun qüvvəsinə bəyanatda müəyyən edilmiş və beynəlxalq əlaqələrinə görə həmin dövlətin məsuliyyət daşdığı yaxud adından müqavilələr bağlamağa səlahiyyətli olduğu hər hansı digər əraziyə və ya ərazilərə şamil edə bilər.

3. Bu bəndə uyğun olaraq bəyanatda göstərilən hər hansı ərazi ilə bağlı verilmiş hər hansı bəyanat Avropa Şurasının Baş katibinə ünvanlanmış bildiriş göndərmək yolu ilə geri götürülə bilər. Bu cür geri götürülmə Avropa Şurası Baş katibinin bildirişi aldığı tarixdən altı ay sonra qüvvəyə minir.

Maddə 9.

1. Konvensiyanın müddəaları ilə bağlı dövlətin etdiyi qeyd-şərtlər, əgər dövlət onları imzalama zamanı yaxud öz təsdiqnaməsini saxlanılmağa verərkən bəyan edirsə, bu Protokola da tətbiq edilir.

2. Hər hansı dövlət imzalama zamanı yaxud öz təsdiqnaməsini saxlanılmağa verərkən elan edə bilər ki, o:

- a. I fəsli qəbul etməmək;
  - b. II fəsli qəbul etməmək yaxud onu yalnız 2-ci maddəyə aid olan müəyyən cinayətlər yaxud cinayət kateqoriyaları ilə bağlı qəbul etmək;
  - c. III fəsli qəbul etməmək yaxud yalnız 3-cü maddənin 1-ci bəndini qəbul etmək;
  - d. IV fəsli qəbul etməmək;
  - e. V fəsli qəbul etməmək hüququnu özündə saxlayır.
3. Razılığa gələn hər hansı Tərəf bundan əvvəlki bəndə uyğun olaraq özündə saxladığı hüququ Avropa Şurasının Baş katibinə ünvanlanmış bəyanat vasitəsi ilə geri götürə bilər; bəyanat alındığı andan qüvvəyə minir.
4. Konvensiyanın müddəalarına uyğun olaraq bu Protokola edilmiş qeyd-şərti qəbul etmiş yaxud bu Protokolun müddəasına uyğun olaraq qeyd-şərt etmiş Razılığa gələn Tərəf göstərilən müddəanı Razılığa gələn digər Tərəfin tətbiq etməsini tələb edə bilməz, lakin bununla belə, əgər onun qeyd-şərti qisməndirsə yaxud şərtlərdən asılıdırsa, bu müddəanın özü qəbul etdiyi həddə tətbiqini tələb edə bilər.
5. Bu Protokolun müddəalarına başqa heç bir qeyd-şərt qəbul edilə bilməz.

Maddə 10.

Avropa Şurasının Cinayət Problemləri üzrə Avropa Komitəsi bu Protokolun qəbul edilməsi barədə məlumatlandırılır və onun yerinə yetirilməsi gedişində yaranan hər hansı problemin dostcasına tənzimlənməsinə kömək üçün zəruri olan hər şey edir.

Maddə 11.

1. Razılığa gələn hər hansı Tərəf Avropa Şurasının Baş katibinə bildiriş göndərməklə bu Protokolu özünə aid olan həddə denonsasiya edə bilər.

2. Belə denonsasiya Baş katibin bu cür bildirişi aldığı tarixdən altı ay sonra qüvvəyə minir.

3. Konvensiyanın denonsasiyası avtomatik olaraq bu Protokolun denonsasiyasına səbəb olur.

Maddə 12.

1. Avropa Şurasının Baş katibi Avropa Şurasının üzvü olan dövlətləri və Konvensiyaya qoşulmuş hər hansı dövləti aşağıdakılar barədə xəbərdar edir:

a. bu Protokolun hər hansı imzalanması;

b. hər hansı təsdiqnamənin saxlanılmağa verilməsi;

c. 6-cı və 7-ci maddələrə uyğun olaraq bu Protokolun qüvvəyə minməsinin hər hansı tarixi;

d. 8-ci maddənin 2-ci və 3-cü bəndlərinin müddəalarına uyğun olaraq alınmış hər hansı bəyanat;

e. 9-cu maddənin 1-ci bəndinin müddəalarına uyğun olaraq alınmış hər hansı bəyanat;

f. 9-cu maddənin 2-ci bəndinin müddəalarına uyğun olaraq edilmiş hər hansı qeyd-şərt;

g. hər hansı qeyd-şərtin 9-cu maddənin 3-cü bəndinin müddəalarına uyğun olaraq geri götürülməsi;

h. 11-ci maddənin müddəalarına uyğun olaraq alınmış hər hansı bildiriş və denonsasiyanın qüvvəyə minmə tarixi.

Bunların təsdiqi olaraq, lazımi qaydada səlahiyyət verilmiş aşağıda imza edənlər bu Protokolu imzaladılar.

1978-ci il martın 17-də Strasburqda ingilis və fransız dillərində, hər iki mətni eyni qüvvəyə malik olan yeganə nüsxədə imzalanmışdır; həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanılacaq. Avropa Şurasının Baş katibi təsdiq edilmiş surətləri Protokolu imzalamış və qəbul etmiş dövlətlərə göndərir.

**«EKSTRADİSİYA HAQQINDA»
AVROPA KONVENSIYASINA DAİR
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
QEYD-ŞƏRTLƏRİ:**

1. «Konvensiyanın 1-ci maddəsinin tətbiqi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası humanist əsasları rəhbər tutaraq, sorğu edilən şəxsin səhhətinin vəziyyətini və ya yaşını nəzərə alaraq, onun verilməsindən imtina hüququnu özündə saxlayır».

2. «Konvensiyanın 1-ci maddəsinin tətbiqi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası şəxsin verilməsinin Azərbaycan Respublikasının suverenliyinə və ya milli təhlükəsizliyinə ziyan vuracağını güman etməyə kifayət qədər əsası olduqda, həmin şəxsin verilməsindən imtina edəcək».

3. «Konvensiyanın 1-ci maddəsinin tətbiqi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası verilməsi nəticəsində sorğu edilən şəxsin sorğu edən dövlətdə işgəncəyə, yaxud qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara, yaxud cəzaya məruz qalacağını güman etməyə kifayət qədər əsaslar olduqda, həmin şəxsin verilməsindən imtina edəcək».

4. «Konvensiyanın 1-ci maddəsinin tətbiqi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası verilməsi nəticəsində sorğu edilən şəxsin irqinə, milliyyətinə, dilinə, dininə, vətəndaşlığına və ya siyasi baxışlarına görə təqibə məruz qalmasına güman etməyə kifayət qədər əsaslar olduqda həmin şəxsin verilməsindən imtina edəcək».

«Ekstradisiya haqqında» Avropa Konvensiyasına dair Azərbaycan Respublikasının bəyanatları:

1. «Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, o, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərində Konvensiyanın müddələrinin yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir (işğal olunmuş ərazilərin sxematik xəritəsi əlavə olunur)».

2. «Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci hissəsinin «a» bəndi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 53 (II) maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı xarici dövlətə verilə bilməz. Bunu nəzərə alaraq hər bir halda Azərbaycan Respublikası vətəndaşının verilməsindən imtina ediləcək».

3. «Konvensiyanın 21-ci maddəsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, verilən şəxslərin Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzit daşınmasına, verilmə üçün müəyyən edilmiş şərtlərə riayət edilməklə icazə veriləcək».

4. «Konvensiyanın 23-cü maddəsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, şəxsin verilməsi ilə bağlı sorğular və onlara əlavə edilən sənədlər Azərbaycan dilinə tərcümə edilməklə təqdim olunmalıdır».

**«EKSTRADİSİYA HAQQINDA»
AVROPA KONVENSIYASININ ƏLAVƏ
PROTOKOLUNA DAİR
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BƏYANATI:**

«Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, o, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərdə Protokolun müddələrinin yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir (işğal olunmuş ərazilərin sxematik xəritəsi əlavə olunur)».

«Ekstradisiya haqqında» Avropa Konvensiyasının İkinci Əlavə Protokoluna dair Azərbaycan Respublikasının bəyanatı:

«Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, o, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərdə Protokolun müddələrinin yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir (işğal olunmuş ərazilərin sxematik xəritəsi əlavə olunur)».

**«EKSTRADISIYA HAQQINDA»
AVROPA KONVENSIYASININ VƏ ONUN ƏLAVƏ
PROTOKOLLARININ TƏSDİQ EDİLMƏSİ
BARƏDƏ**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
QANUNU**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

I. 1957-ci il dekabrın 13-də Paris şəhərində imzalanmış «Ekstradisiya haqqında» Avropa Konvensiyası, onun 1975-ci il 15 oktyabr tarixli Əlavə Protokolu və 1978-ci il 17 mart tarixli İkinci Əlavə Protokolu müvafiq bəyanatlar və qeyd-şərtlər ilə (bəyanatların və qeyd-şərtlərin mətnləri əlavə olunur) təsdiq edilsin.

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər ƏLİYEV**

Bakı şəhəri, 17 may 2002-ci il
№ 323-IIQ

*«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir
(31 may 2002-ci il, № 122)*

KORRUPSIYA İLƏ ƏLAQƏDAR CİNAYƏT MƏSULİYYƏTİ HAQQINDA KONVENSIYA

Strasburq, 27 yanvar 1999-cu il

Preambula

Bu Konvensiyanı imzalayan Avropa Şurası üzvü olan dövlətlər və digər dövlətlər,

hesab edərək ki, Avropa Şurasının məqsədi onun üzvləri arasında daha böyük birliyə nail olmaqdır;

bu Konvensiyanı imzalayan digər dövlətlərlə əməkdaşlığın fəallaşması vacibliyini etiraf edərək;

cəmiyyətin korrupsiyadan müdafiəsinə yönələn, ilk növbədə, ümumi cinayət siyasətinin həyata keçirilməsi zərurətində, o cümlədən müvafiq qanunvericiliyin qəbul edilməsinə və preventiv tədbirlərin görülməsinə əmin olaraq;

qeyd edərək ki, korrupsiya qanunun aliliyinə, demokratiya və insan hüquqlarına təhlükə yaradır, səmərəli dövlət idarəçiliyini sarsıdır, bərabərlik və sosial ədalət prinsiplərini pozur, rəqabət üçün şəraiti təhrif edir, iqtisadi inkişafı çətinləşdirir, demokratik təsisatların sabitliyinə və cəmiyyətin mənəvi dəyərlərinə təhlükə yaradır;

hesab edərək ki, korrupsiya ilə səmərəli mübarizə aparmaq üçün cinayət hüququ sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi, fəallaşması və lazımı qaydada həyata

keçirilməsi tələb olunur;

korrupsiya ilə mübarizədə beynəlxalq anlaşmanın və əməkdaşlığın dərinləşməsinə yardım edən, bu yaxınlarda atılan addımları, o cümlədən Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Dünya Bankı, Beynəlxalq Valyuta Fondu, Ümumdünya Ticarət Təşkilatı, Amerika Dövlətləri Təşkilatı, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı və Avropa Birliyi tərəfindən görülən tədbirləri alqışlayaraq;

1996-cı ilin noyabr ayında Avropa ölkələrinin ədliyyə nazirlərinin 19-cu Konfransının (Valetta, 1994) tövsiyələrinə uyğun olaraq Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən qəbul edilən Korrupsiya ilə mübarizə üzrə fəaliyyət Proqramını nəzərə alaraq;

bununla əlaqədar Avropa Şurasına üzv olmayan dövlətlərin onun fəaliyyətində korrupsiya ilə mübarizəyə yönələn iştirakının vacibliyini yada salaraq və Korrupsiya ilə mübarizə üçün fəaliyyət Proqramının həyata keçirilməsində onların dəyərli töhfələrini alqışlayaraq;

eyni zamanda, Korrupsiya ilə mübarizə üçün fəaliyyət Proqramının tezliklə həyata keçirilməsini tövsiyə edən və xüsusilə də korrupsiya şəklində olan hüquq pozmaların cinayət qaydasında cəzalandırılan əməllər kimi əlaqələndirilmiş tövsifi nəzərdə tutan Cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyanın tezliklə qəbul edilməsi çağırışını, bu cür hüquq pozmalara görə təqib etmək məqsədi ilə əməkdaşlığın fəallaşmasını, habelə Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərin və onun üzvü olmayan dövlətlərin bərabər əsaslarla iştirakı üçün açıq olan səmərəli nəzarət mexanizminin yaradılmasını nəzərdə tutan Avropa ölkələrinin ədliyyə nazirləri tərəfindən onların 21-ci Konfransında (Praqa, 1997) qəbul etdikləri 1

saylı Qətnaməni yada salaraq;

həmçinin yada salaraq ki, Avropa Şurasının dövlət və hökumət başçıları özlərinin 1997-ci il oktyabrın 10-11-də Strasburqda keçirilmiş ikinci görüşlərində korrupsiyanın artması ilə əlaqədar yaranan çağırışlara cavab olaraq birgə tədbirlərin işlənilib hazırlanması qərarını və korrupsiya, o cümlədən onu mütəşəkkil cinayətkarlıq və pulların leqallaşdırılması ilə bağlayan faktorlarla mübarizə üzrə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinə yardım etmək məqsədi ilə fəaliyyət Planı qəbul etmişlər, Nazirlər Komitəsinə Korrupsiya ilə mübarizə üzrə fəaliyyət Proqramına uyğun olaraq xüsusilə beynəlxalq hüquqi sənədlərin tezliklə hazırlanıb başa çatdırılmasını təmin etmək həvələ olunmuşdur;

nəzərə alaraq ki, Nazirlər Komitəsi özünün 1997-ci ilin noyabrın 6-da keçirdiyi 101-ci sessiyasında iyirmi rəhbər prinsip haqqında qəbul etdiyi (97)24 saylı Qətnaməsində Korrupsiya ilə mübarizə üzrə fəaliyyət Proqramının həyata keçirilməsi üçün beynəlxalq hüquqi sənədlərin tezliklə hazırlanıb başa çatdırılması zərurətini qeyd edir;

onun üzvlərinin korrupsiya ilə mübarizədə bu sahədə onların öhdəliklərinə riayət edilməsinə nəzarət vasitəsi ilə imkanların genişləndirilməsi məqsədi ilə «Korrupsiyaya qarşı Dövlətlər Qrupu (KQDQ)» yaradılması haqqında qismən geniş saziş təsdiqləyən 1998-ci il mayın 4-də Nazirlər Komitəsinin 102-ci sessiyasında qəbul edilən (98)7 saylı Qətnaməsini nəzərə alaraq; **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

I BÖLMƏ

TERMINLƏRDƏN İSTİFADƏ

Maddə 1.

Terminlərdən istifadə

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün:

a. «dövlət vəzifəli şəxs» dedikdə, dövlətin milli hüququnda «dövlət qulluqçusu», «vəzifəli şəxs», «mer», «nazir» və ya «hakim» kimi müəyyən edilən və onun cinayət qanununda müəyyən edildiyi kimi, bu funksiyanı onun ərazisində həyata keçirən şəxs başa düşülür;

b. yuxarıdakı (a) yarım bəndində qeyd edilən «hakim» termininə prokurorlar və məhkəmə orqanlarında vəzifə tutan şəxslər aid edilir;

c. digər dövlətin hər hansı bir dövlət vəzifəli şəxsi barəsində araşdırma aparılırsa, təqibi həyata keçirən dövlət, vəzifəli şəxs anlayışını yalnız onun milli hüququna zidd olmayan həcmdə tətbiq edə bilər;

d. «hüquqi şəxs» dedikdə, dövlətlər, dövlət hakimiyyətini həyata keçirən digər orqanlar, eləcə də beynəlxalq təşkilatlar istisna olmaqla, qüvvədə olan milli hüquqa əsasən bu cür status almış hər bir qurum başa düşülür.

II BÖLMƏ

MİLLİ SƏVİYYƏDƏ GÖRÜLƏN TƏDBİRLƏR

Maddə 2.

Milli dövlət vəzifəli şəxslərinin rüsvətlə aktiv ələ alınması

Hər bir Tərəf, hər hansı bir şəxs tərəfindən onun istənilən dövlət vəzifəli şəxsinə o, öz funksiyalarını yerinə yetirən zaman hər hansı bir hərəkətin edilməsinə və ya onun edilməsindən çəkinməyə görə, həmin şəxsin özü və ya istənilən digər şəxs üçün birbaşa və ya dolayısı ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün vəd edilməsini, təklif edilməsini, yaxud da verilməsini, bu, bilə-bilə edildikdə, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazımı qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 3.

Milli dövlət vəzifəli şəxslərin rüsvətlə passiv ələ alınması

Hər bir Tərəf, onun istənilən dövlət vəzifəli şəxsi tərəfindən, öz funksiyalarını yerinə yetirdiyi zaman hər hansı bir hərəkətin edilməsinə və ya onun edilməsindən çəkinməyə görə, bu şəxsin özü və ya istənilən digər şəxs üçün birbaşa və ya dolayısı ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün istənilməsinə və ya alınmasına, yaxud da bu cür üstünlük təklifinin qəbul edilməsini və ya ona vəd edilməsini, bu, qəsdən edildikdə, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək

qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 4.

Milli seçkili orqanların üzvlərinin rüşvətlə ələ alınması

Hər bir Tərəf, 2-ci və 3-cü maddələrdə nəzərdə tutulan əməli, qanunvericilik və ya inzibati səlahiyyətləri həyata keçirən hər hansı milli dövlət seçkili orqanların üzvü olan istənilən şəxsə aid olduqda, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 5.

Xarici vəzifəli şəxslərin rüşvətlə ələ alınması

Hər bir Tərəf, 2-ci və 3-cü maddələrdə nəzərdə tutulan əməli, digər hər hansı bir dövlətin vəzifəli şəxsinə aid olduqda, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 6.

Xarici dövlətlərin seçkili orqanları üzvlərinin rüşvətlə ələ alınması

Hər bir Tərəf, 2-ci və 3-cü maddələrdə nəzərdə tutulan əməli, hər hansı bir digər dövlətdə qanunvericilik və ya inzibati səlahiyyətləri həyata keçirən hər hansı bir seçkili orqanın üzvü olan istənilən şəxsə aid olduqda, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 7.

Özəl sektorda rüşvətlə aktiv ələ alma

Hər bir Tərəf, özəl sektorun müəssisələrinə rəhbərlik edən və ya onlarda bu və ya digər vəzifədə işləyən hər hansı bir şəxsə, kommersiya fəaliyyətini həyata keçirən zaman öz vəzifəsinə zidd olaraq hər hansı bir hərəkətin edilməsinə və ya onun edilməsindən çəkinməyə görə həmin şəxsin özü və ya hər hansı bir digər şəxs üçün birbaşa və ya dolayısı ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün vəd edilməsini, təklif edilməsini və ya verilməsini öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 8.

Özəl sektorda rüşvətlə passiv ələ alma

Hər bir Tərəf, özəl sektorun müəssisələrinə rəhbərlik edən və ya onlarda bu və ya digər vəzifədə işləyən hər hansı bir şəxs tərəfindən, kommersiya fəaliyyətini həyata keçirən zaman öz vəzifəsinə zidd olaraq hər hansı bir hərəkətin edilməsinə və ya onun edilməsindən çəkinməyə görə, həmin şəxsin özü üçün və ya hər hansı bir digər şəxs üçün birbaşa və ya dolayısı ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün istənilməsini və ya alınmasını və yaxud onun tərəfindən bu cür üstünlük təklifinin qəbul edilməsini və ya ona vəd edilməsini öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 9.

Beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxslərinin rüsvətlə ələ alınması

Hər bir Tərəf, 2-ci və 3-cü maddələrdə nəzərdə tutulan əməli, Tərəfin üzv olduğu hər hansı bir beynəlxalq və ya üst-milli təşkilatın və ya orqanın - onların şəxsi heyəti haqqında müddəalar anlamında - hər hansı bir vəzifəli şəxsinə və ya müqavilə üzrə cəlb edilən digər əməkdaşına, habelə bu cür vəzifəli şəxslərin və ya əməkdaşların yerinə yetirdiyi funksiyalara uyğun olan funksiyaları yerinə yetirən ezam edilən və ya ezam edilməyən istənilən şəxsə aid olduqda, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün tələb oluna biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 10.

Beynəlxalq parlament assambleyaları üzvlərinin rüsvətlə ələ alınması

Hər bir Tərəf, 4-cü maddədə nəzərdə tutulan əməli, bu, Tərəfin üzv olduğu beynəlxalq və ya üstmilli təşkilatların parlament assambleyalarının istənilən üzvlərinə aid olduqda, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 11.

Beynəlxalq məhkəmələrin hakimlərinin və vəzifəli şəxslərinin rüsvətlə ələ alınması

Hər bir Tərəf, 2-ci və 3-cü maddələrdə nəzərdə tutulan

əməli, məhkəmə orqanlarında vəzifə tutan hər hansı şəxslərə və ya yurisdiksiyasını həmin tərəfin tanıdığı hər hansı beynəlxalq məhkəmənin vəzifəli şəxslərinə aid olduqda, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 12.

Nüfuz alveri

Hər bir Tərəf, 2, 4 - 6 və 9 - 11-ci maddələrdə adı çəkilən hər hansı bir şəxs tərəfindən qərarın qəbul edilməsinə qeyri-qanuni nüfuz edə biləcəyini bəyan edən və ya təsdiq edən istənilən şəxsə, ediləcək nüfuz müqabilində, onun özünə və ya hər hansı bir digər şəxsə təqdim edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün birbaşa və ya dolayı vəd edilməsini, təklif edilməsini və ya təqdim edilməsini, habelə bu cür nüfuzun edilib-edilməməsindən və güman olunan edilmiş nüfuz nəticəsində arzu olunan nəticənin alınıb-alınmamasından asılı olmayaraq, ediləcək nüfuz müqabilində, bu cür üstünlüyün istənilməsini, alınmasını, qəbulunu və ya təklif edilməsini, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 13.

Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalardan əldə edilən gəlirlərin leqallaşdırılması

Hər bir Tərəf, cinayətkar fəaliyyətdən əldə edilən gəlirin leqallaşdırılması, aşkar olunması, götürülməsi və

müsadirəsi haqqında (Avropa Müqavilələri № 141) Avropa Şurası Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci və 2-ci bəndlərində nəzərdə tutulan əməli, əgər əsas hüquqpozma bu Konvensiyanın 2 - 12-ci maddələrinə uyğun olaraq cinayət hüquqpozması kimi tövsif edilmiş istənilən cinayət hüquqpozmalarının törədilməsindən ibarətdirsə, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür, bu şərtlə ki, Tərəf bu cür hüquqpozmalara dair qeyd-şərt və ya bəyanat verməmiş olsun və ya gəlirlərin leqallaşdırılmasına dair öz qanunvericiliyi bu cür hüquqpozmaları ağır hüquqpozmalar kimi nəzərdə tutmamış olsun.

Maddə 14.

Mühasibat əməliyyatlarına aid olan hüquqpozmalar

Hər bir Tərəf, 2 - 12-ci maddələrdə nəzərdə tutulan hüquqpozmaların törədilməsi, gizlədilməsi və ya cinayət hallarının həqiqətə uyğun olmayan şəkildə təqdim edilməsi məqsədi daşıyan aşağıda göstərilən bilə-bilə edilən hərəkəti və ya hərəkətsizliyi, öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət cəzası və ya digər cəza ilə cəzalandırılan hüquqpozmalar kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür:

a) həqiqətə uyğun olmayan və ya natamam məlumatı əks etdirən hesab-fakturanın və ya hər hansı bir digər mühasibat sənədinin rəsmiləşdirilməsi və ya istifadəsi;

b) qeyri-qanuni olaraq tədiyə əməliyyatının mühasibat kitabına keçirilməməsi.

Maddə 15.

İştirakçılıq

Hər bir Tərəf, bu Konvensiyaya uyğun olaraq tövsif edilən hər hansı bir cinayət hüquqpozmasının törədilməsində köməyi və ya təhrikçiliyi öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 16.

İmmunitet

Bu Konvensiyanın müddəaları, istənilən müqavilənin, protokolun və ya nizamnamənin, eləcə də onların tətbiqini tənzimləyən mətnlərin immunitətdən məhrum etməyə dair müddəalarına aid xələl gətirmədən tətbiq edilir.

Maddə 17.

Yurisdiksiya

1. Hər bir Tərəf, bu Konvensiyanın 2 - 14-cü maddələrinə uyğun olaraq tövsif edilən cinayət hüquqpozmalarına dair yurisdiksiyanın müəyyən edilməsi üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirləri aşağıdakı hallarda görür, əgər:

a. hüquqpozma tam və ya qismən onun ərazisində törədilmişdirsə;

b. hüquqpozmanı törədən onun vətəndaşlarından, onun dövlət vəzifəli şəxslərindən və ya onun milli seçkili orqanlarının üzvlərindən biridirsə;

c. hüquqpozma onun dövlət vəzifəli şəxslərindən və ya milli seçkili orqanlarının üzvlərindən birinə və ya eyni za-

manda onun vətəndaşlarından biri olan, 9 - 11-ci maddələrdə göstərilən digər hər hansı bir şəxsə aiddirsə.

2. Hər bir Tərəf, imzalayan zaman və ya öz ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən, Avropa Şurası Baş katibinin adına bəyanat verməklə bəyan edə bilər ki, bu maddənin 1(b) və (c) bəndlərində və ya onun digər hər hansı bir hissəsində təsbit olunan yurisdiksiyaya dair qaydaların tətbiq edilməməsi və ya yalnız xüsusi hallarda və ya xüsusi şərtlərlə tətbiq edilməsi hüququnu özündə saxlayır.

3. Əgər Tərəf, bu maddənin 2-ci bəndində göstərilən qeyd-şərtdən istifadə edərsə və hüquqpozmanı törətməkdə şübhəli bilinən şəxs onun ərazisində olduğu halda həmin Tərəf onun verilməsi haqqında müraciətin olmasına baxmayaraq, yalnız onun vətəndaşlığı səbəbindən onu digər Tərəfə vermirsə, onda həmin Tərəf bu Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət hüquqpozmasına dair yurisdiksiyanın təmin edilməsi üçün lazım ola biləcək tədbirlər görür.

4. Bu Konvensiya, Tərəfin öz daxili hüququna uyğun olaraq hər hansı bir cinayət yurisdiksiyasını həyata keçirməsi mümkünliyünü istisna etmir.

Maddə 18.

Hüquqi şəxslərin məsuliyyəti

1. Hər bir Tərəf, bu Konvensiyaya uyğun olaraq rüsvətlə aktiv ələ almadan, nüfuz alveri və gəlirlərin leqallaşdırılmasından ibarət olan cinayət hüquqpozmalarının törədilməsi ilə bağlı və öz şəxsi qismində fəaliyyət göstərən və ya hüquqi şəxsin orqanı tərkibində:

- hüquqi şəxs adından təmsilçi funksiyasını yerinə yetirməklə; və ya hüquqi şəxs adından qərarlar qəbul edilməsində hüququ həyata keçirməklə; və ya

- hüquqi şəxs tərkibində nəzarət funksiyasını həyata keçirməklə aparıcı vəzifəni tutan hər hansı bir fiziki şəxsin maraqları naminə törədilən, habelə bu cür fiziki şəxsin yuxarıda göstərilən hüquqpozmalarda köməkçi və ya təhrikçi qismində iştirakına görə hüquqi şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsini təmin etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

2. Artıq 1-ci bənddə nəzərdə tutulan hallardan başqa, 1-ci bənddə qeyd edilən fiziki şəxs tərəfindən nəzarətin və ya idarəetmənin olmaması nəticəsində bu hüquqi şəxsin maraqları naminə onun adından öz səlahiyyətlərini həyata keçirən fiziki şəxs üçün 1-ci bənddə göstərilən cinayət hüquqpozmalarının törədilməsinə imkan yarandığı təqdirdə, hər bir Tərəf hüquqi şəxsin məsuliyyətə cəlb oluna bilməsini təmin etmək üçün lazımi tədbirlər görür.

3. 1-ci və 2-ci bəndlərə uyğun olaraq hüquqi şəxsin məsuliyyəti 1-ci bənddə göstərilən cinayət hüquqpozmalarını törətmiş, onların törədilməsində təhrikçilik və ya iştirak etmiş fiziki şəxslərin cinayət təqibinin mümkünlüyünü istisna etmir.

Maddə 19.

Sanksiyalar və tədbirlər

1. Bu Konvensiyaya uyğun olaraq tövsif edilmiş cinayət hüquqpozmalarının ağırlığını nəzərə alaraq, hər bir Tərəf, 2 - 14-cü maddələrə uyğun olaraq tövsif edilmiş həmin cinayət

hüquqpozmalarına münasibətdə səmərəli, mütənasib və çəkindirici sanksiya və tədbirlər, o cümlədən, əgər bu cinayət hüquqpozmaları fiziki şəxslər tərəfindən törədilmişdirsə, ekstradisiya ilə nəticələnmə biləcək azadlıqdan məhrum etmə sanksiyaları nəzərdə tutur.

2. Hər bir Tərəf təmin edir ki, 18-ci maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərinə uyğun olaraq məsuliyyətə cəlb edilmiş hüquqi şəxslər barəsində səmərəli, mütənasib və çəkindirici cinayət və ya qeyri-cinayət xarakterli sanksiyalar, o cümlədən maliyyə sanksiyaları tətbiq edilsin.

3. Hər bir Tərəf, cinayətin törədilməsində istifadə edilən vasitələri və bu Konvensiyaya uyğun olaraq tövsif edilmiş cinayət hüquqpozmalarından əldə edilən gəlirləri və ya dəyəri bu cür gəlirlərə müqabil olan əmlakı müsadirə etmək və ya digər qaydada götürmək hüququ ilə özünü təmin etmək üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Maddə 20.

İxtisaslaşdırılmış orqanlar

Hər bir Tərəf, müvafiq şəxslərin və ya orqanların korrupsiya ilə mübarizə üzrə ixtisaslaşmasını təmin etmək üçün tələb edilən tədbirlər görür. Onlara öz funksiyalarının səmərəli və hər hansı bir qeyri-qanuni təzyiqsiz yerinə yetirilməsini mümkün etmək üçün Tərəfin hüquqi sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq lazımi qədər müstəqillik verilir. Tərəf, bu cür orqanların əməkdaşlarının lazımi qaydada hazırlıq keçməsinə və onların üzərinə qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün adekvat maliyyə resurslarına malik olmasını təmin edir.

Maddə 21.

Milli orqanlarla və onların arasında əməkdaşlıq

Hər bir Tərəf dövlət orqanlarının, habelə dövlət vəzifəli şəxslərin onun öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmalarının istintaqına cavabdeh olan və onların törədilməsinə görə təqib edən orqanları ilə:

a. öz şəxsi təşəbbüsü ilə bu sonuncu orqanları məlumatlandırmaq vasitəsilə, əgər kifayət qədər əsas varsa ki, 2-14-cü maddələrə uyğun olaraq tövsif edilən hər hansı bir cinayət hüquqpozması törədilmişdir;

b. bu sonuncu orqanlara onların xahişi ilə bütün zəruri məlumatı təqdim etmək vasitəsilə əməkdaşlığın təmin edilməsi üçün lazım ola biləcək bütün tədbirləri görür.

Maddə 22.

Ədalət məhkəməsi ilə əməkdaşlıq edən şəxslərin və şahidlərin müdafiəsi

Hər bir Tərəf aşağıda göstərilən şəxslərin səmərəli və lazımi qaydada müdafiəsinin təmin edilməsi üçün tələb edilə biləcək tədbirlər görür:

a. 2 - 14-cü maddələrə uyğun olaraq tövsif edilən cinayət hüquqpozmaları haqqında məlumat verən və ya cinayət təqibini həyata keçirən orqanlarla və ya istintaqla digər qaydada əməkdaşlıq edən şəxslər;

b. bu hüquqpozmalarla əlaqədar ifadə verən şahidlər.

Maddə 23.

Sübutların toplanması və gəlirlərin müsadirəsinə yardım etmək üçün tədbirlər

1. Hər bir Tərəf, bu Konvensiyanın 2-14-cü maddələrinə uyğun olaraq tövsif edilən cinayət hüquqpozmaları üzrə sübutların toplanmasına yardım etmək üçün imkanların təmin edilməsi məqsədilə, habelə korrupsiyadan əldə edilən maddi sübutların, bu Konvensiyanın 19-cu maddəsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq müəyyən edilən tədbirlərin tətbiq edildiyi korrupsiyadan əldə edilən gəlirlərin və ya dəyəri bu cür gəlirlərə bərabər olan əmlakın aşkar edilməsi, axtarışı, dondurulması və həbsi üçün zəruri tutulan tədbirlərin, o cümlədən milli qanunvericiliyə uyğun olaraq xüsusi istintaq hərəkətlərinin istifadəsinə imkan verən tədbirlərin təmin edilməsi üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

2. Hər bir Tərəf, bu maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan hərəkətlərin həyata keçirilməsi üçün bank, maliyyə və kommersiya sənədlərinin təqdim edilməsinə və ya həbs edilməsinə dair sərəncam vermək səlahiyyətini onun məhkəmələrinə və ya digər səlahiyyətli orqanlarına vermək məqsədilə lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

3. Bank sirri bu maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərində nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün maneə törətmir.

III BÖLMƏ

YERİNƏ YETİRMƏYƏ NƏZARƏT

Maddə 24.

Nəzarət

Bu Konvensiyanı Razılığa gələn Tərəflərin yerinə yetirməsinə Korrupsiyaya qarşı dövlətlər qrupu (EQDQ) nəzarət edir.

IV BÖLMƏ

BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ

Maddə 25.

Beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində ümumi prinsiplər və tədbirlər

1. Tərəflər, cinayət işləri üzrə beynəlxalq əməkdaşlıq haqqında tətbiq edilən beynəlxalq sənədlərin və ya ümumi tətbiq edilən və ya qarşılıqlı qəbul edilmiş qanunvericilik əsasında əldə edilmiş razılaşmaların müddəalarına uyğun olaraq, habelə bu Konvensiyaya uyğun olaraq tövsif edilən cinayətlərə dair istintaqın və araşdırmaların keçirilməsində öz daxili hüququna uyğun olaraq mümkün qədər geniş şəkildə bir-biri ilə əməkdaşlıq edirlər.

2. Tərəflər arasında 1-ci bənddə qeyd edilən qüvvədə olan beynəlxalq sənədlərin və ya razılaşmaların mövcud olmadığı təqdirdə, bu bölmənin 26-31-ci maddələri tətbiq edilir.

3. Bu bölmənin 26 - 31-ci maddələri eyni zamanda 1-ci bənddə qeyd edilən beynəlxalq sənədlərdə və ya razılaşmalarda nəzərdə tutulan rejimlə müqayisədə daha əlverişli rejim təmin edildiyi halda da tətbiq olunur.

Maddə 26.

Qarşılıqlı yardım

1. Tərəflər, bu Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tövsiyə edilmiş əməllərlə əlaqədar olaraq öz daxili hüququna müvafiq surətdə istintaqı və ya cinayət işləri üzrə icraatı həyata keçirməyə səlahiyyətli olan orqanlardan alınan sorğuların təxirəsalınmadan təhlilini təmin etməklə bir-birinə mümkün qədər geniş qarşılıqlı yardım göstərirlər.

2. Sorğunu alan Tərəf qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsi haqqında sorğunun yerinə yetirilməsinin onun milli maraqlarına, dövlət suverenliyinə, milli təhlükəsizliyinə və ya ictimai asayişinə ziyan vura biləcəyini hesab edirsə, bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq bu cür yardımdan imtina edə bilər.

3. Bank sirri bu bölməyə uyğun olaraq istənilən əməkdaşlıqdan imtina edilməsi üçün səbəb ola bilməz. Tərəf, bu onun daxili hüququnda nəzərdə tutulduqda, tələb edə bilər ki, bank sirrinin açıqlanmasını da nəzərdə tutan əməkdaşlıq haqqında sorğu cinayət hüquqpozmaları sahəsində səlahiyyətli olan hakimin və ya dövlət ittihamçıları da daxil olmaqla, cinayət işləri üzrə icraatla məşğul olan digər məhkəmə orqanının icazəsi ilə həyata keçirilsin.

Maddə 27.

Ekstradisiya

1. Bu Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tövsif edilən əməllər Tərəflər arasında qüvvədə olan ekstradisiya haqqında hər hansı müqaviləyə uyğun surətdə ekstradisiyaya əsas olan cinayətlər sırasına daxil olan cinayətlər hesab edilir. Tərəflər, bu cür cinayətləri ekstradisiyaya əsas olan cinayətlər kimi, öz aralarında bağlana biləcək ekstradisiya haqqında hər hansı müqaviləyə daxil etməyi öz öhdələrinə götürürlər.

2. Ekstradisiyanı müvafiq müqavilənin mövcudluğu ilə şərtləndirən Tərəf ekstradisiya haqqında müqaviləyə tərəf olmayan digər Tərəfdən ekstradisiya haqqında sorğu alırsa, o, bu Konvensiyanı, bu Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tövsif edilmiş istənilən cinayətlə bağlı ekstradisiya üçün hüquqi əsas kimi nəzərə ala bilər.

3. Ekstradisiyanı müvafiq müqavilənin mövcudluğu ilə şərtləndirməyən Tərəflər öz aralarındakı münasibətlərdə bu Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tövsif edilmiş cinayətləri ekstradisiya üçün əsas olan cinayətlər kimi tanıyacaqlar.

4. Ekstradisiya, sorğunu alan dövlətin qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan şərtlərlə və ya ekstradisiya haqqında tətbiq edilən müqavilələrlə, o cümlədən sorğunu alan dövlətin ekstradisiyadan imtina edə biləcəyi əsaslarla həyata keçirilir.

5. Əgər bu Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tövsif edilmiş cinayətlə bağlı müvafiq şəxsin vətəndaşlığı və ya sorğunu alan dövlətin həmin cinayət hüquqpozmasının onun yurisdiksiyasına aid olmasını hesab etməsi faktı ekstradisiya-

dan imtina etmək üçün yeganə əsasdırsa, onda sorğunu alan Tərəf sorğu edən Tərəflə aralarında digər razılaşma mövcud olmadığı təqdirdə, işin icraatını öz səlahiyyətli orqanlarına təqdim edir və sorğu edən Tərəfi icraatın nəticələri haqqında müəyyən edilmiş qaydada məlumatlandırır.

Maddə 28.

Tərəflərin öz təşəbbüsü ilə təqdim etdiyi məlumat

Əgər Tərəf hüquqpozma halları barədə məlumatın yayılmasını bu Konvensiyaya uyğun olaraq cinayət kimi tövsif edilmiş cinayətlərlə bağlı istintaqın və ya digər prosesual hərəkətlərin başlanmasına və ya aparılmasına kömək edə biləcəyini və ya bu bölməyə uyğun olaraq, həmin Tərəfin sorğu göndərməsinə səbəb ola biləcəyini hesab edərsə, o öz istintaqlarına və ya prosesual hərəkətlərinə xələl gətirmədən öz təşəbbüsü ilə digər Tərəflə bu cür məlumat təqdim edə bilər.

Maddə 29.

Mərkəzi orqan

1. Tərəflər, bu bölməyə uyğun olaraq sorğuların göndərilməsinə və ya bu cür sorğulara cavabların hazırlanmasına, habelə onların təmin edilməsi və ya onların sonradan icra edilməsi məqsədilə müvafiq səlahiyyətli orqanlara təqdim edilməsi üçün tədbirlərin görülməsinə məsul olan mərkəzi orqan və ya lazım gəldikdə, bir neçə mərkəzi orqan təyin edirlər.

2. Hər bir Tərəf Konvensiyanı imzalayarkən və ya öz ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma

haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən Avropa Şurasının Baş katibinə bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq təyin etdiyi orqanların adı və ünvanları barədə məlumat verir.

Maddə 30.

Birbaşa əlaqələr

1. Mərkəzi orqanlar bir-biri ilə birbaşa əlaqə saxlayırlar.
2. Təxirəsalınmaz hallarda qarşılıqlı yardımın göstərilməsi haqqında xahişlər və ya bu cür yardıma aid olan məlumatlar bilavasitə sorğu edən Tərəfin məhkəmə orqanları, o cümlədən dövlət ittihamçıları tərəfindən sorğunu alan Tərəfin müvafiq orqanlarına göndərilə bilər. Bu halda sorğunun və ya məlumatın surəti eyni zamanda sorğu edən Tərəfin mərkəzi orqanı vasitəsi ilə sorğunu alan Tərəfin mərkəzi orqanına göndərilir.
3. Bu maddənin 1-ci və 2-ci bəndlərinə uyğun olaraq istənilən sorğu və ya məlumat Beynəlxalq Cinayət Polisi Təşkilatı (İNTERPOL) vasitəsi ilə göndərilə bilər.
4. Bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq sorğu təqdim edilərkən, hakimiyət orqanının ona baxmağa səlahiyyəti olmadığı təqdirdə, o, həmin sorğunu səlahiyyətli milli orqanına ötürür və bu barədə bilavasitə sorğu edən Tərəfi məlumatlandırır.
5. Bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq təqdim edilən və məcburi tədbirlər nəzərdə tutmayan sorğu və məlumatlar bilavasitə sorğu edən Tərəfin səlahiyyətli orqanları tərəfindən sorğunu alan Tərəfin səlahiyyətli orqanlarına göndərilə bilər.

6. Hər bir Tərəf imzalayan zaman və ya öz ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən, Avropa Şurasının Baş katibinə məlumat verə bilər ki, bu bölməyə uyğun olaraq sorğunun səmərəliliyini təmin etmək məqsədilə təqdim edilən sorğular onun mərkəzi orqanlarının ünvanına göndərilməlidir.

Maddə 31.

Məlumat

Sorğunu alan Tərəf bu bölməyə uyğun olaraq təqdim edilən sorğu üzrə görülən tədbirlər və bu cür tədbirlərin yekun nəticələri barədə sorğu edən Tərəfi təxirəsalmadan məlumatlandırır. Sorğunu alan Tərəf, həmçinin sorğu edilən tədbirlərin yerinə yetirilməsini qeyri-mümkün edən və ya onların yerinə yetirilməsini xeyli gecikdirə biləcək istənilən hallar barədə sorğu edən Tərəfə təxirəsalmadan məlumat verir.

V BÖLMƏ YEKUN MÜDDƏALAR

Maddə 32.

İmzalama və qüvvəyə minmə

1. Bu Konvensiya Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlər və onun üzvü olmayan, Konvensiyanın işlənilib hazırlanmasında iştirak edən dövlətlər tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır. Bu cür dövlətlər bu Konvensiyaya bağlı olmasına öz

razılığını aşağıdakı qaydada ifadə edə bilər:

a) ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetməyə dair qeyd-şərt etmədən imzalama; və ya

b) ratifikasiya, qəbuletmə və ya təsdiqetməyə dair qeyd-şərt etməklə imzalama.

2. Ratifikasiya fərmanları, qəbuletmə və ya təsdiqetmə haqqında sənədlər Avropa Şurasının Baş katibinə saxlanca verilir.

3. Bu Konvensiya 1-ci bəndin müddəalarına uyğun olaraq bu Konvensiyayı imzalayan on dörd dövlət özünün ona bağlı olması istəyini bəyan etdiyi tarixdən etibarən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir. Bu Konvensiyayı imzalayan və Korrupsiyaya qarşı dövlətlər qrupunun (KQDQ) üzvü olmayan hər bir bu cür dövlət ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq etmə zamanı Konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən avtomatik olaraq onun üzvü olur.

4. Bu Konvensiyayı imzalayan və sonradan özünün ona bağlı olması razılığını bildiren hər hansı bir dövlətə münasibətdə, bu Konvensiya 1-ci bəndin müddəalarına uyğun olaraq, sonradan ona bağlı olması istəyini ifadə etdiyi tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir. Konvensiyayı imzalayan Korrupsiyaya qarşı dövlətlər qrupunun (KQDQ) üzvü olmayan istənilən dövlət Konvensiya ona münasibətdə qüvvəyə mindiyi gündən avtomatik olaraq həmin qrupun üzvü olur.

Maddə 33.

Konvensiyaya qoşulma

1. Konvensiya qüvvəyə mindikdən sonra, Avropa Şurası-

nın Nazirlər Komitəsi Konvensiya Tərəfləri ilə məsləhətləşmələr apararaq Avropa Şurası Nizamnaməsinin 20.d maddəsində nəzərdə tutulan səs çoxluğu və Nazirlər Komitəsinin işində iştirak etməyə hüququ olan Razılığa gələn Tərəflərin nümayəndələrinin yekdil səs verməsi ilə qəbul edilmiş qərar əsasında Avropa Birliyinə, habelə Avropa Şurasının üzvü olmayan və onun işlənilib hazırlanmasında iştirak etməyən istənilən dövlətə bu Konvensiyaya qoşulmağı təklif edə bilər.

2. 1-ci bəndə uyğun olaraq bu Konvensiyaya qoşulan Avropa Birliyinə və istənilən dövlətə münasibətdə, Konvensiya, onlar qoşulmaq haqqında sənədi Avropa Şurasının Baş katibinə saxlanca verdiyi tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir. Bu Konvensiyaya qoşulan Avropa Birliyi və istənilən dövlət, əgər qoşulma zamanı o, hələ KQDQ-nin üzvü deyilsə, Konvensiyanın ona münasibətdə qüvvəyə mindiyi gündən avtomatik olaraq KQDQ-nin üzvü olur.

Maddə 34.

Ərazi üzrə tətbiq

1. İstənilən dövlət imzalayarkən və ya ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən, bu Konvensiyanın tətbiq ediləcəyi ərazini və ya əraziləri göstərə bilər.

2. İstənilən dövlət hər hansı bir sonrakı müddətdə Avropa Şurası Baş katibinin adına bəyanat verməklə, Bu Konvensiyanın qüvvəsini həmin bəyanatda ayrıca göstərilmiş hər hansı bir digər əraziyə tətbiq edə bilər. Bu cür əraziyə münasibətdə Konvensiya, Baş katib bu cür bəyanatı aldığı

tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

3. Yuxarıda göstərilən iki bəndə uyğun olaraq təqdim edilmiş hər hansı bir bəyanat onda göstərilən hər hansı bir əraziyə münasibətdə Baş katibin adına bildiriş təqdim etməklə geri götürülə bilər. Geri götürmə Baş katib bu cür bildirişi aldığı tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 35.

Digər konvensiya və sazişlərlə əlaqə

1. Bu Konvensiya xüsusi məsələlərə dair çoxtərəfli beynəlxalq konvensiyalardan irəli gələn hüquq və öhdəliklərə xələl gətirmir.

2. Konvensiyanın Tərəfləri, bu Konvensiyada nəzərdə tutulan məsələlərə dair onun müddəalarına əlavə etmək və ya onda möhkəmləndirmək və ya əks olunan prinsiplərin tətbiqini asanlaşdırmaq məqsədilə bir-biri ilə ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər bağlaya bilər.

3. Əgər iki və ya bir neçə Tərəf, artıq bu Konvensiyanın toxunduğu hər hansı bir məsələyə dair saziş və ya müqavilə bağlayıbsa və ya həmin məsələ üzrə öz əlaqələrini hər hansı bir digər qaydada müəyyənləşdiribse və əgər bu, beynəlxalq əməkdaşlığa yardım edirsə, onda onlar bu Konvensiyanın əvəzinə həmin sazişi və ya müqaviləni tətbiq edə bilər və ya müvafiq qaydada öz əlaqələrini tənzimləyə bilərlər.

Maddə 36.

Bəyanatlar

İstənilən dövlət imzalayarkən və ya ratifikasiya fərmanını,

qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən bəyan edə bilər ki, o, 5-ci maddəyə əsasən xarici dövlət vəzifəli şəxslərinin 9-cu maddəyə əsasən beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxslərinin və ya 11-ci maddəyə əsasən beynəlxalq məhkəmələrin hakimlərinin və vəzifəli şəxslərinin aktiv və ya passiv rüsvətlə ələ alınmasını cinayət hüquqpozması kimi yalnız vəzifəli şəxsin və ya hakimin öz vəzifəsinə zidd olaraq hərəkət etdiyi və ya hərəkətlərdən çəkindişi həcmdə tövsif edəcəkdir.

Maddə 37.

Qeyd-şərt

1. İstənilən dövlət imzalayarkən və ya ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən 4, 6-8, 10 və 12-ci maddələrdə nəzərdə tutulan əməlləri və ya 5-ci maddədə müəyyən edilən passiv rüsvətlə ələ alma ilə əlaqədar hüquqpozmanı tam və ya qismən öz daxili hüququnda cinayət hüquqpozması kimi tövsif etməmək hüququnu özündə saxlaya bilər.

2. İstənilən dövlət imzalayarkən və ya ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən, 17-ci maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan qeyd-şərt hüququndan istifadə etdiyini bəyan edə bilər.

3. İstənilən dövlət imzalayarkən və ya ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən bəyan edə bilər ki, o, 26-cı maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan qarşılıqlı hüquqi yardımdan imtina edə bilər, bu şərtlə ki, sorğunu alan

Tərəf sorğu ilə əlaqədar olan hüquqpozmanın siyasi cinayət olduğunu hesab etsin.

4. Bu maddənin 1, 2 və 3-cü bəndlərinin tətbiq edilməsi ilə əlaqədar heç bir dövlət onlarda göstərilən beşdən artıq müddəyə dair qeyd-şərt edə bilməz. Digər hər hansı bir qeyd-şərt edilə bilməz. 4, 6 və 10-cu maddələr üzrə edilmiş eyni xarakterli qeyd-şərtlər bir qeyd-şərt hesab edilir.

Maddə 38.

Bəyanatların və qeyd-şərtlərin hüquqi qüvvəsi və yenidən baxılması

1. 36-cı maddədə qeyd edilən bəyanatlar və 37-ci maddədə qeyd edilən qeyd-şərtlər müvafiq dövlət üçün bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi tarixdən etibarən üç il müddətində öz hüquqi qüvvəsini saxlamış hesab edilir. Lakin bu cür bəyanat və qeyd-şərtlərin qüvvəsi eyni müddətə uzadıla bilər.

2. Avropa Şurasının Baş katibi bəyanatın və ya qeyd-şərtin müddətinin bitməsinə on iki ay qalmış bu barədə müvafiq dövlətə məlumat verir. Müddətin bitməsinə qədər üç aydan gec olmayaraq müvafiq dövlət öz bəyanatının və ya qeyd-şərtinin təsdiq edilməsi, dəyişdirilməsi və ya geri götürülməsi haqqında Baş katibə məlumat verir. Müvafiq dövlət tərəfindən bildirişin təqdim edilmədiyini təqdirdə, Baş katiblik bu dövləti bəyanatın və ya qeyd-şərtin müddətinin altı aya qədər avtomatik uzadılması haqqında məlumatlandırır. Dövlətin öz bəyanatını və ya qeyd-şərtini təsdiq etmək və ya dəyişdirmək niyyəti haqqında bildirişin həmin müddət bitənə qədər təqdim edilməməsi, bu bəyanatın və ya qeyd-şərtin qüvvədən düşməsinə səbəb olur.

3. Əgər Razılığa gələn Tərəf, 36-cı və 37-ci maddələrə uyğun olaraq bəyanatı və ya qeyd-şərti təqdim edirsə, onda o, onların təsirinin yenidən bərpa edilməsinə qədər və ya müvafiq bəyanata əsasən onların müddətinin davam edilməsini əsaslandırmaqla KQDQ-yə izahat təqdim edir.

Maddə 39.

Düzəlişlər

1. Bu Konvensiyaya düzəlişlər edilməsi haqqında təklifləri istənilən Tərəf təqdim edə bilər və Avropa Şurasının Baş katibi həmin təklifləri Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərə, onun üzvü olmayan və 33-cü maddənin müddəalarına uyğun olaraq bu Konvensiyaya qoşulan və ya qoşulmaq təklifi alan hər bir dövlətə təqdim edir.

2. Bu və ya digər Tərəfin verdiyi düzəliş Cinayətkarlıq problemləri üzrə Avropa Komitəsinə (CDPC) göndərir, o da öz növbəsində, təklif edilən düzəlişə dair öz rəyini Nazirlər Komitəsinə təqdim edir.

3. Nazirlər Komitəsi təklif edilən düzəlişi və Cinayətkarlıq problemləri üzrə Avropa Komitəsinin (CDPC) təqdim etdiyi rəyi müzakirə edərək, Avropa Şurasının üzvü olmayan Konvensiya Tərəfləri ilə məsləhətləşmələrdən sonra həmin düzəlişi qəbul edə bilər.

4. Bu maddənin 3-cü bəndinə uyğun olaraq Nazirlər Komitəsi tərəfindən qəbul edilmiş hər hansı bir düzəlişin mətni qəbul edilmək üçün Tərəflərə göndərilir.

5. Bu maddənin 3-cü bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş hər hansı bir düzəliş, bütün Tərəflərin onun qəbul edilməsi haqqında Baş katibi məlumatlandırdıqları tarixdən sonra

gələn otuzuncu gün qüvvəyə minir.

Maddə 40.

Mübahisələrin tənzimlənməsi

1. Avropa Şurasının Cinayətkarlıq problemləri üzrə Avropa Komitəsi müntəzəm əsaslarla bu Konvensiyanın təfsiri və tətbiqi barədə məlumatlandırılır.

2. Tərəflər arasında bu Konvensiyanın təfsiri və tətbiqi ilə əlaqədar mübahisə yarandıqda, onlar həmin mübahisəni danışıqlar vasitəsilə və ya öz seçimlərinə uyğun şəkildə hər hansı bir digər dinc üsulla həll etməyə çalışır, o cümlədən mübahisəni qərarları Tərəflər üçün məcburi olan Cinayətkarlıq problemləri üzrə Avropa Komitəsinə, arbitraj məhkəməsinə və ya Tərəflər arasında razılaşmaya əsasən Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinə təqdim edirlər.

Maddə 41.

Denonsasiya

1. Hər bir Tərəf istənilən zaman Avropa Şurası Baş katibinin adına bildiriş təqdim etməklə, bu Konvensiyanı denonsasiya edə bilər.

2. Bu cür denonsasiya Baş katib bildirişi aldığı tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci gününə qüvvəyə minir.

Maddə 42.

Bildiriş

Avropa Şurasının Baş katibi Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərə və bu Konvensiyaya qoşulan digər hər hansı bir dövlətə aşağıdakılar barədə bildirir:

- a. hər hansı bir imzalama;
- b. istənilən ratifikasiya fərmanının, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədin saxlanca təqdim edilməsi;
- c. 32-ci və 33-cü maddələrə uyğun olaraq bu Konvensiyanın qüvvəyə minmə tarixi;
- d. 36-cı və ya 37-ci maddələrə uyğun olaraq edilmiş hər hansı bir bəyanat və ya qeyd-şərt;
- e. Bu Konvensiyaya aid olan hər hansı bir hərəkət, bildiriş və ya məlumat.

Bunun təsdiqi olaraq, buna lazımı qaydada səlahiyyətə malik olan şəxslər aşağıda imza edənlər bu Konvensiyanı imzaladılar.

1999-cu il yanvarın 27-də Strasburqda ingilis və fransız dillərində imzalanmışdır, hər iki mətn bir nüsxədə olub, eyni qüvvəyə malikdir, həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivində saxlanacaqdır. Avropa Şurasının Baş katibi Konvensiyanın təsdiq edilmiş surətlərini Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövlətə, Konvensiyanın işlənilməsində iştirak edən üzv olmayan dövlətlərə və ona qoşulmaq haqqında təklif almış istənilən digər dövlətə təqdim edir.

«KORRUPSİYA İLƏ ƏLAQƏDAR CİNAYƏT MƏSULİYYƏTİ HAQQINDA KONVENSIYA»YA QEYD-ŞƏRTLƏR VƏ BƏYANATLAR

QEYD-ŞƏRTLƏR

1. Konvensiyanın 37-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası 6, 10, 12-ci maddələrdə qeyd olunan əməlləri, həmçinin 5-ci maddə üzrə passiv rüşvət əməlini cinayət hüquqpozması kimi tövsif etməmək hüququnu özündə saxlayır.

2. Konvensiyanın 37-ci maddəsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, Konvensiyanın 26-cı maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan hüquqi yardım haqqında sorğu ilə əlaqədar hüquqpozma Azərbaycan Respublikası tərəfindən siyasi xarakterli cinayət sayıldıqda o, qarşılıqlı hüquqi yardımın göstərilməsindən imtina edə bilər.

BƏYANATLAR

1. Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, o, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərində Konvensiyanın müddəalarının yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir (işğal olunmuş ərazilərin sxematik xəritəsi əlavə olunur).*

2. Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, 29-cu maddənin 1-ci bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikasının mərkəzi orqanı kimi Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu müəyyən edilir.

Ünvan: Azərbaycan Respublikası, Bakı şəhəri, az 1001, Nigar Rəfibəyli küçəsi, 7.

**«KORRUPSIYA İLƏ ƏLAQƏDAR CİNAYƏT
MƏSULİYYƏTİ HAQQINDA» KONVENSIYANIN
TƏSDİQ EDİLMƏSİ BARƏDƏ**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

I. 1999-cu il yanvarın 27-də Strasburq şəhərində qəbul olunmuş «Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında» Konvensiya müvafiq qeyd-şərtlər və bəyanatlarla (qeyd-şərtlərin və bəyanatların mətni əlavə olunur) təsdiq edilsin.

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham ƏLİYEV**

Bakı şəhəri, 30 dekabr 2003-cü il

№ 570-IIQ

*«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir
(7 yanvar 2004-cü il, № 4)*

KORRUPSIYA İLƏ ƏLAQƏDAR MÜLKİ-HÜQUQİ MƏSULİYYƏT HAQQINDA KONVENSİYA

Strasburq, 4 noyabr 1999-cu il

Preambula

Bu Konvensiyanı imzalayan Avropa Şurası üzvü olan dövlətlər, digər dövlətlər və Avropa Birliyi,

hesab edərək ki, Avropa Şurasının məqsədi onun üzvləri arasında daha böyük birliyə nail olmaqdır;

korrupsiya ilə mübarizədə beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi vacibliyini dərk edərək;

qeyd edərək ki, korrupsiya qanunun aliliyinə, demokratiyaya və insan hüquqlarına, bərabərliyə və sosial ədalətə ciddi təhlükə yaradır, iqtisadi inkişafı çətinləşdirir, bazar iqtisadiyyatının lazımı qaydada və ədalətli fəaliyyət göstərməsinə təhlükə yaradır;

korrupsiyanın şəxslər, şirkətlər və dövlətlər, habelə beynəlxalq təsisatlar üçün zəruri maliyyə nəticələrini dərk edərək;

mülki hüququn korrupsiya ilə mübarizədə, xüsusən də zərər çəkmiş şəxslərə ədalətli kompensasiyanın alınmasında töhfəsinin əhəmiyyətinə əmin olaraq;

Avropa ölkələri ədliyyə nazirlərinin 19-cu (Malta, 1994), 21-ci (Çexiya Respublikası, 1997) və 22-ci (Moldova, 1999)

konfranslarının qərar və qətnamələrini yada salaraq;

1996-cı ilin noyabr ayında Nazirlər Komitəsinin qəbul etdiyi Korrupsiya ilə mübarizəyə dair fəaliyyət Proqramını nəzərə alaraq;

həmçinin 1997-ci ilin fevral ayında Nazirlər Komitəsi tərəfindən bəyənیلən, korrupsiya aktları nəticəsində dəymiş zərərin ödənilməsi üçün mülki-hüquqi vasitələr haqqında konvensiyanın hazırlanması mümkünlüyünün öyrənilməsi nəticələrini nəzərə alaraq;

Nazirlər Komitəsinin 1997-ci ilin noyabr tarixli, 101-ci sessiyasında qəbul etdiyi Korrupsiya ilə mübarizədə iyirmi rəhbər prinsip haqqında (97) 24 sayılı Qətnaməsini, Nazirlər Komitəsinin 1998-ci ilin may tarixli 102-ci sessiyasında qəbul etdiyi «Korrupsiyaya qarşı dövlətlər qrupunun (KQDQ)» yaradılması haqqında qismən geniş sazişin qəbul edilməsini təsdiq edən (98) 7 sayılı Qətnaməsini və KQDQ-nin yaradılması haqqında 1 may 1999-cu il tarixdə qəbul etdiyi (99) 5 sayılı Qətnaməsini nəzərə alaraq;

Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərin və hökumətlərin başçılarının Strasburqda 1997-ci ilin oktyabr ayında keçirdikləri ikinci görüşdə qəbul etdikləri Yekun Bəyannaməni və fəaliyyət Planını yada salaraq; **aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:**

I BÖLMƏ

MİLLİ SƏVİYYƏDƏ GÖRÜLƏN TƏDBİRLƏR

Maddə 1.

Məqsəd

Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda korrupsiya aktları nəticəsində zərər çəkən şəxslərə öz hüquq və maraqlarını müdafiə etməyə imkan verən, o cümlədən dəymiş zərəərə görə kompensasiya almağı mümkün edən səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrini nəzərdə tutur.

Maddə 2.

Korrupsiya anlayışı

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün «korrupsiya» dedikdə, hər hansı vəzifənin normal yerinə yetirilməsini, yaxud da rüşvəti, qeyri-qanuni üstünlüyü və ya bu barədə vədi alandan tələb edilən davranışı pozan rüşvətin və ya hər hansı digər qeyri-məqbul üstünlüyün və ya bu barədə vədin birbaşa və ya dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması başa düşülür.

Maddə 3.

Zərərin ödənilməsi

1. Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda korrupsiya nəticəsində zərər çəkmiş şəxslərə zərərin tam ödənilməsi məqsədilə iddia qaldırmağa hüquq verən normalar nəzərdə tutur.

2. Bu cür ödəmə dəymiş maddi zərəri, əldən çıxmış maliyyə mənfəətini və qeyri-maddi zərəri əhatə edə bilər.

Maddə 4.

Məsuliyyət

1. Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda zərərin ödənilməsi üçün həyata keçirilməli aşağıdakı şərtləri nəzərdə tutur:

i) cavabdeh korrupsiya aktını törətmiş və ya onun törədilməsinə icazə vermiş və ya korrupsiya aktının qarşısının alınması üçün ağlabatan tədbirlər görməmişdir;

ii) iddiaçı zərər çəkmişdir; və

iii) korrupsiya aktı və dəymiş zərər arasında səbəb və nəticə əlaqəsi mövcuddur.

2. Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda nəzərdə tutur ki, əgər bir neçə cavabdeh eyni korrupsiya aktı ilə dəyən zərəərə görə məsuliyyət daşıyırsa, onda onlar birgə və ya paylı məsuliyyət daşıyacaqlar.

Maddə 5.

Dövlətlərin məsuliyyəti

Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda, onun vəzifəli şəxsləri tərəfindən onlar öz funksiyalarını yerinə yetirən zaman törətdikləri korrupsiya aktı nəticəsində şəxslərə dəymiş zərərin ödənilməsini dövlətdən və ya Tərəf dövlət olmadığı təqdirdə, həmin Tərəfin müvafiq hakimiyyətindən tələb etməyə imkan verən lazımi prosedurlar nəzərdə tutur.

Maddə 6.

Zərərçəkmişin ehtiyatsızlığı

Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda nəzərdə tutur ki, əgər iddiaçı özünün şəxsi təqsirinə görə zərərin ye-

tirilməsinə və ya onun böyüməsinə yardım edibsə, zərərin ödənilmə həcmi bütün halları nəzərə alaraq azalır və ya onun ödənilməsindən imtina edilir.

Maddə 7.

İddia müddəti

1. Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda nəzərdə tutur ki, zərərin ödənilməsinə dair məhkəmə icraatına zərər dəyməsinin və ya korrupsiya aktı törədilməsinin və buna görə məsuliyyət daşıyan şəxsin zərər çəkən şəxsə məlum olduğu və ya sağlam düşüncəyə görə məlum olmalı olduğu gündən başlayaraq üç ildən az olmayan iddia müddəti tətbiq edilir. Buna baxmayaraq, bu cür iddia korrupsiya hərəkətinin törədilməsindən ən azı on il müddət keçdikdən sonra verilə bilməz.

2. Tərəflərin, iddia müddətinin axımının dayandırılmasını və kəsilməsini tənzimləyən qanunvericiliyi, lazım gəldikdə, birinci bənddə müəyyən edilən müddətlərə tətbiq edilir.

Maddə 8.

Müqavilələrin hüquqi qüvvəsi

1. Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda nəzərdə tutur ki, korrupsiya aktının törədilməsini nəzərdə tutan hər hansı bir müqavilə və ya müqavilənin müddəası etibarsızdır və hüquqi qüvvəyə malik deyil.

2. Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda korrupsiya aktı ilə razılığı pozulan müqavilənin bütün Tərəfləri üçün onların zərərin ödənilməsi hüququnun olmasına baxmayaraq, müqaviləni hüquqi qüvvəsi olmayan hesab etmək məqsədilə

məhkəməyə müraciət etmək mümkünlüyünü nəzərdə tutur.

Maddə 9.

İşçilərin müdafiəsi

Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda korrupsiyanın mövcudluğuna şübhə etməyə ciddi əsas olan və öz şübhəsi barədə vicdanla səlahiyyətli şəxslərə və orqanlara müraciət edən işçilərin hər hansı bir əsassız sanksiyalardan lazımı qaydada müdafiəsini nəzərdə tutur.

Maddə 10.

Hesabatlar və audit

1. Hər bir Tərəf öz daxili hüququnun inkişafı məqsədilə bütün zəruri tədbirlər görür ki, şirkətlərin illik hesabatları düzgün tərtib edilsin və şirkətin maliyyə durumu haqqında həqiqətə uyğun və dürüst məlumatı əks etdirsinsin.

2. Korrupsiya aktlarının qarşısını almaq məqsədilə hər bir Tərəf öz daxili hüququnda vəzifəsi, şirkətlərin maliyyə durumu haqqında təqdim edilən illik hesabatların dəqiq və dürüst olduğunu təsdiq etməkdən ibarət olan auditorlar haqqında normalar nəzərdə tutur.

Maddə 11.

Sübutların alınması

Hər bir Tərəf öz daxili hüququnda korrupsiya aktlarından irəli gələn mülki məhkəmə icraatında sübutların alınması üçün səmərəli prosedurlar nəzərdə tutur.

Maddə 12.

Müvəqqəti tədbirlər

Hər bir Tərəf öz daxili hüququnda məhkəmə üçün elə tədbirlər görmək imkanı nəzərdə tutur ki, bunlar korrupsiyaya dair iş üzrə mülki məhkəmə icraatı zamanı Tərəflərin hüquq və maraqlarını müdafiə etmək üçün zəruri olsun.

II BÖLMƏ

BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ VƏ YERİNƏ YETİRMƏYƏ NƏZARƏT

Maddə 13.

Beynəlxalq əməkdaşlıq

Tərəflər iştirakçısı olduqları mülki hüquq və kommersiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq haqqında beynəlxalq müqavilələrin müddəalarına, habelə öz daxili hüquqlarına uyğun olaraq korrupsiya ilə bağlı işlər üzrə mülki məhkəmə icraatına aid olan məsələlərdə, xüsusilə də sənədlərlə iş aparma, sübutların xaricdən alınması, yurisdiksiya, xarici məhkəmə qərarlarının tanınması və icrasının təmin edilməsi və məhkəmə xərcləri məsələlərində səmərəli əməkdaşlıq edirlər.

Maddə 14.

Nəzarət

Tərəflərin bu Konvensiyanı həyata keçirməsində Korrupsiyaya qarşı dövlətlər qrupu (KQDQ) nəzarət edir.

III BÖLMƏ YEKUN MÜDDƏALAR

Maddə 15.

İmzalama və qüvvəyə minmə

1. Bu Konvensiya Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlər və onun üzvü olmayan, Konvensiyanın işlənib hazırlanmasında iştirak edən dövlətlər və Avropa Birliyi tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır.

2. Bu Konvensiya ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq ediləməlidir. Ratifikasiya fərmanları, qəbuletmə və ya təsdiqetmə haqqında sənədlər Avropa Şurasının Baş katibinə saxlanca verilir.

3. Bu Konvensiya onu imzalayan on dörd dövlət 1-ci bəndin müddəalarına uyğun olaraq ona bağlı olması razılığını bəyan etdiyi tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir. Bu Konvensiyayı imzalayan və Korrupsiyaya qarşı dövlətlər qrupunun (KQDQ) üzvü olmayan hər bir bu cür dövlət ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqetmə zamanı Konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən avtomatik olaraq onun üzvü olur.

4. Konvensiyayı imzalayan və sonradan 1-ci bəndin müddəalarına uyğun olaraq ona özünün bağlı olması razılığını bəyan edən hər bir dövlət bərsində, Konvensiya, həmin dövlətin Konvensiyaya bağlı olması razılığını bəyan etdiyi tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir. Bu Konvensiyayı imzalayan və Korrupsiyaya qarşı dövlətlər qrupunun (KQDQ) üzvü olmayan hər bir Tərəf onu ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqetmə zamanı Konvensiya

ona münasibətdə qüvvəyə mindiyi gündən avtomatik olaraq həmin qrupun üzvü olur.

5. Avropa Birliyinin Korrupsiyaya qarşı dövlətlər qrupunda (KQDQ) iştirakı üçün xüsusi şərtlər, lazım gəldikdə, bu şərtlər Avropa Birliyi ilə ümumi razılaşma əsasında müəyyən edilir.

Maddə 16.

Konvensiyaya qoşulma

1. Konvensiya qüvvəyə mindikdən sonra Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi Konvensiya Tərəfləri ilə məsləhətləşmələr apararaq, Avropa Şurası Nizamnaməsinin 20.d maddəsində nəzərdə tutulan səs çoxluğu və Nazirlər Komitəsinin işində iştirak etməyə hüququ olan Tərəflərin nümayəndələrinin yekdil səs verməsi ilə qəbul edilmiş qərar əsasında Avropa Şurasının üzvü olmayan və Konvensiyanın işlənilib hazırlanmasında iştirak etməyən istənilən dövlətə bu Konvensiyaya qoşulmağı təklif edə bilər.

2. Konvensiyaya qoşulan istənilən dövlətə münasibətdə, Konvensiya onlar qoşulmaq haqqında sənədi Avropa Şurasının Baş katibinə saxlanca verdiyi tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir. Bu Konvensiyaya qoşulan istənilən dövlət, əgər qoşulma zamanı o, hələ KQDQ-nin üzvü deyilsə, Konvensiyanın ona münasibətdə qüvvəyə mindiyi gündən avtomatik olaraq KQDQ-nin üzvü olur.

Maddə 17.

Qeyd-şərtlər

Bu Konvensiyanın hər hansı bir müddəasına dair heç bir qeyd-şərt edilə bilməz.

Maddə 18.

Ərazi üzrə tətbiq

1. İstənilən dövlət və ya Avropa Birliyi imzalayan zaman və ya ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərkən bu Konvensiyanın tətbiq ediləcəyi ərazini və ya əraziləri göstərə bilər.

2. İstənilən Tərəf istənilən sonrakı müddətdə Avropa Şurası Baş katibinin adına bəyanat verməklə, bu Konvensiyanın qüvvəsini həmin bəyanatda göstərilmiş hər hansı bir digər əraziyə tətbiq edə bilər. Bu cür əraziyə münasibətdə Konvensiya, Baş katib bu cür bəyanatı aldığı tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

3. Yuxarıda göstərilən iki bəndə uyğun olaraq təqdim edilmiş hər hansı bir bəyanat onda göstərilən hər hansı bir əraziyə münasibətdə Baş katibin adına bildiriş təqdim etməklə geri götürə bilər. Geri götürmə Baş katib bu cür bildirişi aldığı tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 19.

Digər konvensiya və sazişlərlə əlaqə

1. Bu Konvensiya xüsusi məsələlərə dair çoxtərəfli beynəlxalq konvensiyalardan irəli gələn hüquq və öhdəliklərə

xələl gətirmir.

2. Konvensiyanın Tərəfləri, bu Konvensiyada nəzərdə tutulan məsələlərə dair, onun müddəalarını tamamlamaq və ya onu möhkəmləndirmək və Konvensiyada təsbit olunmuş prinsiplərin tətbiqinə kömək etmək məqsədilə bir-biri ilə ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər bağlaya bilər və ya bu Konvensiyanın məqsəd və prinsiplərinə xələl gətirmədən bu Konvensiya imzalanmaq üçün açıq ikən vacib olan xüsusi sistem çərçivəsində həmin məsələlərə dair qaydaları yerinə yetirə bilərlər.

3. Əgər iki və ya bir neçə Tərəf bu Konvensiyanın predmeti olan məsələyə dair saziş və ya müqavilə bağlayıbsa və ya həmin məsələ üzrə öz əlaqələrini hər hansı bir digər qaydada rəsmiləşdiribsə, onda onlar bu Konvensiyanın əvəzinə həmin sazişi və ya müqaviləni tətbiq edə bilər və ya müvafiq qaydada öz əlaqələrini tənzimləyə bilərlər.

Maddə 20.

Düzəlişlər

1. Bu Konvensiyaya düzəlişlərin edilməsi haqqında təklifləri istənilən Tərəf təqdim edə bilər. Avropa Şurasının Baş katibi həmin təklifləri Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərə, onun üzvü olmayan və bu Konvensiyanın işlənilməsi üçün hazırlanmasında iştirak edən dövlətlərə, Avropa Birliyinə, habelə 16-cı maddənin müddəalarına uyğun olaraq bu Konvensiyaya qoşulan və ya qoşulmaq təklifi alan istənilən dövlətə təqdim edir.

2. Bu və ya digər Tərəfin verdiyi düzəliş Hüquqi Əməkdaşlıq üzrə Avropa Komitəsinə (HƏAK) göndərilir, o da, öz növbəsində, təklif edilən düzəlişə dair öz rəyini Nazirlər

Komitəsinə təqdim edir.

3. Nazirlər Komitəsi təklif edilən düzəlişi və Hüquqi Əməkdaşlıq üzrə Avropa Komitəsinin (HƏAK) təqdim etdiyi rəyi müzakirə edərək, Avropa Şurasının üzvü olmayan Konvensiya Tərəfləri ilə məsləhətləşmələrdən sonra həmin düzəlişi qəbul edə bilər.

4. Bu maddənin 3-cü bəndinə uyğun olaraq təqdim edilmiş hər hansı bir düzəlişin mətni qəbul olunmaq üçün Tərəflərə göndərilir.

5. Bu maddənin 3-cü bəndinə uyğun olaraq qəbul edilmiş hər hansı bir düzəliş Tərəflərin onun qəbul edilməsi haqqında Baş katibi məlumatlandırdıqları tarixdən sonra gələn otuzuncu gün qüvvəyə minir.

Maddə 21.

Mübahisələrin tənzimlənməsi

1. Avropa Şurasının Hüquqi Əməkdaşlıq üzrə Avropa Komitəsi bu Konvensiyanın təfsiri və tətbiqi barədə məlumatlandırılır.

2. Tərəflər arasında bu Konvensiyanın təfsiri və tətbiqi ilə əlaqədar mübahisə yaranarsa, onlar həmin mübahisəni danışıqlar vasitəsilə və ya öz seçimlərinə uyğun şəkildə hər hansı bir digər dinc üsulla tənzimləməyə çalışır, o cümlədən mübahisəni qərarları Tərəflər üçün məcburi olan Hüquqi Əməkdaşlıq üzrə Avropa Komitəsinə, arbitraj məhkəməsinə və ya Tərəflər arasında razılaşmaya əsasən Beynəlxalq Məhkəməyə təqdim edirlər.

Maddə 22.

Denonsasiya

1. İstənilən Tərəf istənilən zaman Avropa Şurası Baş katibinin adına bildiriş təqdim etməklə, bu Konvensiyanı denonsasiya edə bilər.

2. Bu cür denonsasiya Baş katib bildirişi aldığı tarixdən üç ay sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə 23.

Bildiriş

Avropa Şurasının Baş katibi Avropa Şurasının üzvü olan dövlətlərə, bu Konvensiyanı imzalayan hər hansı bir digər dövlətə və onun Tərəflərinə aşağıdakılar barədə bildirir:

- a. hər hansı bir imzalama;
- b. istənilən ratifikasiya fərmanının, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədin saxlanca təqdim edilməsi;
- c. 15-ci və 16-cı maddələrə uyğun olaraq bu Konvensiyanın hər hansı bir qüvvəyə minmə tarixi;
- d. Bu Konvensiyaya aid olan hər hansı bir hərəkət, bildiriş və ya məlumat. Bunun təsdiqi olaraq, lazımi qaydada səlahiyyət-ləndirilmiş aşağıda imza edənlər bu Konvensiyanı imzaladılar.

1999-cu il noyabrın 4-də Strasburqda ingilis və fransız dillərində imzalanmışdır, hər iki mətn bir nüsxədə olub, eyni qüvvəyə malikdir, həmin nüsxə Avropa Şurasının arxivinə saxlanca verilir. Avropa Şurasının Baş katibi bu Konvensiyanın təsdiq olunmuş surətlərini Avropa Şurasının üzvü olan hər bir dövlətə, onun üzvü olmayan, bu Konvensiyanın işlənilməsində iştirak edən dövlətlərə, Avropa Birliyinə və bu Konvensiyaya qoşulmağa dəvət almış istənilən digər dövlətə təqdim edir.

**«KORRUPSIYA İLƏ ƏLAQƏDAR
MÜLKİ-HÜQUQİ MƏSULİYYƏT
HAQQINDA KONVENSİYA» BARƏDƏ
BƏYANAT**

«Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, o, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərində Konvensiyanın müddələrinin yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir (işğal olunmuş ərazilərin sxematik xəritəsi əlavə olunur).

**«KORRUPSIYA İLƏ ƏLAQƏDAR
MÜLKİ-HÜQUQİ MƏSULİYYƏT HAQQINDA»
KONVENSIYANIN TƏSDİQ EDİLMƏSİ BARƏDƏ**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
QANUNU**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

I. 1999-cu il noyabrın 4-də Strasburq şəhərində qəbul olunmuş «Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında» Konvensiya müvafiq bəyanatla (bəyanatın mətni əlavə olunur) təsdiq edilsin.

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham ƏLİYEV**

Bakı şəhəri, 30 dekabr 2003-cü il
№ 571-IIQ

*«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir
(7 yanvar 2004-cü il, № 4)*

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
NORMATİV HÜQUQİ
AKTLARI**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA İNSAN HÜQUQ VƏ AZADLIQLARININ HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİ HAQQINDA

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSIYA QANUNU

Bu Konstitusiya Qanunu Azərbaycan Respublikasında İnsan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsini «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiyaya uyğunlaşdırmaq məqsədilə qəbul edilir.

Maddə 1.

İnsan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin əsas şərtləri

1.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və bu Konstitusiya Qanununun heç bir müddəsi dövlət orqanları, təşkilatlar və ya ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının ləğvinə və ya Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında və bu Konstitusiya Qanununda nəzərdə tutulduğundan daha artıq dərəcədə məhdudlaşdırılmasına yönəlmiş fəaliyyət və ya hərəkətlər üçün hüquqi əsas yaradan müddəə kimi şərh edilə və ya başa düşülə bilməz.

1.2. Heç kəs öz hüquqlarından və azadlıqlarından sui-istifadə etməməlidir.

Maddə 2.

Məhdudlaşdırılması qadağan olunan insan hüquqları
Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 27-ci mad-

dəsində (müharibənin hüquqauyğun aparılması nəti-cəsində baş verən ölüm halları istisna olmaqla), 28-ci maddəsinin I hissəsində, 46-cı maddəsinin III hissəsində, 63-cü, 64-cü maddələrində və 71-ci maddəsinin VIII hissəsində nəzərdə tutulan hüquqlar məhdudlaşdırıla bilməz və onlara dair qeyd-şərtlər müəyyən edilə bilməz.

Maddə 3.

Qanun əsasında insan hüquqlarının və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına dair tələblər

3.1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş insan hüquqları və azadlıqları yalnız qanunla məhdudlaşdırıla bilər.

3.2. İnsan hüquqlarını və azadlıqlarını məhdudlaşdıran qanunda məhdudlaşdırılan hüquq və ya azadlıq, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müvafiq maddəsi göstərməlidir.

3.3. İnsan hüquqlarına və azadlıqlarına qoyulan məhdudiyyətlər həmin hüquqların və azadlıqların mahiyyətini dəyişməməlidir.

3.4. İnsan hüquqlarına və ya azadlıqlarına qoyulan məhdudiyyətlər Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və bu Konstitusiya Qanununda nəzərdə tutulan qanuni məqsədə yönəlməli və həmin məqsədə mütənasib olmalıdır.

3.5. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin III hissəsində göstərilən əsaslarla yanaşı, insan hüquqları və azadlıqları digər insanların hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə təminat verilməsi və onların müdafiə edilməsi məqsədilə məhdudlaşdırıla bilər.

3.6. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında göstərilən digər əsaslarla yanaşı, Konstitusiyanın 28-ci maddəsinin III hissəsində, 32-ci, 33-cü, 49-cu, 50-ci, 51-ci, 58-ci maddələrində göstərilən hüquqlar və azadlıqlar söz azadlığı dövlət təhlükəsizliyi mənafeləri üçün, sağlamlığın və mənəviyyatın, digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün, cinayətin qarşısının alınması məqsədi ilə; Konstitusiyanın 32-ci, 33-cü, 49-cu, 50-ci və 58-ci maddələrində göstərilən hüquqlar və azadlıqlar və 47-ci maddəsində göstərilən söz azadlığı, həmçinin iğtişaşların qarşısının alınması üçün; Konstitusiyanın 28-ci maddəsinin III hissəsində, 49-cu, 50-ci və 58-ci maddələrində göstərilən hüquqlar və azadlıqlar, 47-ci maddəsində göstərilən söz azadlığı və 48-ci maddəsinin II hissəsində göstərilən hər hansı dinə etiqad etmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ həmçinin ictimai təhlükəsizliyin qorunması üçün; Konstitusiyanın 28-ci maddəsinin III hissəsində, 32-ci və 33-cü maddələrində göstərilən hüquqlar və azadlıqlar və 48-ci maddəsinin II hissəsində göstərilən hər hansı dinə etiqad etmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ, həmçinin ictimai qaydanın təmin edilməsi üçün, Konstitusiyanın 32-ci və 33-cü maddələrində göstərilən hüquqlar və azadlıqlar həmçinin ölkənin iqtisadi rifahı mənafeləri üçün; Konstitusiyanın 47-ci maddəsində göstərilən söz azadlığı və 50-ci maddəsində göstərilən məlumat azadlığı həmçinin dövlətin ərazi bütövlüyünün mənafeələrinin təmin edilməsi məqsədi ilə, digər şəxslərin nüfuzu və ya hüquqlarının müdafiəsi üçün, məxfi qaydada əldə edilmiş məlumatın açıqlanmasının qarşısının alınması və ya məhkəmənin nüfuzunun və qərəzsizliyinin təmin edilməsi üçün; Konstitusiyanın 48-ci maddəsinin

II hissəsində göstərilən hər hansı dinə etiqad etmək, dinə münasibəti ilə bağlı əqidəsini ifadə etmək və yaymaq hüququ sağlamlığın və ya mənəviyyatın və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması məqsədi ilə məhdudlaşdırıla bilər.

Maddə 4.

Şəxsin tutulmasına, həbsə alınmasına və ya azadlıqdan məhrum edilməsinə qoyulan məhdudiyətlər

4.1. Aşağıdakı hallardan başqa və aşağıdakılardan fərqli qaydada heç kəs tutula, həbsə alına və başqa formada azadlıqdan məhrum edilə bilməz:

4.1.1. şəxsi səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən məhkum olunduqdan sonra azadlıqdan məhrum edilməsi;

4.1.2. şəxsin məhkəmənin qanuni qərarına əməl etməməyə görə və ya qanunla nəzərdə tutulan hər hansı öhdəliyin yerinə yetirilməsini təmin etmək məqsədilə qanuni tutulması və ya həbs edilməsi;

4.1.3. şəxsin cinayət törətmiş olduğuna əsaslı şübhələr olduqca və ya onun hüquq pozuntusu törətməsinin və yaxud bu əməli törətdikdən sonra qaçıb gizlənməsinin qarşısını almağa əsaslı zərurət olduqda, səlahiyyətli məhkəmə orqanına gətirilməsi məqsədilə onun qanuni tutulması və ya həbs edilməsi;

4.1.4. yetkinlik yaşına çatmamış şəxsin tərbiyəvi nəzarət məqsədilə qanuni qərar əsasında azadlıqdan məhrum edilməsi və ya səlahiyyətli məhkəmə orqanına gətirilməsi üçün qanuni tutulması;

4.1.5. yoluxucu xəstəlikləri yaymasının qarşısını almaq məqsədilə şəxslərin, habelə ruhi xəstələrin, alkoqolizm və narkomanlığa düşər olmuş şəxslərin və ya avaralıqla məşğul

olanların qanuni tutulması;

4.1.6. şəxsin ölkəyə qanunsuz gəlməsinin qarşısını almaq məqsədilə qanuni tutulması və ya həbs edilməsi, yaxud barəsində məcburi çıxarılma və ya ekstradisiya tədbirləri görülən şəxsin qanuni tutulması və ya həbs edilməsi.

4.2. Bu Qanunun 4.1-ci maddəsinə uyğun tutulmuş və ya həbs olunmuş hər bir şəxs dərhal işə baxmaq və ya məhkəməyə qədər azad etmək səlahiyyətinə malik olan hakimnin yanına gətirilir. Həmin şəxs qanunla müəyyən edilmiş müddətdə məhkəmə araşdırmasının aparılması və ya məhkəməyə qədər azad edilməsi hüququna malikdir.

4.3. Tutulma və ya həbsəalma nəticəsində azadlıqdan məhrum olunan hər bir şəxs məhkəmə araşdırmasının aparılması hüququna malikdir və bu zaman məhkəmə, təxirəsalmadan onun tutulmasının qanuniliyi məsələsini həll edir və əgər o, qanunsuz tutulubsa, onun azad olunması haqqında qərar çıxarır.

4.4. Tutulmuş və ya həbs edilmiş şəxs onun məhkəməyə gələcəyinə təminat verilməsi şərti ilə məhkəməyə qədər azad edilə bilər.

4.5. Bu Qanununun 4.1.-ci maddəsinin göstərişlərinə zidd olaraq tutulan və ya həbs olunan hər bir şəxsin iddia ilə təmin olunan kompensasiya hüququ vardır.

4.6. Heç kəs yalnız hansısa mülki müqavilə öhdəliyini yerinə yetirməyə qadir olmadığına görə tutula, həbsə alına və ya azadlıqdan məhrum edilə bilməz.

Maddə 5.

Şəxsin insan hüquqlarını və azadlıqlarını pozan qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının qərarlarından, bələdiyyə aktlarından Konstitusiyaya

Məhkəməsinə şikayət vermək hüququ

Hər kəs onun hüquqlarını və azadlıqlarını pozan və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-6-cı və 8-ci bəndlərində nəzərdə tutulan qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının normativ qərarlarından və bələdiyyələrin normativ aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə pozulmuş hüquq və azadlıqlarına dair şikayət verə bilər.

Maddə 6.

Məhkəmələrin Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət etmək hüququ

Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmələr insan hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət edə bilərlər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Heydər ƏLİYEV.

Bakı şəhəri, 24 dekabr 2002-ci il.

№ 404-III Q.

*«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir
(4 yanvar 2003-cü il, № 2)*

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ MÜVƏKKİLİ
(OMBUDSMAN) HAQQINDA**

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu

**I FƏSİL
İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ MÜVƏKKİLİN
(OMBUDSMANIN) FƏALİYYƏTİNİN VƏ TƏYİN
EDİLMƏSİNİN ƏSASLARI**

Maddə 1.

İnsan hüquqları üzrə müvəkkilin fəaliyyətinin əsasları

1.1. Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili vəzifəsi (bundan sonra «müvəkkil» adlandırılacaq) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit olunmuş və Azərbaycan Respublikasının dövlət və yerli özünüidarə orqanları, vəzifəli şəxsləri tərəfindən pozulan insan hüquqları və azadlıqlarının bərpa edilməsi üçün təsis edilir.

1.2. Müvəkkilin fəaliyyəti insan hüquqlarının müdafiəsini, pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpasını təmin edən digər dövlət orqanlarının səlahiyyətlərini məhdudlaşdırmır və əvəz etmir.

1.3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının və Azərbaycan

Respublikası hakimlərinin fəaliyyətinin yoxlanılması müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid deyil.

1.4. Müvəkkil əfv, vətəndaşlıq, siyasi sığınacaq verilməsi məsələlərinin həlli ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinə təkliflər verə bilər.

1.5. Müvəkkil Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi məqsədilə qanunların qəbul edilməsinə və ya yenidən baxılmasına dair təkliflər verə bilər. Müvəkkil Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə amnistiya elan edilməsi barədə təklif verə bilər.

1.6. Müvəkkilin məhkəmələrdə süründürməçilik, sənədlərin itirilməsi və vaxtında verilməməsi, habelə məhkəmə qərarlarının icrasının gecikdirilməsi ilə əlaqədar insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərə baxmaq hüququ vardır.

1.7. Müvəkkilin fəaliyyəti aşkarlıq, şəffaflıq, qanunçuluq, ədalət, qərəzsizlik prinsipləri əsasında qurulur.

Maddə 2.

Müvəkkilin seçilməsi

2.1. Müvəkkili Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdim etdiyi üç namizəd arasından Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 83 səs çoxluğu ilə seçir.

2.2. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi müvəkkilin seçilməsi ilə bağlı qərarı qəbul etmədikdə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 15 gün müddətində digər üç şəxsin namizədliyini Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edir.

Maddə 3.

Müvəkkilin namizədliyinə aid tələblər

3.1. Yaşı 30-dan aşağı olmayan, ali təhsilli, insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində təcrübəyə və yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə malik olan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı müvəkkil vəzifəsinə seçilə bilər.

3.2. İkili vətəndaşlığı olan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olan, qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti sistemlərində qulluq edən, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olan, fəaliyyət qabiliyyətsizliyi məhkəmə tərəfindən təsdiq edilən, ağır və xüsusilə ağır cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxs müvəkkil ola bilməz.

3.3. Müvəkkil siyasi fəaliyyətlə məşğul ola və heç bir siyasi partiyanın üzvü ola bilməz. Müvəkkil hər hansı qeyri-hökumət təşkilatının rəhbərliyində təmsil oluna bilməz.

3.4. Müvəkkil vəzifəsinə seçildiyi gündən 5 gün müddətində onun statusuna uyğun olmayan fəaliyyəti dayandırmalıdır.

3.5. Müvəkkil vəzifəyə seçildiyi gün Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin iclasında and içir: «Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili vəzifəsində səlahiyyətlərimi şərəf və ləyaqətlə yerinə yetirəcəyimə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına əməl edəcəyimə, müstəqil və qərəzsiz fəaliyyət göstərəcəyimə and içirəm».

Maddə 4.

Müvəkkilin səlahiyyət müddəti

4.1. Müvəkkil 7 il müddətinə seçilir.

4.2. Eyni şəxs müvəkkil vəzifəsinə yalnız bir dəfə seçilə bilər.

4.3. Müvəkkilin səlahiyyətlərinin bitməsinə 30 gün qalmış Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə yeni müvəkkilin seçilməsi üçün üç şəxsin namizədliyini təqdim edir. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 15 gün müddətində müvəkkilin seçilməsi ilə bağlı müvafiq qərar qəbul edir.

Maddə 5.

Müvəkkilin müstəqilliyinin təminatları

5.1. Müvəkkil müstəqildir və yalnız Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına tabedir.

5.2. Müvəkkilin müstəqilliyinə aşağıdakı təminatlar verilir:

5.2.1. dəyişilməzliyi;

5.2.2. toxunulmazlığı;

5.2.3. hər hansı dövlət və ya yerli özünüidarə orqanı, vəzifəli şəxs tərəfindən onun fəaliyyətinə müdaxilə edilməsinin yolverilməzliyi;

5.2.4. maddi və sosial təminatlar.

5.3. Fövqəladə və ya hərbi vəziyyətin elan edilməsi müvəkkilin fəaliyyətini dayandırmır və ya məhdudlaşdırmır.

Maddə 6.

Müvəkkilin toxunulmazlığı

6.1. Müvəkkil səlahiyyət müddəti ərzində toxunulmazdır.

6.2. Müvəkkil səlahiyyət müddəti ərzində cinayət başında yaxalanma hallarından başqa, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, tutula və ya saxlanıla bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarışa məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz. Müvəkkil cinayət başında yaxalanarsa, onu tutan orqan bu barədə 24 saat müddətində Azərbaycan Respublikası baş prokuroruna və Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə xəbər verməlidir.

6.3. Müvəkkilin toxunulmazlığına yalnız Azərbaycan Respublikası baş prokurorunun təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilmiş qərarı ilə xitam verilə bilər.

6.4. Müvəkkilin toxunulmazlığı həmçinin onun mənzilinə, xidməti otağına, nəqliyyat və rabitə vasitələrinə, poçt-teleqraf yazışmalarına, şəxsi əmlakına və sənədlərinə də şamil edilir.

6.5. Müvəkkil işləmiş şəxs vəzifədən getdikdən sonra müvəkkil səlahiyyətlərini həyata keçirdiyi dövrdəki fəaliyyətinə və söylədiyi fikirlərə görə toxunulmazdır. Bu dövrdə törətdiyi cinayətlərə və məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri nəzərdə tutulmuş hüquq pozuntularına görə həmin şəxsin məsuliyyətə cəlb edilməsi bu qanunun 6.3-cü maddəsində müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilir.

Maddə 7.

Müvəkkilin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi

7.1. Müvəkkilin səlahiyyətlərinə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təşəbbüsü ilə və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı əsasında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilmiş qərarı ilə aşağıdakı hallarda vaxtından əvvəl xitam verilir:

7.1.1. müvəkkilə aid tələblər pozulduqda;

7.1.2. müvəkkil öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdikdə.

7.2. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin iclasında aşağıdakı hallar elan edildikdə, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri öz sərəncamı ilə müvəkkilin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verir:

7.2.1. müvəkkil vəfat etdikdə;

7.2.2. müvəkkil barəsində məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş ittiham hökmü olduqda;

7.2.3. müvəkkil vəzifəsindən könüllü yazılı istefa verdikdə.

7.3. Müvəkkilin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verildikdə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 30 gün müddətində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə yeni müvəkkilin seçilməsi üçün üç şəxsin namizədliyini təqdim edir. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 15 gün müddətində müvəkkilin seçilməsi ilə bağlı müvafiq qərar qəbul edir.

II FƏSİL

İNSAN HÜQUQLARININ POZULMASINA DAİR ŞİKAYƏTLƏRƏ BAXILMASI

Maddə 8.

İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərin veril-məsi qaydası

8.1. Müvəkkil Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin, hüquqi şəxslərin (bundan sonra «ərizəçi» adlandırılacaq) insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərinə baxır.

8.2. Şikayəti insan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığı ilə üçüncü şəxslər, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatları verə bilərlər. İnsan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığını almaq mümkün olmadıqda (həmin şəxs vəfat etdikdə, fəaliyyət qabiliyyətini itirdikdə və s.), şikayəti üçüncü şəxslər və ya qeyri-hökumət təşkilatları razılıq almadan da verə bilərlər.

8.3. Dövlət orqanları müvəkkilə şikayət verə bilməzlər.

8.4. Şikayət ərizəçinin hüquqlarının pozulduğu və ya ona bu barədə məlum olduğu gündən bir il müddətində verilə bilər.

8.5. Cəzaçəkmə müəssisələrində, istintaq təcridxanalarında, müvəqqəti saxlanılma yerlərində saxlanılan şəxslər tərəfindən ünvanlanmış şikayətlər senzuradan keçirilmədən 24 saat müddətində müvəkkilə göndərilməlidir.

Maddə 9.

İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətin məzmunu

9.1. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə ərizəçinin adı, atasının adı, soyadı, ünvanı göstərilməli, eləcə də ərizəçinin hüquqlarını pozmuş qərar və ya hərəkətin (hərəkətsizliyin) mahiyyəti, şikayətin tərtib edilmə yeri, vaxtı və ərizəçinin imzası olmalıdır. Şikayətlə bağlı başqa materiallar və ya məhkəmə tərəfindən çıxarılmış qərar olduqda, şikayətə əlavə edilə bilər.

9.2. Şikayətdə ərizəçinin adı, atasının adı, soyadı, ünvanı göstərilmədikdə müraciət anonim hesab edilir və həmin şikayətlərə, bu qanunun 9.3-cü maddəsində göstərilən hallar istisna olmaqla, baxılır.

9.3. Anonim şikayətdə göstərilən hallar kifayət qədər sübutlu və əsaslı faktlarla təsdiq edilirsə, həmin şikayətlər müvəkkil tərəfindən baxılmaq üçün qəbul edilə bilər.

9.4. Şikayət şifahi verildikdə müvəkkil aparatının işçisi şikayətin məzmununu xüsusi blankda qeyd edir və ərizəçi həmin vərəqi imzalayır.

9.5. Ərizəçinin xahişi ilə müvəkkil onun barəsində məlumatları gizli saxlamalıdır.

Maddə 10.

İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlə bağlı qərarın qəbul edilməsi

10.1. Ərizəçi tərəfindən insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayət daxil olduqda, müvəkkil aşağıdakı qərarlardan birini qəbul edə bilər:

- 10.1.1. şikayət baxılmaq üçün qəbul edilsin;
- 10.1.2. şikayətə baxılmasından imtina edilsin.
- 10.2. Müvəkkil şikayətə baxılmasından imtina etdiyi halda ərizəçiyə 10 gün müddətində yazılı şəkildə əsaslandırılmış cavab verir.

Maddə 11.

İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılmasından imtina edilməsi üçün əsaslar

- 11.1. Müvəkkil aşağıdakı hallarda şikayətə baxmır:
  - 11.1.1. bu qanunun 8.4-cü maddəsinin tələbləri pozulduqda;
  - 11.1.2. şikayət müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid olmadığıda;
  - 11.1.3. bu qanunun 9.3-cü maddəsində göstərilən hallar istisna olmaqla, şikayət anonim olduqda;
  - 11.1.4. şikayətlə bağlı məhkəmə icraatı getdikdə;
  - 11.1.5. təkrar təqdim edilmiş şikayətdə yeni məlumatlar, faktlar və sübutlar olmadıqda.

Maddə 12.

İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılma qaydası

- 12.1. Müvəkkil insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə əks etdirilmiş halların araşdırılması zamanı barəsində şikayət verilən orqanın və ya vəzifəli şəxsin həmin şikayətlə bağlı mülahizələrini öyrənməlidir. 10 gün müddətində mülahizə müvəkkilə təqdim edilməlidir.

12.2. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə əks etdirilmiş halların araşdırılması zamanı müvəkkilin aşağıdakı hüquqları vardır:

12.2.1. maneəsiz və əvvəlcədən xəbərdarlıq etmədən dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarına, hərbi hissələrə, cəzaçəkmə müəssisələrinə, istintaq təcridxanalarına, müvəqqəti saxlanılma yerlərinə daxil olmaq; cəzaçəkmə müəssisələrində, istintaq təcridxanalarında, müvəqqəti saxlanılma yerlərində saxlanılan şəxslərlə görüşmək və təkbətək söhbət etmək; onların həmin yerlərdə saxlanılmasının qanuniliyini təsdiq edən sənədlərlə tanış olmaq;

12.2.2. dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarından, vəzifəli şəxslərdən zəruri məlumat, sənəd və materialları 10 gün müddətində almaq;

12.2.3. cinayət, mülki və inzibati işlərə dair qanuni qüvvəyə minmiş qərarlarla, həmçinin cinayət işlərinin başlanmasının rədd edilməsi barədə materiallarla tanış olmaq;

12.2.4. şikayətin araşdırılması zamanı vəzifəli şəxslərdən yazılı arayışlar almaq;

12.2.5. şikayətdə əks etdirilmiş halların yoxlanılması üçün müvafiq orqanlara tapşırıq vermək (yoxlama, qərarından və ya hərəkətindən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilən orqana və ya vəzifəli şəxsə tapşırıla bilməz);

12.2.6. müvafiq dövlət orqanları və təşkilatlarına ekspert rəyinin hazırlanmasını tapşırmaq;

12.2.7. dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının rəhbərləri və digər vəzifəli şəxsləri, hərbi hissələrin komandirləri, cəzaçəkmə müəssisələrinin, istintaq təcridxanalarının və

müvəqqəti saxlanılma yerlərinin rəhbərliyi tərəfindən təxirəsalınmadan qəbul edilmək.

12.3. İnsan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığı ilə xüsusi ictimai əhəmiyyət kəsb edən hallarda və ya öz hüquqlarını müstəqil şəkildə müdafiə etmək qabiliyyəti olmayan şəxslərin maraqlarına toxunulduğu hallarda müvəkkil öz təşəbbüsü ilə araşdırma apara bilər.

12.4. Araşdırma zamanı şikayətdə qeyd olunmayan digər hallar aşkar edilərsə, araşdırma müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid olduqda onun tərəfindən aparılır, onun səlahiyyətlərinə aid olmadıqda isə materiallar digər səlahiyyətli dövlət orqanlarına göndərilir.

12.5. Şikayətə 30 gün müddətində baxılır. Şikayətə baxmaq üçün əlavə yoxlama aparmaq və ya material tələb etmək zərurəti yarandıqda müraciətə baxılma müddəti 30 gün də uzadıla bilər. Ərizəçinin yazılı razılığı ilə əlavə yoxlama aparmaq lazım gəldiyi halda müraciətin baxılma müddəti yenidən uzadıla bilər.

Maddə 13.

İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılmanın nəticələri

13.1. Müvəkkil şikayətə baxılması ilə bağlı görülmüş tədbirlər və nəticələr barədə 5 gün müddətində ərizəçiyə yazılı surətdə məlumat verir.

13.2. Müvəkkil şikayətin araşdırılması zamanı insan hüquqlarının pozulması hallarını aşkar etdikdə, aşağıdakı tədbirləri həyata keçirə bilər:

13.2.1. qərar və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində

insan hüquqlarını pozmuş dövlət və yerli özünüidarə orqanlarından, vəzifəli şəxslərdən həmin hüquqların bərpasını tələb etmək (müvafiq orqanlar, vəzifəli şəxslər 10 gün müddətində müvəkkilə görülən tədbirlər barədə yazılı surətdə məlumat verməlidirlər. Məlumat verilmədiyi və ya müvəkkilin tələbləri həyata keçirilmədiyi hallarda müvəkkil həmin təşkilatın yuxarı orqanına və ya digər dövlət orqanlarına müraciət edə bilər);

13.2.2. cinayət əlamətləri aşkar edildikdə müvafiq orqanlara cinayət işinin başlanması barədə müraciət etmək;

13.2.3. əlavə kassasiya qaydasında şikayət etmək hüququna malik olan subyektlərə müraciət etmək;

13.2.4. qərar və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində insan hüquqlarını pozmuş vəzifəli şəxslərin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi barədə müvafiq orqanlara təkliflər vermək;

13.2.5. insan hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar aparılmış yoxlamaların nəticələri ilə kütləvi informasiya vasitələrini tanış etmək;

13.2.6. insan hüquqlarının pozulması xüsusi ictimai əhəmiyyət kəsb edən hallarda onların bərpası üçün müvəkkilin səlahiyyətlərində olan təsir imkanları kifayət etmədikdə, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə müraciət etmək, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında məruzə ilə çıxış etmək;

13.2.7. dövlət və ya yerli özünüidarə orqanının, vəzifəli şəxsin qərarı və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində pozulmuş hüquqların bərpası üçün məhkəməyə müraciət etmək;

13.2.8. şəxsin hüquqları qüvvədə olan normativ aktlarla pozulduqda Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu ilə müraciət etmək.

Maddə 14.

Müvəkkilin illik məruzəsi

14.1. Cari il bitdikdən sonra 2 aydan gec olmayaraq müvəkkil ölkədə insan hüquqlarının qorunması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinə illik məruzəni təqdim edir və həmin məruzə ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi qarşısında çıxış edir.

14.2. İllik məruzədə insan hüquqlarını pozan müvəkkilin tələbləri ilə hesablaşmayan dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının, vəzifəli şəxslərin adları çəkilir və bununla əlaqədar görülmüş tədbirlər barədə məlumat verilir.

14.3. Müvəkkilin illik məruzəsində insan hüquqlarının təmin edilməsi ilə əlaqədar ümumi fikir, rəy və tövsiyələr öz əksini tapmalıdır.

14.4. İllik məruzə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə və Azərbaycan Respublikasının baş prokuroruna göndərilir.

14.5. Məruzə «Azərbaycan» qəzetində və «Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik toplusu»nda dərc olunur.

Maddə 15.

Müvəkkilin bəzi məlumatları gizli saxlaması

15.1. Müvəkkilin fəaliyyəti ilə əlaqədar ona məlum olmuş

dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsi «Dövlət sirri haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq surətdə həyata keçirilir.

15.2. Şikayətdə əks etdirilmiş halların müvəkkil tərəfindən araşdırılması zamanı ərizəçilərin şəxsi və ailə həyatı barədə bəlli olmuş məlumatların yayılmasına onların razılığı olmadan yol verilmir.

III FƏSİL

MÜVƏKKİLİN FƏALİYYƏTİNİN TƏŞKİLİ VƏ TƏMİNATLARI

Maddə 16.

Müvəkkilin sosial, maliyyə və digər təminatları

16.1. Müvəkkil şərti maliyyə vahidinin 1200 mislinə bərabər məbləğdə aylıq əmək haqqı alır.

16.2. Müvəkkil hərbi çağırışdan və hərbi toplantıdan azad edilir.

16.3. Müvəkkilə səlahiyyət müddəti ərzində diplomatik pasport verilir.

16.4. Müvəkkilə Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada məzuniyyət verilir.

16.5. Müvəkkilin səlahiyyət müddəti onun ümumi, xüsusi və fasiləsiz iş stajına daxil edilir.

16.6. Müvəkkil məzuniyyətə çıxdığı vaxt onun müalicə olunması və istirahət etməsi üçün iki aylıq əmək haqqı məbləğində ona pul təminatı verilir.

16.7. Vaxtından asılı olmayaraq müvəkkil vəzifəsində işləmiş şəxs pensiya yaşına çatdıqda hazırkı dövrdə müvəkkil üçün müəyyən edilmiş vəzifə maaşının 80 faizi məbləğində pensiya alır.

Maddə 17.

Müvəkkilin aparatı və regional mərkəzləri

17.1. Müvəkkilin fəaliyyətinin hüquqi, təşkilati, elmi-analitik, informasiya, maddi-texniki, maliyyə və təsərrüfat təminatının həyata keçirilməsi üçün onun aparatı yaradılır. Yerlərdə Müvəkkilin regional mərkəzləri yaradıla bilər.

17.2. Müvəkkilin aparatı üzərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi təsvir olunmuş möhür və blanklara malikdir.

17.3. Aparat və regional mərkəzlər müvəkkil tərəfindən təsdiq olunan «Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkilinin aparatı və regional mərkəzləri haqqında» Əsasnaməyə uyğun fəaliyyət göstərir.

17.4. Müvəkkilin aparatının və regional mərkəzlərinin strukturu, ştat cədvəli və smeta xərcləri müvəkkil tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 18.

Müvəkkil aparatının və regional mərkəzlərinin işçilərinin hüquq və vəzifələri

18.1. Müvəkkilin aparatının və regional mərkəzlərinin işçilərini müvəkkil işə götürür və işdən azad edir.

18.2. Müvəkkil aparatının və regional mərkəzlərinin işçilərinin hüquqları, vəzifələri və məsuliyyəti Azərbaycan

Respublikasının Əmək Məcəlləsi, «Dövlət qulluğu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu və Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilir.

Maddə 19.

Müvəkkilin fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi

19.1. Müvəkkilin və onun aparatının, onun aparatının və regional mərkəzlərinin fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi hesabına maliyyələşdirilir.

19.2. Müvəkkilin fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi üçün ayrılan illik vəsaitin tərkibində cari xərclərin məbləği əvvəlki maliyyə ilində bu məqsəd üçün nəzərdə tutulmuş məbləğdən az ola bilməz.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər ƏLİYEV

Bakı şəhəri, 28 dekabr 2001-ci il
№ 246-IIKQ.

«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir
(6 mart 2002-ci il, № 53)

1 sentyabr 2004-cü il tarixli, 722-IIKQD nömrəli; 3 mart 2006-cı il tarixli, 71-IIKQD nömrəli; 2 oktyabr 2006-cı il tarixli, 128-IIKQD nömrəli; 19 oktyabr 2007-ci il tarixli, 431-IIKQD nömrəli qanunlara əsasən dəyişikliklərlə

POLİS HAQQINDA
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
QANUNU

I FƏSİL
ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1.

Əsas anlayışlar

Bu qanunda aşağıdakı anlayışlardan istifadə olunur:

polis - Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyətinə mənsub olan vahid mərkəzləşdirilmiş, hüquq-mühafizə orqanıdır;

polis əməkdaşı - polis orqanlarında müəyyən vəzifə tutan və bu qanunla müəyyənləşdirilmiş səlahiyyətləri həyata keçirən dövlət qulluqçusudur;

tutulma - Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada şəxsin azadlığının qısa müddətə məhdudlaşdırılmaqla onun müvəqqəti saxlanılma yerində saxlanılmasıdır;

həbs - inzibati xətanın törədilməsinə görə inzibati tənbeh kimi və ya qətimkan tədbiri qismində Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada şəxsin azadlığını müvəqqəti məhdudlaşdırmaqla müvafiq həbsdə saxlanılma yerində saxlanmasıdır;¹

fiziki qüvvə - insan əzələlərinin gərilməsi nəticəsində

yaranan güc vasitəsi ilə mexaniki təsir göstərmək qabiliyyətidir;

xüsusi vasitələr - dəyənəklər, əl-qolu bağlama vasitələri, xüsusi təyinatlı gözyaşardıcı qazlar, rezin güllələr, suatan vasitələr, nəqliyyatın məcburi dayandırma vasitələri və Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyənləşdirilmiş digər xüsusi vasitələrdir.

Maddə 2.

Polis haqqında qanunvericilik

Polis haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu Qanundan, Azərbaycan Respublikasının digər normativ hüquqi aktlarından, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir.

Maddə 3.

Polis təyinatı və əsas vəzifələri

I. Azərbaycan Respublikasında polisın təyinatı insanların həyatını, sağlamlığını, hüquq və azadlıqlarını, dövlətin, fiziki və hüquqi şəxslərin qanuni mənafələrini və mülkiyyətini hüquqa zidd əməllərdən qorumaqdan ibarətdir.

II. Polisın əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

1) ictimai qaydanı qorumaq və ictimai təhlükəsizliyi təmin etmək;

2) cinayətlərin və digər xətalərin qarşısının alınması üçün tədbirlər görmək;

3) şəxsiyyəti, insan hüquq və azadlıqlarını və mülkiyyəti hüquqa zidd əməllərdən qorumaq;

4) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş hallarda dövlət idarələrini və digər obyektləri mühafizə etmək;

5) törədilmiş cinayətləri açmaq;

6) cinayətlərin qeydiyyatını və uçotunu aparmaq;

7) cinayətkarları aşkara çıxarmaq və tutmaq;

8) səlahiyyətlərinə aid edilmiş işlər üzrə təhqiqat və istintaq aparmaq;

9) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş səlahiyyətlər daxilində inzibati tənbeh və ya başqa təsir tədbirləri tətbiq etmək, tutulmuş və inzibati xəyata görə həbsə alınmış şəxsləri saxlamaq;²

10) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirmək;

11) kriminalistik və başqa tədqiqatların aparılmasını təmin etmək;

12) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada istintaq təcridxanalarında əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirmək;

13) hüquqi və fiziki şəxslərin əmlakını hüquqa zidd əməllərdən qorumaq məqsədi ilə müqavilələr bağlamaq;

14) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş icazə-qeydiyyat işlərini aparmaq;

15) yol hərəkəti qaydalarına və hərəkət təhlükəsizliyinə riayət olunmasına nəzarət etmək;

16) yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün tədbirlər görmək;

17) yol hərəkəti və onun təhlükəsizliyi göstəricilərinin va-

hid dövlət uçotu sistemini təşkil etmək.

III. Polisi bu Qanunla müəyyən edilməmiş vəzifələrin icrasına cəlb etmək qadağandır.

Maddə 4.

Polisin fəaliyyət prinsipləri və istiqamətləri

I. Polis insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət, qanunçuluq, humanistlik və təkbaşçılıq prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərir.

II. Polisin fəaliyyətinin əsas istiqamətləri aşağıdakılardır:

1) ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi;

2) cinayətlərin və digər xətaların qarşısının alınması və açılması; ³

3) yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi.

Maddə 5.

İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində polisin fəaliyyəti

I. Polis öz vəzifələrini yerinə yetirərkən irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün şəxslərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş hüquqlarını və qanuni mənafələrini hüquqa zidd əməllərdən qoruyur.

II. Polisin hər hansı şəxslə insanın ləyaqətini alçaldan

şəkildə rəftar etməsi yolverilməzdir. Cinayət törədən və ya törətməkdə şübhələnən şəxsləri məlumat verməyə və ya cinayət əməlini törətməkdə təqsirini etiraf etməyə məcbur etmək, bu məqsədlə onları və digər şəxsləri hədələmək, işgəncəyə məruz qoymaq, onlara hər hansı fiziki və ya mənəvi təsir göstərmək qadağandır.

III. Şəxsin hüquq və azadlıqlarına qarşı polis tərəfindən bu Qanunla nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsinə yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən olunmuş əsaslarla və qaydada yol verilir.

IV. Hər hansı şəxsin hüquq və azadlıqları məhdudlaşdırıldıqda polis əməkdaşı məhdudlaşdırmanın əsaslarını və səbəblərini, habelə bununla əlaqədar həmin şəxsin hüquq və vəzifələrini ona izah etməlidir.

V. Polis tutulan və ya həbsə alınan şəxsin hüquqlarının həyata keçirilməsini təmin edir.

VI. Şəxsin hüquqları, azadlıqları və qanuni mənafeləri polis əməkdaşları tərəfindən pozulduqda polis orqanı həmin şəxsin pozulmuş hüquqlarının, azadlıqlarının və qanuni mənafelərinin bərpa olunması üçün zəruri tədbirlər görməyə, vurulan ziyanı ödəməyə borcludur.

VII. Polis əməkdaşlarının qanuna zidd hərəkətləri nəticəsində vurulmuş ziyan Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunan qaydada ödənilir.

Maddə 6.

Polisin fəaliyyətində aşkarlıq

I. Polis öz fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada dövlət

orqanlarına və əhaliyə məlumat verir.

II. Polisə dövlət, ailə, peşə və kommersiya sirrini, prokurorun, müstəntiqin və ya məhkəmənin müvafiq icazəsi olmadan ibtidai və məhkəmə istintaq materiallarını, habelə insanların şəxsi həyatına, fiziki və hüquqi şəxslərin qanuni mənafelərinə toxunan, onların ləyaqətini alçalda bilən məlumatları açıqlamaq qadağandır. ⁴

III. Fiziki və hüquqi şəxslər haqqında polisin yaydığı məlumatların həqiqətə uyğun olmadığı müəyyənləşdirildikdə polis bir ay müddətində həmin məlumatları onların yayıldığı formada təkzib etməlidir.

Maddə 7.

Polisin qanuni tələblərinin icrasının məcburiliyi

I. Polis əməkdaşı bu qanunla müəyyənləşdirilmiş səlahiyyətləri yerinə yetirərkən dövlət hakimiyyətinin nümayəndəsi kimi çıxış edir.

II. Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan bütün hüquqi və fiziki şəxslər polis əməkdaşının qanuni tələblərini icra etməlidirlər.

III. Polis əməkdaşının qanuni tələblərinə tabe olmamaq, ona müqavimət göstərmək və zor işlətmək və ya onu təhqir etmək Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.

Maddə 8.

Polisin fəaliyyətinə müdaxilənin yolverilməzliyi

Qanunla səlahiyyət verilmiş şəxslərdən başqa, hər hansı şəxsin istənilən səbəbdən polisin qanuni fəaliyyətinə

məhdudiyət qoyması, təsir və müdaxilə etməsi yolverilməzdir və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq qaydada məsuliyyətə səbəb olur.

Maddə 9.

Polisin tərkib hissələri və tabeliyi

Polis xidmətlərinin yaradılması, yenidən qurulması və ləğvi, polisin fəaliyyətinə rəhbərlik, polis orqanlarında vəzifəyə təyin və vəzifədən azad etmə Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi qaydada həyata keçirilir.

Maddə 10.

Polisin vəzifələrinin yerinə yetirilməsində dövlət orqanlarının, yerli özünüidarətmə orqanlarının və ayrı-ayrı şəxslərin iştirakı

I. Dövlət hakimiyyəti orqanları və yerli özünüidarətmə orqanları polisə öz vəzifələrini yerinə yetirməkdə kömək göstərməlidirlər.

II. Hər bir şəxs polisə öz vəzifələrini yerinə yetirməkdə kömək göstərə bilər. Polis, üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirmək üçün, heç kəsi əməkdaşlığa məcburi cəlb edə bilməz.

III. Hazırlanan, törədilən və ya törədilmiş cinayət barəsində xəbəri olan hər bir şəxs bu barədə polisə məlumat verməlidir. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş hallarda bu məlumatların verilməməsi cinayət məsuliyyətinə səbəb olur.

IV. Polis əməkdaşı olmayan dövlət hakimiyyəti orqan-

larının əməkdaşları Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada ictimai asayişin və təhlükəsizliyin təmin olunması işinə cəlb edildikdə bu sahədə polisın vəzifələri onların da üzərinə qoyulur. Belə olduğu halda polis əməkdaşları üçün nəzərdə tutulan hüquqi, maddi və sosial təminatlar onlara da şamil edilir.

Maddə 11.

Polisin beynəlxalq əlaqələri

Azərbaycan Respublikasının polis orqanlarının xarici ölkələrin polis orqanları və beynəlxalq polis təşkilatları ilə əməkdaşlığı Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr, xarici ölkələrin polis orqanları ilə Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının bağladığı müqavilələr, habelə Azərbaycan Respublikasının üzv olduğu beynəlxalq polis təşkilatlarının nizamnamələri və əsasnamələri ilə tənzimlənir.

Maddə 12.

Polisin fəaliyyətinə nəzarət

I. Bu qanunun müddələrinin icrasına idarədaxili və idarədənəkar nəzarət həyata keçirilir.

II. Polisin fəaliyyətinə idarədaxili nəzarəti Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş səlahiyyətlər çərçivəsində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı, idarədənəkar nəzarəti isə müvafiq icra hakimiyyəti həyata keçirir. Polis orqanlarında qanunların icrasına nəzarəti qanunla müəyyən edilmiş səlahiyyətləri daxilində məhkəmələr və prokurorluq orqanları həyata keçirir.

II FƏSİL

POLİS ƏMƏKDAŞININ SƏLAHİYYƏTLƏRİ

Maddə 13.

Polis əməkdaşının ümumi vəzifələri

I. Polis əməkdaşının ümumi vəzifələri aşağıdakılardır:

1) Hazırlanan cinayət və ya digər hüquqpozmaların qarşısının alınması üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görmək;

2) cinayət və ya digər hüquqpozmalar törətmiş şəxsin tutulması və polisə gətirilməsi üçün tədbirlər görmək;

3) cinayətin baş verdiyi hadisə yerinin mühafizəsini təşkil etmək və şahidlərin müəyyənləşdirilməsi üçün tədbirlər görmək;

4) cinayətdən və digər hüquqpozmalardan, bədbəxt hadisədən zərərçəkmişlərə, həmçinin köməksiz, həyatı və sağlamlığı üçün təhlükəli vəziyyətə düşmüş şəxsə kömək və ilk tibbi yardımın göstərilməsini təmin etmək;

5) tutulmuş və ya həbsə alınmış şəxsin hüquqlarının və qanuni mənafələrinin pozulmamasını təmin etmək;

6) təbii fəlakətlər, qəzalar və digər fəvqəladə hallar baş verdikdə insanların və əmlakın xilasetmə tədbirlərində iştirak etmək;

7) səlahiyyətlərini həyata keçirərkən Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunmuş davranış qaydalarına riayət etmək.

II. Polis əməkdaşları öz vəzifələrini həyata keçirərkən ayrıca əmr və ya göstəriş gözləmədən əməkdaşlıq etməyə, qarşılıqlı fəaliyyət göstərməyə və bir-birinə hərtərəfli kömək etməyə borcludurlar.

III. Hər hansı şəxsə müraciət edərkən polis əməkdaşı adını, soyadını, rütbəsini bildirməli və xidməti vəsiqəsini göstərməklə özünü təqdim etməlidir.

IV. Polis əməkdaşı öz səlahiyyətlərini həyata keçirərkən bilavasitə və birbaşa rəisinə tabedir.

V. Polis əməkdaşı həmçinin tabeçilik üzrə yuxarı rəisin əmr və göstərişlərini icra etməyə borcludur.

VI. Hər hansı vəzifələrin yerinə yetirilməsinə cəlb edildikdə, polis əməkdaşı xidmət üzrə tabeliyi olmayan polis yuxarı rütbəli şəxsinin əmr və göstərişlərini icra etməyə borcludur.

VII. Polis əməkdaşı açıq-aşkar qanuna zidd əmr və ya göstəriş aldıqda qanunu rəhbər tutmalı, bu barədə polisin rəhbərliyinə məlumat verməlidir.

VIII. Açıq-aşkar qanunsuz əmri və ya göstərişi icra etməmək məsuliyyətə səbəb olmur. Belə əmri və ya göstərişi icra edən polis əməkdaşı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada məsuliyyət daşıyır.

Maddə 14.

İctimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində polis əməkdaşının vəzifələri

İctimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində polis əməkdaşının vəzifələri aşağıdakılardır:

- 1) Hər bir şəxsin təhlükəsizliyini təmin etmək;
- 2) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə səlahiyyətlərinə aid edilmiş inzibati xətəalara dair işlər üzrə

icraatı aparmaq;⁵

3) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda təhqiqat, istintaq orqanlarının və məhkəmələrin qərarlarını icra etmək;

4) qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada tutulan şəxsi müvafiq orqanlara təhvil verilənədək saxlamaq;

5) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş əşyaların, o cümlədən odlu silahın, döyüş sursatının, zəhərli maddələrin və sair zərərli materialların əldə edilməsi, saxlanması, gəzdirilməsi, daşınması üçün müəyyənləşdirilmiş qaydada icazə vermək, dövriyyəsinə nəzarət etmək, çoxaldıcı rəngli qurğuların (kseroksların) qeydiyyatını aparmaq;

6) Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində və ya ayrı-ayrı yerlərində tətbiq edilən fəvqəladə və ya hərbi vəziyyət rejimini təmin etmək, epidemiya və ya epizootiya zamanı karantin tədbirlərinin həyata keçirilməsində iştirak etmək;

7) kütləvi tədbirlər zamanı ictimai asayışı təmin etmək;

8) müvafiq dövlət orqanlarına və vəzifəli şəxslərə, yaxud qanuni sahiblərinə təhvil verilənədək sahibsiz əmlakın və dəfinələrin, habelə tapılmış və polisə təhvil verilmiş sənədlərin, əşyaların və digər əmlakın saxlanılmasını və mühafizəsini təmin etmək;

9) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş hallarda qeydiyyat və uçot işlərini aparmaq;

10) digər dövlət orqanları və ictimai təşkilatlarla birlikdə azyaşlılar arasında hüquq qaydasının pozulmasının və

nəzarətsizliyin qarşısının alınmasında iştirak etmək;

11) cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsini təmin etmək;

12) hüquqi və fiziki şəxslərin əmlakını hüquqa zidd əməllərdən qorumaq;

13) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri yerinə yetirmək.

Maddə 15.

Cinayətlərin və digər hüquqpozmaların qarşısının alınması və onların açılması sahəsində polis əməkdaşının vəzifələri

Cinayətlərin və digər hüquqpozmaların qarşısının alınması və onların açılması sahəsində polis əməkdaşının vəzifələri aşağıdakılardır:

1) cinayətin və digər hüquqpozmanın qarşısının alınması, baş vermiş cinayət hadisəsinin aşkara çıxarılması və onu törədən şəxsin müəyyənləşdirilməsi, cinayəti doğuran səbəblərin öyrənilməsi və aradan qaldırılması üçün tədbirlər görmək;

2) cinayət və digər hüquqpozmalar haqqında daxil olan ərizələrin və məlumatların qəbul edilməsini, qeydiyyatdan keçirilməsini və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada tədbirlərin görülməsini təmin etmək;

3) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş hallarda və qaydada cinayət işlərini başlamaq, təhqiqat və istintaq aparmaq;

4) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə

müəyyənləşdirilmiş qaydada əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirmək;

5) bu maddənin 1-4-cü bəndlərində göstərilən məsələlər üzrə məhkəmənin (hakimin) və ya prokurorun qərarlarını, habelə müstəntiqin və ya təhqiqatçının qərarlarını və yazılı tapşırıqlarını icra etmək.

Maddə 16.

Yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində polis əməkdaşının vəzifələri

Yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində polis əməkdaşının vəzifələri aşağıdakılardır:

1) nəqliyyatın və piyadaların hərəkətini nizama salmaq sürücülər və piyadalar tərəfindən yol hərəkəti qaydalarının gözlənilməsinə nəzarət etmək, yol hərəkətinin təhlükəsizliyini təmin etmək;

2) yolların təmiri, tikintisi, layihələşdirilməsi, istismarı və onlara xidmət zamanı yol hərəkəti təhlükəsizliyinin tələbləri ilə bağlı qüvvədə olan qaydalara, normativlərə və standartlara əməl olunmasına nəzarət sahəsində öz səlahiyyətləri daxilində müvafiq tədbirlər görmək;

3) nəqliyyat vasitələrinin texniki vəziyyətinə nəzarət etmək;

4) təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq bütün müəssisələr, idarələr, təşkilatlar və fiziki şəxslər tərəfindən yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin olunması, avtonəqliyyat vasitələrinin zərərli tullantılarından ətraf mühitin qorunması sahəsində qüvvədə olan qaydaların, normativlərin və standartların tələblərinə riayət edilməsində dövlət nəzarətini

təmin etmək;

5) yol hərəkəti qaydalarının pozulması və yol nəqliyyat hadisələri üzrə təhqiqat aparmaq, səlahiyyətləri çərçivəsində inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq etmək;

6) yol hərəkəti qaydaları və sürücülük vərdişləri üzrə imtahanlar qəbul etmək və nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ verən sürücülük vəsiqələrini vermək;

7) nəqliyyat vasitələrinin və qoşquların qeydiyyatını aparmaq, onlara dövlət nömrə nişanlarını vermək.

Maddə 17.

Polis əməkdaşının ümumi hüquqları

Üzərinə düşən vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün polis əməkdaşının aşağıdakı hüquqları vardır:

1) hər bir şəxsdən cinayətlərə və digər hüquqpozmalara, şəxsiyyət və ictimai asayiş üçün təhlükə törədən və onlara şərait yaradan hərəkətlərə son qoyulmasını tələb etmək;

2) cinayət və ya inzibati xəta törətməkdə şübhə edilənlərin şəxsiyyətini müəyyənləşdirmək üçün sənədlərini yoxlamaq;⁶

3) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada cinayət və ya digər hüquqpozma törətmiş yaxud törədilməsində şübhələnilən şəxsi tutmaq;

4) cinayətin və digər hüquqpozmanın törədilməsinə şərait yaradan halların aradan qaldırılması üçün qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada dövlət və qeyri-dövlət orqanlarına, müəssisələrə, idarələrə, təşkilatlara, siyasi partiyalara, ictimai birliklərə, həmkarlar ittifaqları təşkilatlarına və vəzifəli şəxslərə baxılması məcburi olan təqdimatlar

vermək;

5) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada yaşayış binalarına və ya digər tikililərə, torpaq sahələrinə, müəssisə, idarə, təşkilatların ərazilərinə və tikililərinə daxil olmaq; ⁷

6) xarici dövlətlərin diplomatik, konsulluq və başqa nümayəndəliklərinə, beynəlxalq təşkilatlara məxsus olan və xüsusi təyinatlı nəqliyyat vasitələri istisna edilməklə, son zərurət vəziyyətində hüquqi və fiziki şəxslərə məxsus olan nəqliyyat vasitələrində hadisə yerinə getmək, təcili tibbi yardıma ehtiyacı olan şəxsləri tibb müəssisələrinə çatdırmaq və cinayət törətmiş şəxsləri təqib etmək üçün bu nəqliyyat vasitələrindən istifadə etmək (belə hallarda nəqliyyat vasitələri sahiblərinin tələbi ilə onlara dəymiş ziyan polis tərəfindən ödənilməlidir);

7) dəbilqə, qalxan, zirehli köynək və digər fərdi mühafizə vasitələrindən istifadə etmək;

8) bu Qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada və hallarda fiziki qüvvə işlətmək, habelə xüsusi vasitələr və odlu silah saxlamaq, gəzdirmək və onları tətbiq etmək.

Maddə 18.

İctimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində polis əməkdaşının hüquqları

İctimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində polis əməkdaşının aşağıdakı hüquqları vardır:

1) inzibati xətalara dair işlər üzrə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulan tədbirləri görmək;

2) ictimai qayda və ya insanların təhlükəsizliyi üçün təhlükə yarandıqda ərazilərə və binalara girişi və orada olması məhdudlaşdırmaq, aparılan işləri dayandırmaq, nəqliyyatın hərəkətini məhdudlaşdırmaq və ya qadağan etmək;

3) inzibati xəta törətmiş şəxs barəsində protokol tərtib etmək, şəxsi baxış keçirmək, əşyalarını yoxlamaq, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada və müddətdə onu polisdə saxlamaq;

4) cinayət və ya inzibati xəta törətməkdə şübhələnən hərbi qulluqçuları tutub hərbi patrullara, hərbi komendanta, qoşun hissələrinin komandirlərinə və ya hərbi komissarlara təhvil vermək;⁸

5) ictimai yerlərdə sərxoş vəziyyətdə olan və müstəqil hərəkət etmək qabiliyyətini itirən, özünə və ya ətrafdakılara zərər yetirə bilən şəxsi xüsusi tibb müəssisələrinə gətirmək;

6) inzibati qaydada həbs edilmiş, inzibati nəzarətdə olan, habelə polisdə profilaktika uçotunda olan şəxslərin fotosəkilini çəkmək və qanunla müəyyən edilmiş hallarda barmaq izlərini götürmək;⁹

7) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş hallarda və qaydada avaralıqla və ya dilənçiliklə məşğul olan şəxsi qəbuletmə-bölüşdürmə məntəqəsinə gətirmək;

8) ictimai təhlükəli əməllərə görə məhkəmənin qərarı ilə təyin olunmuş tibbi xarakterli məcburi tədbirlərdən yayınan ruhi xəstələri, xroniki alkoqolikləri, narkomanları tutmaq və xüsusi tibb müəssisələrinə gətirmək;

9) qanunla müəyyənləşdirmiş hallarda və qaydada təyin olunmuş tərbiyəvi xarakterli məcburi tədbirlərdən yayınan

yetkinlik yaşına çatmayan şəxsi tutmaq və xüsusi tərbiyə müəssisəsinə gətirmək;

10) hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən odlu silahın, döyüş sursatının, zəhərli maddələrin və digər zərərli materialların saxlandığı və istifadə olunduğu yerlərə, habelə onların dövriyyədə olduğu obyektlərə (hərbi obyektlər istisna olmaqla) baxış keçirmək, bu cür əşyaların, maddələrin və materialların istifadəsi barədə müəyyənləşdirilmiş qaydaların pozulduğu aşkar edildikdə qüsurların aradan qaldırılması haqqında icrası məcburi olan yazılı göstərişlər vermək və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulan digər tədbirləri görmək;

11) saxtalaşdırma əlaməti olan sənədləri, habelə mülki dövriyyədə çıxarılmış və xüsusi icazə olmadan saxlanılan əşyaları, maddələri, materialları və qurğuları götürmək, sahibsiz əmlakın saxlanılmasını təmin etmək və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada onlar barəsində məsələnin həll edilməsi üçün tədbirlər görmək.

Maddə 19.

Cinayətlərin və digər hüquqpozmaların qarşısının alınması və onların açılması sahəsində polis əməkdaşının hüquqları

Cinayətlərin və digər hüquqpozmaların qarşısının alınması və onların açılması sahəsində polis əməkdaşının aşağıdakı hüquqları vardır:

1) hazırlanan və törədilmiş cinayətlər haqqında ərizə və məlumatları yoxlamaq;

2) cinayətin açılması, təhqiqatın və istintaqın aparılması ilə əlaqədar hüquqi və fiziki şəxslərdən, dövlət sirri təşkil edən sənədlər istisna olmaqla, zəruri izahatlar, məlumatlar, arayışlar, sənədlər almaq, cinayət törətməkdə şübhələnən şəxslərin barmaq izlərini götürmək, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada prosessual hərəkətləri həyata keçirmək;

3) əməliyyat-axtarış fəaliyyəti ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş hüquqları həyata keçirmək;

4) cinayətin törədilməsi şəraitinin, onu törədən şəxsin, zərərçəkənlərin və şahidlərin müəyyənləşdirilməsi, gizlənən cinayətkarların və xəbərsiz itkin düşmüş şəxslərin axtarışı üçün dövlət informasiya vasitələrinin imkanlarından pulsuz istifadə etmək.

Maddə 20.

Yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində polis əməkdaşının hüquqları

Yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində polis əməkdaşının aşağıdakı hüquqları vardır:

1) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş hallarda və qaydada nəqliyyat vasitəsini saxlamaq, onu idarə edən şəxsin sürücülük hüququna dair sənədlərini və daşınan yükün sənədlərini yoxlamaq;

2) nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsin sərxoş olub-olmadığını müəyyənləşdirmək üçün texniki vasitələrdən istifadə etmək və ya həmin şəxsin tibbi müayinəsini təşkil etmək;

3) qanunla müəyyənləşdirilmiş hallarda və qaydada nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsi və nəqliyyat vasitəsini yol hərəkətində iştirakdan kənarlaşdırmaq;

4) yol hərəkəti qaydalarını pozanlardan, yol-nəqliyyat hadisəsinin iştirakçılarından və şahidlərindən izahat almaq və zəruri hallarda onları polisə çağırmaq;

5) yol hərəkəti qaydalarının pozulmasına görə inzi-bati tənbeh tədbirləri tətbiq etmək, sürücülük hüququndan məhrum etmək barədə materialları məhkəməyə göndərmək;

6) yol hərəkətinin təhlükəsizliyi qaydalarına əməl edilmədikdə yollarda təmir-tikinti və digər işlərin görülməsini məhdudlaşdırmaq və ya qadağan etmək;

7) təbii fəlakətlər zamanı, habelə qəza təhlükəsinin aradan qaldırılması ilə əlaqədar yol hərəkətini məhdudlaşdırmaq və ya qadağan etmək;

8) texniki vəziyyəti müəyyənləşdirmiş tələblərə uyğun gəlməyən nəqliyyat vasitələrinin istismarını qadağan et-mək;

9) nəqliyyat vasitəsini idarə edən şəxsin və onunla birlik-də olan sərnişinlərin cinayət törətdiyi və ya törədilməsində şübhələnilməsi haqqında dəqiq məlumatı olduqda, habelə nəqliyyat vasitəsinin idarə olunması ilə cinayət törədilməsi-nə real təhlükə yarandıqda nəqliyyat vasitəsini təqib etmək.

III FƏSİL

ŞƏXSİN AZADLIQ, MƏNZİL TOXUNULMAZLIĞI HÜQUQLARININ MƏHDUDLAŞDIRILMASI, FİZİKİ QÜVVƏNİN, XÜSUSİ VASİTƏLƏRİN VƏ YA ODLU SİLAHIN TƏTBİQİ İLƏ BAĞLI POLİS ƏMƏKDAŞININ SƏLAHIYYƏTLƏRİ

Maddə 21.

Polis tərəfindən azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması

I. Polis əməkdaşı şəxsin azadlıq hüququnu hakimin qərarına əsasən tutulma və həbsəalma yolu ilə yalnız aşağıdakı hallarda məhdudlaşdıra bilər:

1) cinayət və ya inzibati hüquqpozma törədilməsində şübhəli olduqda, yaxud cinayət və ya inzibati hüquqpozma törətməsinə görə həbs olunduqda;

2) yetkinlik yaşına çatmamış şəxs üzərində tərbiyəvi nəzarət həyata keçirildikdə və ya səlahiyyətli orqana gətirildikdə;

3) yoluxucu xəstəliklərin yayılmasının qarşısı alındıqda, habelə ruhi xəstələr, alkoqoliklər, narkomanlar və avaralıqla məşğul olanlar zərərsizləşdirildikdə;

4) şəxsin ölkəyə qanunsuz gəlməsinin qarşısı alındıqda və ya şəxs ölkədən çıxarıldıqda, yaxud başqa dövlətə verildikdə;

5) təqsirləndirilən şəxsin, cavabdehin, şahidin məhkəmə iclasına gəlməsini təmin etdikdə, atalığın müəyyənləşdirilməsi üçün test keçirildikdə, psixi müayinə aparıldıqda və ya

hər hansı öhdəliyin yerinə yetirilməsi (müqavilə öhdəlikləri istisna olmaqla) təmin edildikdə.

II. Polis əməkdaşı hər hansı şəxsi o vaxt tuta və ya həbsə ala bilər ki, məhkəmənin (hakimin) qərarında məhz həmin şəxsin azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulsun.

III. Polis əməkdaşı tərəfindən məhkəmənin (hakimin) qərarı olmadan hər hansı şəxsin təxirəsalınmadan tutulmasına yalnız aşağıdakı hallarda yol verilə bilər: ¹⁰

1) şəxs cinayət və ya inzibati xəta törədərkən, yaxud törətdikdən bilavasitə sonra yaxalandıqda;

2) hadisəni bilavasitə görənlər, o cümlədən zərər çəkmiş şəxslər məhz həmin şəxsin cinayət və ya inzibati xəta törətdiyini göstərdikdə;

3) şübhə edilən şəxsdə və ya onun paltarında, ona məxsus digər əşyalarda və ya mənzilində cinayətin və ya inzibati xətanın izləri tapıldıqda.

IV. (Çıxarılıb) ¹¹

V. Şəxsin qanunsuz tutulmasına və ya həbsə alınmasına yol vermiş polis əməkdaşı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş məsuliyyət daşıyır.

Maddə 22.

Polis tərəfindən azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılma müddətləri

I. Bu qanunun 21-ci maddəsinin 1-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda hər hansı şəxsin azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılma müddəti yalnız qanunla müəyyənləşdirilir.

II. Bu qanunun 21-ci maddəsinin 3-cü hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda hər hansı şəxsin azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması müddətləri inzibati xətanın törədilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalara haqqında qanunvericiliyi ilə, cinayətin törədilməsi ilə əlaqədar isə Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilir.¹²

Maddə 23.

Azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı polis əməkdaşının vəzifələri

I. Azadlıq hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı səlahiyyətlərini həyata keçirən polis əməkdaşı:

1) zəruri müdafiə və son zərurət halları istisna olmaqla şəxsin tutulması və ya həbsə alınması zamanı təhlükəsiz üsul və vasitələrdən istifadə etməlidir;

2) tutulan və ya həbsə alınan şəxsə özünü təqdim etməklə xidməti vəsiqəsini göstərməlidir;

3) tutulmadan dərhal sonra şəxsə tutulmanın əsaslarını bildirməli, özünə və yaxın qohumlarına qarşı ifadə verməmək, müdafiəçinin yardımından istifadə etmək hüquqlarını izah etməlidir;¹³

4) tutulmuş və ya həbsə alınmış şəxsi təxirəsalınmadan polis orqanına gətirməli, tutulma və ya həbsəalma faktını Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada protokollaşdırmalı, tutulmuş və ya həbsə alınmış şəxsi bu protokolla tanış etməli, hər bir tutulma və ya həbsə alma faktını müvafiq polis orqanında qeydiyyatdan keçirməlidir;

5) tutulmuş və ya həbsə alınmış şəxsin yaxın qohumlarına, onun tələbi ilə iş və ya təhsil yerinə tutulması və ya həbsə alınması barədə təxirəsalınmadan məlumat verməlidir (qocaların, yetkinlik yaşına çatmayanların və psixi vəziyyətinə görə imkanı olmayan tutulmuş şəxslərin ailə üzvlərinə müvəqqəti saxlama yerlərinin müdiriyyəti öz təşəbbüsü ilə xəbər verir); ¹⁴

6) tutulmuş və ya həbsə alınmış şəxsin tələbi ilə habelə müdafiəçinin iştirakı məcburi olan hallarda həmin şəxsin müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququnu təmin etməlidir; ¹⁵

7) tutulmuş və ya həbsə alınmış şəxslə davranışda onun şəxsiyyətinə və ləyaqətinə hörmətlə yanaşmalı, qadınlara, yetkinlik yaşına çatmayanlara, qocalara, xəstələrə və əlillərə xüsusi diqqət yetirməlidir;

8) (çıxarılıb)

9) (çıxarılıb) ¹⁶

10) məhkəmənin (hakimin) qərarına əsasən, habelə tutulma və ya həbsəalma müddətləri keçəndən sonra tutulan və ya həbsə alınan şəxsi dərhal azad etməlidir.

II. Polis əməkdaşı tutulmuş və ya həbs edilmiş şəxsin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş digər hüquqlarını təmin edir. ¹⁷

Maddə 24.

Polis tərəfindən mənzil toxunulmazlığı hüququnun məhdudlaşdırılması

I. polis əməkdaşı tərəfindən hər hansı şəxsin mənzil toxunulmazlığı hüququnun məhdudlaşdırılmasına və mənzilə

orada yaşayanların iradəsi ziddinə daxil olmasına yalnız aşağıdakı hallarda qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada yol verilir: ¹⁸

1) hakimin qərarı olduqda;

2) digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması, ictimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin təmin olunması və yaxud ağır cinayətlərin, bədbəxt hadisələrin, təbii fəlakətlərin, qəzaların, epidemiyaların və epizootiyaların qarşısının alınması və onların nəticələrinin aradan qaldırılması məqsədi ilə təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirildikdə.

II. Hakimin qərarı olmadan polis əməkdaşı mənzilə orada yaşayanların iradəsi ziddinə aşağıdakı əsaslardan birinin olduğu barədə dəqiq məlumatı və ya əsaslı şübhələri olduğu halda qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada daxil ola bilər: ¹⁹

1) mənzildə şəxsiyyət əleyhinə ağır cinayətin və ya xüsusi təhlükəli dövləti cinayətin törədilməsi;

2) cinayət törətmiş, həbsdən və ya cəzaçəkmə müəssisələrindən qaçmış şəxsin həmin mənzildə gizlənməsi; ²⁰

3) cinayət törətmiş şəxsin bilavasitə “isti izlərlə” təqib edilməsi;

4) mənzildə insan meyitinin olması;

5) mənzildə insan həyatı və ya sağlamlığı üçün real təhlükənin olması, habelə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən cinayət məsuliyyətinə səbəb ola bilən əxlaqsız hərəkətlərin edilməsi.

III. Məhkəmənin (hakimin) qərarı və ya bu maddənin 1 və 2-ci hissələrində göstərilmiş hallardan və əsaslardan hər hansı biri olmadan mənzil toxunulmazlığı hüqu-

qunu məqsədəuyğunluq, müvəqqəti zərurilik və ya digər mülahizələrlə məhdudlaşdırmaq qadağandır.

IV. (Çıxarılıb) ²¹

V. Bu maddənin müddəaları fiziki və ya hüquqi şəxslərə məxsus qeyri-yaşayış binalarına, tikililərə, torpaq sahələrinə və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş digər obyektlərinə daxilolma hallarına da şamil edilir.

VI. Mənzil toxunulmazlığı hüququnun qanunsuz məhdudlaşdırılmasına yol vermiş polis əməkdaşı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş məsuliyyət daşıyır.

Maddə 25.

Mənzil toxunulmazlığı hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı polis əməkdaşının vəzifələri

I. Mənzil toxunulmazlığı hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı səlahiyyətlərini həyata keçirən polis əməkdaşı:

1) Bu Qanunun 24-cü maddəsinin 1-ci və 2-ci hissələrində göstərilmiş hallar və əsaslar olmadan mənzilə orada yaşayanların iradəsi ziddinə əsassız daxil olmamalıdır;

2) mənzilə daxil olmazdan əvvəl orada yaşayan və ya müvəqqəti qalan başqa şəxsə mənzilə daxilolmanın əsaslarını bildirməlidir;

3) mənzilə daxilolma ilə əlaqədar mənzildə yaşayan şəxsə onun hüquqlarını, həmin şəxs mənzilə daxil olmağa icazə vermədikdə isə onun qanuna zidd hərəkət etdiyini izah etməlidir;

4) mənzilə orada yaşayanların iradəsi ziddinə daxilolma

zamanı zəruri müdafiə və ya son zərurət halları istisna olmaqla, təhlükəsiz üsul və vasitələrdən istifadə etməli, mənzildə olan şəxslərin şərəf və ləyaqətinə, həyatı və sağlamlığına, mülkiyyətinə hörmətlə yanaşmalı, zərurət olmadan zərər vurulmasına yol verməməlidir;

5) mənzilə orada yaşayanların iradəsi ziddinə daxilolma faktını Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada təxirəsalınmadan protokollaşdırmalı və müvafiq polis orqanında qeydiyyatdan keçirməlidir;

6) (çıxarılıb) ²²

7) mənzilə daxilolma ilə əlaqədar mənzildə yaşayanların şəxsi və ailə həyatının ona məlum olmuş hallarını açıqlamamalıdır. ²³

II. Polis əməkdaşı mənzil toxunulmazlığı hüququnun məhdudlaşdırılması ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri yerinə yetirməlidir. ²⁴

Maddə 26.

Polis tərəfindən fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və ya odlu silahın tətbiqi

I. Polis əməkdaşı onun qanuni tələblərini icra etməyən hər hansı şəxsə qarşı yalnız aşağıdakı hallarda fiziki qüvvə tətbiq edə bilər:

- 1) hazırlanan və ya törədilən cinayətin qarşısı alındıqda;
- 2) inzibati xətanı və ya cinayət törədən şəxs tutulduqda;²⁵
- 3) hər hansı hüquqpozmanın törədilməsində güc işlədilir.

dikdə.

II. Polis əməkdaşı onun qanuni tələblərini icra etməyən hər hansı şəxsə qarşı xüsusi vasitələri aşağıdakı hallarda tətbiq edə bilər:

1) insan həyatına və sağlamlığına real təhlükə yaradan basqın və ya digər zorakılıq edildikdə;

2) qiyam və ya kütləvi iğtişaşlar baş verdikdə;

3) girov saxlanılan şəxs və ya zəbt olunmuş binalar, tikililər, qurğular, torpaq sahələri və nəqliyyat vasitələri azad edildikdə;

4) yaşayış binalarına, habelə müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların binalarına qrup halında basqın dəf edildikdə;

5) müqavimət göstərən və ya insan həyatı və sağlamlığı, habelə mülkiyyət əleyhinə cinayət törədən şəxs yaxalandıqda və ya qaçmağa cəhd göstərdikdə;

6) tutulan şəxs tərəfindən silahlı müqavimət göstərildikdə və ya göstərəcəyinə ehtimal etməyə kifayət qədər əsas olduqda;

7) cinayət törədilməsində şübhələndiyinə görə tutulmuş, barəsində həbs qəti-imkan tədbiri seçilmiş və ya müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə yaxud ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya məhkum olunmuş şəxsin həbsdən qaçmasının qarşısını aldıqda, habelə bu şəxsin qanunsuz azad edilməsi üçün kənar şəxslər tərəfindən güc işlədildikdə;²⁶

8) ictimai təhlükəli əməl törətmiş şəxsi tutub polisə gətirərkən onun müqavimət göstərə biləcəyi və ya qaçma ehtimalı olduqda;

9) həbs olunanları müşayiət etdikdə;

10) şəxsin təhlükəli hərəkətləri ilə özünə və ya ətrafındakılara zərər yetirə biləcəyi ehtimalı olduqda;

11) ictimai təhlükəli əməl törətmiş şəxs tutularkən onu binadan, nəqliyyat vasitəsindən çıxmağa məcbur etdikdə;

12) sürücü öz hərəkətləri ilə insan həyatına və sağlamlığına real təhlükə yaratdıqda, nəqliyyat vasitəsini dayandırmaq haqqında polis əməkdaşının aşkar olan dayanma tələbinə tabe olmadıqda və onun saxlanılmasına başqa imkan olmadıqda (məcburi dayandırma vasitələri).

III. 2-ci və 12-ci bəndləri istisna olmaqla bu maddənin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda polis əməkdaşı xidməti itdən də istifadə edə bilər.

IV. Polis əməkdaşı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada aşağıdakı hallarda odlu silah tətbiq edə bilər:

1) bu maddənin 2-ci hissəsinin 1-ci, 2-ci, 3-cü və 4-cü bəndlərində nəzərdə tutulmuş hallarda ictimai təhlükəli əməl odlu silah işlədilməklə törədildikdə;

2) bu maddənin 2-ci hissəsinin 7-ci bəndində nəzərdə tutulmuş hallar olduqda;

3) insan həyatına qəsd olunduqda və məcburi dayandırma vasitələrinin tətbiqi nəticə vermədikdə;

4) şəxs yaxalanarkən silahlı müqavimət göstərdikdə;

5) insan həyatına real təhlükə yaradan cinayətin qarşısı alındıqda;

6) odlu silahın digər şəxs tərəfindən ələ keçirilməsinin qarşısı alındıqda;

7) insana hücum edən və ya real təhlükə yaradan heyvan məhv edildikdə.

V. Bu maddənin 4-cü hissəsində müəyyən edilən hallardan başqa, həmçinin təhlükə və ya xəbərdarlıq signalı verildikdə, habelə yardım çağırıldıqda odlu silahdan istifadə edilə bilər.

VI. Bu qanunun tələblərinə uyğun olaraq fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və ya odlu silahın tam zəruri hallarda tətbiqi yaranmış təhlükəyə mütənasib olmalıdır. Fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və ya odlu silahın tam zəruri hallarda tətbiqi zamanı hər hansı şəxsin həyatdan məhrum edilməsi yaşamaq hüququnun pozulması kimi qiymətləndirilə bilməz.

VII. Polis əməkdaşı tərəfindən fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin, odlu silahın tətbiq edildiyi hər bir halda müvafiq polis orqanında xidməti yoxlama aparılmalı və fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin, odlu silahın qanunauyğunluğu barədə müvafiq rəy verilməlidir.

VIII. İnsanın anatomik bütövlüyünə müxtəlif dərəcəli xəsarətlər yetirməklə dağıcı təsir göstərə bilən və ya özünü doğrultmayan yüksək təhlükə mənbəyi olan xüsusi vasitələrin polisin sərəncamına verilməsi qadağandır.

IX. Fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və odlu silahın qanunsuz tətbiqinə yol verən polis əməkdaşı Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş məsuliyyət daşıyır.

Maddə 27.

Fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və odlu silahın tətbiqi ilə bağlı polis əməkdaşının vəzifələri

I. Fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin və odlu silahın tətbiqi ilə bağlı vəzifələrini həyata keçirən polis əməkdaşı:

1) insana qarşı fiziki qüvvə, xüsusi vasitələri və ya odlu

silahı yalnız son zərurət və ya zəruri müdafiə vəziyyətində, bütün digər təsir imkanlarından istifadə lazımi nəticə vermədikdə, hüquqpozmanın ağırlıq dərəcəsiindən və ya onu törədənin şəxsiyyətindən asılı olaraq tətbiq etməlidir;

2) odlu silah işlətməklə basqın edildiyi və ya silahlı müqavimət göstərildiyi hallar istisna olmaqla, fiziki qüvvə, xüsusi vasitələr və odlu silah qadınlara, azyaşlılara, yanında azyaşlı olan, əliliyi və digər fiziki və psixi qüsurları aşkar bilinən şəxslərə qarşı, habelə insanların toplaşdığı yerlərdə kənar şəxslərin zərər çəkə biləcəyi hallarda odlu silahı tətbiq etməməlidir;

3) yalnız real təhlükənin qarşısı alınarkən odlu silah tətbiq edə bilər;

4) odlu silahı tətbiq etməzdən əvvəl şifahi xəbərdarlıq etməli və ya xəbərdarlıq atəşi açmalıdır (qəfil, yəni birdən-birə gözlənilməz hücum baş verərsə, habelə hücum üçün odlu silahdan, mexaniki nəqliyyat vasitəsindən, təhlükə yaradan yırtıcı, vəhşi və ya başqa heyvandan istifadə olunarsa, polis əməkdaşı xəbərdarlıq etmədən odlu silahı tətbiq edə bilər);

5) fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin, odlu silahın tətbiq edilməsi nəticəsində zərərçəkənlərə tibbi yardımın göstərilməsini təmin etməlidir;

6) odlu silahın tətbiq edildiyi yerin dəyişdirilməmiş saxlanılmasına çalışmalıdır;

7) fiziki qüvvə, xüsusi vasitələr və odlu silah tətbiq etdiyi hallar barəsində polis əməkdaşı dərhal xidmət etdiyi və ya odlu silahın tətbiq edildiyi ərazinin polis orqanına yazılı məlumat verməlidir;

8) fiziki qüvvənin, xüsusi vasitələrin, odlu silahın tətbiq

edilməsi barədə 24 saat ərzində müvafiq prokurora yazılı məlumat verməlidir.

IV FƏSİL

POLİSDƏ XİDMƏT KEÇMƏNİN ƏSASLARI

Maddə 28.

Polis əməkdaşının xidmətə qəbul edilməsi

I. Polisdə xidmətə könüllülük əsasında, şəxsi və iş keyfiyyətlərinə, fiziki hazırlığına, sağlamlıq vəziyyətinə və təhsil səviyyəsinə görə polis üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirməyə qadir olan, hərbi xidmət keçmiş və ya polis təhsil müəssisələrini bitirmiş, yaşı 20-dən aşağı olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları qəbul olunurlar.

II. Polisdə xidmətə qəbul edilən şəxsin fiziki hazırlığı və sağlamlığı Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi qaydada yoxlanılmalıdır.

III. Polisə xidmətə qəbul edilmiş şəxslər Azərbaycan Respublikası müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qaydada hazırlıq kursları keçməlidirlər.

IV. İkili vətəndaşlığı, digər dövlətlər qarşısında öhdəlikləri olan şəxslər, din xadimləri, fəaliyyət qabiliyyətsizliyi və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyəti məhkəmə tərəfindən müəyyənləşdirilmiş, cinayət törətdiyinə görə əvvəllər məhkum edilmiş, habelə barəsində cinayət işinin icraatına bəraətverici əsaslar olmadan xitam verilmiş, əvvəllər işdə

ciddi nöqsanlara, polisdə xidmətlə bir araya sığmayan fəaliyyətlə məşğul olmasına, polisdə xidmətə tam yararsız olmasına, polis əməkdaşının adına ləkə gətirən ləyaqətsiz hərəkətlərə görə polisdən və digər hüquq-mühafizə orqanlarından xaric edilmiş şəxslər polisdə xidmətə qəbul edilə bilməzlər.

V. Daxili işlər orqanlarının digər əməkdaşları, polis təhsil müəssisələrinin müdavimləri ictimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinə cəlb edildiyi halda polis əməkdaşı sayılırlar.

VI. Polisdə xidmətə qəbul edilmiş şəxslər və polis təhsil müəssisələrinin müdavimləri hərbi mükəlləfiyyət qeydiyyatından çıxarılır və Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanında xüsusi qeydiyyatda alınirlar.

VII. Hər bir polis əməkdaşına nümunəsi Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti tərəfindən təsdiq edilən xidməti vəsiqə verilir.

VIII. polisdə xidmətə qəbul və xidmət keçmə qaydaları Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunu ilə təsdiq edilən əsasnamə ilə tənzimlənir.

Maddə 29.

Polis əməkdaşının andı

I. Polis əməkdaşı vəzifəsinin icrasına başlamazdan əvvəl təntənəli şəraitdə şəxsi heyətin yığıncağında Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı önündə aşağıdakı məzmununda and içir:

“Polisdə xidmətə başlayan andan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını və digər qanunlarını rəhbər tutmağa, insan hüquq və azadlıqlarına hörmətlə yanaşmağa, qanunçuluğa ciddi riayət etməyə, xidməti vəzifələrimi namusla və vicdanla yerinə yetirməyə, intizamlı olmağa, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi mərdliklə qorumağa və lazım gələrsə, həyatımı belə əsirgəməməyə and içirəm”.

II. Polis əməkdaşının səlahiyyətləri and içdiyi vaxtdan başlanır.

III. Polis əməkdaşı andın mətnini imzalayır və bu sənəd onun şəxsi işində saxlanılır.

Maddə 30.

Polis əməkdaşlarının xüsusi rütbələri

I. Polis əməkdaşlarına Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş xüsusi rütbələr verilir.

II. Polis əməkdaşlarının xüsusi rütbələrinin müəyyənləşdirilməsi, verilməsi əsasları və qaydaları ilə bağlı məsələlər Azərbaycan Respublikasının daxili işlər orqanlarında xidmət keçmə haqqında Əsasnaməyə uyğun həll edilir.²⁷

Maddə 31.

Polis əməkdaşının həvəsləndirilməsi

I. Polis əməkdaşı vəzifələrinin nümunəvi yerinə yetirilməsinə və xidmətdə əldə edilən yüksək nəticələrə görə həvəsləndirilə bilər.

II. Polis əməkdaşlarına aşağıdakı həvəsləndirmə növləri tətbiq edilir:

1) təşəkkür;

- 2) pul mükafatı;
- 3) qiymətli hədiyyə ilə mükafatlandırma;
- 4) fəxri fərman ilə təltif edilmə;
- 5) fəxri döş nişanı ilə təltif edilmə;
- 6) şəxsi silahla mükafatlandırma;
- 7) vaxtından əvvəl növbəti xüsusi rütbə verilmə;
- 8) xüsusi rütbənin vəzifə ştatında nəzərdə tutulduğundan bir pillə yuxarı verilməsi.

III. Həvəsləndirmə tədbiri kimi, əvvəllər verilmiş intizam tənbehinin vaxtından əvvəl çıxarılması tətbiq oluna bilər.

IV. Polis təhsil müəssisələrində bu maddədə göstərilən həvəsləndirmə növlərindən başqa təqaüdün miqdarının artırılması və müdavimlərin təhsil müəssisəsinin yerləşdiyi ərazidən növbədənkənar buraxılması kimi həvəsləndirmələr də tətbiq edilə bilər.

V. Polis əməkdaşları Azərbaycan Respublikasının Dövlət mükafatları ilə təltif olunmasına təqdim edilə bilərlər.

Maddə 32.

Polisdə xidmətlə bir araya sığmayan fəaliyyət

I. Polis əməkdaşı heç bir başqa seçkili və təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər, əmək haqqından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldıkları vəsaitdən başqa məvacib ala bilməz.

II. Polis əməkdaşı siyasi fəaliyyətlə məşğul ola bilməz və siyasi partiyanın üzvü ola bilməz.

Maddə 33.

Polis əməkdaşının məsuliyyəti

I. Polis əməkdaşı aşağıdakı əsaslara görə intizam məsuliyyətinə cəlb edilir:

- 1) xidmət apararkən hüquqa zidd hərəkət etdikdə;
- 2) xidmət və icra intizamını pozduqda;
- 3) polis əməkdaşı adına ləkə gətirən ləyaqətsiz hərəkət etdikdə.

II. Polis əməkdaşına aşağıdakı intizam tənbehləri tətbiq edilə bilər:

- 1) məzəmmət;
- 2) töhmət;
- 3) şiddətli töhmət;
- 4) xidməti vəzifəyə tam uyğun olmaması barədə xəbərdarlıq;
- 5) tutduğu vəzifədən aşağı vəzifəyə keçirmə;
- 6) xüsusi rütbənin bir pillə aşağı salınması;
- 7) xidmətdən xaric edilmə.²⁸

III. Polis təhsil müəssisələrində bu maddənin 2-ci hissəsində göstərilən intizam tənbeh növlərindən başqa növbədənənar xidmət naryadını təyin etmə və polis təhsil müəssisəsindən xaric etmə tənbeh növləri tətbiq edilə bilər.

IV. Polis əməkdaşının intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş əsasnamə ilə tənzimlənir.

V. Polis əməkdaşı hüquqa zidd hərəkətlərinə görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən-ləşdirilmiş qaydada məsuliyyət daşıyır.

Maddə 34.

Polis əməkdaşının xidmətdən xaric edilməsi

I. Polis əməkdaşı aşağıdakı hallarda xidmətdən xaric edilə bilər:

1) öz arzusu ilə polisdə xidmətdən çıxmaq barəsində yazılı ərizə verdikdə;

2) and içməkdən imtina etdikdə;

3) cinayət törətdiyinə görə barəsində qanuni qüvvəyə minmiş ittiham hökmü və ya tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqi haqqında qərar olduqda;

4) polisdə xidmətlə bir araya sığmayan fəaliyyətlə məşğul olduqda;

5) xidmətdə olmanın son yaş həddinə çatdıqda;

6) səhhətinə görə, o cümlədən uzunmüddətli (dörd aydan artıq) xəstəliyi ilə əlaqədar vəzifəsini yerinə yetirməsinin qeyri-mümkünlüyü barədə xüsusi həkim komissiyasının rəyi olduqda;

7) polisdə xidmətə tam yararsız olması barəsində attestasiya komissiyasının rəyi olduqda;

8) başqa dövlətin vətəndaşlığını qəbul etdikdə, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından çıxdıqda və ya digər dövlət qarşısında öhdəlik götürdükdə;

9) polis əməkdaşı adına ləkə gətirən ləyaqətsiz hərəkət etdikdə;

10) intizam məsuliyyətinə cəlb edildikdən sonra xidmət və icra intizamını il ərzində yenidən kobudcasına pozduqda;

11) ştatlar ixtisar edildikdə;

12) fəaliyyət qabiliyyətsizliyi və məhdud fəaliyyət qabiliyyəti məhkəmə qaydasında müəyyənləşdirildikdə;

13) digər hüquq-mühafizə orqanlarına işə keçdikdə. ²⁹

II. Polis əməkdaşı xidmətdən xaric edilməsi barədə tabeliyi üzrə yuxarı orqana və ya məhkəməyə müraciət edə bilər.

III. Polis əməkdaşının xidmətdən xaric edilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş əsasnamə ilə tənzimlənir.

IV. Vəfat edən, həlak olan və məhkəmə qaydasında ölmüş və ya xəbərsiz itkin düşmüş elan edilən polis əməkdaşları daxili işlər orqanları əməkdaşlarının siyahısından çıxarılırlar. ³⁰

V FƏSİL

POLİS ƏMƏKDAŞININ MADDİ VƏ SOSIAL TƏMİNATLARI

Maddə 35.

Polis əməkdaşının əməyinin ödənilməsi

I. Polis əməkdaşının əmək haqqı onun vəzifəsi, xüsusi rütbəsi, xidmət illəri nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilən əsas maaşdan, habelə istirahət və bayram günləri, gecə vaxtı və əsas iş vaxtından əlavə işləməyə görə qanunvericiliyə müvafiq surətdə müəyyənləşdirilən əlavə haqqlardan ibarətdir. Polis əməkdaşına xidmət şəraitinə görə əlavə haqqlar, birdəfəlik müavinətlər və başqa ödənişlər verilir.

II. Polis əməkdaşının əsas maaşını, əlavə haqqların, kompensasiyaların, müavinətlərin və başqa ödənişlərin məbləği və təyin edilməsi qaydaları Azərbaycan Respub-

likasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilir.

Maddə 36.

Polis əməkdaşının pensiyası və sosial təminatı

Polis əməkdaşının pensiyasının və sosial təminatının məbləği və təyin edilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilir.

Maddə 37.

Polis əməkdaşının dövlət tərəfindən sığortalanması və ona dəyən zərərin ödənilməsi

I. Polis əməkdaşının həyat və sağlamlığı “Məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına sığortalanır.³¹

II. Xidməti vəzifələrin icrası zamanı həlak olmuş, bədən xəsarəti almış, sağlamlığına digər zərər dəymiş polis əməkdaşına və ya onun ailəsinə Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilmiş qaydada və həcmdə kompensasiya verilir.

III. Xidməti vəzifələrinin icrası zamanı polis əməkdaşının əmlakına dəyən zərər dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına tam həcmdə ödənilir.

Maddə 38.

Polis əməkdaşına verilən digər təminatlar

I. Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti

orqanları mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılmasına ehtiyacı olan və ya yeni yerdə xidmətə göndərilən polis əməkdaşlarının mənzil ehtiyaclarının ödənilməsi üçün zəruri tədbirlər görməlidirlər.

II. Polisdə xidmət yerinin dəyişdirilməsi ilə əlaqədar yaşayış yeri olmayan və bu səbəbdən kirayədə yaşamağa məcbur olan polis əməkdaşı Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi miqdarda ödəniş ala bilər.

III. Polisdə xidmət yerinin dəyişdirilməsi ilə əlaqədar köç pulu və birdəfəlik kompensasiyalar Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi qaydada və miqdarda verilir.

IV. Xidməti vəzifələrinin icrası zamanı polis əməkdaşları Azərbaycan Respublikasının ərazisində sənişin nəqliyyatının bütün növlərindən (taksidən və şəhərlərarası nəqliyyatdan başqa) pulsuz istifadə etmək hüququna malikdirlər.³²

V. Xidməti ezamiyyətə göndərilən polis əməkdaşının növbədənkənar qaydada nəqliyyatın bütün növlərinə bilet və mehmanxanada yer almaq hüququ vardır.

VI. (Çıxarılıb)³³

VII. Polis əməkdaşları və onların ailə üzvləri dövlət tibb xidməti ilə təmin edilir.

VIII. Xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar polis əməkdaşının və onun ailə üzvlərinin şəxsi və əmlak təhlükəsizliyinə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada təminat verilir.

IX. Polis əməkdaşına Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada məzuniyyət verilir.

X. Polis orqanlarının əməkdaşları Azərbaycan Respublikasının ali icra və qanunvericilik hakimiyyəti orqanlarına, hüquq-mühafizə orqanlarının təşkilati və qanunvericilik təminatı ilə bağlı işə keçdikdə, maddi təminatlar istisna olmaqla polis əməkdaşlarına verilən təminatlar onlara şamil edilir.

VI FƏSİL

POLİSİN FƏALİYYƏTİNİN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ MADDİ-TEXNİKİ TƏMİNATI

Maddə 39.

Polisin fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi

I. Polisin fəaliyyəti Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin vəsaiti, qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada bağlanmış müqavilələr əsasında, habelə dövlət və qeyri-dövlət fondlarının vəsaiti hesabına maliyyələşdirilir.

II. Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına maliyyələşdirilən polis əməkdaşlarının sayını və onlara çəkilən xərclərin məbləğini Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyənləşdirir.

Maddə 40.

Polisin fəaliyyətinin maddi-texniki təminatı

I. Polisin fəaliyyətinin maddi-texniki təminatı qaydasını və normalarını Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra

hakimiyyəti orqanı müəyyənləşdirir.

II. Azərbaycan Respublikasının polis orqanları müəyyənləşdirilmiş normalar əsasında xüsusi geyim forması, odlu silah, döyüş sursatı, xüsusi vasitələr, texnika və xüsusi təchiz olunmuş binalar və nəqliyyat vasitələri ilə təmin edirlər.

III. Xüsusi geyim formasının nümunəsini Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı təsdiq edir.

IV. Polis qurumlarına xidmət binalarını Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, dəmir yolu, hava və su nəqliyyatı obyektlərində isə müvafiq nəqliyyat idarələri əvəzi ödənilmədən verirlər.

KEÇİD MÜDDƏALARI

I. Bu qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

II. Hakimlərin bu qanunun 21-ci maddəsinin I-III hissələrində, 22-ci maddəsində, 23-cü maddəsinin 8-10-cu bəndlərində, 24-cü maddəsinin III hissəsinin 1-ci bəndində və II-IV hissələrində, 25-ci maddəsinin 6-cı bəndində nəzərdə tutulmuş azadlıq və mənzil toxunulmazlığı hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına dair səlahiyyətləri yeni cinayət-prosessual qanunvericiliyi qəbul olunduqdan, habelə “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası qanununa uyğun olaraq hakimlər təyin edildikdən sonra qüvvəyə minir.

III. Hakimlərin azadlıq və mənzil toxunulmazlığı hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına dair səlahiyyətləri qüv-

vəyə minənədək, həmin səlahiyyətlər mövcud cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada həyata keçirilir.

IV. Bu qanunun 18-ci maddəsinin 5 və 7-ci bəndləri xüsusi tibb müəssisələri və qəbulətmə-bölüşdürmə məntəqələri olmayan inzibati-ərazi vahidlərində yarandıqdan sonra tətbiq edilir. Həmin müəssisə və məntəqələr olmayan inzibati-ərazi vahidlərində mövcud qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qayda tətbiq edilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
HEYDƏR ƏLİYEV

Bakı şəhəri, 28 oktyabr 1999-cu il

№ 727-IQ

«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir
(16 noyabr 1999-cu il, № 262)

QANUNA EDİLMİŞ DƏYİŞİKLİK VƏ ƏLAVƏLƏRİN SİYAHISI

¹ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 1-ci maddənin dördüncü və beşinci abzasları yeni redaksiyada verilmişdir.

² 30 dekabr 2003-cü il tarixli 568-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 2, maddə 57) ilə 3-cü maddənin II hissəsinin 2-ci və 9-cu bəndlərində "hüquqpozma" sözü "xəta" sözü ilə əvəz edilmişdir.

³ 30 dekabr 2003-cü il tarixli 568-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 2, maddə 57) ilə 4-cü maddənin II hissəsinin 2-ci bəndində "hüquqpozmaların" sözü "xətalarnın" sözü ilə əvəz edilmişdir.

⁴ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 6-cı maddənin II hissəsinə "dövlət," sözündən sonra "ailə," sözü əlavə edilmişdir.

⁵ 30 dekabr 2003-cü il tarixli 568-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 2, maddə 57) ilə 14-cü

mad-dənin 2-ci bəndində "hüquqpozma" sözü "xəta" sözü ilə əvəz edilmişdir.

⁶ 30 dekabr 2003-cü il tarixli 568-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 2, maddə 57) ilə 17-ci maddənin 2-ci bəndində "hüquqpozma" sözü "xəta" sözü ilə əvəz edilmişdir.

⁷ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 17-ci maddənin 3-cü və 5-ci bəndlərində "bu Qanunla müəyyən edilmiş hallarda" sözləri "qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

⁸ 30 dekabr 2003-cü il tarixli 568-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 2, maddə 57) ilə 18-ci maddənin 1-ci, 3-cü və 4-cü bəndlərində "hüquqpozma" sözü "xəta" sözü ilə əvəz edilmişdir.

⁹ 12 oktyabr 2001-ci il tarixli 207-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001-ci il, № 11, maddə 699) ilə 18-ci maddənin 6-cı bəndinə "fotoşəkili çəkmək və" sözlərindən sonra "Qanunla müəyyən edilmiş hallarda" sözləri əlavə edilmişdir.

¹⁰ 30 dekabr 2003-cü il tarixli 568-IIQD nömrəli Azərbaycan

Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 2, maddə 57) ilə 21-ci maddənin III hissəsinin birinci abzasından “48 saatdan artıq olmayan müddətə” sözləri çıxarılmışdır.

¹¹ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 21-ci maddənin IV hissəsi çıxarılmışdır.

¹² 30 dekabr 2003-cü il tarixli 568-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 2, maddə 57) ilə 22-ci maddənin II hissəsində “hüquqpozma” sözü “xəta” sözü ilə əvəz edilmişdir.

¹³ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 23-cü maddənin mətni I hissə hesab edilmiş, I hissənin 3-cü bəndi isə yeni redaksiyada verilmişdir.

¹⁴ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 23-cü maddənin I hissəsinin 5-ci bəndindən “xüsusi təhlükəli dövləti cinayəttörətmiş şəxs istisna olmaqla,” sözləri çıxarılmış və həmin bənddə “məlumat verməlidir” sözlərindən sonra “(qocaların, yetkinlik yaşına çatmayanların və psixi vəziyyətinə görə imkanı olmayan tutulmuş şəxslərin ailə üzvlərinə müvəqqəti saxlama yerlərinin müdiriyyəti öz təşəbbüsü ilə xəbər verir);” sözləri

əlavə edilmişdir.

¹⁵ 20 iyun 2003-cü il tarixli 484-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2003-cü il, № 8, maddə 424) ilə 23-cü maddənin 6-cı bəndində "onun" sözü "habelə müdafiəçinin iştirakı məcburi olan hallarda həmin şəxsin" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

¹⁶ 20 iyun 2003-cü il tarixli 484-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2003-cü il, № 8, maddə 424) ilə 23-cü maddənin I hissəsinin 8-ci və 9-cu bəndləri çıxarılmışdır.

¹⁷ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 23-cü maddəyə II hissə əlavə edilmişdir.

¹⁸ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 24-cü maddənin I hissəsində "aşağıdakı hallarda" sözlərindən sonra "qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada" sözləri əlavə edilmişdir.

¹⁹ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 24-cü maddənin II hissəsində "şübhələri olduğu halda" sözlərindən sonra "qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada" sözləri

əlavə edilmişdir.

²⁰ 24 may 2002-ci il tarixli 333-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2002-ci il, № 6, maddə 328) ilə 24-cü maddənin II hissəsinin 2-ci bəndində "azadlıqdan məhrum etmə yerlərindən" sözləri "cəzaçəkmə müəssisələrindən" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

²¹ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 24-cü maddənin IV hissəsi çıxarılmışdır.

²² 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 25-ci maddənin mətni I hissə hesab edilmiş, I hissənin 6-cı bəndi isə çıxarılmışdır.

²³ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 25-ci maddənin I hissəsinin 7-ci bəndində "yaşayan şəxslərin intim" sözləri "yaşayanların şəxsi və ailə" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

²⁴ 5 mart 2004-cü il tarixli 598-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 3, maddə 133) ilə 25-ci maddəyə II hissə əlavə edilmişdir.

²⁵ 30 dekabr 2003-cü il tarixli 568-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, № 2, maddə 57) ilə 26-cı maddənin I hissəsinin 2-ci bəndində "hüquqpozma" sözü "xəta" sözü ilə əvəz edilmişdir.

²⁶ 24 may 2002-ci il tarixli 333-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2002-ci il, № 6, maddə 328) ilə 26-cı maddənin II hissəsinin 7-ci bəndində "azadlıqdan məhrum etmə cəzasına" sözləri "müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə yaxud ömürlük azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

²⁷ 24 dekabr 2002-ci il tarixli 408-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2003-cü il, № 1, maddə 22) ilə 30-cu maddənin II hissəsində "Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndinə" sözləri "Azərbaycan Respublikasının daxili işlər orqanlarında xidmət keçmə haqqında Əsasnaməyə" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

²⁸ 24 dekabr 2002-ci il tarixli 408-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2003-cü il, № 1, maddə 22) ilə 33-cü maddənin II hissəsinə 7-ci bənd əlavə edilmişdir.

²⁹ 24 dekabr 2002-ci il tarixli 408-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanun-

vericilik Topplusu, 2003-cü il, № 1, maddə 22) ilə 34-cü maddənin I hissəsinin 13-cü bəndi yeni redaksiyada verilmişdir.

³⁰ 24 dekabr 2002-ci il tarixli 408-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Topplusu, 2003-cü il, № 1, maddə 22) ilə 34-cü maddəyə IV hissə əlavə edilmişdir.

³¹ 30 dekabr 2005-ci il tarixli 49-IIIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (“Azərbaycan” qəzeti, 15 fevral 2006-cı il) ilə 37-ci maddəsinin I hissəsinə ”həyat və sağlamlığı” sözlərindən sonra ”Məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq” sözləri əlavə edilmişdir.

³² 15 noyabr 2001-ci il tarixli 214-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Topplusu, 2001-ci il, № 12, maddə 731) ilə 38-ci maddənin 4-cü bənd çıxarılmışdır.

15 mart 2002-ci il tarixli 272-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Topplusu, 2002-ci il, № 3, maddə 118) ilə 38-ci maddəyə 4-cü bənd əlavə edilmişdir.

³³ 15 noyabr 2001-ci il tarixli 214-IIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Topplusu, 2001-ci il, № 12, maddə 731) ilə 38-ci maddənin 6-cı bənd çıxarılmışdır.

ƏMƏLİYYAT-AXTARIŞ FƏALİYYƏTİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QANUNU

I FƏSİL ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin anlayışı, məqsədləri və vəzifələri

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti - müvafiq dövlət orqanları tərəfindən aşkar və qeyri-aşkar üsullarla bu Qanunla müəyyən edilmiş tədbirlərin həyata keçirilməsidir.

II. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti insan həyatını, sağlamlığını, hüquq və azadlıqlarını, hüquqi şəxslərin qanuni mənafeələrini, dövlət və hərbi sirrini, habelə milli təhlükəsizliyi cinayətkar qəsdlərdən müdafiə etmək məqsədi ilə həyata keçirilir.

III. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin vəzifələri aşağıdakılardır:

1) hazırlanan və törədilən cinayətlərin qarşısının alınması;

2) törədilmiş cinayətlərin aşkar edilməsi və açılması;

3) cinayətləri hazırlayan, törədən və ya törətmiş şəxslərin müəyyən edilməsi;

4) məhkəmə, istintaq və təhqiqat orqanlarından gizlənən, cəza çəkməkdən boyun qaçıran və ya itkin düşən şəxslərin axtarılması;

5) naməlum meyitlərin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi.

Maddə 2.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında qanunvericilik

1. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında qanunvericilik Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu Qanundan, Azərbaycan Respublikasının digər normativ hüquqi aktlarından, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir.

2. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanlar (bundan sonra əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri adlanacaq) öz səlahiyyətləri daxilində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq əməliyyat-axtarış tədbirlərinin təşkilini və taktikasını tənzimləyən normativ-hüquqi aktlar qəbul edirlər.

Maddə 3.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin prinsipləri

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti qanunçuluq, humanistik, insan hüquq və azadlıqlarına hörmət, konspirasiya, aşkar və gizli iş üsullarının uzlaşdırılması prinsiplərinə əsaslanır.

II. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində başqa hal nəzərdə tutulmamışdırsa, hər hansı şəxsin vətəndaşlığı, milliyəti, cinsi, yaşayış yeri, sosial və əmlak vəziyyəti, qulluq mövqeyi, ictimai birliklərə mənsubiyyəti, dinə münasibəti və siyasi baxışları əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinə mane ola bilməz.

Maddə 4.

İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatları

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar:

1) bu Qanunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmayan məqsədləri güdmək və ya vəzifələri yerinə yetirmək;

2) hər hansı şəxsin razılığı olmadan onun şəxsi həyatının toxunulmazlığına, o cümlədən şəxsi və ailə həyatının sirinə, habelə onun şərəf və ləyaqətinə dair əldə edilmiş məlumatları yaymaq qadağandır.

II. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsi zamanı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını, hüquqi şəxslərin qanuni mənafelərini pozmaq qadağandır. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin tətbiqi ilə bağlı insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müvəqqəti məhdudlaşdırılmasına yalnız bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada cinayətlərin qarşısının alınması, onların açılması, məhkəmə, istintaq və ya təhqiqat orqanlarından gizlənən, cəza çəkməkdən boyun qaçıran şəxslərin, itkin düşənlərin axtarışı zamanı yol verilə bilər.

III. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin hər hansı bir siyasi partiyanın və ya digər ictimai birliklərin mənafeyi naminə hərəkətlər etməsi, qanunvericilik və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının, habelə qanunla müəyyən edilmiş qaydada qeydiyyatdan keçmiş ictimai birliklərin və dini təşkilatların işində onların qanuni fəaliyyətinə təsir etmək məqsədilə məxfi iştirak etməsi qadağandır.

IV. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin hərəkəti nəticəsində hüquq və azadlıqları pozulmuş hər bir şəxs həmin əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektinin tabe olduğu yuxarı orqanının rəhbərinə, prokurora və ya məhkəməyə şikayət etmək hüququna malikdir.

V. Belə şikayətin mahiyyəti üzrə qərar qəbul etmək üçün Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada müvafiq olaraq xidməti yoxlama və ya məhkəmə baxışı aparılmalıdır. Onun hərtərəfliyi və dolğunluğunu təmin etmək məqsədi ilə əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektə məhkəmənin qərarına əsasən dövlət sirrinin, hərbi və xidməti sirrin yayılması və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin keçirilməsinə gizli surətdə yardım göstərən şəxslər haqqında məlumatlar istisna olmaqla, əməliyyat-qeydiyyat işinin məzmunu ilə şikayətçini tanış etməyə borcludur.

Maddə 5.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətini Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş təhqiqat orqanları həyata keçirirlər.

II. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin hansı təhqiqat orqanı tərəfindən və hansı həcmdə tətbiqinin mümkünlüyünü Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyən edir.

III. Təhqiqat orqanlarının müvəkkil olunmuş şəxsləri öz vəzifələrini yalnız bu orqanların səlahiyyətləri daxilində həyata keçirirlər.

IV. Poçt göndərişlərinin, teleqraf və digər məlumatlarının yoxlanılması, mülkiyyət formasından asılı olmayaraq rabitə xidmətləri göstərən, rabitə vasitələri təqdim edən idarə, müəssisə və təşkilatların, fiziki və hüquqi şəxslərin stansiya avadanlığına qoşulma, telefon danışıqlarına qulaqasma, texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanın çıxarılması ilə bağlı əməliyyat-axtarış tədbirləri Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən tətbiq edilir.

Maddə 6.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin vəzifələri

Bu Qanunun 1-ci maddəsində göstərilən məqsədlərə nail olmaq üçün əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin aşağıdakı vəzifələri vardır:

1) insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının, fiziki və hüquqi şəxslərin qanunla müdafiə olunan mənafeələrinin, ictimai və dövlət təhlükəsizliyinin qorunması üçün öz səlahiyyətləri daxilində bütün qanuni tədbirləri görmək;

2) əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsinə dair məhkəmə qərarlarını, istintaq orqanlarının qərarlarını və ya cinayət işləri üzrə yazılı tapşırıqlarını, habelə əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektlərinin qərarlarını yerinə yetirmək;

3) əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş məlumatları, onların mənbəyini və əldə edilməsi üsullarını yaymadan, konkret cinayət işi üzrə təhqiqatı və ya istintaqı aparan şəxsə və yaxud məhkəməyə vermək;

4) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı bey-

nəlxalq müqavilələrə əsasən xarici dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanlarının və müvafiq beynəlxalq təşkilatlarının sorğularına cavab vermək;

5) Azərbaycan Respublikasının ərazisində əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin digər subyektlərinin səlahiyyətinə aid olan faktların aşkar edildiyi təqdirdə təxirəsalınmaz tədbirlər keçirməklə onları xəbərdar etmək və lazımı kömək göstərmək;

6) əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirərkən konspirasiya qaydalarına riayət edilməsi üçün müvafiq tədbirlər görmək;

7) öz qulluq mövqeyinə görə məxfi məlumatlara və ya xüsusi icazə tələb edən işlərə buraxılan şəxsləri yoxlamaq;

8) öz əməkdaşlarının, onların yaxın qohumlarının, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinə kömək edən şəxslərin, onların yaxın qohumlarının, habelə cinayət prosesi iştirakçılarının, onların yaxın qohumlarının şəxsi təhlükəsizliyini və əmlakının hüquqa zidd qəsdlərdən qorunmasını təmin etmək;

9) hər hansı şəxslə əməkdaşlığın məxfiliyini və anonimliyini təmin etmək;

10) hadisələrin, faktların, əşyaların və digər informasiya mənbələrinin əməliyyat uçotunu aparmaq.

Maddə 7.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin hüquqları

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri öz səlahiyyətlərini bilavasitə yerinə yetirərkən aşağıdakı hüquqlara

malikdirlər:

1) bu Qanunun 10-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada əməliyyat-axtarış tədbirlərini aşkar və gizli üsullarla həyata keçirmək;

2) əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinə məxfilik əsasında kömək etməyə razılaşan şəxslərlə əvəzli və ya əvəzsiz qaydada əməkdaşlıq etmək;

3) əməliyyat-axtarış fəaliyyətini təmin etmək üçün informasiya sistemi yaratmaq və ondan istifadə etmək;

4) əməliyyat-axtarış fəaliyyəti zamanı müqavilə və ya şifahi razılığa əsasən fiziki və hüquqi şəxslərin yaşayış və qeyri-yaşayış binalarından və otaqlarından, nəqliyyat vasitələrindən və digər əmlakından istifadə etmək;

5) konspirasiya məqsədi ilə uydurma idarə, müəssisə və ya təşkilat (hüquqi şəxs) yaratmaq, bu məqsədlə əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin müvəkkil edilmiş şəxslərinin şəxsiyyətini, bu orqanların bölmə, təşkilat, bina və nəqliyyat vasitələrinin idarə mənsubiyyətini, eləcə də bu orqanlarla məxfilik əsasında əməkdaşlıq edən vətəndaşların şəxsiyyətini pərdələndirən sənədlərdən istifadə etmək.

Maddə 8.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin səlahiyyətlərinin həddi

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektlərinə öz səlahiyyətlərinin icra edilməsi zamanı:

1) insanların həyatını, sağlamlığını, əmlakını və qanuni mənafələrini təhlükə altına alan hərəkətlərə yol vermək;

2) hər hansı şəxsi qanun pozuntularına təhrik etmək;

3) zor işlətmək, hədələmək və şantaj etmək, habelə insan və vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını, qanunla müdafiə olunan mənafelərini məhdudlaşdıran digər qanunsuz tədbirlərə əl atmaq;

4) səlahiyyətindən kənara çıxan tədbirləri həyata keçirmək qadağan olunur.

Maddə 9.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektlərinə kömək göstərilməsi

I. Azərbaycan Respublikasının dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının vəzifəli şəxsləri əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektlərinə kömək göstərməyə borcludurlar.

II. Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər bir şəxs əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektlərinə onların səlahiyyətlərinin yerinə yetirilməsində kömək göstərə bilər. Heç kəs əməliyyat-axtarış fəaliyyətində məcburi qaydada iştiraka cəlb edilə bilməz.

III. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin vəzifəli şəxslərinin qanuni tələblərinin yerinə yetirilməməsi və ya onlara maneçilik törədilməsi Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan məsuliyyətə səbəb olur.

II FƏSİL

ƏMƏLİYYAT-AXTARIŞ FƏALİYYƏTİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ

Maddə 10.

Əməliyyat-axtarış tədbirləri

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada aşağıdakı əməliyyat-axtarış tədbirləri tətbiq edə bilərlər:

- 1) vətəndaşların sorğusu;
- 2) soraqlaşma;
- 3) telefon danışığlarına qulaqasma;
- 4) poçt, teleqraf və digər göndərişlərin yoxlanılması;
- 5) texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanın çıxarılması;
- 6) məhkumların məktublarının yoxlanılması;
- 7) nəqliyyat vasitələrinə baxış keçirilməsi;
- 8) binalara, o cümlədən yaşayış binalarına, habelə digər qapalı tikililərə, qurğulara və torpaq sahələrinə daxil olma və baxış keçirmə;
- 9) binaların, o cümlədən yaşayış binalarının, habelə digər qapalı tikililərin, qurğuların, torpaq sahələrinin, nəqliyyat vasitələrinin və digər obyektlərin müşahidəsi;
- 10) insanların güdülməsi;
- 11) şəxsiyyətin eyniləşdirilməsi;
- 12) nəzarət qaydasında mal alınması;

- 13) əşya və sənədlərin tədqiqi;
- 14) müqayisəli tədqiq üçün nümunələrin toplanılması;
- 15) nəzarətli göndəriş;
- 16) cinayətkar qruplara və ya kriminogen obyektlərə daxil edilməsi;
- 17) hüquqi şəxsin yaradılması;
- 18) əməliyyat eksperimenti, yəni cinayətkar fəaliyyəti təqlid edən davranış modelinin tətbiqi.

II. Bu maddənin I hissəsində göstərilmiş əməliyyat-axtarış tədbirlərinin siyahısı yalnız Qanunla dəyişdirilə bilər.

III. Bu maddənin I hissəsinin 3-5, 8 və 10-cu bəndlərində nəzərdə tutulmuş əməliyyat-axtarış tədbirləri bu Qanunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş məqsədlərə başqa yolla nail ola bilmədikdə məhkəmənin (hakimin) qərarı əsasında həyata keçirilə bilər.

IV. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş əsaslar olduğu hallarda əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri hakimin qərarı olmadan:

1) şəxsiyyət əleyhinə ağır cinayətlərin və ya xüsusi təhlükəli dövlət cinayətlərinin qarşısının alınması üçün telefon danışıqlarına qulaq asa, poçt, teleqraf və digər göndərişlərini yoxlaya, texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanı çıxara, habelə insanları güdə bilərlər;

2) cinayəti hazırlayan, törədən, törətmiş, cəzaçəkmə müəssisələrindən və ya həbsdən qaçmış və gizlənən şəxslərin yaxalanması, yanğın, partlayış və ictimai təhlükəsizliyə qəsd edən və ya qəsd edə biləcək halların aradan qaldırılması

üçün binalara, o cümlədən yaşayış binalarına, habelə digər qapalı tikililərə, qurğulara və torpaq sahələrinə baxış keçirə bilərlər.

V. Bu maddənin III hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri həyata keçirilmiş tədbirlər barəsində 48 saat ərzində məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəməyə və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora əsaslandırılmış qərarı təqdim etməlidirlər.

VI. Hər hansı bir şəxsə zor işlədilməsi, hədə-qorxu ilə tələb etmə və ya hüquqazidd digər hərəkətlər tətbiq edilməsi təhlükəsinin aradan qaldırılması üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görülməsi zərurəti olduqda, onların telefonu və ya digər danışıq cihazları ilə aparılan danışıqlara həmin şəxsin ərizəsi əsasında müvafiq əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyekti tərəfindən qulaq asıla bilər.

VII. Bu maddənin I hissəsinin 16-cı və 17-ci bəndlərində nəzərdə tutulmuş əməliyyat-axtarış tədbirlərinin tətbiqinə yalnız mütəşəkkil cinayətkar qurumlar tərəfindən hazırlanan və ya törədilən ağır cinayətlərin, habelə xüsusi təhlükəli dövlət cinayətlərinin qarşısının alınması, həmin cinayətlərin açılması və onları hazırlayan, törədən və ya törətmiş şəxslərin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar yol verilir.

VIII. Bu Qanunla müvəkkil edilməmiş fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən əməliyyat-axtarış tədbirlərinin aparılması, habelə gizli qaydada informasiya alınması üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi və digər texniki vasitələrdən istifadə olunması qadağandır.

IX. Gizli qaydada informasiya alınması üçün nəzərdə

tutulmuş texniki vasitələrin əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə müvəkkil edilməmiş fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən işlənilməsi, istehsalı, satışı, alınması, ölkəyə gətirilməsi və ölkədən çıxarılması Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada lisenziyalaşdırılmalıdır.

X. Gizli informasiya alınması üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi texniki vasitələrin növləri Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 11.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün səbəblər və əsaslar

I. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektlərində bu maddədə nəzərdə tutulmuş səbəblər və əsaslar olmalıdır.

II. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün səbəblər aşağıdakılardır:

- 1) fiziki şəxslərin ərizələri;
- 2) müəssisə, idarə, təşkilatların vəzifəli şəxslərinin müraciətləri;
- 3) kütləvi informasiya vasitələrində dərc olunmuş məlumatlar;
- 4) əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin bilavasitə əldə etdikləri məlumatlar;
- 5) əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin digər subyektlərinin yazılı sorğuları;
- 6) Azərbaycan Respublikasının ali dövlət hakimiyyəti

orqanlarını və xüsusi obyektlərini mühafizə edən orqanlarının yazılı sorğuları;

7) cinayət işləri üzrə təhqiqatı və ya istintaqı aparan şəxslərin yazılı tapşırıqları;

8) xarici dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanlarının və ya müvafiq beynəlxalq təşkilatlarının rəsmi sorğuları.

III. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün əsaslar aşağıdakılardır:

1) məhkəmənin (hakimin) qərarları;

2) istintaq orqanlarının qərarları;

3) əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektlərinin qərarları.

IV. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi barədə məhkəmənin (hakimin), istintaq orqanının və ya əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin səlahiyyətli subyektinin qərarı yalnız aşağıdakı hallarda qəbul oluna bilər:

1) başlanmış cinayət işi mövcud olduqda;

2) cinayət işinin başlanmasına kifayət qədər əsaslar olmasa da, cinayəti hazırlayan, törədən və ya törətmiş şəxs barəsində etimad doğuran, məlum və qərəzsiz mənbədən məlumat daxil olduqda;

3) dövlət təhlükəsizliyinə və ya müdafiə qabiliyyətinə təhlükə yaradan hadisə baş verdikdə, yaxud onun qarşısı alındıqda;

4) şəxs məhkəmə, istintaq və ya təhqiqat orqanlarından gizləndikdə, cəza çəkməkdən boyun qaçırdıqda, yaxud itkin düşdükdə;

5) naməlum meyit aşkar edildikdə.

Maddə 12.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinə dair qərarlar, yazılı tapşırıqlar və sorğular

I. Əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi barədə qərar, yazılı tapşırıq və ya rəsmi sorğu yalnız Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin əsasında belə səlahiyyətə malik olan şəxs tərəfindən verilə bilər.

II. Əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi barədə qərar, yazılı tapşırıqda və ya rəsmi sorğuda belə tədbirin zəruriliyi əsaslandırılmalıdır.

III. Bu Qanunun 10-cu maddəsinin I hissəsinin 3-5, 8 və 10-cu bəndlərində nəzərdə tutulmuş əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi barədə qərar, bundan başqa aşağıdakılar mütləq öz əksini tapmalıdır:

- 1) müvafiq tədbir keçirmək təklifi verən əməkdaşın soyadı, adı, atasının adı və vəzifəsi;
- 2) haqqında tədbir keçirilməsi təklif edilən şəxsin soyadı, adı, atasının adı və ya obyektin təsviri;
- 3) müdaxilə xarakterli üsul və vasitələrin tətbiq olunması haqqında tələbi əsaslandıran faktlar;
- 4) adi təhqiqat üsulu vasitəsi ilə zəruri məlumatın alınmasının qeyri-mümkünlüyünün əsaslandırılması;
- 5) müdaxilə xarakterli üsul və vasitələrin tətbiqinin nəzərdə tutulan müddəti;
- 6) tədbir keçirilməsi ilə əlaqədar əldə edilə bilən nəticə.

Maddə 13.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin tətbiqinin şərtləri

I. Qanunla mühafizə edilən yazışma, telefon, poçt-tel-eqraf və digər rabitə üsulları ilə ötürülən məlumatların sirrinin qorunması, eləcə də mənzil toxunulmazlığı ilə əlaqədar əməliyyat-axtarış tədbirlərinin tətbiqinə ancaq cinayət hazırlayan, cinayət törətməyə sui-qəsd edən, cinayət törədən, həmçinin məhkəmə, istintaq və ya təhqiqat orqanlarından gizlənən, cəza çəkməkdən boyun qaçıran şəxslər barədə məlumat toplamaq, habelə oğurlanmış əmlakı tapmaq, gəlirlərin gizlədilməsinin və məhv edilməsinin qarşısını almaq məqsədi ilə tətbiq edilən tədbirlər nəticəsində əldə olunmuş məlumatların cinayət işi üzrə sübut ola biləcəyini və axtarılan şəxslərin tutula biləcəyini güman etmək üçün kifayət qədər əsas olduğu halda icazə verilir.

II. Telefon və digər danışıqlara qulaq asılması və onların yazılması, texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanın çıxarılması, poçt-teleqraf göndərişlərinin yoxlanılması və mənzillərə baxış keçirilməsi ilə əlaqədar tətbiq edilən əməliyyat-axtarış tədbirlərində əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin müvəkkil edilmiş şəxslərində həmin tədbirlərin tətbiqinə dair qərar və özlərinin xidməti vəsiqələri olmalıdır.

III. Şəxs tərəfindən cinayətin törədilməsi və ya hazırlanması barədə kifayət qədər əsas olduqda onun özü və əlaqələri haqqında məlumat almaq məqsədilə tətbiq edilən əməliyyat-axtarış tədbirində insanın səhhətinə və ətraf mühitə ziyan vuran texniki vasitə, psixotrop, kimyəvi və digər maddələrdən istifadə edilməsi qadağandır.

IV. Əməliyyat-axtarış tədbirləri tətbiq edilərkən əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin müvəkkil edilmiş

şəxsləri, həmin tədbirlərin cinayətkar qəsdlərin dövlətin və cəmiyyətin mənafeyinə vura biləcəyi ziyanın ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə uyğunluğunu gözləməyə borcludurlar.

Maddə 14.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi

I. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin rəhbərliyinin nəzarəti altında həyata keçirilir.

II. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin müvəkkil edilmiş şəxsi əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi zamanı bilavasitə və birbaşa rəisinə tabedir. Rəisindən açıq-aşkar qanunsuz əmr və ya göstəriş aldıqda o, Qanunu rəhbər tutmalı və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin tabeliyi üzrə yuxarı orqanına bu barədə məlumat verməlidir. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin müvəkkil edilmiş şəxsi tərəfindən rəisinin əmrini və yaxud göstərişini yerinə yetirdiyi vaxtda cinayət baş verərsə və ya verəcəyi ehtimal olunarsa, bu barədə əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin tabeliyi üzrə yuxarı orqanına və yaxud məhkəməyə şikayət verə bilər .

III. Qanunla birbaşa buna müvəkkil edilmiş şəxslər istisna olmaqla əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin və onların vəzifəli şəxslərinin qanuni hərəkətlərinə heç kəs müdaxilə edə bilməz .

IV. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi zamanı informasiya sistemlərindən, video və səs yazmadan, kino və fotoçəkilişlərdən, həmçinin vətəndaşların həyatı və

sağlamlığına, ətraf mühitə zərər vurmayan digər texniki və başqa vasitələrdən istifadə edilə bilər.

V. Obyektiv səbəblərdən əməliyyat-axtarış tədbirlərinin tətbiqini qeyri-mümkün edən şərait yarandıqda (qarşısı alın bilməyən fəvqəladə hadisə baş verdikdə və ya qarşısı alın bilməyən qüvvə mane olduqda və yaxud ictimai təhlükəsizliyə real təhlükə yarandıqda) belə tədbirlərin həyata keçirilməsi dayandırılır.

VI. Həyata keçirilən əməliyyat-axtarış tədbirlərinə aşağıdakı hallarda son qoyulur:

1) bu Qanunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş məqsədlərə nail olunduqda;

2) haqqında əməliyyat-axtarış tədbiri həyata keçirilən şəxsin hərəkətlərində cinayət tərkibinin mövcudluğu 6 ay ərzində müəyyən edilmədikdə.

VII. Əməliyyat tapşırığını yerinə yetirərkən əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin müvəkkil edilmiş şəxsin cinayətkar qrupların və ya kriminogen obyektlərin daxilində olması, habelə bu zaman zəruri özünümüdafiə və ya son zərurət halında onun tərəfindən yol verilmiş hərəkətlər Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada cinayət tərkibini yaratmır.

VIII. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin təşkili və həyata keçirilməsi dövlət sirrinin bir növü kimi müvafiq Qanunla müəyyən edilmiş qaydada mühafizə olunur.

IX. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirərkən dövlət, hərbi və xidməti sirr sayılan, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin təşkilinə, əməliyyat məlumatlarının mənbəyinə, üsul və metodlarına, eləcə də vətəndaşların şəxsi həyatına aid

olan məlumatlar aşkarlanmamalıdır.

X. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektləri ilə məxfi əməkdaşlıq etmiş və edən şəxslər barədə məlumatlar yalnız həmin şəxslərin yazılı razılığı ilə və ya Qanunda birbaşa nəzərdə tutulmuş hallarda aşkarlana bilər.

Maddə 15.

Əməliyyat-qeydiyyat işi

I. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi lazım olduqda bu Qanunun 11-ci maddəsinin III hissəsində nəzərdə tutulmuş qərarların əsasında əməliyyat-qeydiyyat işi başlanılmalı və bu iş əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyekti tərəfindən mütləq qeydiyyata alınmalıdır.

II. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektində məhkəmə, istintaq və ya təhqiqat orqanlarından gizlənen, cəza çəkməkdən boyun qaçıran, cinayət törətməkdə eyni hüquqazidd hərəkətlərə görə yalnız bir əməliyyat-qeydiyyat işi aparılmalıdır.

III. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələri əməliyyat-qeydiyyat işində əks edilməli və sistemləşdirilməlidir.

IV. Əməliyyat-qeydiyyat işi onu aparan əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektlərində saxlanılır.

V. Ədalət mühakiməsi naminə hallar istisna olunmaqla, cinayətin törədilməsində Qanunla müəyyən olunmuş qaydada təqsiri sübuta yetirilməyən şəxs haqqında əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə edilmiş materiallar bir il müddətində saxlanılır, sonra isə məhv edilir.

Maddə 16.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticələrindən istifadə edilməsi

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar bu qanuna müvafiq əldə edildikdə və Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tələblərinə uyğun təqdim edildikdə və yoxlanıldıqda, cinayət təqibi üzrə sübut kimi qəbul edilə bilər.

II. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi nəticəsində əldə edilmiş məlumatlar bu tədbirlərin məqsədlərinə uyğun olmadıqda onların aşkar edilməsi və ya hüquqi və fiziki şəxslərin əleyhinə istifadə edilməsi qadağandır.

III. Şəxs haqqında xüsusi texnikanın köməyi ilə əldə edilmiş məlumat açıqlandıqda həmin şəxs bu məlumatın qanunsuz əldə edilməyinə və ya əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsində xüsusi texnikanın tətbiqinə icazə alınmamasına əsaslanaraq ifadələrindən imtina və məhkəməyə şikayət edə bilər. Belə vəziyyətdə məhkəmə əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi qanuniliyini araşdırıb mübahisəli məlumatların qanuni yolla əldə edilməsini və ya hüquqi baxımdan qüvvəsiz hesab olunmasını elan edir.

IV. Bu Qanunun tələblərinə riayət olunmadan əldə edilmiş məlumatlar dərhal məhv edilməlidir.

V. İnsanın şəxsi həyatına, şərəfinə və ya ləyaqətinə aid olan, lakin tərkibində qanunla qadağan edilməmiş hərəkətlərin törədilməsindən xəbər verən əməliyyat-axtarış tədbirlərinin nəticəsində əldə edilmiş məlumatlar saxlanıla bilməz və onlar məhv edilməlidir.

VI. Açılmamış cinayətlər üzrə insanların təhlükəsizliyinə

və ya istintaqa ziyan vura biləcək, əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə edilmiş məlumatları yaymaq qadağandır.

VII.Hər hansı cinayətin törədilməsi ilə bağlı əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində əldə edilmiş məlumatlarla tanış olmaq hüquqi məlumatların mənbəyini aşkarlanmamaq şərti ilə yalnız həmin cinayət işi üzrə istintaqı aparan şəxsə, prokurora və ya məhkəməyə verilir.

III FƏSİL

YEKUN MÜDDƏALAR

Maddə 17.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektləri ilə əməkdaşlıq edən şəxslərin hüquqi və sosial müdafiəsi

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektləri ilə əməkdaşlıq edən şəxslər dövlət tərəfindən müdafiə olunurlar.

II. Əməliyyat-axtarış tədbirlərində şəxslərin könüllü iştirakı bağlanmış müqavilə əsasında həyata keçirilə bilər.

III. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektləri ilə əməkdaşlıq edən şəxslərin əmək haqqı, mükafat və digər maddi təminatlar almaq hüququ vardır.

IV. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətində iştirak etmələri ilə əlaqədar şəxslərin, eləcə də onların yaxın qohumlarının həyatına, sağlamlığına və əmlakına real təhlükə yarandıqda səlahiyyətli orqanlar onların mühafizəsi və dəymiş zərərin ödənilməsi, həmçinin təqsirləndirilən şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün zəruri tədbirlər görürlər.

V. Əsas fəaliyyət növü kimi şəxslərin əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri ilə əməkdaşlıq etdiyi dövr onların əmək stajına daxil edilir və bu şəxslərə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada pensiya verilir.

VI. Əməliyyat-axtarış tədbirlərində iştirak edərkən həlak olmuş, yaxud şikəst olmuş şəxslərin ailəsinə müvafiq olaraq minimum əmək haqqının bir min misli miqdarında və beş yüz misli miqdarında birdəfəlik müavinət verilir. Həmin şəxslərin ailəsinə həmçinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada pensiya təyin edilir.

VII. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektləri ilə əməkdaşlıq edən şəxslərin cinayətkar qruplara və ya kriminogen obyektlərə daxil edilməsi ilə əlaqədar vəzifələrini yerinə yetirməsi müddəti və müvafiq surətdə onun maddi təminatı birin üçə nisbəti hesabı ilə hesablanır.

VIII. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektini ilə əməkdaşlığa cəlb olunmuş və cinayətin açılmasında fəal iştirak etmiş cinayətkar qrupun üzvü, tərkibində cinayət əlamətləri olan və ağır nəticələrə səbəb olmayan əməllər törədibsə və vurulmuş zərəri ödəyibsə, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq cinayət məsuliyyətindən azad olunur.

Maddə 18.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin maddi-texniki və maliyyə təminatı

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin və avtomatlaşdırılmış

informasiya sistemlərinin qurulmasının, saxlanılmasının və mühafizəsinin bu Qanunun tələblərinə uyğun surətdə həyata keçirilməsi üçün əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektlərinə zəruri maliyyə vəsaitləri və maddi-texniki təminat verilir.

II. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin maddi-texniki və maliyyə təminatı Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin vəsaitləri, habelə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda digər mənbələr hesabına maliyyələşdirilir. Bu vəsaitlərin xərclənməsi qaydalarını və normalarını Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyən edir.

III. Əməliyyat-axtarış subyektlərinin maddi-texniki təminatının qaydalarını və normalarını Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyən edir.

IV. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinə ayrılan maliyyə vəsaitinin xərclənməsinə həmin subyektlərin rəhbərləri tərəfindən nəzarət edilir.

Maddə 19.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsində qanunçuluğun təminatı

Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin rəhbərləri əməliyyat-axtarış tədbirlərinin təşkili və həyata keçirilməsi zamanı qanunçuluğa əməl olunmasına nəzarət edirlər və buna görə fərdi məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 19-1.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə məhkəmə nəzarəti

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə məhkəmə nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir.

Maddə 20.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə prokuror nəzarəti

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri tərəfindən qanunların icrasına nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və onun tərəfindən müvəkkil edilmiş prokurorlar həyata keçirirlər.

II. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi zamanı qanun pozuntularına yol verilməsi barədə materiallar, məlumatlar və ya vətəndaşların yazılı ərizələri daxil olduqda, habelə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinə dair müəyyən olunmuş qaydalar və qəbul olunmuş qərarların qanuniliyi yoxlanıldıqda, prokurorların sərəğuları əsasında əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün səbəb və əsaslarına dair sənədləri təqdim etməlidirlər.

III. Cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması halları istisna edilməklə, cinayətkar qruplara və ya kriminogen obyektlərə daxil olmuş şəxslərin, əməliyyat-axtarış subyektlərinin ştatdankənar və məxfi əməkdaşlarının şəxsiyyəti haqqında məlumatlar həmin şəxslərin yazılı razılığı olduqda prokurora təqdim edilə bilər.

IV. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin təşkili, taktikası, üsul və vasitələrinə dair məlumatlar prokuror nəzarətinin

predmetinə daxil deyil.

V. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirən Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və onun tərkibindən müvəkkil edilmiş prokurorlar onlara verilən sənədlərdə əks olunan məlumatların məxfiliyini təmin etməlidirlər.

Maddə 21.

Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi zamanı qanunçuluğun pozulmasına görə məsuliyyət

I. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin bu Qanunla müəyyən edilmiş məqsədlərə, əsaslara və ya şərtlərə əməl edilmədən təşkili və həyata keçirilməsi, onun keçirilməsi üçün etibar olunmuş və ya iş və xidmətlə əlaqədar belə məlumatlarla tanış olmuş şəxslər onları yaymağa görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada müvafiq olaraq cinayət, inzibati və intizam məsuliyyəti daşıyırlar.

II. İnsanın hüquq və azadlıqları, hüquqi şəxslərin qanuni mənafeləri pozulduqda, habelə haqqında əməliyyat-axtarış tədbirləri keçirilmiş şəxsin hüquqpozmaya aidiyyəti təsdiq olunmadıqda əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyekti pozulmuş hüququ bərpa etməyə və vurulmuş maddi və mənəvi ziyanı ödəməyə borcludur.

KEÇİD MÜDDƏALARI

I. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

II. Hakimlərin əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar bu Qanunda nəzərdə tutulmuş səlahiyyətləri yeni cinayət-prosessual qanunvericiliyi qəbul olunduqdan və «Məhkəmələr və hakimlər haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən hakimlər təyin edildikdən sonra qüvvəyə minir.

III. Hakimlərin əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar bu Qanunda nəzərdə tutulmuş səlahiyyətləri qüvvəyə minənədək, həmin səlahiyyətlər mövcud cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər ƏLİYEV

Bakı şəhəri, 28 oktyabr 1999-cu il

№ 728-IQ

«Azərbaycan» qəzetində dərc olunmuşdur

(17 noyabr 1999-cu il, № 263)

17 may 2002-ci il tarixli, 324-IIQD nömrəli; 24 may 2002-ci il tarixli, 333-IIQD nömrəli; 5 mart 2004-cü il tarixli, 598-IIQD nömrəli qanunlara əsasən əlavələr və dəyişikliklərlə

«MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİK HAQQINDA» AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

I FƏSİL ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1.

Azərbaycan Respublikasının milli əhlükəsizliyi

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi-dövlətin müstəqilliyinin, suverenliyinin, ərazi bütövlüyünün, konstitusiya quruluşunun, xalqın və ölkənin milli maraqlarının, insanın, cəmiyyətin və dövlətin hüquq və mənafelərinin daxili və xarici təhdidlərdən qorunmasının təmin edilməsidir.

Maddə 2.

Azərbaycan Respublikasının illi təhlükəsizliyinin obyektləri

2.0. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin obyektləri aşağıdakılardır:

2.0.1. insan-onun hüquq və azadlıqları;

2.0.2. cəmiyyət-onun maddi və mənəvi dəyərləri;

2.0.3. dövlət-onun müstəqilliyi, suverenliyi, konstitusiya quruluşu və ərazi bütövlüyü.

Maddə 3.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin subyektləri

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin sub-

yektləri insanların, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizliyi maraqlarının və tələbatlarının təmin edilməsi məqsədilə yaradılmış dövlət hakimiyyəti orqanlarıdır.

Maddə 4.

Milli təhlükəsizlik sahəsində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi

Milli təhlükəsizlik sahəsində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, bu qanun və Azərbaycan Respublikasının digər normativ-hüquqi aktlarından, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir.

Maddə 5.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasının əsas prinsipləri

5.0. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasının əsas prinsipləri aşağıdakılardır:

5.0.1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına riayət edilməsi;

5.0.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin vahid dövlət siyasətinə əsaslanması və onun təmin olunması istiqamətlərinin tarazlaşdırılması və əlaqələndirilməsi;

5.0.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən orqanlar arasında səlahiyyətlərin dəqiq müəyyən edilməsi, onların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi və həmin orqanların bir-birini qarşılıqlı surətdə operativ məlumatlandırması;

5.0.4. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin

təminatı ilə əlaqədar fəaliyyətin həyata keçirilməsinə nəzarət;

5.0.5. beynəlxalq təhlükəsizlik sistemlərinə inteqrasiya;

5.0.6. insan, cəmiyyət və dövlətin maraqları arasındakı tarazlığın saxlanılması və onların qarşılıqlı məsuliyyəti.

Maddə 6.

Azərbaycan Respublikasının milli maraqları

6.1. Azərbaycan Respublikasının milli maraqları-Azərbaycan xalqının fundamental dəyər və məqsədlərinin, habelə insanın, cəmiyyətin və dövlətin inkişaf və tərəqqisini təmin edən siyasi, iqtisadi, sosial və digər tələbatların məcmusudur.

6.2. Azərbaycan Respublikasının siyasi sahədə əsas milli maraqları aşağıdakılardır:

6.2.1. dövlət müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyü;

6.2.2. konstitusiya quruluşunun qorunması, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin mövcudluğu;

6.2.3. Azərbaycan xalqının vahidliyinin qorunub saxlanılması;

6.2.4. vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin olunması;

6.2.5. ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsi;

6.2.6. kəşfiyyat, terror-təxribat və digər pozuculuq fəaliyyətinin qarşısının alınması;

6.2.7. dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi;

6.2.8. xaricdə yaşayan həmvətənlərimizin hüquqlarının müdafiəsi;

6.2.9. Azərbaycanın dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşaması, bərabər tərəfdaşlıq əsasında beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı, Avropa və dünya birliyinə inteqrasiya;

6.2.10. beynəlxalq aləmdə Azərbaycan Respublikasının nüfuzunun artırılması.

6.3. Azərbaycan Respublikasının iqtisadi sahədə əsas milli maraqları aşağıdakılardır:

6.3.1. iqtisadi potensialın artırılması;

6.3.2. bazar iqtisadiyyatının inkişafı, onun hüquqi əsaslarının təkmilləşdirilməsi;

6.3.3. iqtisadi sabitliyin təmin olunması;

6.3.4. iqtisadiyyatın inkişafı üçün daxili və xarici investisiyalardan ötrü əlverişli şəraitin yaradılması;

6.3.5. təbii və maddi sərvətlərin qorunması və səmərəli istifadə edilməsi;

6.3.6. regional və dünya bazarlarının formalaşdırılmasında və fəaliyyət göstərməsində azad və bərabər hüquqlu iştirakın təmin edilməsi.

6.4. Azərbaycan Respublikasının sosial sahədə əsas milli maraqları Azərbaycan xalqının genofondunun qorunması, əhəlinin layiqli həyat səviyyəsinin və fiziki sağlamlığının təmin edilməsi məqsədilə səhiyyə və sosial müdafiə sisteminin səmərəli fəaliyyət göstərməsidir.

6.5. Azərbaycan Respublikasının hərbi sahədə əsas milli maraqları-dövlətin müdafiə qüdrətinin, Silahlı Qüvvələrin və başqa silahlı birləşmələrin komplektləşdirilməsinin, döyüş və səfərbərliyə hazırlığının, hərbi-texniki təchizatının təmin edilməsidir.

6.6. Azərbaycan Respublikasının informasiya sahəsində əsas milli maraqları aşağıdakılardır:

6.6.1. məlumatların qanuni yolla əldə edilməsi, ötürülməsi, hazırlanması və yayılması kimi vətəndaşların konstitusiyaya hüquqlarının təmin edilməsi;

6.6.2. informasiya ehtiyatlarının qorunması və inkişaf etdirilməsi;

6.6.3. informasiya məkanının formalaşdırılması və onun qorunmasının təmin edilməsi;

6.6.4. dünya rabitə və informasiya sisteminə daxil olma.

6.7. Azərbaycan Respublikasının ekoloji sahədə əsas milli maraqları-cəmiyyətin yaşayışı üçün təhlükəsiz ekoloji və texnoloji şəraitin yaradılmasıdır.

6.8. Azərbaycan Respublikasının elm, mədəniyyət və mədəniyyət sahəsində əsas milli maraqları-Azərbaycan xalqının mədəni-tarixi irsinin və mədəni dəyərlərinin qorunması və ümumbəşəri dəyərlərlə zənginləşdirilməsi, dilinin, özünüdərk və milli iftixar hissəsinin, intellektual potensialının inkişaf etdirilməsi, elmi potensialdan səmərəli istifadə olunması və onun artırılmasıdır.

Maddə 7.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlər

7.1. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlər Azərbaycan Respublikası milli maraqlarının həyata keçirilməsinə mane olan və ya onlara təhlükə yaradan şərait, proses və amillərdir.

7.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə

təhdidlər mümkünlüyündən asılı olaraq potensial və real olur.

7.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlər mənbələrindən asılı olaraq xarici və daxili təhdidlərdən ibarətdir.

7.4. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə potensial və real, daxili və xarici təhdidlər əsasən ictimai həyatın siyasi, iqtisadi, sosial, hərbi, informasiya, ekologiya, elm, mədəniyyət və mənəviyyat sahələrində təzahür edir.

7.5. Siyasi sahədə əsas təhdidlər aşağıdakılardır:

7.5.1. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi, suverenliyi, ərazi bütövlüyü və konstitusiya quruluşu əleyhinə qəsdlər;

7.5.2. ictimai-siyasi sabitliyin pozulması;

7.5.3. insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının pozulması, demokratik təsisatlara qarşı daxili və xarici təzyiqlər;

7.5.4. dövlət orqanlarının təşkilat strukturunun dağıdılması, onların fəaliyyətlərinin pozulması, ölkədə idarəetmə səviyyəsinin aşağı düşməsi;

7.5.5. milli və dini münasibətlərin kəskinləşməsi, separatçılıq, etnik, dini və siyasi ekstremizm hallarının yayılması;

7.5.6. ictimai təhlükəsizliyin pozulması, hüquqpozmalara sosial profilaktikasının səmərəsizliyi, cinayətçılığın, xüsusən onun mütəşəkkil, transmilli formalarının artması;

7.5.7. qanunvericilikdə nəzərdə tutulmayan silahlı birləşmələrin yaradılması, silahlı qiyamın təşkil edilməsi;

7.5.8. xarici xüsusi xidmət orqanlarının və başqa təşkilatların, həmçinin ayrı-ayrı şəxslərin Azərbaycan

Respublikasına qarşı kəşfiyyat, terror-təxribat və digər pozuculuq fəaliyyəti;

7.5.9. dövlət xadiminin və ya ictimai xadimin xidməti və ya siyasi fəaliyyətinə görə onun həyatına sui-qəsd edilməsi;

7.5.10. digər dövlətlər tərəfindən Azərbaycan Respublikasının daxili işlərinə müdaxilə;

7.5.11. Azərbaycan Respublikasının maraqlarına toxuna bilən mövcud və potensial regional münaqişələrin olması;

7.5.12. beynəlxalq terrorçuluq.

7.6. İqtisadi sahədə əsas təhdidlər aşağıdakılardır:

7.6.1. dövlətin iqtisadi potensialının tükənməsi, yaxud qeyri-səmərəli istifadəsi, milli iqtisadiyyatın digər ölkələrdən maliyyə və texnologiya asılılığının yaranması, boru kəmərlərinin, digər kommunikasiyaların və nəqliyyat dəhlizlərinin fəaliyyətinin pozulması;

7.6.2. iqtisadi əlaqələri nizamlayan dövlət sisteminin pərakəndəliyi, iqtisadiyyatın qeyri-mütənasib inkişafı;

7.6.3. Azərbaycan Respublikasının dünya iqtisadiyyatından təcrid olunması;

7.6.4. maliyyə-kredit sisteminin pozulması, maddi və maliyyə vəsaitlərinin ölkədən qanunsuz çıxarılması;

7.6.5. təbii və maddi sərvətlərin talan edilməsi və səmərəsiz istifadəsi;

7.6.6. investisiya aktivliyinin zəifləməsi.

7.7. Sosial sahədə əsas təhdidlər aşağıdakılardır:

7.7.1. müxtəlif sosial təbəqələr arasında qütbləşmənin kəskinləşməsi, yoxsulluğun və işsizliyin aradan qaldırılması istiqamətində tədbirlərin səmərəsizliyi;

7.7.2. sosial hüquqların pozulması;

7.7.3. demoqrafik vəziyyətin kəskinləşməsi və nəzarətsiz miqrasiya proseslərinin intensivləşməsi;

7.7.4. əhalinin fiziki sağlamlığının təmin edilməsi sahəsində tədbirlərin görülməməsi;

7.7.5. sosial müdafiə sisteminin zəifliyi.

7.8. Hərbi sahədə əsas təhdidlər aşağıdakılardır:

7.8.1. Azərbaycan Respublikasına qarşı təcavüz və gücün tətbiqi və ya tətbiq edilməsi hədəsi, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin zəifləməsi;

7.8.2. digər ölkələr tərəfindən Azərbaycan Respublikasının hərbi konfliktlərə, regional münaqişələrə cəlb edilməsi;

7.8.3. xarici ölkələrin Azərbaycan Respublikası ilə sərhədlərinin yaxınlıqlarında yaranmış qüvvələr nisbətini pozan qoşun qruplaşmalarının artırılması;

7.8.4. Azərbaycan Respublikası ilə qonşu olan dövlətlərdə hərbi-siyasi vəziyyətin qeyri-sabit olması, həmsərhəd dövlətlərin ərazisində ölkəmizə qarşı düşmənçilik siyasətini yeridən digər dövlətlərin qoşunlarının yerləşdirilməsi;

7.8.5. Azərbaycan Respublikasına qarşı kütləvi qırğın silahlarının tətbiqi və ya tətbiqinin mümkünlüyü;

7.8.6. kütləvi qırğın silahlarının komponentlərinin və texnologiyalarının, onları hədəfə çatdırma vasitələrinin, yeni hərbi istehsalat texnologiyalarının yayılmasında ölkə ərazisinin tranzit kimi istifadə edilməsi cəhdləri;

7.8.7. silahların məhdudlaşdırılması və ixtisarı barədə beynəlxalq razılaşmaların pozulması;

7.8.8. Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin və başqa silahlı birləşmələrinin hərbi və iqtisadi potensialının, hərbi hazırlığının və döyüş qabiliyyətinin zəiflədilməsinə

yönəlmiş fəaliyyət;

7.8.9. Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədlərindəki ərazilərə, obyektlərə və qurğulara basqın edilməsi, sərhəd münasıqşələri və silahlı fitnəkərlıq;

7.8.10. başqa dövlətlərin ərazisində Azərbaycan Respublikasının əleyhinə göndərilməsi üçün silahlı birləşmələrin və qrupların hazırlanması.

7.9. İnformasiya sahəsində əsas təhdidlər aşağıdakılardır:

7.9.1. informasiya texnologiyaları sahəsində geriləmə və dünya informasiya məkanına daxil olmağa maneələrin mövcudluğu;

7.9.2. informasiya azadlığı əleyhinə yönəlmiş qəsdlər;

7.9.3. dövlət sırlərinin aşkarlanmasına yönəlmiş qəsdlər;

7.9.4. digər ölkələr tərəfindən informasiya təcavüzü, beynəlxalq aləmdə Azərbaycan həqiqətlərinin təhrif edilməsi;

7.9.5. informasiya sisteminə və ehtiyatlarına qarşı qəsdlər.

7.10. Ekoloji sahədə əsas təhdidlər aşağıdakılardır:

7.10.1. ekoloji tarazlığın pozulması və ekoloji vəziyyətin kəskin pisləşməsi;

7.10.2. ekoloji cəhətdən zərərli texnologiyaların təhlükə yaradacaq miqyaslarda tətbiqi, təsərrüfat obyektlərinin təbii fəlakətlərə, texnogen xarakterli fəvqəladə hadisələrə və təxribatlara məruz qalma ehtimalı, epidemiya və epizootiyaların yayılması;

7.10.3. su mənbələrinin, atmosferin və dəniz mühitinin təhlükəli miqyaslarda çirklənməsi;

7.10.4. ekoloji mədəniyyət səviyyəsinin aşağı olması.

7.11. Elm, mədəniyyət və mənəviyyat sahəsində təhdidlər aşağıdakılardır:

7.11.1. təhsil səviyyəsinin, elmi-texniki və intellektual potensialın zəifləməsi;

7.11.2. Azərbaycanın tarixinə, dilinə, mədəni irsi və mənəvi sərvətlərinə qəsd edilməsi, onların xarici və daxili təzyiqlərə məruz qalması.

7.12. Azərbaycan Respublikasının milli maraqları, milli təhlükəsizliyinə yaranan təhdidlər və milli təhlükəsizliyin təmin olunması tədbirləri qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş konsepsiyada və onun əsasında hazırlanmış konkret proqramlarda öz əksini tapır.

II FƏSİL

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN OLUNMASI

Maddə 8.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sistemi və onun məqsədləri

8.1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları əsasında qarşılıqlı fəaliyyət göstərən və öz səlahiyyətləri çərçivəsində milli təhlükəsizliyin təmin olunmasına cavabdeh olan qüvvələr və digər dövlət orqanları Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sistemini təşkil edirlər və milli təhlükəsizliyin təmin olunmasına görə məsuliyyət daşıyırlar.

8.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin

təmin olunması sistemi vahid dövlət siyasətinin hazırlanması, siyasi, iqtisadi, sosial, hərbi, informasiya, ekoloji, elm, mədəniyyət və mənəviyyət, habelə digər sahələrdə milli maraqların qorunması prosesinin kompleks fəaliyyət şəklində səmərəli tətbiqi üçün yaradılır.

8.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədləri aşağıdakılardır:

8.3.1. insanın təhlükəsizliyi-insanın hərtərəfli inkişafı üçün əlverişli şəraitin mövcudluğu, insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində ümumdövlət tədbirlərinin həyata keçirilməsi;

8.3.2. cəmiyyətin təhlükəsizliyi-Azərbaycan xalqının həyati əhəmiyyətli maraq və tələbatlarının, habelə ictimai dəyərlər sisteminin təhlükə və təhdidlərdən qorunması;

8.3.3. dövlətin təhlükəsizliyi-Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin, suverenliyinin, ərazi bütövlüyünün, konstitusiya quruluşunun və həyati əhəmiyyətli digər maraqlarının təhdidlərdən qorunması.

Maddə 9.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sisteminin əsas vəzifələri

9.0. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sisteminin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

9.0.1. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlərin aşkarlanması, təhlili və proqnozlaşdırılması;

9.0.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlərin qabaqlanması və qarşısının alınması üzrə tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsi;

9.0.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvə və vasitələrin formalaşdırılması və hazırlığının təmin edilməsi;

9.0.4. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə bilavasitə təhdid və qəsdlərin yarandığı təqdirdə bütün qüvvə və vasitələrin səfərbər edilməsi, müvafiq əks tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsi, yaranmış vəziyyətin mümkün nəticələrinin lokallaşdırılması və aradan qaldırılması;

9.0.5. Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərinə müvafiq olaraq ümumi və regional təhlükəsizliyin təmin olunmasında iştirak.

Maddə 10.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvələr və dövlət orqanları

10.1. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvələr və dövlət orqanları-dövlət tərəfindən yaradılan, qanunvericilik çərçivəsində fəaliyyət göstərən və Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin etmə qabiliyyətinə malik olan qurumlardır.

10.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvələr və dövlət orqanları aşağıdakılardır:

10.2.1. Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri və qanunvericilikdə nəzərdə tutulan başqa silahlı birləşmələr;

10.2.2. Azərbaycan Respublikasının xüsusi xidmət orqanları;

10.2.3. polis, prokurorluq, gömrük, vergi və digər hüquq mühafizə orqanları;

10.2.4. sənaye, energetika, nəqliyyat sahəsində işlərin

təhlükəsiz görülməsi qaydalarına məsuliyyət daşıyan, rabitə və informasiya təhlükəsizliyini, ətraf mühitin mühafizəsini və əhalinin sağlamlığının qorunmasını təmin edən dövlət orqanları və milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasında iştirak edən digər dövlət orqanları.

10.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvələr və dövlət orqanları Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq qaydada qarşılıqlı fəaliyyət göstərir və səlahiyyətləri ilə bağlı məsələlərlə əlaqədar bir-birini qarşılıqlı surətdə məlumatlandırırlar.

Maddə 11.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvələrin və dövlət orqanlarının səlahiyyətləri

11.0. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvələr və dövlət orqanları öz səlahiyyətləri daxilində:

11.0.1. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması ilə əlaqədar tədbirlər planlaşdırır və həyata keçirirlər;

11.0.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi sisteminin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər verirlər;

11.0.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi sahəsində qanunlara və digər normativ-hüquqi aktlara riayət olunmasını təmin edirlər;

11.0.4. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təhdid edən, milli maraqlara zərər vura bilən fəaliyyətin qarşısının alınması üçün müvafiq tədbirlər görürlər.

Maddə 12.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasında vətəndaşların iştirakı

12.0. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları:

12.0.1. seçki, referendum və qanunla müəyyən olunmuş digər demokratik vasitələrlə Azərbaycan Respublikasının milli maraqları və onların müdafiəsinin yolları haqda öz fikir və təkliflərini ifadə və icra edirlər;

12.0.2. qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədi ilə dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarətmə orqanları tərəfindən hazırlanmış tədbirləri könüllü və ya konstitusiya vəzifələrinin yerinə yetirilməsi şəklində həyata keçirirlər;

12.0.3. ölkə həyatının müxtəlif sahələrində təzahür edən təhlükəli hallara dövlət və ictimai təsisatların diqqətini cəlb edir, bütün qanuni vasitələrlə dövlətin təhlükəsizliyi, habelə hüquq və maraqlarının müdafiə olunmasına çalışırlar.

Maddə 13.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi

13.1. Azərbaycan dövləti Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və onun tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə müvafiq olaraq öz ərazisində olan hər bir şəxsin təhlükəsizliyini təmin edir. Azərbaycan Respublikası ərazisindən kənarında müvəqqəti və daimi yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquq və mənafelərinin

müdafiəsi üçün tədbirlər görür və onlara hamilik edir.

13.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasında insan hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına yalnız qanunla müəyyən edilmiş hallarda yol verilə bilər. Hər bir şəxs öz hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı milli təhlükəsizliyi təmin edən subyektlərdən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məlumat almaq hüququna malikdir.

13.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasında səlahiyyət həddini aşmış vəzifəli şəxslər qanunla müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

13.4. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasında kömək göstərmiş hər bir şəxsə dövlət himayəsi, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq qaydada hüquqi müdafiə təminatı verilir.

13.5. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması ilə əlaqədar tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində hüquqi və fiziki şəxslərə dəymiş maddi ziyan zərərçəkənlərin tələbi ilə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada ödənilməlidir.

III FƏSİL

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MİLLİ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN OLUNMASININ TƏRKİB HİSSƏLƏRİ VƏ SAHƏLƏRİ

Maddə 14.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunmasının tərkib hissələri

14.0. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlərin mənbələrindən asılı olaraq, Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması vəhdət təşkil edən iki tərkib hissənin məcmusudur:

14.0.1. xarici təhlükəsizlik-Azərbaycan Respublikasının həyati əhəmiyyətli mənafeələrinin kənardan mümkün risk, təhlükə və təhdidlərdən qorunması üçün siyasi-diplomatik və ya hərbi, yaxud eyni zamanda həm diplomatik, həm də hərbi tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsi;

14.0.2. daxili təhlükəsizlik-Azərbaycan Respublikasında siyasi, iqtisadi və sosial sabitliyin, cəmiyyətdə vətəndaş həmrəyliyinə qorunması üçün müvafiq şəraitin yaradılması.

Maddə 15.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sahələri

15.1. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi siyasi, iqtisadi, hərbi, sosial, informasiya, ekologiya, elm, mədəniyyət, mənəviyyat və digər sahələr üzrə təmin olunur.

15.2. Dövlət və yerli özünüidarə orqanları, vəzifəli şəxslər, hüquqi və fiziki şəxslər siyasi, iqtisadi, hərbi, sosial, in-

formasiya, ekologiya, elm, mədəniyyət, mənəviyyat və digər sahələrdə Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədi ilə həyata keçirilən tədbirlərdə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada iştirak edirlər.

15.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sahələrinin dəqiq müəyyənləşdirilməsi və vahid dövlət siyasəti kimi həyata keçirilməsi üçün müvafiq konsepsiya və onun əsasında konkret proqramlar qəbul edilir və təşkilati tədbirlər həyata keçirilir.

Maddə 16.

Azərbaycan Respublikasının siyasi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması

16.1. Azərbaycan Respublikasının siyasi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması Azərbaycan xalqının və onun yaratdığı siyasi təsisatların dövlət hakimiyyəti məsələlərini müstəqil həll etmək, insan və cəmiyyətin maraqları naminə suveren daxili və xarici siyasəti həyata keçirmək imkanının və qabiliyyətinin təmin edilməsidir.

16.2. Azərbaycan Respublikasının siyasi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün əsas tədbirlər aşağıdakılardır:

16.2.1. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi, suverenliyi və konstitusiya quruluşunun qorunması və ərazi bütövlüyünün təminatı məqsədilə zəruri tədbirlərin hazırlanıb həyata keçirilməsi;

16.2.2. Azərbaycan Respublikasının daxili işlərinə müdaxilə cəhdlərinin qarşısının alınması;

16.2.3. ictimai-siyasi sabitliyin möhkəmləndirilməsi və dayanıqlılığının təmin olunması;

16.2.4. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması sisteminin yaradılması və onun səmərəli fəaliyyətinin təmin edilməsi;

16.2.5. ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi;

16.2.6. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının ölkənin daxilində və xaricində hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə müvafiq hüquqi mexanizmlərin inkişaf etdirilməsi;

16.2.7. vətənpərvərliyə və millətlərarası həmrəyliyə əsaslanan ümummilli psixologiyanın formalaşdırılması, xalqın vahidliyinin möhkəmləndirilməsi;

16.2.8. Azərbaycan xalqının vahidliyi, vətəndaş birliyi və ictimai həmrəyliyinə qarşı yönəlmiş hərəkətlərin qarşısının alınması;

16.2.9. vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı, insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunması;

16.2.10. separatçılığın, siyasi, etnik, dini ekstremizmin qarşısının alınması üçün millətlər və dini təriqətlər arasında münasibətlərin tənzimlənməsi;

16.2.11. mövcud məzhəb ayrılıqlarının və müxtəlif dini baxışların siyasi məqsədlərlə istifadə cəhdlərinin qarşısının alınması;

16.2.12. Azərbaycan Respublikasının milli maraqlarının xarici ölkələrdə təmin olunması üçün mütəşəkkil diasporun təşkil olunması;

16.2.13. sülh və insanlıq, dövlətin konstitusiyaya quruluşunun əsasları və təhlükəsizliyi əleyhinə cinayətlərin, xarici xüsusi xidmət orqanlarının və başqa təşkilatların, həmçinin

ayrı-ayrı şəxslərin Azərbaycan Respublikasına qarşı kəşfiyyat, terror-təxribat və digər pozuculuq fəaliyyətlərinin aşkarlanması, qabaqlanması və qarşısının alınması;

16.2.14. beynəlxalq təhlükəsizlik sistemlərində iştirak edilməsi;

16.2.15. Azərbaycan Respublikasının digər dövlətlərlə əməkdaşlığının bərabər tərəfdaşlıq əsasında həyata keçirilməsi;

16.2.16. beynəlxalq terrorçuluğa və transmilli cinayətçılığa qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın həyata keçirilməsi.

Maddə 17.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadi sahədə milli təhlükəsizliyin təmin olunması

17.1. Azərbaycan Respublikasının iqtisadi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyatının və iqtisadi münasibətlərinin inkişafına təhlükə yaradan daxili və xarici amillərdən qorunmasıdır.

17.2. Azərbaycan Respublikasının iqtisadi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün aşağıdakı tədbirlər görülür:

17.2.1. Azərbaycan Respublikasının iqtisadi potensialının artırılması və bazar münasibətlərinin inkişaf etdirilməsi yolu ilə iqtisadi müstəqilliyinin təmin olunması;

17.2.2. ölkə iqtisadiyyatının inkişafını təmin edən təbii ehtiyatların, energetika əsaslarının və tranzit imkanlarının qorunması və möhkəmləndirilməsi;

17.2.3. ölkədaxili və beynəlxalq maliyyə təsisatları arasında qarşılıqlı sərfəli əməkdaşlığın gücləndirilməsi, daxili və xarici maliyyə ehtiyatlarının ölkə iqtisadiyyatının inkişafına yönəldilməsi;

17.2.4. Azərbaycan Respublikasının iqtisadi potensialının qorunması məqsədi ilə büdcə vəsaitlərinin və dövlət ehtiyatlarının səmərəsiz istifadəsinə yol verilməməsi;

17.2.5. iqtisadiyyatın inkişafının təmin edilməsi məqsədi ilə bank sisteminin təkmilləşdirilməsi;

17.2.6. iqtisadiyyatda dövlət idarəetməsinin təkmilləşdirilməsi;

17.2.7. iqtisadiyyatda qeyri-mütənasib inkişafın qarşısının alınması;

17.2.8. iqtisadi sahədə həyata keçirilən sosial yönümlü islahatların hüquqi təminatının təkmilləşdirilməsi;

17.2.9. milli məhsulların rəqabət qabiliyyətinin artırılması məqsədi ilə yerli istehsalçıların hüquqlarının müdafiə olunması;

17.2.10. enerji ehtiyatlarının istehsalı, nəqli, nəqliyyat dəhlizinin istismarı ilə bağlı layihələrin həyata keçirilməsi vasitəsi ilə Azərbaycan Respublikasının dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası;

17.2.11. iqtisadi fəaliyyət sahəsində cinayətkarlığa qarşı mübarizə aparılması.

17.3. Azərbaycan Respublikasının sənaye potensialının saxlanılması və möhkəmləndirilməsi üçün dövlət xarici sərmayəçilərə verilmiş zəmanətlərə riayət etməklə, xarici hüquqi və fiziki şəxslərin iştirakı ilə yaradılmış müəssisələrin istifadəsinə, yaxud mülkiyyətindəki iqtisadi obyektlərin

vəziyyətinə və istismarına nəzarəti həyata keçirir.

17.4. Azərbaycan Respublikasının strateji ehtiyatlarının istifadəsi üzrə müqavilələrin bağlanması və yerinə yetirilməsində milli təhlükəsizliyin təmin olunması tələbləri mütləq nəzərə alınır.

17.5. Azərbaycan Respublikasında daxili bazarın vahid və müstəqil maliyyə sisteminin, milli valyutanın qorunması, maddi və maliyyə vəsaitlərinin ölkə hüdudlarından qanunsuz çıxarılmasının qarşısının alınması, kommunikasiya və energetika sisteminin fasiləsiz və etibarlı fəaliyyətinin təmin olunması məqsədi ilə kompleks tədbirlər həyata keçirilir.

Maddə 18.

Azərbaycan Respublikasının sosial sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması

18.1. Azərbaycan Respublikasının sosial sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması vətəndaşların həyatı, sağlamlığı və maddi rifahının qorunmasının, cinayətkarlığın qarşısının alınmasının, miqrasiya və demoqrafik proseslərinin tənzimlənməsinin təmin edilməsidir.

18.2. Azərbaycan Respublikasının sosial sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün görülən əsas tədbirlər aşağıdakılardır:

18.2.1. vətəndaşların şəxsi təhlükəsizliyi, hüquq və azadlıqlarının təmin olunması zəmanətlərinin möhkəmləndirilməsi;

18.2.2. əhalinin sosial müdafiəsinin yüksəldilməsi və fiziki sağlamlığının qorunması üçün sosial müdafiə və səhiyyə sisteminin dünya standartlarına uyğunlaşdırılması;

18.2.3. cəmiyyətin kəskin təbəqələşməsinə yol verilməməsi üçün müvafiq sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi;

18.2.4. vətəndaşların sosial müdafiəsi üçün ayrılan vəsaitlərin səmərəli bölgüsünün və ünvanlı istifadəsinin təmin edilməsi;

18.2.5. qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial problemlərinin həll edilməsi;

18.2.6. yoxsulluğun aradan qaldırılması;

18.2.7. miqrasiya və demoqrafik proseslərin tənzimlənməsi.

Maddə 19.

Azərbaycan Respublikasının hərbi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması

19.1. Azərbaycan Respublikasının hərbi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyünə qarşı yönəlmiş hərbi xarakterli real və potensial təhdidlərdən müdafiə sahəsində tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsi və milli maraqların hərbi vasitələrlə qorunması qabiliyyətinin təmin edilməsidir.

19.2. Azərbaycan Respublikasının hərbi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün görülən əsas tədbirlər aşağıdakılardır:

19.2.1. Silahlı Qüvvələrin və başqa silahlı birləşmələrin hərbi hazırlıq səviyyəsinin və döyüş qabiliyyətinin artırılması, mövcud hərbi ehtiyatların səfərbərlik üçün hazır vəziyyətdə saxlanılması;

19.2.2. hərbi-sənaye kompleksinin inkişafı, müasir silah və hərbi-texniki nailiyyətlərin tətbiq edilməsi;

19.2.3. Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədləri yaxınlığında əlverişli qüvvələr nisbətinin yaranmasının əldə olunması;

19.2.4. Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədlərinin etibarlı mühafizəsinin təmin edilməsi;

19.2.5. kütləvi qırğın silahlarının işlənilib hazırlanmasının, istehsalının, yayılmasının, ehtiyatlarının yaradılmasının və tətbiqinin qarşısının alınması istiqamətində fəaliyyət göstərilməsi;

19.2.6. hərbi təhsil sisteminin inkişaf etdirilməsi, Silahlı Qüvvələrin və başqa silahlı birləşmələrin ixtisaslı kadrlarla təminatı işinin yaxşılaşdırılması;

19.2.7. hərbi xidmət əleyhinə cinayətkarlığa qarşı mübarizə aparılması;

19.2.8. Azərbaycan Respublikasının hərbi sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədilə xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığın həyata keçirilməsi;

19.2.9. kütləvi qırğın silahlarının komponentlərinin və texnologiyalarının, onları hədəfə çatdırma vasitələrinin, yeni hərbi istehsal texnologiyalarının qanunsuz yayılmasında ölkə ərazisinin tranzit kimi istifadə edilməsinin qarşısının alınması;

19.2.10. Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin və başqa silahlı birləşmələrinin hərbi və iqtisadi potensialının, döyüşə hazırlığının və döyüş qabiliyyətinin zəiflədilməsinə yönəlmiş fəaliyyətin aşkarlanması, qabaqlanması və qarşısının alınması;

19.2.11. müdafiə kompleksi sahəsində strateji əhəmiyyətli obyektlərin, həmçinin hərbi maraqlar baxımından əhəmiyyət kəsb edən elmi-texniki araşdırmaların və bu fəaliyyətin nəticələrinin, o cümlədən məlumatların, sənədlərin və proqram təminatı vasitələrinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi.

19.3. Hərbi və hərbi-texniki müqavilələrin bağlanması və yerinə yetirilməsində Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması tələbləri mütləq nəzərə alınır.

19.4. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr istisna olmaqla, ölkə ərazisində xarici hərbi bazaların yerləşdirilməsinə, habelə hərbi qüvvələrin, silah, hərbi texnika, kütləvi qırğın silahı komponentləri və texnologiyalarının tranzit daşımalarına yol verilmir.

Maddə 20.

Azərbaycan Respublikasının informasiya sahəsində milli təhlükəsizliyinin təmin olunması

20.1. Azərbaycan Respublikasının informasiya sahəsində milli təhlükəsizliyinin təmin olunması dövlət, ictimai və fərdi informasiya ehtiyatlarının qorunmasına, habelə informasiya sahəsində milli maraqların müdafiəsinə yönəlmiş tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsidir.

20.2. Azərbaycan Respublikasının informasiya sahəsində milli təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün görülən əsas tədbirlər aşağıdakılardır:

20.2.1. Azərbaycan Respublikasında informasiyanın, həmçinin dövlət informasiya ehtiyatlarının müdafiə-

si sahəsində milli sistemin yaradılması və möhkəmləndirilməsi;

20.2.2. dövlət orqanları və vəzifəli şəxslər tərəfindən qərarların qəbul edilməsinin informasiya təminatının həyata keçirilməsi məqsədilə obyektiv və qabaqlayıcı məlumatların toplanılması;

20.2.3. informasiya infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi;

20.2.4. dövlət sirlərinin qorunmasının hüquqi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi;

20.2.5. kompüter informasiyası sahəsində cinayətkarlığa qarşı mübarizə;

20.2.6. informasiya təhlükəsizliyinin və azadlığının təmin olunması.

Maddə 21.

Azərbaycan Respublikasının ekoloji sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması

21.1. Azərbaycan Respublikasının ekoloji sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması ətraf mühitin ona zərərli təsirlər nəticəsində yaranan təhdidlərdən qorunmasıdır.

21.2. Azərbaycan Respublikasının ekoloji sahədə milli təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün görülən əsas tədbirlər aşağıdakılardır:

21.2.1. ekoloji təhlükəsizlik siyasətinin konseptual əsaslarının hazırlanması və tətbiqi;

21.2.2. Azərbaycan Respublikasının ekoloji sahədə milli təhlükəsizliyinə xarici təhdidlər, ətraf mühitə təsir vasitələrinin hərbi və ya digər düşmən niyyətlə tətbiqini qadağan edən beynəlxalq müqavilələrə zidd olan xarici dövlət

və təşkilatların niyyət və tədbirləri haqqında məlumatların əldə edilməsi;

21.2.3. radioaktiv, bakterioloji və kimyəvi maddələrlə ölkənin əhalisinə və iqtisadiyyatına zərər vurmaq məqsədi ilə ətraf mühitə təsir edilməsinə yönəldilmiş fəaliyyətin qarşısının alınması;

21.2.4. yüksək ekoloji təhlükəli obyektlərə qəsdlər üçün zəmin yaradan cinayət əməllərinin aşkarlanması və qarşısının alınması;

21.2.5. müasir texnologiyaların tətbiqi ilə təbii ehtiyatların səmərəli istifadəsinin və ətraf mühitin mühafizəsinin gücləndirilməsi;

21.2.6. enerji ehtiyatlarının istehsalı və nəqli ilə bağlı yaradılan və istismar olunan infrastrukturun təbii fəlakətlərə, fəvqəladə hadisələrə, təxribatlara məruz qalma ehtimalına qarşı kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi;

21.2.7. təbiətdən istifadə və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində elmi cəhətdən əsaslandırılmış normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və onun tətbiqinə nəzarətin həyata keçirilməsi;

21.2.8. insan fəaliyyətinin təbiətə zərərli təsirinin azaldılması istiqamətində tədbirlər görülməsi, vətəndaşların sağlamlığı üçün yaranmış təhlükələr barədə onların vaxtında xəbərdar edilməsi və bu təhlükələrin aradan qaldırılması;

21.2.9. əhalinin ekoloji maarifləndirilməsi;

21.2.10. təbii fəlakətlərin vaxtında proqnozlaşdırılması, qoruyucu və qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi.

21.2.11. ekoloji cinayətlərə qarşı mübarizə aparılması.

Maddə 22.

Azərbaycan Respublikasının elm, mədəniyyət və mənəviyyat sahəsində milli təhlükəsizliyinin təmin olunması

22.1. Azərbaycan Respublikasının elm, mədəniyyət və mənəviyyat sahəsində milli təhlükəsizliyinin təmin olunması Azərbaycan xalqının mədəni irsinin, maddi və mənəvi dəyərlərinin, mədəni tələbatlarının ödənilməsi vasitələrinin və elmi-texniki potensialının daxili və xarici təhdidlərdən qorunması və inkişaf etdirilməsidir.

22.2. Azərbaycan Respublikasının elm, mədəniyyət və mənəviyyat sahəsində milli təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün əsas tədbirlər aşağıdakılardır:

22.2.1. Azərbaycan xalqının tarixi və mədəni irsinin, dilinin, adət-ənənələrinin, milli özünüdərkinin xarici təhdidlərdən qorunması və inkişaf etdirilməsi;

22.2.2. ümumdünya mədəniyyətinin qloballaşması prosesində milli mədəniyyətimizin özünəməxsusluğunun qorunması;

22.2.3. dünyanın mədəni nailiyyətlərindən milli mədəniyyətimizin tərəqqisində istifadə üçün imkanların yaradılması;

22.2.4. beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının tarixi və mədəni abidələrinin qorunmasının təmin edilməsi;

22.2.5. elmi potensialın qorunmasına və inkişafına dair dövlət siyasətinin uzunmüddətli proqramlarının hazırlanıb həyata keçirilməsi;

22.2.6. elm və təhsil səviyyəsinin dünya standartlarına

uyğunlaşdırılması məqsədilə inkişaf etmiş ölkələrlə əməkdaşlıq əlaqələrinin genişlənməsi, beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi;

22.2.7. ictimai mənəviyyat əleyhinə cinayətkarlığa qarşı mübarizə.

Maddə 23.

Azərbaycan Respublikasının dövlət təsisatlarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi

23.1. Azərbaycan Respublikasının dövlət təsisatlarının təhlükəsizliyinin təmin olunması dövlət orqanlarının və vəzifəli şəxslərin vəzifəsi və onların xidməti fəaliyyətinin əsas göstəricilərindən biridir.

23.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması tələbləri mütləq qaydada aşağıdakı hallarda nəzərə alınmalıdır:

23.2.1. ölkənin inkişaf istiqamətlərinin, sosial-iqtisadi mərhələlərinin strateji planlaşdırılması zamanı;

23.2.2. qanunların və digər normativ-hüquqi aktların hazırlanması, qəbulu və icrası zamanı.

23.3. Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarının formalaşdırılmasına və fasiləsiz fəaliyyət göstərməsinə qarşı yönəlmiş hər hansı hərəkətə və qərar qəbul edilməsinə yol verilmir.

23.4. Dövlət aşağıdakı istiqamətlərə yönəlmiş tədbirlər görür:

23.4.1. dövlət orqanlarında qulluğun nüfuzunun və hörmətinin yüksəldilməsi;

23.4.2. müəyyən edilmiş tələblərə uyğun gəlməyən

şəxslərin dövlət orqanlarında qulluğa daxil olmasını istisna edən təşkilati-hüquqi mexanizmlərin yaradılması.

23.5. Azərbaycan Respublikasının dövlət qulluqçuları öz fəaliyyətlərində ümumdövlət maraqlarını rəhbər tutmağa borcludurlar. Dövlət qulluqçularının dövlət hakimiyyətinin nüfuzuna xələl gətirən qərarlar qəbul etməsi və hərəkətlərə yol verməsi qadağandır.

Maddə 24.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması tədbirlərinin həyata keçirilməsi tələbləri və vasitələri

24.1. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması tədbirləri həyata keçirilərkən aşağıdakı tələblər nəzərə alınmalıdır:

24.1.1. vahid dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində bütün dövlət orqanlarının və vəzifəli şəxslərin səlahiyyətlərinin dəqiq bölünməsi, onların əlaqəli fəaliyyət göstərməsi üçün bu siyasətin ardıcıl reallaşdırılması, həmçinin qanuni əsaslarla vətəndaşların həmin tədbirlərdə iştirak etməsi;

24.1.2. milli maraqların qorunması üçün real və potensial, daxili və xarici təhdidlərə qarşı adekvat tədbirlərin görülməsi;

24.1.3. insanın, cəmiyyətin və dövlətin qarşılıqlı məsuliyyəti, onların maraqlarının tarazlaşdırılması.

24.2. Azərbaycan Respublikası öz milli təhlükəsizliyini sərəncamında olan bütün siyasi, iqtisadi, hərbi, hüquqi və digər vasitə və metodlarla birtərəfli qaydada və yaxud beynəlxalq müqavilələrə müvafiq olaraq təmin edir.

24.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi milli maraqların müdafiəsinin zəruri səviyyəsinin əldə edilməsi və saxlanması vasitəsi ilə təmin olunur:

24.3.1. dövlətin bu sahədəki fəaliyyətinin əsas istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi;

24.3.2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlərin aşkarlanması və proqnozlaşdırılması;

24.3.3. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə təhdidlərin qabaqlanması və qarşısının alınması üzrə əməliyyat və uzunmüddətli kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi, o cümlədən bu təhdidləri doğuran səbəb və şərtlərin aradan qaldırılması;

24.3.4. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə bilavasitə təhdid və qəsdlərin yarandığı təqdirdə, o cümlədən dövlətdaxili, transsərhəd və global xarakterli ekstremal və fəvqəladə vəziyyətlərdə milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi üçün qüvvə və vasitələrin səfərbər edilməsi;

24.3.5. Azərbaycan Respublikasının milli maraqlarının qorunması, milli təhlükəsizliyə qəsd edən qeyri-qanuni fəaliyyətin qarşısının alınması üçün təxirəsalınmaz qərarlar qəbul edilməsi və tədbirlər görülməsi;

24.3.6. Azərbaycan Respublikasının milli maraqlarına qarşı yönəlmiş qəsdlərin nəticələrinin lokallaşdırılması və ləğv edilməsi, kompleks bərpa tədbirlərinin həyata keçirilməsi.

IV FƏSİL. YEKUN MÜDDƏALAR

Maddə 25.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təmin olunması tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edən qüvvələrin və dövlət orqanlarının fəaliyyəti və buna yönəlmiş tədbirlərin maliyyələşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının büdcəsi və qeyri-büdcə vəsaitləri hesabına həyata keçirilir.

Maddə 26.

Milli təhlükəsizlik sahəsində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət

Milli təhlükəsizlik sahəsində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin pozulmasına görə hüquqi və fiziki şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Maddə 27.

Beynəlxalq müqavilələr və milli təhlükəsizlik

Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqlarını məhdudlaşdıran, dövlət müstəqilliyinin itirilməsinə yönəlmiş, yaxud Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə zərər vura biləcək beynəlxalq müqavilələrin bağlanılmasına yol verilmir.

Maddə 28.

Normativ-hüquqi aktların bu qanuna uyğunluğu

Bu qanunun müddəaları Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin təminatında ayrı-ayrı sahələri və vasitələri tənzimləyən qanunverici və digər normativ-hüquqi aktların hazırlanması və qəbul edilməsi üçün əsasdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İlham ƏLİYEV

Bakı şəhəri, 29 iyun 2004-cü il.

№ 712-IIQ.

*«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir.
(6 avqusta 2004-cü il, № 181)*

«Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu»-nda dərc edilmişdir (31 avqust 2004-cü il, № 8, maddə 602)

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA İNSAN HÜQUQLARININ MÜDAFİƏSİ ÜZRƏ MİLLİ FƏALİYYƏT PLANININ TƏSDİQ EDİLMƏSİ HAQQINDA

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycanın müasir inkişaf dövründə hüquqi dövlət quruculuğu və insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində söylərin gücləndirilməsi dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edilmişdir.

Ötən illər ərzində Azərbaycan Respublikası insan hüquqları sahəsində fəaliyyət göstərən nüfuzlu beynəlxalq qurumlarla əməkdaşlığı inkişaf etdirmiş, insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində 50-dən çox beynəlxalq sənədə tərəfdar çıxmış və bu sahədə beynəlxalq öhdəliklərin həyata keçirilməsində mühüm nailiyyətlər əldə etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 18 iyun tarixli sərəncamı ilə təsdiq olunmuş insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində dövlət proqramı çərçivəsində qanunvericilik və institusional islahatlar həyata keçirilmişdir. Demokratik ədalət mühakiməsi prinsiplərinə əsaslanan yeni məhkəmə sistemi, konstitusiya nəzarəti, insan hüquqları üzrə müvəkkil kimi yeni təsisatlar yaradılmış, hüquq-mühafizə fəaliyyəti təkmilləşdirilmiş, qeyri-hökumət təşkilatlarının, kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyəti genişlənmiş, insan hüquqlarının təmini sahəsində effektiv müdafiə mexanizmləri formalaşdırılmışdır.

Hazırda Azərbaycanın yaşadığı yeni inkişaf mərhələsi insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində aparılan ardıcıl islahatların davam etdirilməsini şərtləndirir. Qarşıdan gələn illər üçün Azərbaycan Respublikasının normativ hüquqi aktlarının insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartlara tam uyğunluğunun təmin edilməsi, beynəlxalq təşkilatlarla yeni əməkdaşlıq strategiyasının hazırlanması və həyata keçirilməsi, dövlət orqanlarının fəaliyyətinin insan hüquqlarının təminatı baxımından təkmilləşdirilməsi, elmi-analitik işlərin stimullaşdırılması, hüquqi maarifləndirmə işinin genişləndirilməsi, dövlətlə vətəndaş cəmiyyəti arasında qarşılıqlı əlaqələrin inkişaf etdirilməsi kimi vəzifələr müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikasında insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsini ümumdövlət vəzifəsi hesab edərək, BMT-nin «Minilliyin inkişaf məqsədlərinin» və Avropa Şurasının 3-cü Zirvə Görüşünün insan hüquqlarının müdafiəsi və demokratiyanın, qanunun aliliyinin təmini sahəsində müəyyən etdiyi prioritetləri nəzərə alaraq, insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində görülən tədbirlərin genişləndirilməsi məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı təsdiq edilsin (əlavə olunur).

2. Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti orqanlarına tapşırılsın, Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrinə və Baş Prokurorluğuna isə tövsiyə edilsin ki, normativ hüquqi aktların tətbiqi zamanı Azərbaycan Respublikasının insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində qanunvericiliyinin tələblərinə riayət olunmasına nəzarəti gücləndirsinlər.

3. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə

edilsin ki, qanun layihələrinin hazırlanması və qanunların qəbul edilməsi zamanı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq sənədlərdə əks etdirilmiş insan hüquq və azadlıqları əsas meyar kimi rəhbər tutsun və Azərbaycan Respublikasının normativ hüquqi aktlarının beynəlxalq hüquqi sənədlərə uyğunluğunu təmin etsin.

4. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə və Ali Məhkəməsinə tövsiyə edilsin ki, insan hüquqlarının müdafiəsini tənzimləyən beynəlxalq sənədlərin müddələrinin məhkəmə təcrübəsində tətbiqini təmin etsinlər.

5. Milli Fəaliyyət Planında göstərilən icra orqanlarına tapşırılsın ki, Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsinə yerli qeyri-hökumət təşkilatlarını cəlb etsinlər.

6. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, bu sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

7. Bu sərəncam imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham ƏLİYEV

Bakı şəhəri, 28 dekabr 2006-cı il

№ 1880

«Respublika» qəzetində dərc edilmişdir
(29 dekabr 2006-cı il, № 293)

31 yanvar 2008-ci il tarixli, 705 nömrəli; 6 mart 2008-ci il tarixli, 719 nömrəli fərmanlara əsasən dəyişikliklər və əlavələrlə

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA İNSAN HÜQUQLARININ
MÜDAFİƏSİ ÜZRƏ MİLLİ FƏALİYYƏT PLANI**

№	Tədbirlər	İcra müddəti	İcra orqanları
I. Normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi sahəsində fəaliyyət			
1.	Qanun layihələrinin hazırlanması zamanı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında əks etdirilmiş insan hüquq və azadlıqlarının əsas meyar kimi rəhbər tutulması	Mütəmadi	Nazirlər Kabineti, Prezidentin İcra Aparatı
2.	Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı insan hüquqlarına və azadlıqlarına dair beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn öhdəliklərin həyata keçirilməsi və Azərbaycan Respublikasının normativ-hüquqi aktlarının beynəlxalq hüquqi sənədlərə uyğunluğunun təmin edilməsi	Mütəmadi	Nazirlər Kabineti, Prezidentin İcra Aparatı, Xarici İşlər Nazirliyi

3.	Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxmadığı insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində beynəlxalq və regional konvensiyaların nəzərdən keçirilməsi və həmin sənədlərə ölkəmizin qoşulması istiqamətində tədbirlərin görülməsi	Mütəmadi	Nazirlər Kabineti, Ədliyyə Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman)
4.	Avropa Şurası ilə birlikdə «Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında» qanuna, Azərbaycan Respublikasının cinayət və seçki məəcəllələrinə əlavələr və dəyişikliklərin, habelə «Alternativ xidmət haqqında», «Bələdiyyələrə əlavə səlahiyyətlərin verilməsi haqqında» qanun layihələrinin hazırlanması	2007-2008	Müvafiq işçi qruplar
5.	«Şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlama yerlərində saxlanılması haqqında» qanun layihəsinin hazırlanması	2007	Müvafiq işçi qruplar

II. İnsan hüquqları sahəsində fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq		
<p>BMT-nin insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində ixtisaslaşmış müvafiq qurumları ilə, həmçinin Avropa Şurası, ATƏT və digər beynəlxalq qurumlarla əməkdaşlıq strategiyalarının hazırlanması, həyata keçirilməsi və inkişaf etdirilməsi</p>	<p>2007-2010</p>	<p>Nazirlər Kabineti, Xarici İşlər Nazirliyi və aidiyyəti orqanlar</p>
<p>İnsan hüquqlarının təmin olunması sahəsində beynəlxalq təşkilatlarla (BMT-nin İnsan hüquqları üzrə Ali Komissarlığı, ATƏT, Avropa Şurası və digər ixtisaslaşdırılmış qurumlar), habelə milli təsisatlarla birgə layihələrin təşviq olunması və səmərəliliyinin artırılması</p>	<p>2007-2010</p>	<p>Xarici İşlər Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Müdafiə Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman), Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin işləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dövlət Miqrasiya Xidməti, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiya və aidiyyəti orqanlar</p>

8.	Azərbaycan Respublikasının BMT-nin ixtisaslaşmış Komitələrinə verilən hesabatlarının hazırlanması işinə insan hüquq müdafəsi sahəsində fəaliyyət göstərən əlaqədar qeyri-hökumət qurumlarının cəlb edilməsi	Mütəmadi	Nazirlər Kabineti, Xarici İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi
9.	BMT-nin «Minilliyin inkişaf məqsədləri»nin təbliği və həyata keçirilməsi üçün BMT-nin İnsan Hüquqları Şurası ilə səmərəli əməkdaşlıq mexanizminin işlənilib hazırlanması və əlaqələrinin yaradılması	2007	Xarici İşlər Nazirliyi, İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman)
III. Əhəlinin müxtəlif qruplarının hüquqlarının müdafiəsinin gücləndirilməsi sahəsində tədbirlər			
10.	Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü nəticəsində qaçqın və məcburi köçkün düşmüş şəxslərin hüquqlarının kütləvi şəkildə pozulması faktının dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və onlara dəymiş zərərin Ermənistan dövləti tərəfindən ödənilməsi məqsədilə Beynəlxalq təşkilatlarda məsələnin qaldırılması	2007-2009	Prezidentin İcra Aparatı, Xarici İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi və aidiyyəti orqanlar

11.	Etnik azlıqların mədəni irsinin qorunub saxlanması və daha da inkişaf etdirilməsi	Mütəmadi	Prezidentin İcra Aparatı, Nazirlər Kabineti, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Milli Elmlər Akademiyası
12.	Sahibkarların hüquqlarının müdafiəsini daha da möhkəmləndirməsi	Mütəmadi	İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Vergilər Nazirliyi
13.	Xarici ölkələrdə cəza çəkən Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının və Azərbaycan Respublikasında cəza çəkən xarici ölkə vətəndaşlarının cəzalarının qəlan hissəsini çəkilməsi üçün vətəndaş olduqları ölkəyə verilməsinə dair bağlanmış müqavilələrdən irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirilməsi və müvafiq təhlillərin aparılması	Mütəmadi	Ədliyyə Nazirliyi
14.	Azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin saxlanma şəraitinin və rejiminin beynəlxalq təcrübəyə müvafiq olaraq humanistləşdirilməsi istiqamətində tədbirlərin davam etdirilməsi, qanunvericiliyə müvafiq dəyişikliklərin edilməsi	2007-2009	Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi

15.	Azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin beynəlxalq standartlara uyğun saxlanılması məqsədilə yeni penitensiar müəssisələrin inşa edilməsi işinin davam etdirilməsi	2007-2010	Nazirlər Kabineti, Ədliyyə Nazirliyi
16.	Azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin islah edilməsinə ictimaiyyətin, qeyri-hökumət təşkilatlarının cəlb edilməsi və ictimai nəzarət mexanizmlərinin tətbiq olunması, bu sahədə qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi	2007-2009	Ədliyyə Nazirliyi
17.	Qadınlara qarşı zorakılıq, o cümlədən məişət zorakılığı ilə mübarizənin gücləndirilməsi, bu cür zorakılığın qurbanları üçün hüquqi müdafiə vasitələrinin, zəruri kompensasiyanın, reabilitasiyanın, tibbi və psixoloji yardımın təmin olunması, bu sahədə geniş maarifləndirmə işinin təşkil edilməsi	Mütəmadi	Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Səhiyyə Nazirliyi

18.	Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı BMT-nin Mülki və siyasi hüquqlar, İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Paktlardan, Uşaq hüquqları haqqında, Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında Konvensiyadan, habelə Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyaya İnsan alverinin, xüsusən qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında Protokoldan irəli gələn öhdəliklərin tam həcmində yerinə yetirilməsi və həmin sənədlərə riayət olunmasının təmin edilməsi	2007-2008	Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman)
19.	Uşaq əməyinə dair müvafiq beynəlxalq konvensiyalardan, həmçinin Beynəlxalq Əmək Təşkilatının sənədlərindən irəli gələn öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üzrə tədbirlərin gücləndirilməsi	Mütəmadi	Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

20.	<p>Yetkinlik yaşına çatmayanların baxımsızlığı ilə mübarizə və sosial reabilitasiyası sahəsində QHT və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq</p>	Mütəmadi	Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi
21.	<p>Əhalinin hüquqi yardım almaq hüququndan daha səmərəli istifadə etməsinə kömək etmək məqsədilə və həmçinin hüquq fakültəsi tələbələrini peşə vərdişlərinə yiyələnmək məqsədilə ali təhsil müəssisələrinin hüquq fakültələri nəzdində «Hüquq Klinikalarının» yaradılması və fəaliyyətlərinə kömək göstərilməsi</p>	2007-2010	Təhsil Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman)

IV. Dövlət orqanlarının fəaliyyətinin insan hüquqlarının təmini baxımından təkmilləşdirilməsi sahəsində tədbirlər		
22.	Şəxsin tutulması, həbs edilməsi, müvəqqəti saxlama yerlərində və istintaq təcridxanalarında saxlanması zamanı qanunvericiliyin tələblərinin, insan hüquqlarının pozulması, pis rəftar, vəzifədən sui-istifadə və digər bu kimi halların ciddi araşdırılması, qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş tədbirlərin yerinə yetirilməsi	Mütəmadi Baş Prokurorluq
23.	Korrupsiya ilə mübarizənin gücləndirilməsi potensialının artırılması, milli mexanizmlərin daha da inkişaf etdirilməsi, habelə bu sahədə institusional islahatların davam etdirilməsi məqsədilə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsinin davam etdirilməsi	Mütəmadi İqtisadi İnkişaf Nazirliyi, Maliyyə Nazirliyi, Vergilər Nazirliyi, Milli Bank, Baş Prokurorluq, Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiya

24.	Dövlət orqanlarının fəaliyyətində şəffaflığın təmin edilməsi və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə növbəti illər üçün Milli Fəaliyyət Planının hazırlanması	2007	Müvafiq işçi qrup
25.	Məhkəmə qərarlarının vaxtında və dəqiq icrasını təmin etmək məqsədi ilə icra tədbirlərinin səmərəliliyinin artırılması	2007	Ədliyyə Nazirliyi
26.	Hakimlərin və hakimliyə namizədlərin, hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarının və vəkillərin tədrisində insan hüquqları sahəsində beynəlxalq konvensiyalarla bağlı mövzuların geniş istifadə edilməsi	Mütəmadi	Məhkəmə-Hüquq Şurası, Baş Prokurorluq, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Vəkillər Kollegiyası
27.	İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun məhkəmə tətbiqində nəzərə alınması məqsədilə tədbirlərin keçirilməsi	Mütəmadi	Məhkəmə-Hüquq Şurası

<p>28.</p>	<p>İnsan hüquqlarının müdafiəsini tənzimləyən beynəlxalq sənədlərin müddəalarının Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri tərəfindən tətbiqi üzrə araşdırma və tədqiqatların aparılması</p>	<p>Mütəmadi</p>	<p>Ədliyyə Nazirliyi, Milli Elmlər Akademiyasının İnsan hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat institutu</p>
<p>29.</p>	<p>Azərbaycan Respublikasında vəkillik institutunun gücləndirilməsi, fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması və müstəqilliyinin təmin edilməsi, habelə əhəlinin hüquqi yardım almaq imkanının təmin edilməsi məqsədilə bölgələrdə peşəkar vəkillərin sayının artırılması</p>	<p>2007-2008</p>	<p>Vəkillər Kollegiyası</p>
<p>30.</p>	<p>Seçki komissiyaları üzvləri üçün seçki hüququ üzrə ixtisaslaşdırılmış kursların keçirilməsi və seçkilərin aparılmasına dair maarifləndirmə işinin aparılması</p>	<p>Mütəmadi</p>	<p>Mərkəzi Seçki Komissiyası və aidiyyəti orqanlar</p>

31.	Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatları ilə qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması və inkişaf etdirilməsi	Mütəmadi	Prezidentin İcra Aparatı, Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman)
V. İnsan hüquqları sahəsində tədris, maarifləndirmə, elmi-analitik və əməkdaşlıq tədbirləri			
32.	BMT-nin Baş Məclisi tərəfindən bəyan edilmiş «İnsan hüquqları sahəsində maarifləndirmə» və «İnsan hüquqları sahəsində təhsil», YUNESKO-nun «Davamlı İnkişaf naminə təhsil» onilliklərinə uyğun insan hüquqları üzrə tədris vəsaitlərinin hazırlanması	2007-2008	Təhsil Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman), Milli Elmlər Akademiyasının İnsan hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat İnstitutu
33.	Orta və ali məktəblərdə insan hüquqlarının tədrisinə diqqətin artırılması, bu məqsədlə tədris proqramlarının təkmilləşdirilməsi	2007-2008	Nazirlər Kabineti, Təhsil Nazirliyi

34.	Məktəblilər və tələbələr üçün insan hüquqlarına dair olimpiadaların, müsabiqələrin keçirilməsi, insan hüquqlarının tətbiqinə dair bədii sərgilərin, festivalların və digər tədbirlərin keçirilməsi	Mütəmadi	Nazirlər Kabineti, Təhsil Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
35.	İnsan hüquqları ilə bağlı dərslər vəsaitlərinin və ədəbiyyatların hazırlanması və nəşri	2007-2008	Nazirlər Kabineti, Təhsil Nazirliyi, Milli Elmlər Akademiyasının insan hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat İnstitutu
36.	İnsan hüquqları tədrisinin adı və interaktiv üsullarla həyata keçirilməsi, bu prosesdə xüsusi metodikanın hazırlanması	2007-2008	Təhsil Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Aparatı, Milli Elmlər Akademiyasının insan hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat İnstitutu
37.	Ali təhsil və elm ocaqlarında insan hüquqları və azadlıqları problemlərinə dair elmi-tədqiqat işlərinin aparılması	Mütəmadi	Təhsil Nazirliyi, Milli Elmlər Akademiyası

<p>38.</p>	<p>YUNESKO-nun «Təhsil hamı üçün» prinsipinin təbliği, hüquqi maarifəndirmə işinin genişləndirilməsi və insan hüquq və azadlıqlarının daha səmərəli müdafiəsi məqsədilə insan hüquqlarının müxtəlif kateqoriyaları üzrə (mülki, siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar) əhalinin müxtəlif qrupları (qadınlar, uşaqlar, gənclər, əlillər, ahıllar, qaçqın və məcburi köçkünlər, məhkumlar, hərbi qulluqçular, narkomaniya və HIV/AIDS-ə yoluxmuş insanlar) üçün həmin qrup və yerli icmaların köməyindən istifadə etməklə hüquqi maarifəndirmə sahəsində müəllimlərin, məruzəçilərin, təlimatçıların hazırlanması</p>	<p>2007-2008</p>	<p>Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Müdafiə Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi və aidiyyəti orqanlar</p>
------------	---	------------------	--

39.	<p>Əhalinin hüquq düşüncəsinin və hüquq mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi, ayrı-seçkiliyin qadağan edilməsi, sülh və dözümlülük mədəniyyətinin təbliği məqsədilə Azərbaycan Respublikasının şəhər və rayonlarında maarifləndirmə tədbirlərinin keçirilməsi</p>	Mütəmadi	<p>Nazirlər Kabineti, Prezidentin İcra Aparatı, Ədliyyə Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman), Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi və aidiyyəti orqanlar</p>
40.	<p>Hüquqi maarifləndirmə məqsədilə müxtəlif çap məhsullarının - kitabların, bukletlərin, bülletenlərin hazırlanması, plakatların nəşr edilməsi və əhali arasında yayılması işinin təşkili</p>	2007	<p>Təhsil Nazirliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman), Milli Elmlər Akademiyasının İnsan Hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat institutu</p>

41.	İnsan hüquqları üzrə ixtisaslaşan dövlət qurumlarının əməkdaşlarının mütəmadi olaraq bu sahədə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi prosesinə cəlb edilməsi və mənimsənilmiş müsbət təcrübənin yayılması	Mütəmadi	Prezidentin icra Aparatı, Xarici İşlər Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Prokurorluq Orqanları, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman), Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dövlət Miqrasiya Xidməti, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiya və ədliyyəti orqanlar
42.	İnsan hüquq və azadlıqlarına mühüm təhlükə yaranan təcavüz, terrorçuluq, korrupsiya, insan alveri kimi cinayətlərin qarşısının alınması, mədəniyyətlərarası dialoqun və dinlərarası əməkdaşlığın gücləndirilməsi mövzularında beynəlxalq tədbirlərin (dəyirmi masa, seminar, konfrans və s.) həyata keçirilməsi	2007-2010	Nazirlər Kabineti, Prezidentin İcra Aparatı, Xarici İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman)

43.	İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun Azərbaycan dilinə tərcümə edilməsi	Mütəmadi	İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi yanında Azərbaycan Respublikasının səlahiyyətli nümayəndəsi və aidiyyəti orqanlar
44.	İnsan hüquqları sahəsində beynəlxalq sənədlərin, xüsusilə İnsan Hüquqlarına dair Avropa Konvensiyasının dövlət qulluqçuları, məhkəmə, prokurorluq, polis orqanlarının əməkdaşları, Ombudsman Aparatının və regional mərkəzlərinin işçiləri, bələdiyyə üzvləri, vəkillər və hüquq sahəsində ixtisaslaşan ali təhsil müəssisələrinin müəllimləri tərəfindən, öyrənilməsinin təşkil olunması, müvafiq təhsil müəssisələrinin ədəbiyyat fondunun zənginləşdirilməsi	2007-2008	Nazirlər Kabineti, Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Baş Prokurorluq, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman), Vəkillər Kollegiyası
45.	İnsan hüquqları sahəsində ixtisaslaşmış milli və beynəlxalq elmi-tədqiqat və tədris müəssisələri ilə əməkdaşlığın təkmilləşdirilməsi	Mütəmadi	Ədliyyə Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Milli Elmlər Akademiyasının İnsan hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat İnstitutu

46.	İnsan hüquqları üzrə ixtisaslaşmış kitabxananın yaradılması	2007	Nazirlər Kabineti, Təhsil Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Milli Elmlər Akademiyasının İnsan hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat İnstitutu
47.	Kütləvi informasiya vasitələrində insan hüquqları sahəsində məsələlərin geniş işıqlandırılması, bu məqsədlə televiziya və radio saatlarının təşkili, qəzetlərdə hüquq guşəsinin yaradılması. KİV nümayəndələri üçün insan hüquqları sahəsində maarifləndirmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi	Mütəmadi	Nazirlər Kabineti, Prezidentin İcra Aparatı, Mətbuat Şurası, Milli Televiziya və Radio Şurası
48.	İnsan hüquqları üzrə ixtisaslaşan dövlət qurumlarının insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində həyata keçirilən islahatlar, onların nəticələri və digər məsələləri əks etdirən internet səhifələrinin yaradılması	2007-2008	Prezidentin İcra Aparatı, Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman)

Azərbaycan Respublikası
ədliyyə nazirinin 29 noyabr
2007-ci il tarixli, 41-T nömrəli
əmri ilə təsdiq edilmişdir.

ƏDLİYYƏ ORQANLARI İŞÇİLƏRİNİN ETİK **DAVRANIŞ QAYDALARI**

1. ÜMUMİ MÜDDƏALAR

1.1. Ədliyyə orqanları işçilərinin etik davranış qaydaları (bundan sonra - Qaydalar) ədliyyə orqanlarında çalışan işçilərin (bundan sonra - ədliyyə işçisi) qulluq etikasını və xidmətdənkənar davranışının normalarını, prinsiplərini və onlara əməl edilməsi ilə bağlı münasibətləri müəyyən edir.

1.2. Bu Qaydalar ədliyyə orqanlarında xüsusi rütbələr nəzərdə tutulan, habelə dövlət qulluğu vəzifələrində çalışan işçilərə şamil edilir. Notariat fəaliyyəti ilə məşğul olan dövlət və xüsusi notariusların etik davranışı «Notariusun etik davranış kodeksi» ilə tənzimlənir.

1.3. Bu Qaydalar Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, BMT-nin «Hüquq mühafizə orqanlarının davranış məcəlləsi»nə, «Ədliyyə orqanlarında qulluq keçmə haqqında» və «Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında» Azərbaycan Respublikasının qanunlarına, həmçinin, korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında qanunvericiliyə, o cümlədən «Şəffaflığın artı-

rılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı Fəaliyyət Planı»na müvafiq olaraq hazırlanmışdır.

1.4. Ədliyyə işçisi öz fəaliyyətində insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlarına hörmət, qanunçuluq, humanizm və digər demokratik prinsipləri, yüksək etik davranış normalarını rəhbər tutaraq bu Qaydalara əməl etməyə borcludur.

2. ƏDLİYYƏ İŞÇİLƏRİNİN ETİK DAVRANIŞ PRİNSİPLƏRİ

2.1. İnsanların hüquq, azadlıq, qanuni maraqlarına, şərəf və ləyaqətinə, işgüzar nüfuzuna hörmət prinsipi-ədlıyyə işçisi unutmamalıdır ki, onun fəaliyyətinin əsas məqsədi insanların hüquq, azadlıq və qanuni maraqlarının təmin olunmasına (qorunmasına və müdafiəsinə) xidmət etməkdir. Ədliyyə işçisi insanların hüquq və azadlıqlarını, qanuni maraqlarını pozan, onların şərəf və ləyaqətini, həmçinin, işgüzar nüfuzunu ləkələyə biləcək qərarlar qəbul etməməli və hərəkətlərə (və ya hərəkətsizliyə) yol verməməlidir.

Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, ədliyyə işçisi xidməti vəzifələrinin icrası ilə bağlı fiziki şəxslərin, habelə digər ədliyyə işçilərinin şəxsi həyatı barədə ona məlum olmuş məlumatların konfidensiallığını təmin etməlidir. Ədliyyə işçisi, həmçinin, hüquqi şəxslərin işgüzar nüfuzuna hörmətlə yanaşmalı və onların

işgüzar nüfuzunu ləkələyə biləcək hərəkətlərə (və ya hərəkətsizliyə) yol verməməlidir.

2.2. Qanunçuluq prinsipi - ədliyyə işçisi vəzifələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrin, Azərbaycan Respublikasının qanunlarının və digər normativ hüquqi və normativ xarakterli aktlarının tələblərinə ciddi əməl etməlidir.

2.3. Vicdanlı davranış prinsipi - ədliyyə işçisi insan, cəmiyyət və dövlətin maraqları naminə öz xidməti vəzifələrini səmərəli yerinə yetirməyə borcludur. Ədliyyə işçisi bütün hallarda hər bir şəxs üçün vicdanlılıq nümunəsi olmalıdır.

2.4. Loyallıq prinsipi - ədliyyə işçisi onun xidməti vəzifəsinə aid olmadığı hallarda, ədliyyə və digər dövlət orqanlarının, onların rəhbərlərinin fəaliyyəti ilə əlaqədar (qanunsuz fəaliyyət istisna olmaqla) tənqidi ictimai mülahizələrdən, çıxışlardan və onların fəaliyyətinə ictimai qiymət verilməsindən çəkinməlidir. Bu qayda ədliyyə işçisinin elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə bağlı çıxışlarına və ya elmi yazılarına şamil olunmur.

Ədliyyə işçisi hər bir şəraitdə şərəf və ləyaqətini qorunmalı, andına sadıq olmalı, qulluq keçmə ilə bağlı vəzifələrinin icrası ilə bir araya sığmayan və onun adına xələl gətirə biləcək, habelə ədliyyə orqanlarının nüfuzunu aşağı sala biləcək hərəkətlərə yol verməməli, hər hansı etik normaların pozuntusu təsiri bağışlayan hərəkətlərdən çəkinməlidir.

Ədliyyə işçisi açıq çıxışlarla bağlı müəyyən olunmuş

qaydalara əməl etməlidir.

2.5. Mədəni davranış prinsipi-ədliyyə işçisi ünsiyyətdə olduğu bütün şəxslərlə, o cümlədən birbaşa və yuxarı rəhbəri, həmkarları və ya tabeliyində olan şəxslərlə davranışında nəzakətli, xeyirxah, diqqətli və təmkinli olmalıdır. Ədliyyə işçisi peşə fəaliyyəti ilə əlaqədar iradları, tənqidi fikirləri qəbul etməli, qiymətləndirməli və onlardan düzgün nəticə çıxarmalıdır.

Ədliyyə işçisi səmimi, çalışqan, intizamlı, təşəbbüskar olmalı, xarici görkəminə xüsusi fikir verməli, hər zaman səliqəli olmalıdır.

2.6. Qərəzsizlik prinsipi - ədliyyə işçisi xidməti vəzifəsini yerinə yetirərkən, o cümlədən qərar qəbul edərkən qərəzsiz olmalı və bu zaman irqinə, milliyyətinə, dilinə, cinsinə, sosial mənşəyinə, əmlak və qulluq vəziyyətinə, dinə münasibətinə, əqidəsinə, ictimai və ya digər birliyə mənsubiyyətinə görə hər hansı şəxsin və ya şəxslər qrupunun üstünlüyünə, yaxud belə üstünlüyün əldə edilməsi üçün şəraitin yaradılmasına yol verməməlidir.

Ədliyyə işçisi xidməti vəzifələrinin yerinə yetirilməsi zamanı siyasi bitərəfliyə əməl etməyə borcludur.

Ədliyyə işçisi özünün və ya maraqlı şəxslərin mənafələrinin onun xidməti vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə təsirinə yol verməməli və bu cür təsir üçün şərait yaratmamalıdır.

Ədliyyə işçisi öz qulluq vəzifələrindən kənar, o cümlədən başqa əməkdaşların səlahiyyətlərinə aid məsələlərə müdaxilə etməməli, onların icraatında olan sənəd və materialların həllinə təsir etməyə cəhd etməməli, maraq

göstərməməlidir.

2.7. İctimai etimad prinsipi - ədliyyə işçisi Azərbaycan Respublikasının, ədliyyə orqanlarının və bu orqanlarda qulluğun nüfuzunu möhkəmləndirməyə, ədliyyə işçisi adını, şərəf və ləyaqətini uca tutmağa borcludur.

Ədliyyə işçisi etik davranış qaydalarının onun tərəfindən pozulması nəticələrini aradan qaldırmalı, ictimai etimadın bərpası üçün tədbirlər görməlidir.

Ədliyyə işçisi ədliyyə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin fəaliyyəti barədə ictimaiyyəti məlumatlandıran kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada doğru (dürüst) məlumatlar almasına köməklik göstərməlidir.

2.8. Peşəkarlıq və fərdi məsuliyyətin artırılması prinsipi - ədliyyə işçisi öz qulluq borcunun məsuliyyətini dərinədən dərk etməli, ixtisasını artırmalı, rəhbər işçilər həmçinin, qulluq vəzifələrini yerinə yetirərək işçilərin nəzəri biliklərinin və peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması üçün tədbirlər görməlidir.

Ədliyyə işçisi etik davranışı və öz peşəkar fəaliyyəti ilə ədliyyə orqanlarına hüquqi və fiziki şəxslərin inamını artırmalı və möhkəmləndirməlidir.

3. ƏDLİYYƏ İŞÇİLƏRİNİN KORRUPSIYAYA QARŞI DAVRANIŞI

3.1. Ədliyyə işçisi tərəfindən qanunsuz olaraq maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə

etməyə yönəlmiş hərəkətlər (hərəkətsizlik) etmək və ya qərarlar qəbul etmək qadağandır.

Ədliyyə işçisi onun hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin) və ya qərarlarının maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə etməyə gətirib çıxarmasını istisna edən tədbirlər görməlidir.

Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş ödəniş məbləğləri istisna olmaqla, şəxslərə xidmət (xidmətlər) göstərən ədliyyə işçisi buna görə hər hansı haqq tələb edə bilməz.

3.2. Ədliyyə işçisi qanunsuz maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif olunduğu hallarda onlardan imtina etməlidir. Maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər ədliyyə işçisinə ondan asılı olmayan səbəblərdən verilərsə, o, bu barədə birbaşa rəhbərinə məlumat verməli, maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər onun işlədiyi ədliyyə orqanına akt üzrə təhvil verilməlidir.

Tərəflərdən biri ədliyyə orqanı olan əqdlərdə bu orqanlarda çalışan ədliyyə işçisi digər tərəf ola bilməz.

3.3. Ədliyyə işçisi xidməti vəzifələrinin qərəzsiz icrasına təsir edə bilən və ya bu cür təsir təəssüratı yaradan və ya onun vəzifələrinin icrası müqabilində mükafat qismində verilən və ya bu cür mükafat təəssüratı yaradan hədiyyələri özü və ya digər şəxslər üçün tələb edə və ya qəbul edə bilməz. Bu qayda qonaqpərvərliklə bağlı və dəyəri «Korupsiyaya qarşı mübarizə haqqında» Qanunda nəzərdə tutulmuş məbləğdən yuxarı olmayan hədiyyələrin təqdim olunduğu hallara şamil edilmir.

Ədliyyə işçisi hədiyyənin qəbul edilməsi və ya qo-

naqərvərlikdən istifadə ilə bağlı qərara gələ bilmədiyi hallarda bu məsələ barədə birbaşa rəhbərinin rəyini öyrənməlidir.

3.4. Ədliyyə işçisi qulluq etdiyi dövrdə maraqların toqquşmasına yol verməməli və qanunsuz olaraq öz vəzifə səlahiyyətlərindən şəxsi maraqları üçün istifadə etməməlidir.

Ədliyyə işçisi xidməti vəzifələri ilə onun şəxsi maraqları arasında ziddiyyət yarana biləcəyi hallarda o, qanunvericiliyə müvafiq olaraq ədliyyə orqanlarına qulluğa qəbul olunduqda, habelə bundan sonrakı dövrdə həmin maraqların xarakteri barədə ədliyyə orqanının rəhbərinə məlumat verməyə borcludur. Ədliyyə işçisinə başqa iş keçmə ilə əlaqədar edilən təkliflər maraqların toqquşmasına səbəb ola bilərsə, o, bu barədə ədliyyə orqanının rəhbərinə əvvəlcədən məlumat verməlidir.

Bütün hallarda maraqların toqquşmasına səbəb ola bilən məsələlər, vəzifəyə namizəd barəsində müvafiq təyinat aparılanadək aradan qaldırılmalıdır. Ədliyyə işçisi ədliyyə orqanlarından xaric edildikdən sonra qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddət ərzində əvvəllər fəaliyyətinə nəzarət etdiyi idarə, müəssisə, təşkilatlara və ya onların bölmələrinə iş qəbul edilə bilməz. Ədliyyə işçisi maraqların toqquşmasının qarşısının alınması üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər tədbirlər görməlidir.

Ədliyyə işçisi qulluğa qəbul edilərkən və bundan sonrakı müddətdə etik davranış qaydaları, korrupsiyaya qarşı mübarizə və maraqların toqquşmasının qarşısının alın-

ması ilə əlaqədar normativ hüquqi və normativ xarakterli aktlarla tanış olmalıdır. Bu aktlara əməl edilməsi ilə bağlı hər hansı suallar yarandıqda bu barədə birbaşa və ya yuxarı rəhbərinə müraciət etməlidir.

4. ƏDLİYYƏ İŞÇİLƏRİNİN XİDMƏTİ DAVRANIŞI

4.1. Ədliyyə işçisinin xidməti davranışı qanunvericiliklə ona verilmiş hüquqların həyata keçirilməsi və vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar fəaliyyətidir. Ədliyyə işçisinin xidməti davranışı bu Qaydalarla müəyyən edilmiş etik davranış normalarına və prinsiplərinə əsaslanmalıdır.

Ədliyyə işçisinin xidməti davranışı bu Qaydalara və digər normativ hüquqi və normativ xarakterli aktlara uyğun olaraq tənzimlənir.

Ədliyyə işçisi icra və əmək intizamına əməl etməli, iş vaxtını kənar işlərə sərf etməməli, üzrsüz səbəbdən işdən yayınmamalıdır.

4.2. Ədliyyə işçisi birbaşa və ya yuxarı rəhbərinin qanuna uyğun olan və səlahiyyətləri daxilində qəbul etdiyi yazılı əmri, sərəncamı və ya verdiyi şifahi tapşırıqları yerinə yetirməyə borcludur.

Ədliyyə işçisi birbaşa və ya yuxarı rəhbər tərəfindən ona verilən əmrin, sərəncamın və ya tapşırığın qanuna və ya digər normativ hüquqi akta zidd olmasına əmindirsə, bu barədə yazılı əsaslandırmanı birbaşa və ya yuxarı rəh-

bərinə təqdim etməlidir. O, birbaşa rəhbərindən bu əmr, sərəncam və ya tapşırıqın yazılı şəkildə təsdiq olunmasını tələb etməlidir. Birbaşa rəhbərindən yazılı şəkildə təsdiq edilmiş əmr, sərəncam və ya tapşırıq almasına baxmayaraq, ədliyyə işçisi onların qanuna, yaxud digər normativ hüquqi akta zidd olmasına inanmaqda davam edərsə, o, həmin əmr, sərəncam və ya tapşırıqın yerinə yetirilməsindən imtina edə bilər.

Qanuni göstərişlərin yerinə yetirilməməsi intizam məsuliyyətinə səbəb olur.

4.3. Ədliyyə işçisi subordinasiya məsələlərinə diqqət yetirməli, şikayət halları istisna olmaqla, yuxarı rəhbərinə yalnız birbaşa rəhbəri vasitəsilə müraciət etməlidir.

4.4. Ədliyyə işçisi qulluq vəzifəsi ilə bağlı tədbirlərdə iştirakı barədə əvvəlcədən bilavasitə rəhbərini məlumatlandırmalıdır.

4.5. Ədliyyə işçisi istifadəsində olan dövlət əmlakından, maliyyə vəsaitlərindən, rabitə, kompüter və digər kommunikasiya sistemlərindən, nəqliyyat vasitələrindən və digər maddi-texniki təchizat avadanlıqlarından qənaətlə və səmərəli istifadə etməlidir.

Ədliyyə işçisinə dövlət əmlakından, maliyyə vəsaitlərindən, rabitə, kompüter və digər kommunikasiya sistemlərindən, nəqliyyat vasitələrindən və digər maddi-texniki təchizat avadanlıqlarından şəxsi maraqları nəminə, habelə xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar olmayan digər məqsədlər üçün istifadə etməsi qadağandır.

4.6. Ədliyyə işçisi istifadəsindəki xidməti silah və xüsusi vasitələrin, həmçinin xidməti vəsiqəsinin saxlanması və

gəzdirilməsində məsuliyyətli olmalıdır.

4.7. Ədliyyə işçisi xidmət etdiyi ədliyyə orqanının sərəncamında olan məlumatların qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada əldə olunması və yayılması mümkünlüyünü təmin etməli, habelə xidməti informasiyanın təqdim edilməsi qaydalarına əməl etməlidir.

Ədliyyə işçisi xidməti fəaliyyəti zamanı əldə etdiyi məlumatları şəxsi maraqları üçün istifadə edə bilməz.

4.8. Ədliyyə işçisi dövlət sirrini və qanunla mühafizə edilən digər sirri həmişə, o cümlədən işdən çıxdıqdan sonra da saxlamalıdır.

5. ƏDLİYYƏ İŞÇİLƏRİNİN XİDMƏTDƏN KƏNAR DAVRANIŞI

5.1. Ədliyyə işçisi şəxsi həyatında ümumqəbul olunmuş milli əxlaq, ictimai davranış normalarına əməl etməlidir.

5.2. Ədliyyə işçisi icra etmək imkanı olmayacağı təqdirdə öhdəliklər (kredit, borc, pul, kirayə və s.) götürməməlidir. Üzərinə götürdüyü öhdəlikləri müəyyənləşdirilmiş şərtlərə uyğun icra etməlidir.

5.3. Ədliyyə işçisi öz ailə üzvlərinin, habelə sosial və digər münasibətlərin onun xidməti fəaliyyətinə nüfuz etməsinə yol verməməlidir.

5.4. Ədliyyə işçisi vəzifəsindən və qulluq mövqeyindən şəxsi məqsədlər üçün istifadə etməməli, xidməti zərurət olmadıqda ədliyyə orqanları əməkdaşı olduğunu qabartmamalı, xidməti vəsiqəsini təqdim etməməlidir.

5.5. Ədliyyə işçisi heç bir seçkili və ya digər təyinatlı vəzifələr tuta bilməz, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməz. Ədliyyə işçisi pedaqoji fəaliyyətlə işlədiyi ədliyyə orqanı rəhbərinin icazəsi ilə məşğul ola bilər, elmi və yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olması barədə işlədiyi ədliyyə orqanının rəhbərini əvvəlcədən məlumatlandırmalıdır.

6. BƏZİ ƏDLİYYƏ ORQANLARINDA DAVRANIŞIN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

6.1. Müstəntiqlər, məhkəmə icraçıları, həmçinin, Məhkəmə ekspertizası mərkəzinin, penitensiar və tibb xidmətlərinin əməkdaşları bu Qaydalarla müəyyən edilmiş bütün normalara, o cümlədən aşağıdakılara əməl etməlidir:

6.1.1. Müstəntiq:

vəzifələrini yerinə yetirərkən qanunu və vicdanını rəhbər tutmalıdır;

istintaq hərəkətlərini həyata keçirərkən orada iştirak edən şəxslərlə prosessual münasibətlərdən kənara çıxmamalıdır.

6.1.2. Məhkəmə icraçısı:

icra işi ilə bağlı tərəflər və ya onların qohumları (yaxınları) ilə xidmətdənkənar münasibətlər qurmamalıdır; aralarında münaqişə olan tərəflərin münasibətlərinin kəskinləşməsinə şərait yaratmamalı, zərurət olduqda, ayrı-ayrı icra hərəkətlərini həyata keçirərkən həmin şəxslərin

bir-biri ilə təmasda olmamaları üçün tədbirlər görməlidir; icra hərəkətlərini həyata keçirərkən iş üzrə tərəflərin, eləcə də cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan cəzalara məhkum edilmiş şəxslərin və onların ailə üzvlərinin şəraf və ləyaqətini alçalda biləcək hərəkətlərə yol verməməlidir.

6.1.3. Məhkəmə ekspertizası:

məhkəmə ekspertizasının aparılması ilə bağlı işin gedişatında maraqlı olduğunu güman etməyə əsas verən proses iştirakçıları ilə şəxsi əlaqələr yaratmamalıdır; dövlət, qulluq, peşə və kommersiya sirri təşkil edən və qanunla qorunan məlumatları, habelə məhkəmə ekspertizasının aparılması ilə əlaqədar ona məlum olan və açıqlanması insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulmasına səbəb ola bilən məlumatları yaymamalıdır.

6.1.4. Penitensiar xidmətin əməkdaşı:

qohumunun məhkum olunması barədə məlumatı ona məlum olduğu vaxt qulluq etdiyi orqanın rəhbərliyinə təqdim etməlidir;

özünün əxlaqı və vəzifə borclarını yerinə yetirməsi ilə yüksək nümunə göstərməli və məhkumların rəğbətini qazanmalıdır;

penitensiar müəssisələrdə və istintaq təcridxanalarında saxlanılan bütün şəxslərlə münasibətdə nəzakətli olmalı, onlarla davranış zamanı hüquqlarına hörmət etməlidir; məhkumların fikir, vicdan və dini etiqad azadlığına hörmətlə yanaşmalıdır;

məhkumlarla, onların qohumları və yaxınları ilə xidmətdənkənar münasibətlər yaratmamalıdır.

6.1.5. Tibb xidmətinin əməkdaşı:

penitensiar müəssisələrdə və istintaq təcridxanalarında saxlanılan şəxslərlə davranışda tibb işçiləri üçün ümumqəbul olunmuş deontologiya qaydalarına ciddi əməl etməklə yanaşı, azadlıqdan məhrum etmə yerlərinin spesifik xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdır;

penitensiar müəssisələrdə və istintaq təcridxanalarında saxlanılan şəxslərlə davranışda onlara hər hansı bir səbəbdən ayrı-seçkilik qoymadan öz peşə etikası çərçivəsində tibbi xidmət göstərilməsini təmin etməli, onların fiziki və psixi sağlamlığının qayğısına qalmalıdır;

həkim sirrinin saxlanması və xidməti fəaliyyəti ilə əlaqədar malik olduğu məlumatların yayılmaması üzrə ümumi qaydalara əməl etməlidir.

7. ETİK DAVRANIŞ QAYDALARININ HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN TƏMİN OLUNMASI

7.1. Ədliyyə işçisi tərəfindən etik davranış qaydalarına əməl olunması üçün davranışının həmin qaydalara uyğunluğu onun özü, birbaşa və ya yuxarı rəhbəri tərəfindən müntəzəm təhlil edilir və bu Qaydalarla müəyyən edilmiş tədbirlər görülür.

7.2. Etik davranış qaydalarına əməl olunmasına nəzarət müvafiq ədliyyə orqanının rəhbəri tərəfindən həmin orqanın kadr xidməti vasitəsilə həyata keçirilir.

7.3. Etik davranış qaydalarına əməl edilməsi ilə bağlı

aşağıdakılar həyata keçirilir:

ədliyyə işçilərinin xidməti davranışlarının bu Qaydalarla müəyyən olunan etik davranış qaydalarına uyğunluğuna nəzarət və onun təhlili aparılmalıdır;

ədliyyə işçiləri arasında onların tutduqları vəzifələrə uyğun olaraq vəzifə bölgüsü aparılmalıdır; rəhbər işçilər tərəfindən tabeliyində olan şəxslər hüquqa və hamılıqla qəbul edilmiş etik normalara zidd olan hərəkət etməyə və qərarlar qəbul etməyə sövq edilməməlidir;

ədliyyə orqanlarına və onların struktur bölmələrinə kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi zamanı qanunvericiliyin tələblərinə əməl edilməlidir;

etik davranış qaydalarının pozulmasının qarşısının alınması və profilaktikası üzrə tədbirlər görülməlidir;

ədliyyə işçilərinə etik davranış qaydaları izah edilməli və müraciət olunduğu təqdirdə etik davranış qaydalarına əməl olunmasına dair onlara tövsiyələr verilməlidir;

etik davranış qaydalarını pozan ədliyyə işçilərinin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün tədbirlər görülməlidir;

etik davranış qaydaları və ədliyyə işçiləri tərəfindən həmin qaydalara əməl olunmasını tələb etmək hüquqlarına malik olmaları barədə vətəndaşları və təşkilatları məlumatlandırmaq üçün tədbirlər görülməlidir;

etik davranış qaydalarının pozulması halları ilə bağlı həyata keçirilmiş tədbirlər barədə maraqlı tərəflər məlumatlandırılmalıdır;

etik davranış qaydalarının pozulmasının nəticələrinin aradan qaldırılması, habelə ədliyyə orqanına ictimai eti-

madın artırılması üçün tədbirlər görülməlidir;

etik davranış qaydalarına əməl olunması ilə bağlı qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər vəzifələr həyata keçirilməlidir.

7.4. Etik davranış qaydalarının pozulması ədliyyə işçisinin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün əsasdır.

7.5. Ədliyyə işçisinin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada və müddətdə həyata keçirilir.

7.6. Bu Qaydaların müddələrinin ədliyyə işçisi tərəfindən pozulması barədə şikayət və ya digər məlumat daxil olduqda xidməti yoxlama (intizam icraatı) başlanıla bilər.

Ədliyyə işçisi barəsində xidməti yoxlama (intizam icraatı) aparılarkən ona verilən sualları tam, səmimi və obyektiv cavablandırılmalıdır.

7.7. Xidməti yoxlama (intizam icraatı) zamanı ədliyyə işçisi tərəfindən yol verilən hüquq pozuntusunda cinayət tərkibinin əlamətləri aşkar edildikdə, həmin əlamətləri aşkar etmiş ədliyyə orqanının rəhbəri bu barədə cinayət təqibi orqanına məlumat verməlidir.

7.8. Ədliyyə işçilərinin etik davranışı ilə bağlı bu Qaydalarla nəzərdə tutulmayan məsələlər «Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir.

Azərbaycan Respublikası
Məhkəmə-Hüquq Şurasının
22 iyun 2007-ci il tarixli
qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

HAKİMLƏRİN ETİK DAVRANIŞ KODEKSİ

Hakimlərin Etik Davranış Kodeksi (bundan sonra «Kodeks») hakimlik fəaliyyətinin etik prinsiplərinin və standartlarının toplusudur. Kodeks hakimlər üçün spesifik əxlaq və ədəb tələblərini, onların peşə etikası məsələlərini, iş fəaliyyətindən kənar davranışını nizamlayır, peşə fəaliyyətinə münasibətini müəyyən edir.

I. ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1.

Hakim bütün fəaliyyəti dövründə dövlətin, vətəndaşın və ədalət mühakiməsinin qarşısında onun məsuliyyətini təcəssüm etdirən hakim andına sadıq olmalı, səlahiyyətlərini həyata keçirərkən və xidmətdən kənar fəaliyyətində bu anda uyğun davranış nümayiş etdirməlidir.

Maddə 2.

Hakim bütün hallarda Azərbaycan Respublikasının

Konstitusiyasına riayət etməli, «Məhkəmələr və hakimlər haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununu və digər normativ hüquqi aktları rəhbər tutmalı, cəmiyyətdə məhkəmə hakimiyyətinə, habelə hakimlərin müstəqilliyinə və qərəzsizliyinə hörmətin artmasına rəvac verməlidir.

Maddə 3.

Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi üzrə vəzifələrin icrası hakimin fəaliyyətində üstün əhəmiyyətə malikdir.

Maddə 4.

Hakim ona həvalə olunmuş işlərə baxarkən, öz vəzifəsini ləyaqətlə icra etməli, fəaliyyətində ədalətli, qərəzsiz və dəyanətli olmalıdır.

Maddə 5.

Hakim hər bir şəraitdə şərəf və ləyaqətini qorumalı, məhkəmə hakimiyyətinin nüfuzuna, hakimin yüksək adına xələl gətirə, ədalət mühakiməsini həyata keçirərkən onun obyektivliyini və müstəqilliyini şübhə altı-na ala bilən hər cür davranışdan çəkinməlidir.

II. PEŞƏ FƏALİYYƏTİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ İLƏ ƏLAQƏDAR HAKİMİN DAVRANIŞ QAYDALARI

Maddə 6.

Hakim öz peşə vəzifələrini vicdanla icra etməli, işlərə və materiallara vaxtında baxılması üçün qanunla nəzərdə tutulmuş bütün zəruri tədbirləri görməlidir.

Maddə 7.

Hakim özünün peşə fəaliyyətinə heç bir şəxs, o cümlədən qohum, dost və tanış tərəfindən hər hansı formada müdaxilə edilməsinə yol verməməlidir. İş üzrə qəbul ediləcək qərar özünün, ailə üzvlərinin və digər qohumlarının maraqlarına toxuna bilərsə, habelə qərəzsizliyi şübhə doğurarsa, hakim həmin iş baxılmasında iştirak etməkdən özü-özünə etiraz etməlidir.

Maddə 8.

Hakim proseslərdə iştirak edən bütün şəxslərə (tərəflər, o cümlədən müdafiəçilər, dövlət ittihamçıları, həmçinin şahidlər və s.) eyni münasibət göstərməlidir. Hakim proses iştirakçılarından hər hansı birinə digərinə nisbətdə üstünlük verməməlidir. Hakim irqi, cinsi, dini və ya milli xarakterli fikir nümayiş etdirməməli, hər hansı ayrı-seçkiliyə yol verməməlidir.

Maddə 9.

Hakim yüksək məhkəmə mədəniyyətini nümayiş etdir-

məklə proses iştirakçılarının hər birinə qarşı münasibətdə ədəb və nəzakətlə davranmalı, prosesin bütün iştirakçılarında bir-birinə və məhkəməyə hörmətlə yanaşmağı tələb etməli, məhkəməyə qarşı aşkar hörmətsizlik göstərənləri cəzalandırmalıdır.

Maddə 10.

Hakim hər hansı hakimiyyət və idarəetmə orqanlarının, habelə ayrı-ayrı şəxslərin təsiri altına düşməməli, ictimai rəy və ya tənqid onun tərəfindən qəbul edilən qərarların qanuniliyinə və əsaslılığına təsir etməməlidir. İşə kollegial baxılarkən, hakim qərarını onunla bir tərkibə daxil olan digər hakimlərin ifadə etdikləri fikirləri nəzərdən keçirib, öz daxili inamına əsaslanmaqla qəbul etməlidir.

Maddə 11.

İnzibati səlahiyyətlərə malik olan hakim (məhkəmənin sədri, məhkəmə sədrinin müavini, kollegiya sədri, habelə həmin vəzifələri müvəqqəti icra edənlər) həmin səlahiyyətləri vicdanla yerinə yetirməli, bundan digər hakimlərə qarşı təzyiqlə vasitəsi kimi istifadə etməməli, hakimlərin müstəqilliyini məhdudlaşdıran hər hansı hərəkətdən çəkinməlidir.

Maddə 12.

Hakim vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar ona məlum olmuş sirri yaymamalıdır. Başa çatmamış məhkəmə işləri ilə əlaqədar faktlar barədə və yaxud məhkəmə baxışına təyin olunmuş işlər haqqında şərhlər, izahat verməməli, ictimaiyyət və kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri ilə

görürlərdə bu və ya digər məhkəmə işi barədə konkret fikrini bildirməməlidir. İşdən kənarında qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarını və digər hakimlərin hərəkətlərini şübhə altında qoymamalıdır.

Maddə 13.

Hakim icraatında olan işin aid olduğu şəxslərlə qeyri-prosessual münasibətlər yaratmamalı, onlarla bu cür ünsiyyətdən çəkinməlidir.

Maddə 14.

Hakim məhkəmə baxışının aşkarlığı prinsipini gözləməlidir. Bu prinsip ancaq qanunvericilikdə müəyyən olunmuş hallarda məhdudlaşdırıla bilər.

Hakim kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin ictimaiyyəti məhkəmə orqanlarının fəaliyyəti barədə məlumatlandırmaqdan ibarət vəzifəsinə hörmətlə yanaşmalıdır. Məhkəmə fəaliyyətinin işıqlandırılması məhkəməyə maneçilik törətmək məqsədi güdmürsə, hakim kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin işinə imkan yaratmalıdır.

Hakim kütləvi informasiya vasitələri orqanı və ya nümayəndəsi ilə hakimin davranışına və məhkəmə prosesinin gedişinə nüfuz və ya təsir edə biləcək şəxsi münasibətlər qurmamalı, onlarla hər hansı əlaqələrdən öz maraqları üçün istifadə etməkdən çəkinməlidir.

Maddə 15.

Hakim ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan nəzəri və təcrübi bilik səviyyəsini daim inkişaf etdirməlidir.

Maddə 16.

Hakim zahirən səliqəli olmalı, məhkəmə iclasını xüsusi geyimdə, məhkəmə hakimiyyətinin rəmzləri ilə təmin edilmiş iclas zalında aparmalı, prosessual sənədləri qanunun tələblərinə uyğun, aydın və dil mədəniyyətini gözləməklə tərtib etməlidir .

Maddə 17.

Hakim qulluq səlahiyyətlərindən istifadə edərək öz şəxsi və yaxud ailə üzvlərinin maraqlarını güdməyə və müdafiə etməyə haqlı deyildir. O, özünü elə aparmalıdır ki, ailə, qohumluq, dostluq və s. münasibətləri tutduğu vəzifəyə xələl gətirməsin.

Maddə 18.

Hakim işin həllinə təsir edə bilən xidmət və təkliflərdən çəkinməli, baxdığı işlə əlaqədar olaraq təşəkkür əlaməti kimi hədiyyə, sovqat və bəxşiş qəbul etməməlidir.

III. HAKİMİN PEŞƏ FƏALİYYƏTİNDƏN KƏNAR DAVRANIŞ QAYDALARI

Maddə 19.

Hakimin professional fəaliyyətindən kənar davranışı onun ədalətli, obyektiv, qərəzsiz olmasına kölgə salmamalıdır.

Maddə 20.

Hakim peşə fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə və məhkəmə hakimiyyətinin nüfuzuna xələl gətirməyən ictimai fəaliyyətdə iştirak edə, maraqlarının müdafiəsi, peşə hazırlığının artırılması və müstəqilliyinin qorunması üçün hakim assosiasiyaları yarada, onlara daxil ola bilər.

Maddə 21.

Hakim heç bir seçkili və ya təyinatlı vəzifələr tuta bilməz, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməz.

Maddə 22.

Hakim siyasi partiyalara və hərəkatlara mənsub ola, onlara bu və ya digər formada dəstək göstərə, siyasi xarakter daşıyan kütləvi tədbirlərdə iştirak edə, siyasi baxışlarını açıq ifadə edə bilməz.

Maddə 23.

Hakim qanunverici və icra hakimiyyəti orqanlarının iclaslarında iştirak edər, bu orqanlarla, onların vəzifəli şəxsləri ilə hüquqa aid məsələlərlə bağlı təmasda ola bilər, o şərtlə ki, bu zaman onun peşə vəzifələrinin icrasına təsirlər olmasın, obyektivliyinə şübhə yaranmasın.

IV. KODEKSİN HAKİMLƏRİN FƏALİYYƏTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ İLƏ ƏLAQƏSİ

Maddə 24.

Bu Kodeksin 3-cü, 4-cü və 15-ci maddələrinin tələblərinin pozulması hakimin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi zamanı nəzərə alınır.

**Azərbaycan Respublikası
Baş Prokurorluğunun
08 fevral 2008-ci il tarixli geniş
Kollegiya iclasında təsdiq edilmişdir.**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PROKURORLUĞU İŞÇİLƏRİNİN

ETİK DAVRANIŞ KODEKSİ

Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu işçilərinin etik davranış Kodeksi (bundan sonra-Kodeks) bütün prokurorluq işçilərinə şamil edilir.

Hər bir prokurorluq işçisi «Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu, digər normativ hüquqi aktlarla və bu Kodekslə müəyyənləşdirilən davranış qaydalarına riayət etməlidir. Prokurorluq işçiləri fəaliyyəti dövründə prokurorluq işçilərinin andına sadıq olmalı, xidməti işini və işdən kənar davranışını həmin anda və bu Kodeksə uyğun qurmalıdır.

I. KODEKSİN MƏQSƏDLƏRİ

1. Kodeks prokurorluq orqanları işçilərinin riayət etməli olduqları davranışı, etik normaları, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının qorunmasında, prokurorluq orqanlarında korrupsiyanın və prokurorluq işçilərinin fəaliyyətində

maraqların toqquşmasının qarşısının alınmasında onların üzərinə düşən vəzifələri, cəmiyyətdə prokurorluq orqanları işçilərindən gözlənilən davranışın məzmun və dairəsini müəyyən edir.

2. Prokurorluq orqanlarının üzərinə qanunvericiliklə qoyulmuş vəzifələrin layiqincə yerinə yetirilməsi prokurorluq işçilərinin yüksək əxlaqi və peşə keyfiyyətlərindən, ləyaqətindən, cəmiyyətdə hörmətindən, asudə vaxtda davranış mədəniyyətindən birbaşa asılıdır. Hər bir prokurorluq işçisi təmsil etdiyi orqanın nüfuzunu yüksəltməli, vətəndaşların ədalət mühakiməsinə və hüquq mühafizə orqanlarına olan inamını artırmalıdır.

3. Hər bir prokurorluq işçisi bu vəzifənin məsuliyyətli və şərəfli bir iş olduğunu, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində onun rolunu nəzərə alaraq, öz xidməti fəaliyyətində üzərinə düşən vəzifənin əhəmiyyətini dərk etməli, qanunlara, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına hörmətlə yanaşmalı, bu hüquq və azadlıqları təsbit edən milli və beynəlxalq standartlara ardıcıl və müntəzəm riayət etməli, cəmiyyətdə qəbul edilmiş ümumi əxlaq normaları və davranış qaydalarını gözləməli, prokurorluq işçisi adını uca tutmalı, şərəf və ləyaqətini qorumalıdır.

II. ETİK DAVRANIŞIN ƏSAS TƏLƏBLƏRİ

4. Prokurorluq işçisi öz xidməti fəaliyyətini həyata keçirərkən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunlarını, «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiyanı, Beynəlxalq Prokurorlar

Assosiasiyasının prokurorlar üçün müəyyən etdiyi peşə məsuliyyəti, əsas hüquq və vəzifə standartlarını, Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun müvafiq əmrlərinin tələblərini rəhbər tutmalı, Prokurorluq işçiləri üçün etika və davranış üzrə Avropa rəhbər prinsiplərini və Cinayət mühakimə sistemində prokurorluğun rolu haqqında Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin 6 oktyabr 2000-ci il tarixli 19 sayılı Tövsiyələrini nəzərə almalı, həmçinin cəmiyyətdə qəbul edilmiş etik qaydalara dönmədən əməl etməlidir.

5. Şəxsin, cəmiyyətin və dövlətin maraqları naminə prokurorluq işçisi öz vəzifə borcunu layiqincə yerinə yetirməlidir.

Prokurorluq işçisi xidməti fəaliyyətində yüksək peşəkarlığı, insani keyfiyyətləri və işdən kənar davranış mədəniyyəti ilə prokurorluq orqanlarının nüfuzunu daim artırmalıdır.

Prokurorluq işçisi bütün hallarda elə fəaliyyət göstərməlidir ki, hər bir şəxs üçün nümunə kimi qəbul edilmiş olsun.

6. Prokurorluq işçisi etik davranış qaydalarının onun tərəfindən pozulmasının nəticələrini aradan qaldırmağa, o cümlədən ictimai etimadın bərpası üçün tədbirlər görməyə borcludur.

7. Prokurorluq işçisi öz peşə fəaliyyətində şəxsi maraqlarını cəmiyyətin və peşəsinin mənafeələrindən üstün tutmamalıdır.

8. Prokurorluq işçiləri öz fikirlərini ifadə etmək azadlığına, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada ictimai birliklərdə birləşmək, milli və beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətində iştirak etmək hüququna malikdirlər. Eyni zamanda prokurorluq işçiləri hər hansı siyasi partiyanın və ya təşkilatın üzvü olmamalı, siyasi aksiyalarda iştirak

etməməli, siyasi partiyalara maddi və ya digər hər hansı şəkildə dəstək verməməli, qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla təşviqatla məşğul olmamalı, habelə ideoloji təsirə məruz qalmasına dəlalət edən hərəkətlərdən çəkinməlidir.

Prokurorluq işçisi qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, ayrı-ayrı fiziki və hüquqi şəxslərin, ictimai birliklərin maraqları dairəsində fəaliyyət göstərməməli, vəzifə səlahiyyətlərindən və qulluq mövqeyindən sui-istifadə etməməlidir.

III. PROKURORLUQ İŞÇİSİNİN XİDMƏTİ DAVRANIŞI İLƏ BAĞLI TƏLƏBLƏR

9. Prokurorluq işçisi xidməti fəaliyyətində qanunun aliliyini rəhbər tutmaqla yalnız faktlara əsaslanmalı, qanunçuluq, hər kəsin qanun qarşısında hüquq bərabərliyi prinsiplərinə riayət etməli, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarına, hüquqi şəxslərin mənafelərinə əməl və hörmət etməlidir. Prokurorluq işçisi insanların hüquq və azadlıqlarını, qanuni maraqlarını pozan, onların şərəf, ləyaqət və işgüzar nüfuzunu ləkələyə biləcək qərarlara və hərəkətlərə (və ya hərəkətsizliyə) yol verməməlidir. Prokurorluq işçisi nəzərə almalıdır ki, milli qanunvericiliklə və beynəlxalq konvensiyalarla təsbit edilən insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi Azərbaycan dövlətinin ali məqsədidir.

10. Prokurorluq işçisi obyektiv olmalı, cinayət mühakimə icraatı zamanı konfidensiallığın qorunması prinsipini nəzərə almaqla şəffaflığı təmin etməli, qohumları və ya yaxınları da

daxil olmaqla, hər hansı kənar şəxsin onun işinə müdaxilə etməsinə yol verməməli, digər hakimiyyət və idarəetmə strukturlarının və ya hər hansı şəxsin təsiri altına düşməməli və onları da belə təsir altına salmamalıdır. Prokurorluq işçisi dövlətin cinayət hüquq siyasətinin effektiv və ədalətli təmini sahəsində qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada dövlət və hüquq mühafizə orqanları ilə səmərəli əməkdaşlığı təmin etməli, ona verilmiş imtiyaz və səlahiyyətləri nümayiş etdirməməlidir.

11. Prokurorluq işçisi vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar ona məlum olan sirləri və xidməti istifadə üçün nəzərdə tutulmuş məlumatları yaymamalı, vətəndaşların şəxsi həyatına, şərəf və ləyaqətinə toxunan məlumatların məxfi saxlanılmasını təmin etməlidir. Prokurorluq işçisi xidməti fəaliyyəti zamanı əldə etdiyi məlumatları şəxsi maraqları üçün istifadə etməməlidir.

12. Prokurorluq işçisi icraatındakı işlər üzrə təqsirsizlik prezumpsiyası və digər prinsiplərə daim riayət etməli, ədalətli məhkəmə baxışına mənfi təsir göstərən, əvvəlcədən ictimai rəyin formalaşdırılmasına yönəlmiş hərəkətlərə yol verməməlidir.

13. Prokurorluq işçisi icraatında olan işlər üzrə proses iştirakçıları ilə qanunla nəzərdə tutulmayan qeyri-prosessual münasibətlər yaratmamalı, icraatında olan işlərin məqbul və ya qeyri-məqbul həlli nəticəsinə dair maraqlı şəxslərə vədlər verməməlidir.

14. Prokurorluq işçisi qərarlar qəbul edərkən və xidməti vəzifələrini yerinə yetirərkən ədalətli və qərəzsiz olmalı, irqinə, milliyyətinə, dilinə, cinsinə, sosial və dini mənsubiyyətinə, qulluq mövqeyinə, əqidəsinə, siyasi partiyalara və ictimai

birliklərə mənsubiyyətinə görə hər hansı şəxsin üstünlüyünə yol verməməlidir. Prokurorluq işçisi xidməti fəaliyyətində obyektivliyin təmin edilməsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş hallar mövcud olduqda, müəyyən edilmiş qaydada özünün prosesdən kənarlaşdırılması barədə məsələ qaldırmalıdır.

15. Prokurorluq işçisi özünə qarşı tələbkar olmalı, üzərinə düşən vəzifələri vaxtında və vicdanla yerinə yetirməli, bürokratizm və süründürməçilik hallarına yol verməməlidir.

16. Prokurorluq işçisi özünə qarşı tənqidi olmalı, qeyri-etik davranışa yol verməməli, belə hal olduqda isə səhvini etiraf etməklə onun aradan qaldırılması üçün tədbirlər görməlidir. Xidməti fəaliyyətini yerinə yetirərkən digər şəxslərə qarşı nəzakətli, diqqətli, təmkinli və xeyirxah olmalıdır.

17. Cinayət mühakimə icraatı zamanı prokurorluq işçisi «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiya ilə müəyyən edilmiş ədalətli mühakimə hüququna daim riayət etməli, proses iştirakçılarına yalan məlumatların ötürülməsinə, eləcə də prosessual hərəkətləri həyata keçirərkən etik qaydaların pozulması hallarına yol verməməlidir.

18. Cinayət mühakimə icraatı zamanı, o cümlədən dövlət ittihamını müdafiə edərkən prokurorluq işçisi proses iştirakçıları ilə etik qaydalar çərçivəsində münasibət qurmağa səy göstərməli, nitq mədəniyyətinə riayət etməlidir.

19. Prokurorluq işçisi ümumi və hüquqi biliklərini, nəzəri və peşəkarlıq səviyyəsini artırmaq üçün daim öz üzərində işləməli, milli qanunvericilikdəki və beynəlxalq hüquqdakı yenilikləri yaxından izləməlidir.

Prokurorluq işçisi ilk növbədə şübhəli və təqsirləndirilən şəxsin, eləcə də zərər çəkmiş şəxsin, şahidin və digər şəxslərin

qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hüquq və vəzifələrinə, həmçinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, qanunları, «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiya, habelə dövlətin tərəfdar çıxdığı digər beynəlxalq sənədlərlə müəyyən edilmiş insan hüquq və azadlıqlarına dair prinsip və normalara yaxından bələd olmalıdır.

20. Prokurorluq işçisi kütləvi informasiya vasitələrinin prokurorluğun fəaliyyətini işıqlandırmaq istəyinə rəğbətə yanaşmalı, kütləvi informasiya vasitələri təmsilçilərinin dü-rüst və obyektiv məlumat almaq hüququna qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada kömək göstərməlidir.

21. Prokurorluq işçisi birbaşa və yuxarı rəhbərinə qarşı münasibətdə tabeçilik qaydalarına dönmədən riayət etməli və tabeliyində olan işçilərə qarşı nəzakətli, diqqətli və qayğıkeş olmalıdır. Prokurorluq işçisi həmkarları ilə münasibətlərdə də hər bir şəraitdə peşə etikasını gözləməlidir.

Prokurorluq işçisi birbaşa və ya yuxarı rəhbərinin qanuna uyğun olan və səlahiyyətləri daxilində qəbul etdiyi yazılı əmri, sərəncamı və ya verdiyi şifahi tapşırıqları yerinə yetirməyə borcludur.

22. Prokurorluq işçisi tabeliyində olan işçilərə vəzifə səlahiyyətlərindən irəli gələn üstünlüyünü nümayiş etdirməməli, tabeliyində olan işçiləri dini, milli, irqi, cinsi, sosial mənşəyi, habelə tutduğu vəzifəyə görə fərqləndirməməlidir.

23. Prokurorluq işçisi fəaliyyətini beynəlxalq hüquqi əməkdaşlıq çərçivəsində digər dövlətlərin prokurorluq orqanları, həmçinin məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları, eləcə də müdafiəçilərlə səmərəli əlaqələr istiqamətində

qurmalı, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həmkarlarına hərtərəfli kömək göstərməlidir.

24. Prokurorluq işçisi geyim qaydalarına ciddi riayət etməlidir.

25. Prokurorluq işçisi istifadəsində olan dövlət əmlakından, maliyyə vəsaitlərindən, rabitə, kompyuter və digər kommunikasiya sistemlərindən, nəqliyyat vasitələrindən və digər maddi-texniki təchizat avadanlıqlarından qənaətlə və səmərəli istifadə etməlidir.

IV. MADDİ VƏ QEYRİ-MADDİ NEMƏTLƏRİN, İMTİYAZLARIN VƏ YA GÜZƏŞTLƏRİN QANUNSUZ ƏLDƏ EDİLMƏSİNƏ YOL VERİLMƏMƏSİ

26. Prokurorluq işçisinin qanunsuz olaraq maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə etməyə yönəlmiş hərəkətlər (hərəkətsizlik) etməsi və ya bu məqsədlə qərarlar qəbul etməsi yolverilməzdir.

27. Prokurorluq işçisi onun hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin) və ya qərarlarının maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə etməyə gətirib çıxarmasını istisna edən tədbirlər görməlidir.

28. Prokurorluq işçisinə qanunsuz maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif olunduğu hallarda, o, bunlardan imtina etməlidir. Maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər prokurorluq işçisinə ondan asılı olmayan səbəblərdən verilərsə, o, bu

barədə birbaşa rəhbərinə məlumat verməli, maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər müvafiq qaydada akt üzrə təhvil verilməlidir.

29. Prokurorluq işçisi xidməti vəzifələrinin qərəzsiz icrasına təsir edə bilən və ya bu cür təsir təəssüratı yaradan və ya onun vəzifələrinin icrası müqabilində mükafat qismində verilən və ya bu cür mükafat təəssüratı yaradan hədiyyələri özü və ya digər şəxslər üçün tələb edə və ya qəbul edə bilməz. Bu qayda qonaqpərvərliklə bağlı və dəyəri «Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş məbləğdən yuxarı olmayan hədiyyələrin təqdim olunduğu hallara şamil edilmir.

30. Prokurorluq işçisi qulluq etdiyi dövrdə maraqların toqquşmasına yol verməməli və qanunsuz olaraq öz vəzifə səlahiyyətlərindən şəxsi maraqları üçün istifadə etməməlidir.

V. PROKURORLUQ İŞÇİSİNİN XİDMƏTİ FƏALİYYƏTİNDƏN KƏNAR DAVRANIŞI İLƏ BAĞLI TƏLƏBLƏR

31. Prokurorluq işçisinin xidməti fəaliyyətindən kənar davranışı onun peşə nüfuzuna kölgə salmamalıdır.

32. Prokurorluq işçisi xidməti fəaliyyətinə və prokurorluğun nüfuzuna zərər gətirə bilən ictimai fəaliyyətlə məşğul ola bilməz.

33. Prokurorluq işçisi xüsusi geyim formasını, xidməti silahını və xidməti vəsiqəsini nümayiş etdirməklə vətəndaşlara, idarə, müəssisə və təşkilatlara qanunsuz təsir

göstərməməli, onlardan sui-istifadə hallarına yol verməməli, iş vaxtından kənar müddətdə ictimai yerlərdə xüsusi formada istifadəyə məhdudiyyətlər qoymalıdır.

VI. KODEKSİN TƏLƏBLƏRİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN TƏMİN OLUNMASI VƏ HƏMİN TƏLƏBLƏRİN POZULMASINA GÖRƏ PROKURORLUQ İŞÇİSİNİN MƏSULİYYƏTİ

34. Bu Kodeksin tələblərinin pozulması prokurorluq işçisinin adına yaraşmayan hərəkət kimi qiymətləndirilməli və bu tələbləri pozan prokurorluq işçisi barəsində intizam tənbeh tədbirləri görülməlidir.

35. Prokurorluq işçisinin davranışının etik davranış qaydalarına uyğunluğu onun özü, birbaşa və yuxarı rəhbərləri tərəfindən müntəzəm təhlil edilir.

36. Prokurorluq orqanlarında etik davranış qaydalarına əməl olunmasına nəzarəti rəhbər vəzifəli işçilər həyata keçirir. Bu məqsədlə rəhbər vəzifəli işçilər:

36.1. tabeliyindəki işçilərin iş həcmi, xidməti funksiyalarının həcmi və vəzifələrini onların xidməti keyfiyyətlərinə uyğun müəyyən etməli;

36.2. tabeliyindəki şəxsləri hüquqazidd, ümumi qəbul edilmiş etik normalara sığmayan qərarlar qəbul etməyə və hərəkətlərə sövq etməməli;

36.3. şəxsi münasibətlər zəminində kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi hallarına yol verməməli;

36.4. öz xidməti davranışları ilə bu Kodeksə əməl edilməsinə nümunə göstərməli;

36.5. prokurorluq işçiləri tərəfindən etik davranış qaydalarının pozulmasının qarşısının alınması və profilaktikası üzrə tədbirləri müəyyən etməli;

36.6. xidməti davranış qaydalarının pozulmasına görə intizam tənbehlərini tətbiq etməli və ya buna səlahiyyəti olan şəxslər qarşısında məsələ qaldırmalı;

36.7. etik davranışları ilə fərqlənən işçilərə həvəsləndirmə tədbirləri tətbiq etməli və ya buna səlahiyyəti olan şəxslər qarşısında məsələ qaldırmalı;

36.8. etik davranış qaydalarına əməl olunması ilə bağlı qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər vəzifələri həyata keçirməlidir.

37. Prokurorluq işçisi xidməti fəaliyyətində və xidməti fəaliyyətindən kənar vaxtda qanun pozuntusuna yol verdikdə qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyır. Bundan əlavə, Kodeksin tələblərini pozan prokurorluq işçisinin hərəkətlərinə Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Ali Attestasiya Komissiyasında baxıla bilər. Ali Attestasiya Komissiyası prokurorluq işçisinin bu Kodeksin tələblərini pozan hərəkətinə qiymət vermək və barəsində müvafiq qərar qəbul edilməsi üçün aidiyyəti üzrə müraciət etmək səlahiyyətlərinə malikdir. Ali Attestasiya Komissiyası prokurorluq işçisinin qeyri-etik hərəkətlərinə görə mətbuatda və ayrı-ayrı şəxslər qarşısında səhvini etiraf etməsini də tələb edə bilər.

38. Bu Kodeksin tələblərinin pozulması halları barədə məlumatlar hərtərəfli araşdırılmalı, prokurorluq işçisi adına xələl gətirən hərəkətlərə yol verilməsi müəyyən edildikdə, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müvafiq tədbirlər görülməlidir.

**Azərbaycan Respublikası
daxili işlər nazirinin
08 aprel 2005-ci il tarixli,
130 nömrəli əmri ilə
təsdiq edilmişdir**

**DAXİLİ İŞLƏR ORQANLARI
ƏMƏKDAŞLARININ ETİK DAVRANIŞ
KODEKSİ**

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Dövlətin ictimai-siyasi həyatının mühüm sahələrindən olan hüquq-mühafizə fəaliyyətinin məqsədyönlü təşkili və həyata keçirilməsi, hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının şəxsi, mənəvi və işgüzarlıq keyfiyyətlərindən, insanlarla ünsiyyət yaratmaq, onların inam və etibarını qazanmaq bacarığından bilavasitə asılıdır.

Yalnız bu kimi keyfiyyətlərə, o cümlədən dəyanətə və saf mənəviyyətə, öz həmkarları və əhali arasında hörmətə və nüfuza malik, dövlətə, xalqa və xidməti borca sədaqətli olan daxili işlər orqanlarının əməkdaşları insanların etibarını qazanıb onların dəstəyinə arxalana bilər.

Daxili işlər orqanları əməkdaşlarının etik davranış kodeksi (bundan sonra - Davranış kodeksi) əməkdaşların göstərilən meyarlara cavab verməsinin, cəmiyyətdə qəbul olunmuş mənəvi-əxlaqi və mədəni davranış qaydalarına əməl etməsinin ifadəsi olan norma və müddəaları müəyyən edir.

Hər bir əməkdaş xidmətdə və gündəlik həyatda qanunçuluq, insan hüquq və azadlıqlarının, cəmiyyətdə qəbul olunmuş mənəvi dəyərlərin aliliyi, yüksək peşəkarlıq və səmimiyyət prinsiplərini və Davranış kodeksi ilə müəyyən edilmiş norma və qaydaları rəhbər tutmalıdır.

Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının əməkdaşları Davranış kodeksini dərinləndirən və onun tələblərinə sözsüz əməl edəcəkləri barədə üzərlərinə öhdəlik (əlavə № 1) götürməlidirlər. Öhdəlik əməkdaşın şəxsi işinə əlavə olunur.

Daxili işlər orqanlarında xidmətə qəbula namizədin yoxlanılması prosesində, Davranış kodeksində müəyyən olunmuş prinsip və qaydalara zidd hərəkətləri barədə təsdiqləyici məlumatların daxil olması, onun xidmətə qəbulunun rədd edilməsi üçün əsas sayıla bilər.

Maddə 1.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə, cəmiyyətdə qəbul olunmuş norma və qaydalara tam şəkildə əməl etməli, bu işdə digər şəxslərə nümunə olmalıdır.

Maddə 2.

Anda, xidməti və vətəndaşlıq borcuna sadıq olmalı, vətəndaşların həyat və sağlamlığının, hüquq və azadlıqlarının, cəmiyyətin və dövlətin maraqlarının hüquqazidd qəsdlərdən qorunmasına görə öz şəxsi məsuliyyətini hiss etməlidir.

Daim yadda saxlamalıdır ki, hətta bir əməkdaşın Andını pozması, xidməti borcunu yerinə yetirməməsi və nalayiq

hərəkətə yol verməsi, bir çox əməkdaşın fədakar əməyi və nümunəvi xidməti hesabına əldə olunmuş uğurlara və nüfuza kölgə sala bilər.

Maddə 3.

Dövlət hakimiyyəti nümayəndəsi olaraq sağlam düşüncəyə və aydın mövqeyə malik olmalı, insanlara ədalətli, humanist, alicənab və mədəni münasibət bəsləməli, hər kəsi hüquqa zidd əməllərdən və zorakılıqdan müdafiə etməli, ekstremal şəraitdə köməyə ehtiyacı olanları, xüsusilə qadın və uşaqları, qoca, xəstə və əlilləri köməksiz qoymamalıdır.

Vətəndaşlarla ünsiyyətdə diqqətli və nəzakətli olmalı, bunu zəiflik əlaməti deyil, əksinə, qanunun gücünə arxalanan haqq və ədalətin təzahürü kimi qəbul etməlidir.

Maddə 4.

Dövlət tərəfindən verilmiş səlahiyyətlərdən yalnız qanun çərçivəsində istifadə etməli, cinayət, yaxud digər hüquqpozmalar törətmiş şəxslərin qanunla qorunan hüquqlarına hörmətlə yanaşmalı, fiziki qüvvə və xüsusi vasitələr tətbiq etmək zərurəti yarandıqda, səlahiyyət həddini aşmamalı və adekvat tədbir seçməyi bacarmalıdır.

Maddə 5.

Xidməti borcun yerinə yetirilməsi zamanı cəsur, qorxmaz və qətiyyətli olmalı, eyni zamanda, cinayət və digər hüquqazidd əməllərin qarşısını alarkən, qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, başqalarının həyat və sağlamlığını təhlükə altında qoymamalıdır.

Maddə 6.

Xidməti vəzifələrinin icrası zamanı qərar qəbul edərkən prinsipial, qərəzsiz, səmimi, obyektiv və özünə qarşı tələbkar olmalı, məsələyə aidiyyəti olmayan amillərin təsiri altına düşməməlidir.

Öz xidməti vəzifələrinin icrasına buna səlahiyyəti olmayan şəxslər tərəfindən müdaxilə etmək cəhdlərinin qarşısını qətiyyətlə almalıdır.

Xidməti vəzifələrinin icrası (icra etməməsi) ilə bağlı məsələlərdə ona təsir etmək cəhdlərinin qarşısını qətiyyətlə almalı, belə cəhdlərin mövcudluğunu ehtimal etməyə əsas olduqda heç kimdən, hər hansı formada hədiyyə, bəxşiş, ödənc və s. qəbul etməməli, bu barədə dərhal yuxarı rəisinə məlumat verməlidir.

Maddə 7.

Yalnız yüksək peşəkarlığa və şəxsi keyfiyyətlərə malik əməkdaşın insanlara və cəmiyyətə fayda verə biləcəyini nəzərə alaraq, peşəkarlığının, təhsilinin və ümumi intellektual səviyyəsinin artırılması üçün mütəmadi olaraq öz üzərində çalışmalı, bilik və təcrübəsini, xidməti ənənələri gənc əməkdaşlara aşılmalıdır.

Maddə 8.

Xidməti istifadədə olan avadanlığı, texniki və xüsusi vasitələri, tabel silahını və xidməti vəsiqəsini möhkəm qorumaqlı, xidməti və dövlət sirrinin yayılmasına yol verməməlidir.

Maddə 9.

Çalışqanlıığı, intizamlıığı və təşəbbüskarlıığı xidmətin əsas meyarları kimi qəbul etməli, rəislərin (komandirlərin), yaşda və rütbədə özündən böyük həmkarlarının, habelə vətəndaşların irad və tənqidini səmimi qəbul etməli, onlardan düzgün nəticə çıxarmalı, riyakarlıqla özünü doğrultmağa yox, səhvlərini düzəltməyə çalışmalıdır.

Xidməti geyim formasını şərəf və ləyaqətlə daşımalı, öz xarici görkəminə diqqətlə yanaşmalı, hər zaman səliqəli olmalı, davranışı ilə başqalarına yüksək mədəniyyət nümunəsi göstərməlidir.

Maddə 10.

Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarında mövcud olan vətənpərvərlik, yoldaşlıq və qarşılıqlı yardım, cəsurluq və təmənnəsizlik, alicənablıq və fədakarlıq, xidməti borca sədaqət və peşəkarlıq, xeyirxahlıq və veteranlara hörmət ənənələrini qorumalı və inkişaf etdirməlidir.

Maddə 11.

Sağlam həyat təzi keçirməli, həkim təyinatı istisna olmaqla, sərbəst dövriyyəsi qadağan edilmiş və ya məhdudlaşdırılmış narkotik vasitələr və psixotrop maddələr qəbul etməməli, xidmət vaxtı, habelə xidmətdə olmadığı hallarda belə, xidməti geyim formasında olarkən spirtli içkilər içməməli, onları xidmət yerinə gətirməməlidir. Xidmətdən kənar vaxtlarda spirtli içkilər qəbul edərkən, özünü idarə etməyi bacarmalı, həddini bilməli, şərəf və ləyaqəti alçaldan, eləcə də ertəsi gün xidməti vəzifələrin layiqincə yerinə

yetirilməsinə mane ola biləcək dərəcədə spirtli içkilər qəbul etməməli, xidmətə gələrkən alkoqolun təsirindən tam azad olmalıdır.

Maddə 12.

Cəmiyyətdə qəbul olunmuş ailə-məişət normalarına riayət etməli, ailəsinin, o cümlədən uşaqlarının və valideynlərinin qayğısına qalmalı, nikahda sədaqətli olmalı, qadın-kişi münasibətlərində riyakarlığa və pozğunluğa yol verməməli, başqalarını da buna sövq etməməlidir.

Maddə 13.

İcrasının mümkün olmayacağını qabaqcadan bildiyi (və ya bilməli olduğu) öhdəlikləri (borc pul, kirayə və s.), üzərinə götürməməlidir. Üzərinə götürdüyü öhdəlikləri müəyyənləşdirilmiş şərtlərə uyğun icra etməlidir.

Maddə 14.

İş qrafikinə və zərurət yarandıqda, tətbiq olunan xüsusi xidmət rejiminə ciddi riayət etməli, xidmət yerinə vaxtında gəlib, vaxtında getməli, üzrsüz səbəbdən xidmətdən yayınma hallarına yol verməməli, fəvqəladə hallar istisna olmaqla, birbaşa rəislərin icazəsi olmadan xidmət yerini tərk etməməlidir.

Birbaşa rəislərinin ilk çağırışı ilə, eləcə də, təbii fəlakətlər, geniş miqyaslı texnogen qəzalar, yanğınlar, iğtişaşlar və sair fəvqəladə hadisələr baş verdikdə, çağırışsız xidmət yerinə gəlməlidir. Xidmətdə olarkən, vaxtını xidməti vəzifələrindən kənar işlərə sərf etməməlidir.

Maddə 15.

Yaşayış yeri və anket məlumatlarında dəyişikliklər baş verdikdə, dərhal bu barədə xidmət etdiyi orqanın rəisini məlumatlandırmalıdır. Müəyyən edilmiş qaydada icazə almadan, yaşadığı (işlədiyi) inzibati rayonu tərk etməməli, məzuniyyətə çıxarkən məzuniyyətini keçirəcəyi yeri bildirməlidir.

Maddə 16.

Özünə və həmkarlarına qarşı tələbkar olmalı, Davranış Kodeksində müəyyən olunmuş qaydaların daxili işlər orqanlarının hər hansı əməkdaşı tərəfindən pozulması halları ilə rastlaşdıqda, onların aradan qaldırılması üçün tədbir görməli, zərurət yarandıqda, bu haqda aidiyyəti üzrə məlumat verməlidir.

Maddə 17.

Müxtəlif məsələlərlə bağlı keçirilən xidməti təhqiqat və ya yoxlama zamanı verilən sualları tam və səmimi cavablandırmalı, obyektivliyin təmin edilməsinə köməklik göstərməlidir.

Maddə 18.

Kriminal və müəmmalı həyat tərzi keçirən, o cümlədən cinayətkar aləmdə tanınmış və nüfuza malik şəxslərlə xidməti zərurətlə bağlı olmayan əlaqələr yaratmamalı, şəxsi münasibətlər qurmamalı, onlarla hər hansı bir sövdələşmələrə getməməlidir.

Maddə 19.

Öz xidməti vəzifələrinin icrası ilə birbaşa bağlı olmayan xidməti məsələlərə müdaxilə etməməli, başqa əməkdaşların səlahiyyət dairəsinə aid məsələlərə, icraatında olan sənəd və materialların həllinə təsir etməyə cəhd etməməli, xidməti zərurətdən irəli gəlməyən maraq göstərməməlidir.

Subordinasiya qaydalarını gözləməli, şikayət halları istisna olmaqla, DİN-in rəhbərliyinə yalnız birbaşa rəisləri vasitəsilə müraciət etməlidir.

Maddə 20.

Xidməti vəzifələrindən və xidməti mövqeyindən şəxsi məqsədlərlə istifadə etməməli, xidməti zərurətlə bağlı olmayan hallarda daxili işlər orqanları əməkdaşı olmasını qabartmamalı, xidməti vəsiqəsini yersiz təqdim etməməlidir.

Maddə 21.

Xidmətdə və həyatda təvazökar olmalı, vəzifə üzrə irəli çəkilməsi, mükafatlandırılması, imtiyazların əldə edilməsi üçün müəyyən olunmuş qaydalara zidd yollar axtarmamalı, kənar vasitəçilərin bu məsələyə müdaxiləsini qətiyyətlə rədd etməlidir.

Maddə 22.

Davranış kodeksində təsbit olunmuş prinsip və qaydaların əməkdaş tərəfindən yerinə yetirilməməsi xidməti və icra intizamının pozulması, daxili işlər orqanları əməkdaşının adına xələl gətirən ləyaqətsiz hərəkət kimi qiymətləndirilir

və «Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarının intizam nizamnaməsi»ndə müəyyən olunmuş qaydada intizam məsuliyyəti doğurur.

İntizam məsuliyyətinin dərəcəsi və tənbehin növü yol verilmiş intizam pozuntusu faktı üzrə keçirilən xidməti təhqiqatın və ya araşdırmanın nəticələrinə əsasən, buna səlahiyyəti olan vəzifəli şəxs tərəfindən müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikası
daxili işlər nazirinin

08 aprel 2005-ci il tarixli,
130 nömrəli əmri ilə
təsdiq edilmiş davranış
kodeksinə

1 nömrəli əlavə

Öhdəlik

Mən _____
(*əməkdaşın soyadı, adı və atasının adı, ixtisar olunmadan*)

«Daxili işlər orqanları əməkdaşlarının etik davranış kodeksi»nin məzmunu ilə tanış oldum və onun tələblərinə sözsüz əməl edəcəyim barədə könüllü surətdə öz üzərimə öhdəlik götürürəm.

_____
(*əməkdaşın imzası*)

« ___ » _____ 20 ___ il

* «Öhdəlik» əməkdaşın şəxsi işinə, «And»ın mətni blankından sonra, ardıcılıqla əlavə olunur.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	6
--------------	---

BMT

SƏNƏDLƏRİ

İnsan hüquqları haqqında ümumi Bəyannamə.....	8
Mülki və Siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt	18
İqtisadi, Sosial və Mədəni hüquqlar haqqında Pakt	50
İşgəncələrə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərinə qarşı Konvensiya	68
Qadınların siyasi hüquqları haqqında Konvensiya	91
Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Konvensiya	96
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasının 34/169 sayılı Qətnaməsi	118

AVROPA ŞURASININ

SƏNƏDLƏRİ

Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası	132
İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyaya dair Protokol Paris, 20.III.1952	160

İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyaya dair 4 sayılı Protokol	164
İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyaya dair 6 sayılı Protokol	169
İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyaya dair 7 sayılı Protokol	173
İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyaya dair 12 sayılı Protokol	179
İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyaya dair 13 sayılı Protokol	184
“İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyaya dair bu Konvensiyanın nəzarət sisteminə düzəlişlər edilməsini nəzərdə tutan 14 sayılı Protokol	189
Avropa Şurasının müqavilələr silsiləsi - № 204	201
İşgəncənin və ya qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın və ya cəzanın qarşısının alınması haqqında Avropa Konvensiyası	208
İşgəncənin və ya qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın və ya cəzanın qarşısının alınması haqqında Avropa Konvensiyasına əlavə 1 sayılı Protokol	220
İşgəncənin və ya qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftarın və ya cəzanın qarşısının alınması haqqında Avropa Konvensiyasına 2 sayılı Protokol	224

Avropa Penitensiar Qaydaları	227
Ekstradisiya haqqında Avropa Konvensiyası	279
«Ekstradisiya haqqıda» Avropa Konvensiyasının və onun əlavə Protokollarının təsdiq edilməsi Barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu	317
Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiya	318
«Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında» konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu	350
Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya	351
«Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında» Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu ..	365

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ NORMATİV HÜQUQİ AKTLARI

Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Qanunu	367
Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında Konstitusiyası Qanunu	373

Polis haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu	389
Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu	438
Milli təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu	463
Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı	495
Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı	498
Ədliyyə orqanları işçilərinin etik davranış Qaydaları	516
Hakimlərin etik davranış Kodeksi	531
Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu işçilərinin etik davranış Kodeksi	539
Daxili işlər orqanları əməkdaşlarının etik davranış Kodeksi	550

HÜQUQ MÜHAFİZƏ ORQANI ƏMƏKDAŞININ İNSAN HÜQUQLARINA DAİR MƏLUMAT KİTABI

İSBN 9952-8086-2-3

Redaktor: Əli Hüseynov

Azərbaycan Hüquqşünasları Konfederasiyasının Sədri,
Milli Məclisin Hüquq Siyasəti və Dövlət Quruculuğu
Komitəsinin sədri

Tərtibatçı: Səadət Yusifova

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Adminstrasiya-
sının Hüquq mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin baş
məsləhətçisi, Hüquq elmləri namizədi

Nəşrə məsul şəxs: Nadir Adilov

Azərbaycan Hüquqşünasları Konfederasiyasının
baş katibi

Dizayn: Əli Fərzəliyev

Yığılmağa verilmişdir: 30.06.2009

Çapa imzalanmışdır: 30.08.2009

Formatı: 60x84 1/16. Həcmi: 35,25 çap vərəqi.

Ofset üsulu ilə NAT-CO MMC

tərəfindən çap olunmuşdur.

Tiraj: 1000